

T.C.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

**CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA DELİL
VE DELİLLERİN TARTIŞILMASI**

Koray ÖKKE

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Yeşim YILMAZ

İstanbul, 2024

CEZA MUHAKEMESİNDE DELİL VE DELİLLERİN TARTIŞILMASI

Koray ÖKKE

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ
2024

Koray ÖKKE tarafından hazırlanmış ve 08.10.2024 tarihinde sunulmuş “CEZA MUHAKEMESİNDE DELİL VE DELİLLERİN TARTIŞILMASI” başlıklı tez Kamu Hukuku Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Yeşim YILMAZ

Danışman

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri:

Prof. Dr. Hasan SINAR

Kamu Hukuku Bölümü,
Altınbaş Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yeşim YILMAZ

Kamu Hukuku Bölümü,
Altınbaş Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Aras TÜRAY

Kamu Hukuku Bölümü,
Özyeğin Üniversitesi

Bu tezin Yüksek Lisan tezi olarak bütün şartları sağladığını beyan ederim.

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışlara uygun olarak edinildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde, bu çalışmada, orijinal olmayan tüm materyalleri ve sonuçları tamamen alıntı yaptığımı ve referans gösterdiğimi de beyan ederim.

Koray ÖKKE

İmza

İTHAF

Bu tezi, çıktığımız hayat yolculuğunu hepimizden erken tamamlayan canım kardeşim Sena ÖKKE'ye armağan ediyorum...

ÖZET

CEZA MUHALEMESİNDE DELİL VE DELİLLERİN TARTIŞILMASI

ÖKKE, Koray

Yüksek Lisans, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Altınbaş Üniversitesi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yeşim YILMAZ

Tarih: Ekim/2024

Sayfa: 201

Ceza muhakemesinde maddi gerçeğin ortaya çıkarılması maksadıyla bazı faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetlerin çoğunluğu deliller ile ilgilidir. Kovuşturma sonrasında şüphenin yenilmesi ve sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilebilmesi için delilleri tam anlamıyla toplanması, korunması, duruşmada ortaya konularak tartışılmasına müsaade edilmesi ve hâkim tarafından vicdani kanaat oluşacak biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında ceza muhakemesinde delil kavramı, elde edilme yöntemleri, hüküm kurmadaki etkileri ve hukuki değerleri üzerinde durulacaktır. Delillerin mahkeme nezdinde açık biçimde tartışılması, delil olarak ileri sürülen olguların kabul edilir olup olmamasın ilişkin faaliyet olarak görülmektedir. Bu kapsamda, delille ilgisi olan herkesin duruşmaya katılımı ve delillerin sorgulanması sağlanmalıdır. Türk ceza hukukunda ve ceza muhakemesinde delillerin tartışılması; delillerin elde edilmesi, ortaya konulması ve değerlendirilmesi kavramları ile beraber ele alınır. Çalışma kapsamında delillerin tartışılması faaliyetlerinin diğer faaliyetlerden farkı da ortaya konulmaktadır. Bunun yapılmasında temel amaç, delil kavramının ceza muhakemesindeki değerinin ortaya konulmasıdır. Böylelikle maddi gerçeğin ortaya çıkarılması noktasında insan haklarına uygun bir ceza muhakemesi yapılması gerektiği hususuna da değinilmiş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sanık, Delil, İspat Sistemi, Delillerin Tartışılması, Delil Elde Etme.

ABSTRACT

THE METHOD OF EVIDENCE AND DISCUSSION OF EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEDURE

ÖKKE, Koray

M.A. Public Law, Altınbaş University,

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Yeşim YILMAZ

Date: October/2024

Pages: 201

In criminal procedure, some studies are carried out in order to reveal the material truth. The majority of these studies are related to evidence. To dispel any doubt following prosecution and to reach a conviction regarding the defendant, it is necessary to comprehensively gather, preserve, allow discussion of, and evaluate evidence during the trial in such a way that the judge can form a conscientious opinion. This study will focus on the concept of evidence in criminal procedure, the methods of its collection, its impact on sentencing, and its legal significance. The open discussion of evidence in court is regarded as a process to determine whether the facts presented as evidence are admissible. In this context, it is essential that all parties with an interest in the evidence participate in the hearing and have the opportunity to examine the evidence. In Turkish criminal law and procedure, the discussion of evidence is addressed alongside the concepts of obtaining, discussing, and evaluating evidence. This study also distinguishes between the activity of discussing evidence and other procedural actions. The primary objective is to elucidate the significance of the concept of evidence within criminal justice. Additionally, it will be emphasized that criminal proceedings should be conducted in a manner that adheres to human rights while striving to reveal the material truth.

Key Words: Accused, Evidence, Proof System, Discussion of Evidence, Evidence Collection

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. CEZA MUHAKEMESİNİN AMAÇ VE İLKELERİ	4
2.1 CEZA MUHAKEMESİNİN AMAÇLARI	4
2.1.1 Genel Olarak	4
2.1.2 Maddi Gerçeğe Ulaşma Amacı	8
2.1.3 Adaleti Sağlama Amacı.....	13
2.1.4 Hukuki Barışı Koruma Amacı	15
2.1.5 Amaçların Birbirleriyle Çatıştığı Durumlarda Dengenin Sağlanması	16
2.2 CEZA MUHAKEMESİNDE DELİLLERE İLİŞKİN İLKELER	18
2.2.1 Genel Olarak	18
2.2.2 Delillerin Re’sen Araştırılması İlkesi.....	18
2.2.3 Delillerin Serbest Olması ve Vicdani İspat Sisteminde Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi	21
2.2.4 Delillerin Doğrudanlığı İlkesi	24
2.2.5 Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi.....	27
2.2.6 Kişinin Kendisini ve Yakınlarını Suçlamaya Zorlanamaması (Nemo Tenetur) İlkesi.....	29
3. CEZA MUHAKEMESİNDE İSPAT VE DELİL	32
3.1 CEZA MUHAKEMESİNDE İSPAT	32
3.1.1 Genel Olarak	32
3.1.2 İspatın Konusu ve Kapsamı	33
3.1.3 İspat Sistemleri.....	35
3.1.3.1 Genel olarak	35

3.1.3.2 Kanuni ispat-Vicdani ispat	36
3.1.3.3 Katı ispat-Serbest ispat	38
3.1.3.4 Doğrudan ispat-Dolaylı ispat.....	40
3.2 CEZA MUHALEMESİNDE DELİL	42
3.2.1 Genel Olarak	42
3.2.2 Delillerin Özellikleri	43
3.2.2.1 Akla ve mantığa uygun olma.....	43
3.2.2.2 Sağlam ve güvenilir olma.....	45
3.2.2.3 Müşterek olma.....	48
3.2.2.4 Gerçekçi olma (Temsil edici olma)	50
3.2.2.5 Hukuka uygun olma	51
3.2.2.6 Erişilebilir olma.....	52
3.2.3 Delil Çeşitleri	53
3.2.3.1 Beyan delili.....	53
3.2.3.2 Belge delili	62
3.2.3.3 Belirti delili.....	64
3.2.3.4 Dijital delil.....	66
3.2.4 Delillerin Elde Edilme Yöntemleri	69
3.2.4.1 Genel olarak	69
3.2.4.2 İfade ve sorgu	69
3.2.4.3 Arama	73
3.2.4.4 Elkoyma.....	77
3.2.4.5 Gizli soruşturmacı	81
3.2.4.6 İletişimin denetlenmesi.....	85
3.2.4.7 Teknik araçla izleme	89
3.2.4.8 Beden muayenesi.....	92
3.2.4.9 Moleküler ve genetik inceleme	95

3.2.4.10 Ölü muayenesi ve otopsi	96
3.2.4.11 Tesadüfen elde edilen delil.....	98
3.3 DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	102
3.3.1 Soruşturma Evresinde Delillerin Değerlendirilmesi	102
3.3.2 Kovuşturma Evresinde Delillerin Değerlendirilmesi	106
3.3.3 Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi	111
3.3.3.1 Hukuka aykırı delilin dosyadan çıkartılması	117
4. DELİLLERİN TARTIŞILMASI USULÜ.....	119
4.1 DELİLLERİN TARTIŞILMASININ ADİL YARGILANMA HAKKI BAKIMINDAN ÖNEMİ	119
4.2 YASAL DÜZENLEMELER.....	120
4.3 DELİLLERİN TARTIŞILMASINDA KULLANILAN ARAÇLAR.....	122
4.3.1 Doğrudan Soru Sorma.....	122
4.3.2 Yüzleştirme	130
4.3.3 Hatırlatma ya da Çelişki Giderme Amacıyla İhtar ve Belge Okuma	133
4.3.3.1 Tanığın önceki ifadesinin okunması.....	133
4.3.3.2 Sanığın önceki ifadesinin okunması	136
4.4 DELİLLERİN TEK TEK TARTIŞILMASI.....	140
4.4.1 Genel Olarak	140
4.4.2 Beyan Delillerinin Tartışılması	142
4.4.2.1 Sanık beyanının tartışılması	142
4.4.2.2 Tanık beyanının tartışılması	146
4.4.2.3 Mağdur ya da suçtan zarar görenin beyanının tartışılması	149
4.4.3 Belge Delilinin Tartışılması	153
4.4.4 Belirti Delilinin Tartışılması	156
4.4.4.1 Keşif ve belirti delilinin tartışılması	156
4.4.4.2 Bilirkişi ve belirti delilinin tartışılması.....	160

4.5 DELİLLERİN BİR BÜTÜN OLARAK TARTIŞILMASI	164
4.5.1 Genel Olarak	164
4.5.2 Katılan veya Vekilinin Esas Hakkındaki Beyanı	166
4.5.3 İddia Makamının Esas Hakkındaki Mütalaası	167
4.5.4 Savunma Makamının Esas Hakkındaki Beyanı	170
5. SONUÇ	174
REFERANSLAR	179

KISALTMALAR

AİHM	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Akt	:	Aktaran
AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	:	Anayasa Mahkemesi
BAM	:	Bölge Adliye Mahkemesi
Bkz	:	Bakınız
C	:	Cilt
CD	:	Ceza Dairesi
CMK	:	5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
CUMK	:	1412 sayılı Ceza Usulü Muhakemeleri Kanunu
ÇİM	:	Çocuk İzlem Merkezi
E	:	Esas
HGK	:	Hukuk Genel Kurulu
HUDOC	:	European Court of Human Rights.
K	:	Karar
KYOK	:	Kovuşturmayaya Yer Olmadığına Dair Karar
m	:	Madde
PVSK	:	2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
s	:	Sayfa
S	:	Sayı
SEGBİS	:	Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi

T	:	Tarih
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
TAAD	:	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	:	Türkiye Barolar Birliği
TBBD	:	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TCK	:	5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TDK	:	Türk Dil Kurumu
Trc	:	Tercüman
UYAP	:	Ulusal Yargı Ağı Projesi
Vb	:	Ve Benzeri
Vd	:	Ve Devamı
Vs	:	Vesaire
Y	:	Yargıtay
YCGK	:	Yargıtay Ceza Genel Kurulu

1. GİRİŞ

Çalışma konumuzu oluşturan delil kavramının varlığı, ceza muhakemesi hukuku bakımından muhakeme sonucunda sanığa ceza verilebilmesinin ön şartıdır. Ceza muhakemesinde temel amaç, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Bu kapsamda maddi gerçeğin ortaya konulması bakımından asırlardır kullanılagelen yegâne şeyin delil olduğu kabul edilmektedir.

Delilin varlığı kadar elde ediliş yöntemi de ceza muhakemesinde önem arz etmektedir. Usul ve yasaya aykırı biçimde elde edilen delilin yargılama neticesinde verilen kararda hükmeye esas alınamayacağı açıktır. Bu açıdan delil kavramı kadar delil elde etme metotları da ceza muhakemesinde önemli yer tutmaktadır.

Ceza muhakemesi, ceza yasalarında suç olarak düzenlenmekte olan fiillerin gerçekleştirilmesinin ardından ortaya konan şüphenin insan haklarına uygun bir faaliyet çerçevesinde giderilmesini amaçlamaktadır. Bu etkinlik, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenen iki evreden oluşan bir süreci ifade etmektedir. Bunlar; soruşturma ve kovuşturma evresidir. Söz konusu sürecin tamamının ceza muhakemesi olarak adlandırıldığı bilinmektedir.

Ceza muhakemesinde suç şüphesinin öğrenildiği ve suç şüphesiyle alakalı delillerin toplandığı ilk evre soruşturma aşamasıdır. Nitekim ceza muhakemesinde esas olan delillerin soruşturma evresinde toplanmasıdır¹. Bu aşamada delillerin toplanması ve tasnif edilmesinden sorumlu olan kişi de Cumhuriyet savcısıdır. Cumhuriyet savcısı tarafından şüpheli hakkında aleyhe olan deliller kadar lehe olan delillerin de toplanması gerekmektedir. Zira iddia makamı konumundaki savcılık makamı, suçun işlendiği yönündeki şüpheyi gidermek için faaliyet göstermek ve maddi gerçeği araştırmakla yükümlüdür. CMK m. 170'e göre de suça ilişkin yeterli düzeyde şüpheyi ulaşması durumunda savcılık makamı, iddianameyi düzenleyerek bir sonraki aşamaya geçilmesini sağlamaktadır.

¹ Asena Kamer Usluadam, Ceza Muhakemesi Hukukunda Karakter Delili, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, s.210.

Savcılık makamı tarafından hazırlanan iddianamenin mahkemece kabulünün ardından kovuşturma evresi başlamış olacaktır. Bu evrede hâkim tarafından delillerin tamamı doğrudan doğruya değerlendirilecek ve maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılacaktır. Soruşturma evresinde iddianamenin düzenlenmesi için yeterli düzeyde şüphe yeterli iken kovuşturma evresinde karar verilebilmesi için şüphenin tam anlamıyla giderilmesi gerekmektedir. Şüphenin giderilemediği ve sanık tarafından atılı suçun işlendiğinin ispat edilemediği durumlarda “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi çerçevesinde sanık hakkında mahkûmiyet hükmü verilmesi mümkün değildir.

Ceza muhakemesi bir bütün olarak ele alındığında, sanığın üzerine atılı suçu işlediğinin makul ve akla yatkın deliller çerçevesinde ispat edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Aksi halde sanığın cezalandırılması usul ve yasaya aykırılık teşkil edecektir.

Delillerin elde edilmesi kadar tartışılması ve değerlendirilmesi de ceza muhakemesinde ispat etkinliği bakımından önemli bir süreçtir. Ceza muhakemesinde öncelikli olarak maddi gerçekliği yansıtmaya olanağı bulunan delillerin elde edilmesi gerekmektedir. Birtakım istisnaların dışında ceza muhakemesinde delillerin serbestliği ilkesi uyarınca taraf beyanları, belgeler, elektronik belgeler gibi elde edilen delillerin tamamı, ceza muhakemesinde kullanılabilir.

Delil değerlendirmesi birtakım tartışmalar karşısında hem soruşturma aşamasında hem de kovuşturma aşamasında yürütülen bir etkinlik olarak dikkat çekmektedir. Nitekim delil değerlendirmesi soruşturma evresinde kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşup oluşmadığını değerlendirmek amacıyla yapılmaktadır. Ancak hüküm verilmesi bakımından önemli olan husus, delillerin kovuşturma aşamasında değerlendirmeye tabi tutulmasıdır.

Delillerin değerlendirilmesi noktasında da belirli usul kuralları geçerli olmakla birlikte ceza muhakemesinde temel ilke delil serbestliği ilkesidir. Buna göre hâkim, delillerin tamamını vicdani kanaatine göre serbest biçimde değerlendirecek ve vicdani kanaatine göre hükme varacaktır.

Tez çalışma kapsamında genel itibarıyla delil kavramı üzerinde durulmaktadır. Birinci bölümde Ceza muhakemesinin amaç ve ilkelerine yer verilmektedir. Bu kapsamda öncelikle ceza muhakemesinin amaçları genel hatlarıyla incelenmiş ve daha sonra doktrinde savunulan amalar ayrı ayrı değerlendirilmiştir. İkinci olarak ise ceza muhakemesinin ilkeleri üzerinde durulmuş ve bu ilkelerin ceza muhakemesindeki uygulaması değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ceza muhakemesinde delil ve ispat kavramları üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda ispat ve ispat sistemleri, ispat araçları ve bunların zaman içerisindeki değişimi, delil kavramı, bu kavramın teorik alt yapısı detaylı bir biçimde incelenmiştir.

Çalışmanın son kısmında ise ceza muhakemesi kapsamında münhasıran delillerin tartışılması kavramı incelenmiştir. Delilin nitelikleri, yargılama sürecine ve hükme etkileri, tartışılması usulleri, yasal düzenlemeler, delillerin tartışılmasında kullanılan araçlar detaylı bir biçimde ortaya konularak öğretiye katkı sunulmaya çalışılmıştır.

2. CEZA MUHALEMESİNİN AMAÇ VE İLKELERİ

2.1 CEZA MUHALEMESİNİN AMAÇLARI

2.1.1 Genel Olarak

Muhakeme hukuku, hukuki anlamdaki herhangi bir uyuşmazlığın ortadan kaldırılması amacıyla yargı mercileri nezdinde çözüm sürecine katılan tarafların yaptıkları iş ve işlemleri düzenleyen hukuk kurallarının toplamıdır². Ceza muhakemesi hukuku ise ortaya çıkan ceza uyuşmazlığının sonuçlandırılması için gerçekleştirilen faaliyetleri düzenleyen kurallardır³. Bu kapsamda ceza muhakemesi hukukunda, ortaya çıkan ceza uyuşmazlığında suç işlenip işlenmediği, işlendiyse kim tarafından ve nasıl işlendiği, muhakemenin ne şekilde yapılacağı ve nasıl cezalandırma yapılacağına ilişkin düzenlemeler ele alınmaktadır⁴.

Demokratik ve çağdaş bir hukuk devletinin temel önceliği vatandaşlarının refah, huzur ve güvenliğini sağlamaktır. Bu kapsamda ülkede öncelikli olarak suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla zorunlu olan tedbirlerin alınması gerekmektedir. Ancak söz konusu tedbirlere karşın suçun işlenmesinin önlenememesi durumunda suçun ve suçlunun tespit edilmesi ile cezalandırılması için gerekli görülen yargılamanın yürütülmesi esastır. Suçun işlenmesinden sonraki süreçte yapılacak olan yargılama sürecinde suç işlediği iddia edilen kişi hakkında yasada öngörülen usullere bağlı kalınarak işlem yapılması ceza muhakemesinin temelini oluşturmaktadır.

Ceza muhakeme hukuku ile ceza hukuku, uzun bir süre bütünleşmiş gibi kabul edilmiştir. Ancak suçların karşılığında öngörülen cezaların uygulanabilmesi amacıyla yasada belirtilen şartların gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespit edilmesinin yargı organlarına yüklenen bir görev olduğu bilinci oluşmuştur. Bunun sonucunda da söz konusu iki hukuk dalı birbirinden ayrılmıştır. Yargı organları tarafından ortaya konan bu işlemler de ceza muhakemesi hukukunun ortaya çıkmasına neden olmuştur⁵.

² Nevzat Toroslu / Metin Feyzioğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 22. Baskı, Ankara: Savaş Yayınları, 2023, s.1.

³ Hakan Karekahya Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, Nisan Kitabevi, Eskişehir: 2023, s.3.

⁴ Nur Centel / Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, 21. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2022, s.3.

⁵ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.2.

Ceza muhakemesi hukuku tarihsel süreç içerisinde gelişimini tamamlarken amaçsal açıdan üç safha geçirmiştir. Bunlar; suçluların yasada öngörülen şekliyle cezalandırılmaları, sanıkların korunması ve maddi gerçekliğin araştırılarak ortaya konulmasıdır⁶.

Suçluların cezalandırmasına ilişkin amacın geçerlilik gösterdiği zamanlarda asıl amaç toplumun korunmasını sağlamaktır⁷. Ceza muhakemesi hukuku da, suçluların cezalandırılması amacına ulaşılması açısından bir araç olarak görülmekteydi. Bu dönemde suçlu ya da suçluların beraat etme olasılıkları üzerinde hiç durulmuyordu. Söz konusu süreçte ceza muhakemesinin haklılığını ortaya koyacak deliller üzerinde duruluyordu. Suçlu olarak addedilen sanıkların atılı suçları işlemediğine ilişkin mevcut delil durumları göz ardı edilmekteydi⁸. Yine bu dönemde sanığın ikrara ilişkin beyanları hâkim tarafından verilecek hükümde temel delil olarak dikkate alınmış, bu durumun da sanığa işkence yapılmasının önünün açılmasına sebep olmuştur⁹.

Yaşanagelen tarihsel süreç içerisinde kamu gücünün yetkilerini kötüye kullanması, en önemli delil olan ikrara ulaşabilmek için yapılan işkenceler ve hâkimlerin sanık ya da sanıkları en başta suçlu olarak kabul eden keyfi uygulamalarına karşı tepkiler yoğunlaşmış¹⁰ ve Aydınlanma dönemi ile birlikte 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özgürlüklerin önem kazanmasıyla suçluların cezalandırılması amacı, sanığın korunması amacına evrilmiştir. Bu amaca göre sanık ya da sanıklar, suçları sabit görülene kadar korunmuşlardır. Bir anlamda suçu ispatlanana kadar masum kabul edilen bu kişiler hakkında “masumiyet karinesi” denilen ilkenin ortaya çıktığı dönem, bu dönemdir¹¹.

Son olarak suçlu ya da suçluların cezalandırılması ile sanık ya da sanıkların korunmasına ilişkin görüşler birleştirilmiş ve maddi gerçeğin araştırılarak ortaya çıkartılması ilkesi benimsenmeye başlamıştır. Bu kapsamda hem kişilerin hakları hem de toplumsal düzenin muhafaza edilmesi hedeflenerek dengeli ve adil bir yargılama hukuk sistemi takip

⁶ Centel / Zafer, 2022, s.6-7.

⁷ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.7.

⁸ Ali Kemal Yıldız, “Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul: 2002, s.88.

⁹ Bahri Öztürk / Durmuş Tezcan / Ruhan Erdem / Sırma Gezer / Yasemin F. Saygılar / Esra Alan / Özdem Özyayın / Efser Erden Tütüncü / Mehmet Can Tok, Ceza Muhakemesi Hukuku (Nazari ve Uygulamalı), 17.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık 2023, s.32.

¹⁰ Feridun Yenisey / Ayşe Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023, s.86.

¹¹ Centel / Zafer, 2022. s.7.

edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra maddi gerçekliğin araştırılması amacı mutlak olarak kabul edilmeyerek, insanların temel hak ve özgürlükleri korunmak suretiyle maddi gerçeğe ulaşılması gerektiği savunulmuştur¹².

Ceza muhakemesi hukukunun amacına ilişkin olarak pek çok görüş ortaya atılmıştır. Bunlardan bazıları suç ve suçluyla mücadele, suç şüphesinin aydınlatılması, devlet ve bireylerin menfaatlerinin birbirine yaklaştırılması, suç karşısında ortaya atılan cezaların belirlenmesi, hukuki barışın sağlanması gibi görüşlerdir¹³.

Söz konusu görüşler genel itibariyle ceza muhakemesi hukukunun amaçlarını yansıtmaktadır. Ceza muhakemesi hukuku genel hukuk içerisinde bir parça olarak kabul edilmekte ve söz konusu bu görüşlerin genel hukuk sistematigi içerisinde yer aldığı ileri sürülmektedir¹⁴. Ancak ceza muhakemesi hukuku, genel hukuk bakımından kendine özgü disiplini olan bir hukuk dalı olup, daha özel bir amaca hitap etmektedir.

Ceza muhakemesi hukukunun günümüzdeki amacı, geçmiş zamanda ortaya çıkan olaylarla alakalı olarak maddi gerçekliğe ulaşılmasıdır. Bu sebeple iddia edilen suçun işlenip işlenmediği, işlendiyse failin kimliği, failin işlediği suç kapsamında ortaya koyduğu iradenin hukuksal değeri de araştırılır¹⁵. Buna göre ceza muhakemesi hukukunda öncelikli olarak bir iddia ortaya atılmakta, daha sonrasında ise söz konusu iddiaya karşı, tarafların beyan ve savunmaları alınmakta ve iddialar ile savunmaların birlikte değerlendirildiği muhakeme süreci işletilmektedir¹⁶. Geçmişte yaşanan olayın nasıl meydana geldiği tam olarak bilinmediği için bu olayın meydana gelme biçimi tespit edilerek bir kanaate ulaşılması amacıyla delil ve ispat araçlarına ihtiyaç duyulur. Elde edilen delillere göre yargılamayı yürütecek olan makamların maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla delil değerlendirmesine gideceği öngörülmektedir.

Yargıtay tarafından benimsenen görüşe göre; ceza muhakemesi hukukunun temel amacı usul kuralları tarafından belirlenen ölçüde, her türlü şüpheden uzak, somut, açık ve net delillerle

¹² Mehmet Yayla, Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2.Baskı, 2021, s.33.

¹³ Yener Ünver / Hakan Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 22. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2024, s.17.

¹⁴ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.1.

¹⁵ Ali Rıza Çınar, "Hukuka Aykırı Kanıtlar," TBB Dergisi, S: 55, 2004, s. 32.

¹⁶ Kemal Gündem, CMK m.138 Çerçevesinde Tesadüfen Elde Edilen Deliller, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya: 2011, s.3.

maddi gerçeğin ortaya konulmasıdır¹⁷. Söz konusu maddi gerçeğin ortaya konulması neticesinde failin suçunun sabit olduğuna kanaat getirilmesi durumunda cezalandırılması mümkün görülmektedir. Aksi takdirde sanığın lehine olan delillerin ötelenerek, yalnızca aleyhine olan delillere dayanılarak cezalandırılması, ceza muhakemesinin temel ilkelerinden olan “*şüpheden sanık yararlanır*” ilkesine aykırı düşecektir¹⁸.

Maddi gerçeğe ulaşılması amacı doğrultusunda ceza muhakemesinde tek amaç, suçlunun cezalandırılması veya suçsuzluğu ortaya çıkan kişinin aklanmasının sağlanması değildir. Bu kapsamda önemli olan, hukuk devleti ilkesine yakışır şekilde bir yargılama sürecinin yürütülmesidir. Ceza muhakemesi sürecinde yürütülen soruşturma ve kovuşturma işlemleri esnasında bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin belli koşullarda kısıtlanabildiği bilinmektedir. Bu nedenle hukuk devleti ilkesine göre söz konusu kısıtlamalar, yasada belirlenen usul ve esaslar gözetilerek hukuka uygun biçimde yerine getirilmelidir¹⁹. Dolayısıyla ceza muhakemesinde tek amaç, her ne koşulda olursa olsun maddi gerçekliğe ulaşılması değildir²⁰.

Hukuk devleti ilkesince hareket edilebilmesi için ceza muhakemesinde benimsenmiş olan bazı temel ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler soruşturma evresine yönelik ilkeler, kovuşturma evresine yönelik ilkeler ve ispat hukukuna yönelik ilkeler olarak bilinmektedir. Buna ek olarak ceza muhakemesi ilkeleri, insan hakları açısından ele alınacak olursa; insan onur ve şerefine korunması, adil yargılanma, işkence yasağı, bağımsız ve tarafsız hâkimlerce yargılanma hakkı, savunma yapma hakkı, şüpheden sanık yararlanır ilkesi, özel yaşamın gizliliği, delillerin doğrudanlığı, delillerin serbest biçimde değerlendirilmesi ilkeleri de temel hak ve özgürlükler kapsamında olup, mahkemece göz önüne alınmalıdır.²¹

¹⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 07.02.2012 Tarih, 2011/10-481 Esas, 2012,26 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 25.04.2023)

¹⁸ Ünver / Hakeri, 2024, s.167.

¹⁹ Yeşim Yılmaz, Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin İspat Değeri, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2013, s. 2.

²⁰ Ahmet Gökçen / Murat Balcı / M. Emin Alşahin / Kerim Çakır, Ceza Muhakemesi Hukuku, 7. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2023, s.32

²¹ Yılmaz, 2013, s.11.

2.1.2 Maddi Gerçeğe Ulaşma Amacı

Maddi gerçek, daha önceden yaşanmış bir olayın kim tarafından, nasıl ve ne şekilde yaşandığının deliller vasıtasıyla günümüzde ortaya konulmasıdır²². Yukarıda belirtildiği üzere ceza muhakemesinde temel amaç, somut ve maddi gerçeğin ortaya konulmasıdır. Maddi gerçeğe ise vicdani kanaat ile ulaşılabacağı kabul edilmektedir²³. Bu kapsamda uyuşmazlığın tarafları, savunma ve beyanlarında ne söylerse söylesinler ya da ne delil sunarsa sunsunlar yargı organları bunlarla bağlı değildir. Yargı organı, vicdani kanaatine göre olayın nasıl ve kim tarafından gerçekleştirildiğini bulmak amacıyla re'sen araştırma yapmaya devam etmelidir. Örneğin yargılama sürecinde sanık ya da sanıkların üzerlerine atılı suçlamaları ikrar etmeleri durumunda dahi hâkimde suçun işlendiğine ilişkin vicdani kanaatin oluşmamış olması durumunda hâkim, söz konusu ikrar ile bağlı değildir²⁴.

Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 21.10.2020 tarih, 2020/7304 E. ve 2020/6028 K. sayılı ilamında, yakalanma anında üzerinde herhangi bir uyuşturucu madde bulunamayan, daha önceki dönemde de uyuşturucu madde kullandığına ilişkin herhangi bir tespit bulunmayan sanığın yalnızca uyuşturucu madde kullandığı yönündeki ikrarı, sanığın üzerine atılı suç işlendiğine dair kesin karine niteliği taşımamaktadır. Bu kapsamda sanığın atılı suç yönünden her türlü şüpheden uzak, kesin ve inandırıcı bir delil niteliği taşımayan ikrarına dayanarak cezalandırılması usul ve yasaya aykırı görülmüştür²⁵.

Hukuk muhakemesinde ise bu durum tam tersi olarak işletilmektedir. Alacaklı olduğu öne sürülen kişinin borcu kabul etmesi durumunda mahkeme, artık bu kişinin gerçekten borcu olup olmadığını re'sen araştırmayacak ve onu borçlu kabul edecektir²⁶. Hukuk muhakemesinde hâkim, tarafların beyanları ile bağlıdır. Bu durum şekli gerçeklik olarak kabul edilmektedir²⁷. Hukuk muhakemesi kapsamında şekli gerçeklikle yetinilmesi bir amaç

²² Hakan Karakehya, “Dolaylı Maddi Gerçek: Ceza Muhakemesinde Yargılama Makamının Maddi Gerçeğe Deliller Aracılığıyla Ulaşma Zorunluluğu Üzerine,” Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S:27, 2016, s.67.

²³ Karakehya, 2016, s.69.

²⁴ Metin Feyzioğlu, Ceza Muhakemesinde İspatın Ölçütü Olarak Vicdani Kanaat, 2.Baskı, İstanbul: Isık Yayınları, 2015, s.99.

²⁵ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 21.10.2020 Tarih, 2020/7304 Esas, 2020/6028 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 25.04.2023)

²⁶ Gündem, 2011, s.4.

²⁷ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 27.08.2024 Tarih, 2022/13962 Esas, 2024/7987 Karar sayılı İlâmı, “Alacak iddiasının varlığını kabul için mutlaka alacak davası açılıp ispatının beklenilmemesi gerekir. Çünkü Cezanın delil anlayışı ile Hukukun delil anlayışı ve kabulü farklıdır. Hukukta şekli gerçeklik hakimdir. Daha ziyade iddia ve ispata dayanan delil sistemi geçerli olup taraflarca ileri sürülmeyen iddia ve delillerin davanın kabulünde esas alınamayacağı bir gerçekliktir. Oysa cezada maddi hukuka dayanan bir kabul söz konusudur.

olarak ortaya konulmamıştır. Bu durum, kullanılan ispat araç ve yöntemlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır²⁸.

Hukuk muhakemesinde hukuki uyuşmazlıklar, tarafların yönlendirmesiyle ve talepleriyle sınırlı olarak devlet eliyle çözüme ulaştırılmaktadır. Ceza muhakemesinde ise hâkim, tarafların beyanları ile bağlı değildir. Kıta Avrupası'nda ceza hukukunun gelişimi kapsamında 12. ve 13. yüzyıllarda, kamusal barış ve asayişin sağlanmasına ilişkin yürürlüğe konan kanunlarla, maddi ceza hukukunda neticeden sorumluluktan fiilden sorumluluğa geçiş sağlanmıştır²⁹. Sistemin işleyişinin kuvvetlendirilmesi anlamında ceza muhakemesi hukukunda köklü yenilikler getirilmiştir. Bu sisteme göre uyuşmazlığın taraflarınca açılan ve onların talepleri bağlamında sürdürülen yargılamaların yerine, ceza muhakemesinin devlet eli ile açılıp yürütülmesi esası benimsenmeye başlanmıştır³⁰.

Yargılamanın sonunda adil bir karara varılabilmesi, öncelikli olarak yargılama konusu olayın maddi gerçekle uyumlu biçimde ortaya konulmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda 12. yüzyıldan itibaren ceza muhakemesinde yargılamaya konu olan olayın kamu makamları tarafından araştırılması ilkesi kabul edilmiş ve elde edilen deliller bağlamında karar verilmesi öngörülmüştür. Bu ilkenin Carolina Ceza Kanunu ile pekiştirildiği ve günümüze kadar ulaştığı belirtilmektedir³¹.

Ceza muhakemesi süreci, denetlenebilir olmasının yanı sıra yargılamaya konu olan olayla irtibatlı bilgi ve belgelere dayandırılmalıdır. Yani ceza muhakemesi, emir ve talimat gibi dış etkenlerden arındırılmak durumundadır. Böylelikle maddi gerçeğin araştırılması mümkün hale gelecek ve yargılama, hukuk sistemine uygun hale gelecektir³².

Esas itibariyle medeni usul hukukunun da maddi gerçeği araştırmak üzere geliştirildiği açıktır³³. Zira maddi gerçekliğin tespit edilmesi ile yargılamadaki taraflara ait hakların tesisi arasında kuvvetli bir ilişki mevcuttur. Ancak medeni usulde taraf muhtariyetinin yansımaları

Taraflar idda etmese, savunmasa bile maddi gerçeklik her türlü delil incelenip kabulde esas alınmaktadır. Bu nedenle mutlaka hukuka göre ispat şartı aranmamaktadır.'' UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

²⁸ Ünver / Hakeri, 2024, s.100.

²⁹ Can Canpolat, "Ceza Muhakemesinin Amacı," Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:15, S:2, 2020, s.455.

³⁰ Karekahya, 2016, s.62.

³¹ Canpolat, 2020, s.455.

³² Karakehya, 2016, s.74

³³ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.88.

olarak ortaya çıkan dava malzemelerinin taraflarca getirilmesi ilkesi, taraflarca yargılamaya sunulmuş olan dava malzemesine uygun bir karar verilmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla söz konusu ilke, medeni muhakeme hukukunda maddi gerçeğin araştırılması amacını, genel olarak şekli gerçeklikle yetinilmesi neticesini doğuracak biçimde sınırlandırır³⁴. Bunun yanı sıra medeni muhakeme hukukunda, ceza muhakemesinden farklı olarak ispat yükünün hangi taraf üzerinde olduğu ve ispat araçları, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında dikkate alınmak durumundadır. Bu açıdan medeni muhakeme hukukunda görünen gerçek ile yetinilmesi, ispat hukuku açısından bu alandaki sınırlamaların bir neticesidir³⁵.

Medeni usul bağlamında yargı organları, taraflarca benimsenen şekli gerçekliğin yerine kanaatlerini oturtamaz. Hâkim, hukuk yargılamasında taraflarca getirilen delillere uygun karar vermeli ve delilleri serbest biçimde değerlendirme yoluna gitmemelidir³⁶. Medeni usul hukuku bir tarafa bırakılacak olursa günümüzdeki yaygın kabule göre ceza muhakemesi hukukunda maddi gerçeğe ulaşma amacından anlaşılan, geçmiş zamanda işlenmiş olan bir suça yönelik maddi gerçekliğin ortaya çıkartılmasıdır³⁷. Burada maddi gerçeği niteleyen “maddi” sözcüğü, ceza hukukçuları tarafından ceza muhakemesiyle medeni muhakemenin amaçsal farklılığının ortaya konulması çabası olarak görülmektedir. Medeni hukukunda “şekli”, ceza muhakemesi hukukunda ise “maddi gerçek” aranmaktadır³⁸.

Ceza muhakemesi hukukunun amacı açısından gerçeği niteleyen “maddi” kelimesinin tarihsel gerçekliği ifade ettiği de savunulmaktadır³⁹. Bu açıdan söz konusu hukuk dalı, geçmiş ile günümüzün arasında bağ kurmakta, dolayısıyla da iletişimsel bir yapı olarak dikkat çekmektedir. Bu bakımdan maddi gerçek, geçmişteki bir olayın, oluş şekli, yani sanık veya şüpheli tarafından işlenip işlenmediği, işlendi ise nasıl ve ne surette işlendiğinin ortaya konması olarak tarif edilmektedir⁴⁰.

³⁴ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.88.

³⁵ Hakan Pekcanitez, Medeni Usul Hukukuna İlişkin Genel Bilgiler, 15. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017, s.30.

³⁶ Canpolat, 2020, s.456.

³⁷ Murat Volkan Dülger / Şaban Cankat Taşkın, Ceza Muhakemesi Hukuku, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023, s.48.

³⁸ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.7.

³⁹ Canpolat, 2020, s.457.

⁴⁰ Yayla, 2021, s.56.

Medeni muhakeme hukuku ile ceza muhakeme hukuku arasında amaç bakımından ortaya çıkan farklılık, medeni hukuk ile ceza hukukunun konusu olan haksızlıkların içerik bakımından birbirinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır⁴¹. Zira suç politikası esaslarına göre ceza hukukuna konu olan haksızlıklar (suçlar), cezai müeyyide ile yaptırım uygulanmaktadır. Çünkü bunların büyük bir bölümünün toplumun düzenini önemli ölçüde bozacak nitelikte oldukları kabul edilmektedir. Buna karşın medeni muhakemenin konusuna giren özel hukuk uyuşmazlıkları, konu bakımından çoğunlukla sosyal düzeni etkilememekte ve kişilerle sınırlı kalmaktadır. Medeni muhakeme hukukuyla tesis edilmeye gayret edilen, öncelikle kamusal düzen değil, kişisel haklardır⁴².

Hukukumuz açısından Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan düzenlemelerden hareketle ceza muhakemesi hukukunun maddi gerçekliğin ortaya çıkarılmasını amaçladığı sonucuna varılabilmektedir. Örneğin CMK m. 160'a göre, Cumhuriyet Savcısının soruşturma işlemlerini yürütmedeki amacı, "... maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi..." olarak değerlendirilmektedir⁴³. CMK m. 161'e göre de: "Cumhuriyet Savcısı, bu amaç ile doğrudan veyahut emri altındaki adli kolluk eliyle her türlü araştırmayı yapabilecek, bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebilecektir." Benzer biçimde CMK m. 174'te, suçun sübutuna doğrudan doğruya etki edecek mevcut deliller toplanmaksızın iddianame tanzim edilmesi, iddianamenin iadesi sebeplerindendir. Bu kapsamda soruşturma aşamasında maddi gerçekliğin ortaya çıkarılması için her türlü delilin toplanması ve iddianamenin bu deliller toplandıktan sonra tanzim edilmesi gerekmektedir.

Esasen mevcut düzenlemeler, maddi gerçekliğe ulaşılması görevinin yerine getirilmesi noktasında, Cumhuriyet savcısının önemli bir rolünün bulunduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda söz konusu düzenlemeler, ceza muhakemesinin işleyişine yönelik CMK'nın öngördüğü sistemle uyumludur. Bu sisteme göre kovuşturmanın hızlı bir biçimde yapılarak maddi gerçekliğe adil ve seri bir biçimde ulaşılabilmesi, delillerin tamamı veyahut önemli bir kısmının soruşturma aşamasında toplanmış olması durumunda daha kolay olacaktır⁴⁴. Eksik yürütülen tahkikat ile hızlı bir biçimde kovuşturmaya geçilmesi yerine, mümkün olan

⁴¹ Centel / Zafer, 2022, s.7.

⁴² Canpolat, 2020, s.456.

⁴³ Mahmut Gökpınar, "Ceza Muhakemesinin Amaçlarından Biri Olarak Maddi Gerçeğe Ulaşmak", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:18, S:2, 2023, s.971.

⁴⁴ Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 21.5.2018 Tarih, 2017/7248 Esas, 2018/7719 Karar sayılı İlâmı. UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi:11.11.2023)

bütün delillerin toplandığı etkin bir soruşturmanın neticesinde kovuşturmaya geçilmesi, ceza muhakemesinin hızlanmasına büyük katkı sağlayacaktır⁴⁵.

Bunun yanı sıra yasa koyucunun, kovuşturma sürecinde de maddi gerçekliğe ulaşma amacına hizmet edecek bazı düzenlemelere yer verdiği görülmektedir. Örneğin hâkim, CMK m. 63 kapsamında çözümü konusunda uzmanlık veyahut teknik bilgi gerektiren hususlarda re'sen bilirkişiye başvurabilecektir. Bu kapsamda bilirkişiye aynı yargılamada kaç defa başvurulacağına ilişkin herhangi bir sınır da öngörülmemiştir. Hâkimin re'sen keşif yapabileceğine ilişkin CMK m. 83'teki hüküm ile gerekli görülmesi durumunda kovuşturmada keşfin tekrarlanmasına imkân tanıyan CMK m. 181/2'deki düzenlemeler de kovuşturma aşamasında maddi gerçekliğin ortaya konulması bakımından önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra CMK m. 207'ye göre delillerin ortaya konulmasına ilişkin istem, bunun ya da ispat edilmeye çalışılan olayın geç bildirilmiş olması gerekçesiyle reddedilemez⁴⁶. Söz konusu hüküm, medeni yargılamada geçerli olan iddia ve savunmaya ilişkin delillerin, belirli bir usul zamanına kadar mahkeme önüne getirilmesini, belirlenen zamanın geçmesinden sonra mahkemeye sunulan iddia ve savunma ya ilişkin delillerin mahkemece hükme esas alınmamasına⁴⁷ ilişkin teksif ilkesi gibi bir ilkeye ceza muhakemesinde yer verilmediğini göstermektedir. Bu konuda örneklerin çoğaltılması mümkündür. Ceza muhakemesi bağlamında amaç, maddi gerçekliğe ulaşmak olduğu için delil ikamesi hususunda iddia veyahut savunma makamlarını bağlayıcı herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

Yürütülmekte olan ve soruşturma aşamasını da kapsayan adil bir ceza muhakemesi neticesinde mahkeme tarafından verilen karar, maddi anlamda ceza hukuku ilkelerine göre işlenmiş olan suçta sorumlu bulunan kişilerin tespit edilmesi, kusurlu olan kişilerin cezalandırılması ve bu suretle suç ile bozulmuş olan toplum düzeninin yeniden tesisine olanak sağlamaktadır. Yargılama neticesinde ortaya konan maddi gerçeklik ise söz konusu kararın zeminini oluşturacaktır⁴⁸.

⁴⁵ Dülger / Taşkın, 2023, s.66

⁴⁶ Öztürk, vd., 2023, s.237

⁴⁷ Nagihan Mazlum, "Medeni Usul Hukukunda Teksif İlkesi," Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:70, S:1, 2021, s.108.

⁴⁸ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.87.

Ceza muhakemesindeki kuralların bu süreçteki fonksiyonu, geçmişte yaşanan hangi olay veya olayların suçla bağlantılı olduğunu, yani maddi gerçekliğin ortaya konulması anlamında vakıa olarak neyin araştırılmaya değer olduğunu belirlemektir. Örneğin iddianame unsurlarının düzenlendiği CMK m. 170’te yüklenen suçu oluşturan olayların açıklanmasının gerektiği belirtilerek, Cumhuriyet savcısına soruşturma sürecinde toplanmış olan deliller çerçevesinde neyin yargılanacağını tespiti ödevi yüklenir. Buna uygun biçimde mahkemeye sanığın iddianamede gösterilmiş olan ve kendine isnat edilen fiille irtibatlı bulunan vakıaları gerçekleştirip gerçekleştirmediğini tespit etme olanağı tanınmaktadır. Bu kapsamda mahkeme, iddianamede gösterilen fiille bağlı olmakla birlikte, bu fiilin maddi ceza hukukundaki kurallar çerçevesinde hangi suç kapsamında mütalaa edileceğine ilişkin takdir yetkisine sahiptir⁴⁹.

2.1.3 Adaleti Sağlama Amacı

Adalet kavramı, soyut bir kavram olmakla birlikte hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme olarak tanımlanmaktadır⁵⁰. Ceza muhakemesi hukuku da, hukuk sisteminin diğer dallarında olduğu gibi kendi alanına yönelik uyuşmazlıklar açısından, adaletin yerine getirilmesini ve toplumsal düzenin sağlanmasını amaçlamaktadır⁵¹.

Hukuk devletinin temelinde var olan çağdaş ceza muhakemesi, hukuk tarafından çizilen sınırlar dâhilinde, kişilerin temel hak ve özgürlüklerine saygı göstererek maddi gerçekliği aramalıdır. Maddi gerçekliğe ulaşıldıktan sonra da hukuk tarafından öngörülen biçimde cezai uyuşmazlıkların çözüme kavuşmasını sağlamalıdır. Bu açıdan çağdaş ceza muhakemesi, adaleti sağlama amacına hem yargı sürecinde hukuka uygunluğun gözetilmesine hem de yargılama sonucunda mevcut uyuşmazlığın hukuk kurallarına uygun bir şekilde çözüme kavuşturulmasına hizmet etmektedir⁵².

Yargılama neticesinde adaletli bir kararın verilebilmesi için insan hakları ihlal edilmeden, hukuk kurallarına uygun bir yargılama yapılması gerekmektedir⁵³. Maddi gerçekliğin bedeli ne olursa olsun araştırılması ve ona ulaşılması amacıyla her türlü yola başvurulması kabul

⁴⁹ Canpolat, 2020, s.461.

⁵⁰ TDK Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 20.05.2024)

⁵¹ Anıl Çeçen, Adalet Kavramı, 5.Baskı, Ankara: Astana Yayınları, 2020, s.24.

⁵² Hakan Karakehya, "Hak Kavramı", Eskişehir Barosu Dergisi, S:9, 2006, s.142 vd.

⁵³ Öztürk, vd., 2023, s.31.

edilemez. Zira maddi gerçeğin aranması esnasında karşı karşıya kalınabilecek ve hukuk devletince korunması gerekli olan birtakım menfaatler mevcuttur. Soruşturma ve kovuşturma makamları tarafından her ne pahasına olursa olsun maddi gerçeğin araştırılmasına izin verilmemesi, çağdaş ceza yargısının en önemli özelliklerinden biri olarak kabul edilmektedir⁵⁴.

Muhtemel şüpheli ya da sanıkların dikkate alındığı cezai takibat mekanizmaları, kişilerin yaşamlarına ve haklarına derin etkilerde bulunmaktadır. Bu kapsamda kişilerin orantısız ve gereğinden fazla etkilerden aktif biçimde korunması gerekmektedir. Verilen kararlar hukuk normlarına uygun olarak verilmeli, soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde ise ceza muhakemesi usulleri etkin bir biçimde işletilmelidir. Cezai takibat sürecinin etkinliği ve kişilerin temel haklarına saygı, sıkça birbiriyle çatışma halindedir. Daha önceden planlanmış olan bu çatışma, bütün ceza muhakemesi sürecinin merkezinde yer almaktadır. Bu yüzden çatışma durumunda ne şekilde davranılacağı hususu önceden yasalarla düzenlenmiş olup, yargı makamları tarafından söz konusu düzenlemelere uygun hareket edilmesi beklenmektedir⁵⁵.

Bir başka açıdan konu incelendiğinde hukuk sistemine en bağlı kişilerin bile günün birinde kolluk makamlarının karşısına şüpheli olarak çıkmayacaklarının garantisi bulunmamaktadır⁵⁶. Bu yüzden herhangi bir suç isnadı ile karşı karşıya kalmamış kişilerin, ileride bir suç isnadı ile karşı karşıya kaldıklarında kendilerine insan onuruna yakışır biçimde muamele edileceği inancında olmalıdırlar. Zira bu inancın toplum içerisinde yaygınlaşması, kişilerin normal yaşantılarının daha güvenli ve huzurlu sürdürülmesini sağlamaktadır. Bireylere söz konusu güvenceyi verecek olan en büyük gösterge de mevcut şüpheli ya da sanık statüsündeki kişilerin temel haklarına saygı gösterildiğini görmeleridir⁵⁷. Bu kapsamda toplumdaki bireyler, sanıkların yargılama esnasında adil bir biçimde yargılanacağını ve savunma hakkını etkin biçimde kullanacağını bilmek istemektedirler. Dolayısıyla ceza muhakemesinin hukuk devleti gerekleri içerisinde ve yasalara uygun bir biçimde yürütülmesi sanıkların olduğu kadar toplumun da yararına olacaktır. Aksi halde hukuki

⁵⁴ Feyzioğlu, 2015, s.96.

⁵⁵ Veli Özer Özbek, CMK İzmir Şerhi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005, s.51.

⁵⁶ Karekahya, 2023, s.16.

⁵⁷ Karekahya, 2023, s.16.

güvenliğin olmadığı bir toplum içerisinde yaşamın sürdürülmesi, toplumun tamamının zararına olacaktır⁵⁸.

2.1.4 Hukuki Barışı Koruma Amacı

Ceza muhakemesinin amaçlarından biri de hukuki barışın sağlanmasıdır⁵⁹. Nitekim ceza muhakemesi, toplumsal düzeni bozan birtakım sorunları ortadan kaldırmak ve ceza normlarının geçerliliğini korumak suretiyle, hukuki barışı sağlama amacına hizmet etmektedir⁶⁰. Yargılama neticesinde verilecek olan hükmün cezai problemi çözmesi ve en azından sükûnet ortamını sağlaması gerekmektedir. Bunun yanı sıra bir yandan verilen kararın yeniden gözden geçirilmesi gerekirken, diğer yandan da bunun süresiz olarak devam etmesinin önüne geçilmelidir⁶¹.

Toplumsal yaşamda hukuki barışa gereksinim olduğu açıktır. Bu yüzden ceza muhakemesinde maddi gerçekliğin aranması amacıyla gerçekleştirilen etkinliklerin bir yerde sonlandırılması gerekmektedir⁶². Doğru karara ulaşılması amacıyla sonsuz bir çabanın ortaya konulması ideal olsa da bu durum, eski hükme ilişkin ortaya konan her şüphe durumunda çözümlenmiş meselelerin yeniden ortaya konabilmesini ifade etmektedir. Şayet mahkeme kararları devamlı surette başka bir üst merci kararıyla ortadan kaldırılma ihtimaline maruz kaldığı takdirde verilecek olan kararlar, hukuka karşı güvensizlik ortaya çıkmasına neden olacaktır⁶³. Bunun yanı sıra uzun süren yargılamalar sonucunda verilecek kararlarda maddi gerçeğe ulaşmak zorlaşacaktır⁶⁴. Bu yüzden her dava, belirli bir süre sonunda sona ermelidir. Aksi halde hukuki güvenlik ortadan kalkacaktır⁶⁵.

Muhakeme hukuku, kesinleşme kurumunu içinde barındırmaktadır. Söz konusu kurum sayesinde henüz huzur ortamının sağlanamamış olması durumunda en azından sükûnetin

⁵⁸ Hakan Karakehya, "Adil Yargılanma Hakkının İnsan Hakları Arasındaki Yeri ve Ceza Muhakemesi Bağlamındaki Önemi," Ceza Hukuku Dergisi, C:2, S:5, 2007, s.196.

⁵⁹ Ünver / Hakeri, 2024, s.21.

⁶⁰ Karakehya, 2023, s.17.

⁶¹ Karakehya, 2007, s.135.

⁶² Fatih Birtek, "Ceza Muhakemesinde Kısmi Kesinleşme," Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C:26, S:2, 2020, s.573.

⁶³ Faruk Erem, "Ceza Usulünde Kesin Hüküm," Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:20, S:1, 1963, s.38. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001413 (Erişim Tarihi: 04.05.2024)

⁶⁴ Veli Özer Özbek / Koray Doğan / Pınar Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023, s.58.

⁶⁵ Selen Evirgen, "Ceza Muhakemesinde Maddî Anlamda Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi ve Unsurları," Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:13, S:1, 2023, s.173.

sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir⁶⁶. Kesinleşme kurumu, kamu yararına olduğu kadar sanığın da yararınadır⁶⁷. Kesin hükümle birlikte kamusal açıdan problem kesin bir karar ile ortadan kaldırılmış olacaktır. Böylelikle sanığın da sonu belirli olmayan bir biçimde uzayacak yargılama sürecinden kurtulacağı açıktır. Dolayısıyla kesinleşme kurumu, ceza muhakemesinde büyük öneme sahiptir.

Her ne kadar hukuki güvenilirliği sağlamak ve kesin hüküm oluşturmak bir gereklik ise de bu durumun olağanüstü şekilde vicdan yaraladığı hallerde hukuki kesinliği ortadan kaldırmaya imkân tanınmıştır. Bu fonksiyonu ceza muhakemesi hukukunda üstlenen en önemli araçlardan biri de yargılamanın yenilenmesi müessesesidir⁶⁸. Esasen son kararın dokunulmazlığı ve daimî olması ilkesi ana kuraldır. Ancak yasa koyucu, yargılamanın yenilenmesine ilişkin düzenlemeyle; sanığın hakları ile toplumsal çıkarları korumak ve maddi gerçeğin ortaya çıkarmak için söz konusu ilkeye istisna getirmiş bulunmaktadır⁶⁹. Hem sanık lehine hem de aleyhine olarak başvurulabilen bu yol, yasa koyucunun kanaatine göre verilen kesin hükme karşın sonradan ortaya çıkan belli vakıa ve delillerin, olağanüstü şekilde maddi gerçekliğin araştırılması ihtiyacını ortaya çıkardığı durumlarda, münhasır olarak kabul edilmektedir.

2.1.5 Amaçların Birbirleriyle Çatıştığı Durumlarda Dengenin Sağlanması

Birden fazla amaç barındırması sebebiyle ceza muhakemesinin amaçlarının bazı durumlarda birbiriyle çatıştığı görülmektedir. Belirli durumlarda amaçlardan birinin gerçekleştirilmeye çalışıldığı anda diğer amaçların bazılarında feragat edilmesi gerekebilmektedir. Bu durum, amaçlar arasında belirli oranda bir denge sağlanması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Ceza muhakemesinin farklı menfaatleri uzlaştıran karmaşık bir hukuk dalı olduğu ifade edilmektedir⁷⁰.

Ceza muhakemesinde hükmün, maddi gerçekliğe ulaşma, adaletin tesisi ve hukuki barışın muhafaza edilmesi unsurlarını içeren dengeli bir yapıda olması gerekmektedir⁷¹. Söz konusu

⁶⁶ Canpolat, 2020, s.478.

⁶⁷ Evirgen, 2023, s.174.

⁶⁸ Cengiz Apaydın, Ceza Muhakemesine Egemen Olan İlkeler Işığında Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolları, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020, s.257.

⁶⁹ Gökcen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.761.

⁷⁰ Apaydın, 2020, s.258.

⁷¹ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.42.

denge'nin sabit, durağan bir denge olmasındansa hareketli ve kararsız bir denge olması daha olumlu sonuçlar doğuracaktır. Bu yüzden kimi zaman gerçeğin araştırılması, kimi zaman hukuki barış, kimi zaman da adaletten ödün verilmesi gerekebilecektir⁷².

Bu kapsamda da mahkemelerde iş yükünün artmasıyla birlikte, uzlaştırma, seri muhakeme usulü ve basit yargılama usulü gibi bir takım yeni uygulamalar geliştirilmiştir⁷³. Bu uygulamalarda, amaçların çatışması sebebiyle ceza muhakemesinin temel ilkeleri (re'sen araştırma ilkesi, çelişmeli muhakeme) göz ardı edilmektedir⁷⁴. Zira bu noktada devlet organlarının iş yükü azalacağı gibi uyuşmazlık taraflarının da menfaatlerinin korunduğu hissi ön plana çıkacaktır. Böylelikle taraflar, uzun süren yargılama sürecinden de yıpranmadan kurtulmuş olacaklardır. Ancak bu noktada temel ilkelerle birlikte maddi gerçeklikten feragat edilmesi söz konusudur. Örneğin, seri muhakeme usulüne tabi bir suçun işlendiğine ilişkin yeterli şüpheye ulaşılması durumunda, sanığın da kabul etmesiyle seri muhakeme usulü uygulanıp mahkûmiyet hükmü verilmekte ve maddi gerçeğin araştırılmasından feragat edilmektedir⁷⁵. Yine de maddi gerçeğe tam uygun olmayan durumda, toplumsal huzuru ve hukuki barışın korunması adına ceza uyuşmazlığının sona erdirilmesi de son derece önemlidir⁷⁶.

Yargılamanın yenilenmesi açısından, sanığın aleyhine yeni bir delil ortaya çıkmasının yenileme nedeni olarak kabul edilmemesi, hukuki barışın korunmasına ilişkin bir düzenlemedir. Böylece yargılamanın belirsiz biçimde uzayıp gitmesi ve kesin hüküm sonrasında sanığın psikolojik açıdan rahatlaması sağlanmış olacaktır. Ancak bu durumda, maddi gerçekliğe ilişkin ortaya çıkan aleyhe delillerle birlikte beliren şüphenin değerlendirmesi yapılamayacak ve maddi gerçekliğin farklı şekilde ortaya çıkma olasılığı hukuki barışın korunması adına değerlendirmenin dışında bırakılacaktır⁷⁷.

Yargılama süreci daha önceden belirlenen kurallar çerçevesinde ilerleyen bir süreçtir. Bu kapsamda amaçların birbiriyle çatıştığı hallerde nasıl hareket edileceğinin yasa koyucu tarafından daha önceden açıkça ortaya konulması gerekmekte olup; bu şekilde kişilerin sahip

⁷² Karakehya, 2007, s.136.

⁷³ Okan Özen, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Ceza Muhakemesi İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi," Ankara Barosu Dergisi, C:82, S:1, 2024, s.84.

⁷⁴ Canpolat, 2020, s.485.

⁷⁵ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.495.

⁷⁶ Birtek, 2020, s.573.

⁷⁷ Karekahya, 2023, s.18.

oldukları hakları kötüye kullanılmalarının önüne geçilmektedir⁷⁸. Yargılamanın bu şekilde önceden belirlenen kurallar çerçevesinde yürütülmesi katı bir şekilcilik olarak görülmemelidir. Zira hukuk devletince gözetilmesi gerekli olan menfaatler, bu şekilde belli bir koruma mekanizmasının ortaya konulmasını zorunlu hale getirmektedir. Söz konusu koruma mekanizması, cezai anlamdaki takibatın önünü kesecek, ancak bu kesme hiçbir surette takibatı durdurmayacaktır. Cezai anlamda kişilere sağlanan korumanın etkinliği, temel hakların korunmasına paralel seyretmektedir. Bu durum da hukuk devletinin gereklerinden biridir⁷⁹.

2.2 CEZA MUHAKEMESİNDE DELİLLERE İLİŞKİN İLKELER

2.2.1 Genel Olarak

Şekilci bir hukuk dalı olan ceza muhakemesi hukukunun belirli ilkeler kapsamında hareket ettiği görülmektedir. Ceza muhakemesi hukukunda temel amacın maddi gerçekliğin ortaya çıkarılması olduğu bilinmektedir. Ancak maddi gerçeğe ulaşırken, sanık hakları ile toplumun çıkarları arasında denge sağlanması gerekmektedir⁸⁰. Bu kapsamda da ceza muhakemesinde temel hak ve özgürlükler ile sanık haklarının korunması amacıyla birçok ilke geliştirilmiştir⁸¹. Nitekim adil bir muhakemenin gerçekleşmesi, muhakemenin ceza muhakemesi ilkelerine uygun yapılmasına bağlıdır⁸².

Söz konusu ilkelerin doktrinde farklı başlıklar altında sınıflandırıldığı bilinmekle birlikte, delillere ilişkin kabul gören başlıca ilkeler; delillerin re'sen araştırılması, delil serbestliği, vicdani ispat ilkesi, şüpheden sanık yararlanır ilkesi ve kişinin kendisini suçlamaya zorlanamaması (nemo tenetur) ilkesi olarak sıralanabilmektedir⁸³.

2.2.2 Delillerin Re'sen Araştırılması İlkesi

Kıta Avrupası hukukunda suç, birey ile devlet arasında bir uyuşmazlık meydana getirmektedir. Çünkü Kıta Avrupası hukuku bakış açısıyla suç sosyal düzeni ve barışı bozan bir niteliğe sahip olup, devletin bu alandaki aksamalara müdahale etmesi gerekmektedir.

⁷⁸ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.94.

⁷⁹ Karekahya, 2023, s.19.

⁸⁰ Özen, 2024, s.84.

⁸¹ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.49.

⁸² Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.116.

⁸³ Ünver / Hakeri, 2024, s.27 vd.

Dolayısıyla da işlenen her suç devleti doğrudan doğruya ilgilendirmektedir. Sosyal düzen ve barışın koruyucusu sıfatını haiz olan devlet, suçun soruşturma ve kovuşturmasını yürütmek mecburiyetindedir. Bu sebeple herhangi bir suçun işlenmesi durumunda devlet, re'sen harekete geçmek suretiyle söz konusu suçun kovuşturmasını yürütmek durumundadır⁸⁴.

Suçun kovuşturulmasında genel itibariyle herhangi bir kişi veya makamın talebinin gerekli olmadığı savunulmaktadır⁸⁵. Maddi gerçekliğin araştırılması son derece önem arz eden bir husus olduğundan, bu noktada özel şahıslara inisiyatif bırakılmamıştır. Dolayısıyla suçun araştırılması bizzat kamu makamlarınca yerine getirilmesi gerekli olan bir görevdir⁸⁶.

Ceza muhakemesinde toplanılması gerekli olan delillerin, toplumsal ya da bireysel talep olmaksızın kamu idaresi tarafından toplanması gerektiği ileri sürülmektedir⁸⁷. Burada delillerin re'sen araştırılması ilkesinin kendisini göstereceği açıktır. Delillerin re'sen araştırılması, vicdani ispat sisteminin dışında kabul edilmektedir. Zira Anglosakson hukuk sisteminde vicdani ispat sistemi kabul görmesine karşın re'sen araştırma ilkesi kabul görmemekte, taraflarca hazırlama ilkesi kabul edilmektedir⁸⁸.

Anglosakson hukuk sisteminde savcılık makamı, yargılamanın tarafıdır. İddia faaliyetlerini yerine getirme maksadıyla söz konusu makam tarafından delil araştırması yapılmaktadır. Buna karşın savunma tarafı da aynı biçimde söz konusu delillerin çürütülmesi amacıyla karşı delil toplama faaliyetlerine girişecektir. Hâkim, yalnızca tarafların getirdiği delillerden hareketle sonuca ulaşacak, kendisi delil araştırması yapmayacaktır⁸⁹. Buna karşın Türk ceza muhakemesi hukukunda dâhil olduğu Kıta Avrupası hukuk sisteminde, maddi gerçekliğe ulaşabilme amacına yönelik olarak re'sen araştırma ilkesi kabul görmektedir. Bu sistem içerisinde savcılık makamı, yargılamanın tarafı değildir. Sanığın lehine olacak deliller de savcılık makamı tarafından mahkemeye sunulmak durumundadır⁹⁰. Nitekim Yargıtay 6. Ceza Dairesi tarafından verilen bir kararda re'sen araştırma ilkesi: *“Soruşturma evresinin asıl yetkilisi olan Cumhuriyet Savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği*

⁸⁴ M. Onursal Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 2.Baskı, Konya: Palet Yayınları, 2015, s.20.

⁸⁵ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.92.

⁸⁶ Ünver / Hakeri, 2024, s.147.

⁸⁷ Doğan Gedik, Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphenin Sanık Lehine Yorumlanması, 5. Baskı, Ankara: Adalet Yayınları, 2022, s.41.

⁸⁸ Karakehya, 2023, s.158.

⁸⁹ Karakehya, 2023, s.158.

⁹⁰ Mehmet Arıcan, Ceza Adaleti Sistemi, Etkinliği ve İşleyişi, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009, s.57.

izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez ceza yargılamasının temel amacı olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için soruşturmaya başlayacaktır. Bir fiilin işlendiği haberinin alınması üzerine, suçu takibe yetkili makamlar tarafından derhal hazırlık soruşturmasına başlanmasını ifade eden ilkeye "araştırma mecburiyeti ilkesi"; hazırlık soruşturmasının neticesinde fiilin takibini gerektirecek hususlarda fiilin ve failin belli olması, yeterli emareler teşkil edecek vakıaların bulunması, başka bir ifade ile, şüphelerin ciddi olduğunun tespit edilmesi ve dava şartlarının gerçekleşmiş olması durumunda, yetkili makam tarafından kamu davasının açılmasını ifade eden ilkeye ise "kamu davasını açma mecburiyeti ilkesi" denilmektedir.”⁹¹ şeklinde tanımlanmıştır.

Savcılık tarafından şüphelinin lehine ve aleyhine olan deliller birlikte değerlendirilir. Savcı hazırladığı iddianameyi mahkemeye sunar ve iddianamenin mahkeme tarafından kabulünden sonra kovuşturma aşamasına geçilir. Re’sen araştırma ilkesi de bu aşamada ele alınmalıdır. Zira soruşturma aşamasında Anglosakson hukuk sisteminde ve Kıta Avrupası hukuk sisteminde herhangi bir talebe gerek duyulmaksızın delil araştırması yapılabilecektir ⁹² . Buradaki farklılık, kovuşturma aşamasında ortaya çıkmaktadır. Kovuşturma aşamasında hâkimin, savcılık makamının ve savunma tarafının ileri sürdüğü delillerle yetinip yetinmeyeceği hususunda doktrindeki görüşe göre hukukumuz bakımından kovuşturma evresinde yargı makamının delil toplama yetkisi olduğu kabul edilmektedir⁹³. Her ne kadar kovuşturma aşamasında delil toplanabilse de CMK m. 170’teki Cumhuriyet savcısının yeterli şüpheyi ulaşması için delil toplaması gerektiğine ilişkin düzenleme ve CMK m. 174’teki hâkimin suçun sübutuna etki edecek delillerin toplanmamış olması halinde iddianameyi iade edebileceğine ilişkin düzenleme göz önüne alındığında delillerin toplanmasında esas olanın soruşturma aşaması olduğu ifade edilmektedir⁹⁴.

Re’sen araştırma ilkesinin bir diğer sonucu da delil ileri sürme bakımından herhangi bir süre sınırının olmamasıdır. Bu durum maddi gerçekliğe ulaşma amacıyla da uyumlu olacaktır.

⁹¹ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 23.01.2024 Tarih, 2023/17336 Esas, 2024/980 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi 30.05.2024)

⁹² Timur Demirbaş, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, 7.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024, s.40.

⁹³ Karakehya, 2016, s.201.

⁹⁴ Usluadam, 2022 s.214.

CMK m. 207'ye göre delillerin ortaya konması talebi, delilin ya da ispatlanmak istenen olayın geç bildirildiği gerekçesiyle reddedilemez⁹⁵.

2.2.3 Delillerin Serbest Olması ve Vicdani İspat Sisteminde Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi

Ceza muhakemesinde, ceza muhakemesinin niteliği gereği her türlü şeyin delil olarak kabul edilebileceği ve vicdani ispat sistemiyle birlikte elde edilen delillerin serbestçe değerlendirileceği öngörülmektedir⁹⁶. Delil serbestliği ilkesinin de bu unsurları içerisinde barındırdığı ifade edilmektedir. Ceza muhakemesinde delillerin serbest biçimde değerlendirilmesi ilkesinin ve vicdani ispat sisteminin kabul edilmiş olmasının bir sonucu da deliller arasında herhangi bir hiyerarşi bulunmamasıdır⁹⁷. Hukuka uygun biçimde elde edilen ve maddi gerçekliği temsil etme yeteneğine sahip olan bulguların tamamı, çelişmeli muhakeme ilkesi kapsamında duruşmada ayrı ayrı tartışılıp delil olarak değerlendirilebilir. Bu durumda maddi gerçekliğin çok daha net bir biçimde kendini göstermiş olacağı açıktır⁹⁸.

Ceza muhakemesi süreci neticesinde hâkim, hüküm kurarken mutlaka delillere dayanmak durumundadır. Ancak delillerin neler olabileceği yargılama öncesinde belirlenemeyecektir. Anayasa'nın 138. maddesinde belirtildiği şekilde hâkimler, vicdani kanaatleri doğrultusunda karar vermelidirler. Yine CMK m. 217'ye göre deliller, hâkimin vicdani kanaatiyle serbest biçimde takdir edilecektir.

Ceza muhakemesi sistemimizde amaç maddi gerçeğe ulaşmak olması sebebiyle delilin ne olacağını önceden yasayla belirleyen kanuni ispat sisteminin ceza muhakemesi sistemimiz bakımından uygulama alanının olmadığı belirtilmektedir⁹⁹. Zira elde edilen bulguların delil mahiyetinde kullanılabilmesi için bu hususların yasada belirtilmesi değil, akla ve mantığa uygunluğu önemlidir¹⁰⁰.

⁹⁵ Öztekin Tosun, Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, Muhakemenin Yürüyüşü, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1973, s.154.

⁹⁶ Muhammet Sefa Çetin, Kovuşturma Evresinde Belge Delillerin İkamesi ve Değerlendirilmesi, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s.17.

⁹⁷ Gedik, 2022, s.121.

⁹⁸ M. Fatih Karabulut, İnsan Hakları Kapsamındaki Faaliyetlerin Mahkûmiyet Kararlarında Delil Olarak Kullanılması, 1.Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2021, s.30.

⁹⁹ Doğan Gedik, "Ceza Muhakemesinde Hâkimin Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m.217)," Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:21, Özel sayı, 2019, s.917.

¹⁰⁰ Fatih Birtek, Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s.260.

Ceza muhakemesi sistemimiz çerçevesinde elde edilen delillerin tamamının soyut olarak eşit olduğu kabul edilmektedir. Yani herhangi bir delil, diğer bir delil karşısında somut olarak daha üstün ya da daha düşük değerde değildir¹⁰¹. Bunun yanı sıra hâkim, yargılama esnasında suçun ortaya çıkmasına daha fazla etki edecek delillerin bazılarını daha fazla göz önünde bulundurabilecektir¹⁰².

Söz konusu ilkelere ek olarak, delil serbestliği ilkesinin birtakım keyfiliklerin önlenmesi amacıyla bazı normlarla sınırlandırıldığı görülür. Örneğin; soruşturma sürecinde CMK'nın 45. ve 46. maddeleri çerçevesinde tanıklıktan çekinme hakkına sahip olan bir kimse, söz konusu hakkını kullanmayarak beyanda bulunduktan sonra yargılama esnasında tanıklıktan çekilirse, bu kişinin daha önceden vermiş olduğu beyanın duruşmada okunması ve delil olarak değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır. Bu durum CMK'nın 210/2. maddesinde düzenlenmektedir. İlgili maddenin 1. fıkrasına göre ise bir olayın ispatı bakımından eldeki tek delilin tanık beyanı olması durumunda bu tanığın duruşmada muhakkak dinlenmesi gerekecektir. Söz konusu tanığın daha önce verdiği beyan üzerine tutulan tutanağın duruşmada okunması, tanığın bire bir dinlenmesi yerine geçemeyecektir.

CMK'nın 206. maddesi uyarınca delillerin elde edilme süreci ceza muhakemesi süresince devam edecektir. Bu yüzden yargılamanın her aşamasında yeni bir delil sunulması mümkündür. Yasanın 207. maddesinde belirtildiği üzere, delil toplanması talep edildiğinde, söz konusu talebin geç bildirilmiş olması gerekçesine dayanılarak talep reddedilemez. Ancak hâkim, davayı uzatma maksadıyla delil elde edilmesi talebinde bulunulduğunu fark ederse söz konusu delillerin toplanması talebini reddedebilecektir.

Soruşturma ve kovuşturma esnasında her zaman yeni bir delil ileri sürülebileceği gibi hüküm kurulmasından sonra da olağan veya olağanüstü yasa yollarına başvurulmak suretiyle yeni delil ileri sürülebilecektir. Bu deliller, maddi gerçeği etkileyecek durumda ise kararın bozularak yeniden diğer delillerle beraber değerlendirmeye alınabileceği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra CMK m. 311/1-e'ye göre, kesinleşmiş bir hüküm hakkında yeni olaylar veya yeni deliller ortaya konulup da bunlar yalnız başına veya önceden sunulan delillerle birlikte göz önüne alındıklarında, sanığın beraatini veya daha hafif bir cezayı içeren kanun

¹⁰¹ Yasin Çevik, Ceza Muhakemesinde İspat, 1.Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2024, s.68.

¹⁰² Şura Nur Pelit, "Vidani İspat Sisteminde Bilimsel Delillerin Konumunun Türk Ceza Muhakemesi Hukuku Bağlamında İncelenmesi," Pınar Memiş Kartal (Editör), Ceza Muhakemesinde Delil, İstanbul: Der Yayınları, 2020, s.9.

hükmünün uygulanması ile mahkûm edilmesini gerektirecek nitelikte olursa yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilecektir¹⁰³.

Delil serbestliği ilkesine göre yapılan yargılama neticesinde, hükme esas teşkil edecek bir tek delilin üzerinden de karar verilebilecektir. Bu noktada önemli olan delilin sayısı değil, onun sağlamlığı ve güvenilirliğidir. Ayrıca delilin hükme esas alınması için yalnızca hâkim tarafından değerlendirme yapılması yeterli olmayacaktır. Söz konusu delillerin duruşmada tartışılması da gerekmektedir. CMK m. 215 doğrultusunda duruşma esnasında olayın tarafları, tanıklar veya bilirkişiler dinlendikten sonra ya da bir belge okunduktan sonra katılana ya da vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanık ve müdafine bu işlemlere karşı söyleyecekleri sorulur.

Uyuşmazlık konusu olayın çözümüne yönelik olarak toplanması beklenen veya gerekli olan bütün delillerin toplanması her zaman mümkün olmayabilir. Böyle durumlarda hâkimin bilgi ve tecrübesi ile dosyada mevcut delilleri değerlendirmesi ve somut olaydaki boşlukları doldurması beklenmektedir. Ancak hükmün esasını etkileyecek bir durumun varlığı halinde mutlaka delilin bulunması gerekecektir. Zira varsayım ve akıl yürütmeler ile hüküm kurulması mümkün değildir. Hükmün esasına etki edecek delilin elde edilememesi sebebiyle suçun işlendiğine yönelik şüphenin yenilememesi durumunda “*şüpheden sanık yararlanır*” ilkesi gereğince, yargılanan sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi mümkün değildir¹⁰⁴.

Her türlü somut bilgi ve belgenin delil olabilmesi ve delillerin serbest biçimde değerlendirilmesi ilkesini barındıran vicdani ispat sistemi ayrıca keyfiliklerin önüne geçmeyi de amaçlamaktadır. Bu kapsamda hangi delilin ne şekilde değerlendirildiği hususunun gerekçeli olarak belirtilmesi gerekir. Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarında da belirtildiği üzere “*Hayatın olağan akışına uygun olma, sanığın ısrarlı ve birbiriyle tutarlı savunmaları, hayat şartları, tarafsız şahit ifadesi*” gibi kriterler kullanılarak vicdani ispat sistemine dolaylı yünden sınırlamalar getirilmiştir¹⁰⁵.

¹⁰³ Erhan Günay, Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesi Hukukunda Olağanüstü Kanun Yolları, 3.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019, s.320.

¹⁰⁴ Mehmet Yayla, “Ceza Yargılamasında İspat İçin Yenilmesi Gereken Şüphe; Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Sistemlerinin İncelenmesi,” Ankara Barosu Dergisi, C:71, S:3, 2013, s.302.

¹⁰⁵ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 16.06.2015 Tarih, 2013/8548 Esas, 2015/42289 Karar sayılı İlamı, “*Oluş ve dosya kapsamına göre, mağdurun şikayetinden birkaç gün önce birahane de sanıklardan ... ile mağdurun yan bakişmadan dolayı tartışıklarının sanıklar tarafından iddia edildiği, sanıkların tüm*

Yargıtay tarafından özel hukuk ile ceza hukukunun bağlantılı olduğu davalara yönelik olarak delil değerlendirmesinde birtakım kısıtlamalar getirilmiştir. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu tarafından getirilen söz konusu kısıtlamalar, açığa atılan imzanın kötüye kullanılması ve yalan yere yemin suçları ile ilgilidir. Yargıtay’a göre söz konusu suçların her şekilde delil ile ispatı mümkün olmayıp yalnızca yazılı delil ile ispat şartı aranmaktadır¹⁰⁶. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu’nun 1988/1 E., 1989/2 K. sayılı ilamında: imzalı boş bir senedin, sanık ile mağdur arasında kurulan sözleşmeye aykırı biçimde doldurulduğu yönündeki iddia dolayısıyla açılan kamu davasında, bu iddianın Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun izin verdiği istisnalar haricinde tanıkla ispat edilemeyeceği belirtilmektedir¹⁰⁷. Bu durumun bir tür vicdani ispat sistemine kısıtlama getirdiği ve kanuni ispat sisteminin uygulanması anlamına geleceği ifade edilmektedir¹⁰⁸.

2.2.4 Delillerin Doğrudanlığı İlkesi

Delillerin doğrudanlığı ilkesi, yargılama esnasında hükme esas alınacak unsurların mahkemece bizzat tespit edilmesi amacına hizmet etmektedir¹⁰⁹. Maddi gerçekliği ortaya çıkarma adına hâkim, delilleri en iyi şekilde değerlendirebilme amacıyla bu delilleri en doğru biçimde kavramak ve anlamak durumundadır. Bunun gerçekleştirilmesinin yolu ise mahkemenin yargılama sürecindeki delillere beş duyu organıyla ve doğrudan temas etmesiyle mümkündür¹¹⁰.

Delillerin doğrudanlığı ilkesinin uygulanabilmesi bakımından öncelikli olarak duruşmanın yapılması, duruşmanın kesintisiz olması ve uyuşmazlık süjelerinin duruşmada hazır bulunması gerekir¹¹¹. Yargılama esnasında, hükme esas teşkil edecek niteliğe sahip delillerin

aşamalarda ısrarlı ve tutarlı bir şekilde atılı suçu işlemediklerini belirttikleri, iddia edilen senedin de ele geçirilemediği, mağdurun şikayetten sonra suça konu senedi imha etmesinin de hayatın olağan akışına uygun bulunmadığı, sanıkların yüklenen suçu işlediklerine dair, mağdurun soyut beyanı dışında, yeterli, kesin, inandırıcı, her türlü şüpheden uzak, somut ve hukuka uygun kanıtlar bulunmadığı gözetilmeden, sanıkların aşamalarda tutarlılık arz eden savunmaları yerine, mağdurun beyanlarına hangi nedenle üstünlük tanındığı denetime olanak verecek şekilde açıklanıp tartışılmadan, yerinde, yeterli olmayan gerekçe ile yazılı şekilde karar verilmesi,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi:11.08.2024); Birtek, 2017, s.270.

¹⁰⁶ Birtek, 2017, s. 271.

¹⁰⁷ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu, 24.03.1989 Tarih, 1988/1 Esas, 1989/2 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi:11.11.2023)

¹⁰⁸ Gedik, 2022, s.53.

¹⁰⁹ Centel / Zafer, 2022, s.779.

¹¹⁰ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.92.

¹¹¹ Dülger / Taşkın, 2023, s.139.

tamamı temin edilmeli ve birebir biçimde incelenmelidir¹¹². Dolayısıyla delillerin mümkün mertebe aracısız biçimde bizzat mahkemece değerlendirilmesi ve uyumsuzluğa konu olay hakkında karar verilmesi gerekmektedir. Örneğin somut olaya yönelik olarak yürütülen soruşturma sürecinde tanığın beyanı alınmış ise kovuşturma sürecinde bu beyanın yalnızca bir belge olarak okunması ile yetinilmemeli, tanığın duruşmada hazır edilerek dinlenilmesi sağlanmalıdır¹¹³.

Sanık bakımından ise söz konusu ilke CMK'nın 193. maddesi kapsamında uygulanmakta olup, maddeye göre sanık hazır edilmeksizin hakkında duruşma yapılması mümkün değildir. Bu durumun istisnası sanığın duruşmadan bağışık tutulmasıdır. Nitekim CMK'nın 196. maddesine göre sanığın sorgusu yapılmış ise talebi üzerine duruşmadan bağışık tutulmasına karar verilebilir. Bu durum haricinde, sanığın duruşmaya gelmesini engelleyecek geçerli bir mazeretinin olmaması durumunda CMK'nın 199. maddesi uyarınca her zaman duruşmaya zorla getirilmesi ve yine sanığa ulaşılamaması durumunda sanık hakkında yakalanması yönünde karar verilebilir. Duruşmada hazır bulunan sanığın bizzat hâkimce sorgulanması gerekmektedir.

Ancak bu kapsamda SEGBİS sisteminden de bahsetmek gerekebilir. CMK'nın 196/4. maddesine göre mahkemenin gerekli gördüğü durumlarda sanığın sorgusunun ve duruşmaya katılımının SEGBİS vasıtasıyla yapılabileceği düzenlenmiştir. Uygulamada, mazereti sebebiyle hazır bulunamayan, ceza infaz kurumunda bulunan veya tedavi kurumunda bulunan sanıkların savunmasının alınması amacıyla SEGBİS sıkça kullanılmaktadır. SEGBİS, her ne kadar etkin bir uygulama olsa da; sistemdeki kopukluklar, bağlantı sorunları ve ses sistemlerindeki sıkıntılar, uygulamanın etkinliğini azaltmakta ve sanıkların etkin bir şekilde savunma yapabilmesini engellemektedir. Nitekim doktrindeki bir görüş tarafından sanığın kendisinin veya müdafisinin isteği olmadan SEGBİS vasıtasıyla hazır edilerek duruşmaya devam edilmesinin, delillerin kolektifliği ve doğrudan doğruyalık ilkelerine aykırı olduğu ifade edilmektedir¹¹⁴. Yine sanıklar tarafından mahkemede bizzat sorgulanma taleplerinin gerekçesiz reddedilmesi doğrudan doğruyalık ilkesinin ihlaline yol açabileceği ifade edilmektedir¹¹⁵. Bu kapsamda mahkemeler tarafından sanığın duruşmada neden hazır

¹¹² Ünver / Hakeri, 2023, s.1575.

¹¹³ Centel / Zafer, 2022, s.779.

¹¹⁴ Ünver / Hakeri 2024, s.1605.

¹¹⁵ Dülger / Taşkın, 2023, s.140.

edilemediğinin ve neden SEGBİS vasıtasıyla duruşmanın yapılması gerektiğinin açıklanması gerekmektedir¹¹⁶. Bu noktada AİHM, suç örgütü üyeliğinden yargılanan sanığın, mafya örgütü lideri olması sebebiyle kendisine ve kamuya verilebilecek zararları önlemek ve muhakemenin daha sağlıklı gerçekleşmesini sağlamak için SEGBİS benzeri bir sistem aracılığıyla ifadesinin alındığı Viola/İtalya davasında, sanığın mahkemede hazır bulunma şartının gerçekleştiğine ve adil yargılanma hakkının ihlal olmadığına karar vermiştir¹¹⁷. Nitekim Yargıtay, SEGBİS aracılığıyla yapılan sorguyu mahkemenin huzurunda yapılmış olarak değerlendirmektedir¹¹⁸.

Kanaatimizce teknolojinin de gelişmesiyle birlikte ses ve görüntülerin netliğinin artırılarak, muhakemelerin hızlanması ve usul ekonomisi gereği SEGBİS aracılığıyla sanığın duruşmaya katılımı sağlanabilir. Ancak bu durumda dahi, istinabe yasağı¹¹⁹ kapsamında alt sınırı beş yıldan fazla olan suçlarda sanığın sorgusunun yapılacağı ve hükmün verileceği duruşmalarda bizzat hazır edilmesine ilişkin bir düzenleme yapılabileceği kanaatindeyiz.

Mahkeme ile delil arasına başkaca bir vasıta girmesi durumunda delilin kalitesi azalabilir¹²⁰. Hâkim, iddiaya konu somut olayı birebir yaşamadığı için dolaylı bir şekilde olaya müdahildir. Bu yüzden mümkün mertebe olaya yakın ve olay ile doğrudan ilişkili delillerin daha çok göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Örneğin, suçun işlendiği sırada olay yerinde bulunan ve birebir görgü tanığı olan kişinin beyanı, olayla ilgili doğrudan görgüsü olmayan tanığın beyanına göre daha değerli bir delil niteliği taşımaktadır¹²¹. Ancak bu durum, olayları duyduğunu beyan eden tanığın beyanlarının hiçbir biçimde delil niteliği taşımayacağı anlamına da gelmez.

Söz konusu ilke sayesinde hâkim; üçüncü kişiler tarafından aktarılanlarla yetinmeyip kendi bilgi ve tecrübesini kullanmak suretiyle eksik veya çelişkili noktaları giderebilecektir. Bu ilke, delillerin kolektif olması ve adil yargılanma ilkeleri ile iç içe geçmiştir. Ancak günümüz

¹¹⁶ Centel / Zafer, 2022, s.800.

¹¹⁷ Halil Güner, “SEGBİS Sisteminin Cezaevi Uygulamasının Adil Yargılanma Hakkı Yönünden Değerlendirilmesi,” Terazi Hukuk Dergisi, C:9, S:99, 2014, s.86; Viola/İtalya, 05.10.2006 Tarih, 46106/04 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/> (Erişim Tarihi 05.09.2024)

¹¹⁸ Erdal Yerdelen / Burak Taş, “SEGBİS Kullanımında “Zorunlu” Kavramı,” Ceza Hukuku Dergisi, C:18, S:51, 2023, s.19.

¹¹⁹ Bkz. CMK m.196/2: “üst sınırı beş yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda istinabe suretiyle sorgu yapılamaz.”

¹²⁰ Çevik, 2024, s.81.

¹²¹ Gedik, 2022, s.49.

koşullarında doğrudan doğruyalık ilkesinin sağlanabilmesi amacıyla tanık ve sanıkların duruşmalarda hazır edilmeleri, bilirkişi raporlarının temini suretiyle değerlendirilmeleri gibi hususlar yargılama sürecini uzatabilmektedir. Söz konusu uzamaların yargılamayı sürüncemede bırakmaması için yargılama makamı tarafından gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

2.2.5 Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi

Soruşturma sürecinde şüpheli şahsın üzerine atılı suçu işlediğine ilişkin yeterli ölçüde şüpheyne ulaşılması durumunda bu kişi hakkında kamu davası açılacak ve kovuşturma aşamasına geçilecektir. Bu noktadan itibaren şüpheli sıfatı sanık olarak değişecektir. Bunun yanı sıra kovuşturma aşamasında, soruşturma aşamasından farklı olarak atılı suçun işlendiğine ilişkin kaniye varılması için şüphe ile yetinilemeyecektir. Maddi olayın sanık tarafından gerçekleştirildiğinin somut ve kesin bir biçimde ortaya konulması gerekmektedir¹²². Bu konuda yargı makamının aklında en küçük bir soru işaretinin dahi bulunmaması gerekmektedir. Bu yüzden yapılan yargılama neticesinde ispatlanamamış noktaların sanık lehine değerlendirilmesi esastır. Ancak buradaki şüphenin objektif ve somut olması gerekmektedir. Soyut biçimde “Aslında somut olay başka şekilde de olabilir” düşüncesiyle yola çıkılarak gerçekte olmayan bir şüphenin yaratılmaya çalışılması, söz konusu ilkede belirtilen gerçek şüpheden uzaktır¹²³.

Söz konusu ilkenin benimsenmesindeki esas amaç; suçsuz olan birini cezalandırma olasılığının önüne geçilmesidir¹²⁴. Masumiyet karinesinden hareketle suçu ispat edilene kadar herkesin masum olduğu kabul edilir ve suçluluğu yüzde yüz olarak ispatlanamayan kişiler hakkında ceza verilmesi adil yargılanma hakkını ihlal eder¹²⁵. Bu ilke sayesinde öncelikli olarak gerçek suçluların tespiti için çaba sarf edilecek ve kişilerin adalete güven duygularının sağlamlaştırılması amaçlanacaktır. Kişilerin suçsuz olduğu durumda ceza alma korkusuyla karşı karşıya kalmalarının önüne geçilecektir.

¹²² Feyzioğlu, 2015, s.307.

¹²³ Gündem, 2011, s.11.

¹²⁴ Centel / Zafer, 2022, s.836.

¹²⁵ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 22.10.2020 Tarih, 2019/6475 Esas, 2020/17369 Karar sayılı İlâmı, (UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi:20.08.2024)

Diğer yandan, yürütülen yargılamalarda gerçekten suçlu olduğuna inanılan sanık hakkında yeterli, kesin ve inandırıcı bir delil elde edilememesi sebebiyle beraat kararı verilmesinin, toplumdaki suçluların cezalandırılması yönündeki beklentiyi zedeleyeceği açıktır. Ancak ceza muhakemesi kapsamında masum birinin cezalandırılması yerine suçlu birinin cezasız bırakılması yolu tercih edilmiş olup bu yolun daha makul olduğu savunulmaktadır.

Şüpheden sanığın yararlanacağı yönündeki ilke kapsamında sanık veya şüphelinin suçsuzluğunu ispatlamaya çalışma gibi bir sorumluluğu bulunmamaktadır¹²⁶. Nitekim bu durum masumiyet karinesinin de bir sonucudur. Bu kapsamda ceza muhakemesinde ispat yükü, delil toplama ve kamu davası açma yetkisi bulunan Cumhuriyet savcısı ile re'sen delil toplama ve gerçeği araştırma yükümlülüğü bulunan hâkime aittir¹²⁷. Sanık veya şüpheliye isnat edilen suçlamaların bu kişiler tarafından işlenip işlenmediği hususunun ispat edilebilmesi için gerekli araştırmanın hâkim ve savcılar tarafından yapılması gerekmektedir¹²⁸.

Yalnızca atılı suçun işlenip işlenmediği konusunda değil, yargılama koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda da söz konusu ilkenin uygulanması gerekmektedir. Örneğin; Türk Ceza Kanunu çerçevesinde takibi şikâyet tabi olan suçlar açısından somut olayın ne zaman gerçekleştiğinin net olmadığı ve şikâyetin altı aylık şikâyet süresi içerisinde yapılıp yapılmadığı hususunun belirlenemediği durumlarda şüpheli lehine yorum yapılması gerekmektedir. Zira soruşturmanın şikâyet tabi olduğu suçlar bakımından soruşturmaya başlanabilmesi için öncelikli olarak şikâyetin süresinde yapılmış olması gerekmektedir. Doktrindeki bir görüşe göre şüpheden sanık yararlanır ilkesinin maddi olaylar, kusur ve cezanın tayini ile ilgili olduğu; dolayısıyla da ceza muhakemesi bakımından oluşan şüphenin yorum yoluyla giderilmesi gerektiği savunulmaktadır¹²⁹.

¹²⁶ Ünver / Hakeri, 2024, s.175.

¹²⁷ Yayla, 2021, s.89.

¹²⁸ Ünver / Hakeri, 2024, s.176.

¹²⁹ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.92.

2.2.6 Kişinin Kendisini ve Yakınlarını Suçlamaya Zorlanamaması (Nemo Tenetur) İlkesi

Nemo tenetur ilkesi, bir kimsenin kendisini veya yakınlarını suçlayıcı beyanlarda bulunmaya ve delil sunmaya zorlanamayacağını ifade etmektedir¹³⁰. Tanıklıktan çekinme ve susma haklarının bu ilke içerisinde yer aldığı ifade edilmektedir¹³¹.

Şüpheli veya sanığın kendi aleyhine olan delillerin toplanması hususunda aktif rol oynamak zorunda olmaması, şüpheli veya sanık aleyhinde hiçbir şekilde delil toplanamayacağı anlamına gelmeyecektir. Şüpheli veya sanığın pasif bir biçimde delillerin toplanmasına katlanma yükümlülüğü bulunmaktadır¹³². Örneğin; bir cinayet olayına yönelik olarak yürütülen soruşturma veya kovuşturma sürecinde sanığın susma hakkını kullanarak olay yerinde olup olmadığını veya suç eşyasının nerede olduğunu söylemese bile keşif, beden muayenesi gibi hususlarla delillerin toplanması sürecine pasif bir biçimde katlanma yükümlülüğü altındadır.

Nemo tenetur ilkesi, temelde susma hakkını sağlayan bir ilke olarak görünmektedir. Söz konusu ilke temelindeki susma hakkına göre kişi, yetkili makamlar nezdinde kendini suçlamaya zorlanamayacaktır. Bu kapsamda susarak savunma yapmayı tercih eden şüpheli veya sanığın konuşması amacıyla müdahalede bulunulması yasaktır. İkinci bir husus da şüpheli ya da sanığın susmasının onun aleyhine değerlendirilemeyeceğidir¹³³. Böylelikle kişiler, dolaylı yoldan kendilerinin konuşturulmasına yönelik müdahaleler karşısında korunmaktadır. Aynı şekilde tanık da kendisini suçlayıcı delilleri sunmaya zorlanamayacaktır. Bu kapsamda da tanığın bir nevi susma hakkını kullanarak tanıklıktan çekinmesi, tanıklık görevini ihlal olarak değerlendirilemeyecektir.

Susma hakkı iki açıdan incelenmektedir. Susma hakkı, kişilerin kendilerini suçlama ihtimali bulunan delilleri soruşturma ve kovuşturma mercilerine sunmayı reddetme hakkı ile bu hakkın herhangi bir biçimde yaptırıma bağlanamamasını kapsamaktadır. Bu açıdan geniş

¹³⁰ Pınar Bacaksız, “Kişinin Kendisini ve Yakınlarını Suçlamaya Zorlanamaması (Nemo Tenetur Se Ipsum Accusare) İlkesi,” Ceza Hukuku Dergisi, C: 19, S: 55, 2024, s.216.

¹³¹ Gedik, 2022, s.56.

¹³² Ali Tanju Sarıgül, “Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi İşlemlerine Katlanma Yükümlülüğüne Getirilen Sınır-Nemo Tenetur Seipsum Accusare İlkesi,” TBB Dergisi, C:33, S:153, 2021, s.43.

¹³³ Z.Özen İnci, “Şüpheli ve Sanığa Rağmen Bir Ceza Muhakemesi Hukuku Mu? Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi İşlemlerine Katlanma Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün Sınırları Hakkında Düşünceler,” Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C:7, S:2, 2017, s.132.

manada susma hakkı, sanıktan kendisini suçlayıcı nitelikteki bütün delilleri yargı mercilerine sunmaya zorlanamaması olarak değerlendirilmektedir. Şüpheli, sanık ya da tanığın kendisini suçlayıcı açıklamalar yapmaya zorlanıp zorlanamayacağı ve susmaya yönelik tercihinin aleyhe yorumlanıp yorumlanamayacağı hususları da dar anlamda susma hakkı olarak değerlendirilmektedir.¹³⁴

Kişilerin kendilerini suçlamaya zorlanmasını yasaklayan söz konusu ilke, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında kendisini suçlamaya karşı imtiyaz (privilege against selfincrimination) ve susma hakkı olarak göstermektedir¹³⁵. Geniş anlamda susma hakkı, kişilerin kendilerini suçlamaya zorlanamaması hakkı ile söz konusu hakkın yasal sonuçlarını kapsamaktadır. Yani kişiler, kendilerini suçlayıcı nitelikteki bütün delilleri geniş anlamda susma hakkı kapsamında yargı mercilerine sunmaktan kaçınabilirler. Dolayısıyla susma hakkı, nemo tenetur ilkesini daha sağlıklı biçimde ve geniş anlamda kapsamaktadır¹³⁶.

Bu ilke, sanığın susma hakkının yanı sıra kendi aleyhine olan delillerin elde edilmesine zorlanamaması ve tanığın da kendisini suçlayıcı nitelikteki sorular karşısında cevap vermekten kaçınması hakkını tanımaktadır¹³⁷. Bu kapsamda nemo tenetur ilkesine göre şüpheli, sanık ya da tanığın susma veya yalnızca kendisini suçlayıcı nitelikteki sorular karşısında cevap vermeyi reddetme hakkı bulunmaktadır.

Susma hakkının yanında nemo tenetur ilkesiyle sağlanan bir diğer güvence ise tanıklıktan çekinme hakkıdır. Nitekim nemo tenetur ilkesi aynı zamanda kişinin yakınlarını da kapsamaktadır. CMK m. 45'te tanıklıktan çekinme hakkı olanlar düzenlenmiş olup¹³⁸, ilgili madde uyarınca tanıklıktan çekinme hakkı olanların, kişinin nemo teneur ilkesi kapsamında yakınları olduğu ifade edilmektedir¹³⁹. Bu kapsamda üzerine suç atılı şüpheli veya sanığın,

¹³⁴ İlhan Üzülmöz, "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları," TBB Dergisi, S: 58, 2005, s.44.

¹³⁵ Rezzan İtişgen, Kişinin Kendini Suçlamaya Zorlanaması İlkesi: Nemo Tenetur İlkesi, İstanbul Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2012. s.5; Gafgen/Almanya, 01.06.2010 Tarih, 22978/05 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 24.08.2024)

¹³⁶ Üzülmöz, 2005, s.44.

¹³⁷ Ünver / Hakeri, 2024, s.180.

¹³⁸ CMK m.45'e göre: "Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilir: a) Şüpheli veya sanığın nişanlısı. b) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi. c) Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyu. d) Şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları. e) Şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlar."

¹³⁹ Bacaksız, 2024, s.220.

CMK m. 45 uyarınca tanıklıktan çekinme hakkı olan yakınlarının şüpheli veya sanığı suçlayacak beyanda bulunmaya zorlanması nemo tenetur ilkesine aykırıdır¹⁴⁰.

¹⁴⁰ Bacaksız, 2024, s.216.

3. CEZA MUHAKEMESİNDE İSPAT VE DELİL

3.1 CEZA MUHAKEMESİNDE İSPAT

3.1.1 Genel Olarak

İspat kavramı Türk Dil Kurumu tarafından “*kanıt ve tanıt ileri sürülerek bir şeyin gerçek yönünün ortaya çıkarılması, kanıtlanması, tanıtılması*” olarak tanımlanmaktadır¹⁴¹. Ceza muhakemesinde ise suç oluşturan bir fiilin gerçekleşmiş olduğu konusunda karar mercilerinin inandırılmasına ilişkin yürütülen faaliyetlere ispat denilmektedir¹⁴².

İspat, ceza muhakemesinde suça katılanların belirlenmesi, gerçeğin ortaya çıkarılması, geçmişte olmuş ve bitmiş bir olayı ve bu olayın durumunu öğrenmek için oluşturulan faaliyetlerin tamamı olarak ifade edilmektedir¹⁴³. Karar verebilmek için karar vericinin olayın bıraktığı izleri toplaması ve sentez yoluyla olaya ışık tutması gerekmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilen ispat etkinliği neticesinde maddi gerçeğe ulaşılabilmektedir¹⁴⁴.

Sadece şüphenin varlığı, suçun varlığının tespiti için muhakemenin başlatılmasında yeterli bir ölçüttür. Daha sonra yeterli suç şüphesi varsa iddianame hazırlanır ve iddianamenin kabulünün ardından yargılama aşamasına geçilir. Yargılama sonunda söz konusu şüphenin somutlaştırılması, hüküm verilebilmesinin ön şartı olarak kabul edilmektedir. Yani, yargılamaya başlanması için şüphenin yeterli olduğu ifade edilmekteyken, hüküm verilebilmesi için ise söz konusu şüphenin giderilmesi ve maddi gerçeğe ulaşılması gerekmektedir¹⁴⁵.

Nitekim Yargıtay’a göre ispat, suçun sanık tarafından işlenip işlenmediğinin, hukuk kurallarına uygun araçlarla, yargı mercini tam kanaate ulaştırmaya yarayan uygulamadır¹⁴⁶.

¹⁴¹ TDK Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 25.05.2024)

¹⁴² Birtek, 2017, s.374; Ahmet Bozdağ / Kader Sariusta, “Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.2, 2017, s.575.

¹⁴³ Gedik, 2022, s.21.

¹⁴⁴ Yayla, 2013, s.34-35.

¹⁴⁵ Hatice Yılmaz, “Ceza Yargılamasında İsnadın İspatında Delillerin Önemi”, Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık Ve Adli Bilimler Enstitüsü Adli Bilimler Anabilim Dalı Başkanlığı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2019, s.13.

¹⁴⁶ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 05.04.2016 Tarih, 2013/34637 Esas, 2016/2608 Karar sayılı İlamı, “Muhakemesinde, esas olarak, fiilin fail tarafından işlendiği veya işlenmediği konusunda, hukuk düzenince kabul edilen vasıtalarla, yargılama makamının tam bir kanaate ulaşmasını temin ameliyesine ispat denir. İspat için inandırmak yetmez, tam bir kanaate ulaşılması gerekir. İspat ameliyesinde, hukuk düzeninin kabul ettiği vasıtalar delillerdir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 20.08.2024)

Öne çıkabilecek bir ispat uygulaması sırasında kullanılabilecek birçok araç vardır. Örneğin; silahlar, parmak izleri, DNA kalıntıları, araba lastik izleri, tanıklar, ses/görüntü kayıtları gibi pek çok unsur olabilir. Bu bağlamda fizik, kimya, tıp vb. bilimlerden faydalanılmaya çalışılacaktır. Yargı mercilerinin tüm etkenleri göz önünde bulundurarak karanlık nokta bırakmamak suretiyle bir karar vermesi gerekmektedir.

Ceza muhakemesinde iki ana inceleme noktası açıklığa kavuşturmalıdır. Bunlar; hukuksal inceleme ve olgusal incelemedir. Hukuksal inceleme, tespit edilen davranışın normatif düzen içerisinde konumlandırılması ve ilgili hükümlerin uygulanmasını ifade etmektedir. Olgusal incelemede ise fiile ilişkin unsurun gerçekleşip gerçekleşmediği, nasıl meydana geldiği, fiilin işlenmesine sebep olan motivasyon kaynağı ve failin kim olduğu gibi sorulara cevap bulunmaya çalışılmakta olup; ispat faaliyetleri de ceza muhakemesinin bu yönü ile ilgilidir¹⁴⁷. İspat faaliyetleri boyunca sanıkların uluslararası hukuk normları ve iç hukuk düzenlemelerindeki hakları saklı kalmak şartıyla her tür araç kullanılabilecektir.

3.1.2 İspatın Konusu ve Kapsamı

İspatın konusu, suçun veya cezanın deliliyle doğrudan ilgili olan önemli olgular ile bunun ispatına yardımcı olan yardımcı olayları ifade eder¹⁴⁸. Aynı şekilde ceza muhakemesini ilgilendiren işlemler de ispatın konusunu oluşturabilir. Öte yandan doğal veya tarihi olayları kanıtlamaya gerek yoktur¹⁴⁹. İspat, suç fiilinin maddi kısmını aydınlatmaya yönelik yapılan bir işlem olduğundan, fiilin maddi kısmını oluşturan tüm olguların açıklığa kavuşturulması gerekir.

Ceza muhakemesinde karar verici konumundaki sùjeler, somut olayda suçun işlendiği yönündeki iddialara ilişkin maddi gerçekliğe kanaat getirdikleri takdirde kanıtlanmış bir gerçekliğe ulaşıldığı kabul edilebilir. Bu durum, ceza muhakemesinin çeşitli aşamalarında farklılık gösterebilmektedir. Soruşturma sürecini yürüten savcılığın iddianameyi düzenlemesi için yeterli şüpheye ihtiyacı vardır. Ancak kovuşturma süreci sonunda mahkeme tarafından sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilebilmesi için hiçbir şüpheye yer

¹⁴⁷ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.204.

¹⁴⁸ Yusuf Başlar, “Ceza Muhakemesinde İspat,” Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:12, S:2, 2022, s.1386.

¹⁴⁹ Hasan Tahsin Gökcan, “İstinaf Yasa Yolunda İspat ve Delilleri Değerlendirme Esasları,” TAAD, C:0, S:10, 2012, s.429.

bırakmayacak bir biçimde suçun sanık tarafından işlendiğinin kanıtlanması gerekmektedir¹⁵⁰.

Medeni yargılamada sadece tarafların uyuşmazlık içerisinde oldukları vakıalar ispat konusu olabilecekken; ceza muhakemesinde tarafların uzlaştıkları noktalar da ispatın konusunu oluşturabilir. Zira ceza muhakemesinde önemli olan nokta, tarafların tatmin edilmesi değil, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır¹⁵¹. Aynı zamanda ceza muhakemesinde tüm olguların kanıtlanması gerekmemektedir. Somut olaya ilişkin ortaya atılan soruların makul ve mantıklı olması ve aynı zamanda uyuşmazlığın çözümü üzerinde önemli bir etkiye sahip olması gerekir. Bu açıdan şüpheli olayların kanıtlanması gerekir, ancak kesin ve açık olayların kanıtlanması zorunlu değildir. Başka bir deyişle, uyuşmazlığın çözümü için önemli olan olguların kanıtlanması gerekmektedir. Bu nedenle suçun fail tarafından işlendiği tespit edildikten sonra eylemin, suç oluşturup oluşturmadığının; oluşturuyor ise ne tür bir suç oluşturduğunun belirlenmesi gerekir¹⁵².

Ceza muhakemesi basit düzeydeki bir şüpheyile başlasa da, kovuşturma aşamasında bu şüphenin açıklığa kavuşturulması aranır. Nitekim CMK m. 223/5'te belirtildiği gibi sanık, isnat edilen suçu işlediğinin sabit olması halinde mahkûm edilebilecektir. Maddeye göre suça ilişkin fiilin gerçekleştirildiğinin sabit olması, sanığın cezalandırılabilmesinin ön şartıdır. Ancak sanığın suç işleyip işlemediğine karar vermek her zaman tam olarak mümkün olmamaktadır. Yani yargılama sonunda basit düzeydeki şüphe giderilemeyebilir. Şüphe ortadan kalkar ve sanığın suçlandığı fiili işlediği hukuki delillerle ispat edilebilirse mahkeme, sanığın suçlu olduğuna karar verir. Şüphe açıkça açıklanamazsa, yani sanığın suç işlediği tam olarak sabit değilse sanık, “*in dubio pro reo*” yani şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği cezalandırılmaz¹⁵³. Ceza muhakemesinde çok önemli bir yere sahip olan şüphe kavramı, daima sanığın lehine yorumlanmaktadır. Bu nedenle sanığın masumiyetini kanıtlamasına gerek yoktur. Suçun kanıtlanamaması, sanığın masum olduğu karinesi

¹⁵⁰ R. Cengiz Derdiman, “Ceza Muhakemesinde İspat Kavramı ve Kapsamı,” Bursa Barosu Dergisi, S:109, 2019, s.75.

¹⁵¹ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.204.

¹⁵² Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.544 vd.

¹⁵³ Durmuş Tezcan / Bahri Öztürk / Mustafa Ruhan Erdem, Dijital Ceza Muhakemesi Hukuku, 3.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024, s.126.

açısından yeterlidir. CMK m. 223/2-e’de de isnat edilen suçun ispat edilememesi, beraat gerekçesi olarak değerlendirilmiştir¹⁵⁴.

Öte yandan şüphelinin ya da sanığın susma hakkının bulunduğu da ifade edilmektedir. CMK m. 147/1-e uyarınca şüpheli ya da sanığın ifadesinin alınması ya da sorguya çekilmesi konusunda kendisine yüklenen suç bakımından herhangi bir açıklamada bulunmama hakkının olduğu düzenlenmektedir. Şüpheli veya sanığın susma hakkını ifade alma ya da sorgu işlemi öncesi veya bu işlemlerin devamı esnasında kullanılabilir. Bu hakkın kullanılmasına ilişkin talepte bulunulması üzerine sürdürülen ifade alma ya da sorgu işlemleri, o andan itibaren sonlandırılmalıdır. Şüpheli veya sanığın susma hakkını kullanması, suçlamaları kabul ettiği anlamına gelmediğinden ispat zorunluluğu da ortadan kalkmamaktadır¹⁵⁵.

3.1.3 İspat Sistemleri

3.1.3.1 Genel olarak

Eski zamanlarda ceza muhakemesinin konusunun taraflar arasında ve onlara münhasır olduğu kabul edilir ve yargılama buna göre ilerlerdi. Belli bir dönemden sonra ise merkezi devletlerin güçlenmesi ile suçların cezalandırılması ulusal bir sorun olarak görülmeye başlandı ve bu rüzgâr yargı sürecini de etkiledi¹⁵⁶. Bu süreçte yargılamada kullanılan akla ve mantığa aykırı delillerin elde edilmesi ortadan kalktı ve bilimsel yöntemler ortaya çıktı¹⁵⁷.

Günümüzde vicdani ispat sisteminin güçlenmesiyle birlikte her türlü unsurun delil olabildiği, maddi olayların her türden delille ispatlanabildiği bir sistem hayata geçirilmiştir. Ancak yine de yargılamada kullanılabilecek delillerin hukuka aykırı olmama, somut olayı temsil etme ve akılcı olma gibi bazı sınırlamalara tabi olduğu açıktır. Ceza muhakemesi sürecinde hâkimin söz konusu sınırlamalara tabi olarak, belirli bir olaya ışık tutmak için her türlü delili kullanabileceği öngörülmektedir.

¹⁵⁴ Vahit Bıçak, Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018, s.122-123.

¹⁵⁵ Başlar, 2022 s.1388.

¹⁵⁶ Feyzioğlu, 2015, s.85.

¹⁵⁷ Yıldız, 2002, s.8.

3.1.3.2 Kanuni ispat-Vicdani ispat

Kanuni ispat sistemi kapsamında, ceza muhakemesi sırasında hâkime tanınan takdir yetkisi sınırlıydı. Bu sistemde kabul edilebilir deliller kanunla belirlenmekteydi. Hâkimin de delillerin söz konusu düzenlemelere uygun şartları taşıyıp taşımadığını tespit etmesi gerekmekteydi. Belirli bir vakada mevcut deliller kanunun gerektirdiği koşulları karşılıyorsa hâkim, sanığı masum bulsa bile bir karar vermesi gerekiyordu¹⁵⁸. Aynı şekilde elde edilen deliller kanunda düzenlenmediyse hâkim suçluluğundan emin olsa dahi sanığa ceza veremezdi¹⁵⁹.

Bu sistemin temel amacı hâkimin takdir yetkisini sınırlandırmak ve keyfiliği önlemektir. Yani hâkim tipik bir kamu görevlisi gibi davranmalı ve kanunlar çerçevesinde karar vermeliydi¹⁶⁰. Nitekim bu sistemde iki tanık kuralı geliştirilmiş olup; bir olayın gerçekleşip gerçekleşmediği hususunda iki tanık var ise ve tanıkların beyanları uyumlu ise olay ispat edilmiş sayılıyordu¹⁶¹. Bu sistemde ayrıca sanığın ikrara ilişkin beyanına da son derece önem veriliyordu. Bu şekildeki uygulamaların, olayın ispatı için sanığa işkence ve kötü muamele yapılması, yalancı tanıklar getirilmesi gibi durumlara yol açtığı; dolayısıyla da söz konusu sistemin suiistimal edilmeye müsait olduğu, mevcut ihtiyacı karşılayamadığı ve yerini vicdani ispat sistemine bıraktığı ifade edilmektedir¹⁶².

Şu anda kullanılan sistem vicdani ispat sistemidir. Bu sistem, hâkimlere kanaatlerine göre karar verme konusunda geniş bir özgürlük tanımaktadır. Söz konusu sisteme göre mahkemeler, kendilerine sunulan delillerin değerlendirilmesi konusunda etki altında bırakılamayacaktır¹⁶³. Mahkemeler, yargılama sırasında sunulan tüm materyalleri delil olarak kabul edip bu materyalleri kendi takdirine göre değerlendirebilirler. Ancak burada mahkemelere tanınan yetkinin sınırsız olduğu çıkarımına da varılması hatalı olur. Zira hukuka, akla ve mantığa aykırı delillerin mahkemece delil olarak değerlendirilmesi mümkün değildir¹⁶⁴.

¹⁵⁸ Adhemar Esmein, “Ceza Muhakemesi Sistemleri,” Trc. Devrim Aydın, Ceza Hukuku Dergisi, C:11, S:31, 2016, s.211.

¹⁵⁹ Yıldız, 2002, s.11.

¹⁶⁰ Feyzioğlu, 2015, s.58.

¹⁶¹ Feyzioğlu, 2015, s.60.

¹⁶² Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.542.

¹⁶³ Feyzioğlu, 2015, s.69.

¹⁶⁴ Metin Köse, Ceza Kovuşturmasında Delillerin Ortaya Konulması ve Değerlendirilmesi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s.19.

Vicdani ispat sistemi çerçevesinde delillerin sınırlı sayıda olmadığı kabul edilmektedir¹⁶⁵. Zamanın koşullarına göre ortaya çıkan teknik ve teknolojik gelişmeler kullanılarak yeni delil elde etme yollarına gidilebilmektedir. Vicdani ispat sistemi kapsamında söz konusu yenilikler ile ortaya çıkabilecek delillerin de yargılama sürecine dâhil edilmesi mümkün kılınmıştır.

Yargıtay’a göre ceza muhakemesinde amaç, maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır. Bu kapsamda hukuk muhakemesinin aksine ceza muhakemesinde delil serbestliği ilkesi kabul görmektedir¹⁶⁶. Söz konusu ilke, ispat hususunda önemli bir yer tutmaktadır. Buna göre, belli hususların kısıtlı bazı deliller ile ispatlanması gerekmemekte; muhakemede her türlü ispat aracı kullanılabilir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda da delillerin serbestliği ilkesi Kanunun 217. maddesinde düzenlenmektedir. Nitekim CMK m. 217’ye göre: “*Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir.*” Yargı makamı, duruşma ve soruşturma aşamasında elde edilen deliller çerçevesinde edineceği kanaate göre delilleri değerlendirerek, ispat hususunda sonuca ulaşacaktır. Bunun yanı sıra hâkim, tanık beyanlarını serbest biçimde değerlendirecek, bilirkişi görüşleri ile bağlı kalmayabilecektir. Belge niteliğinde deliller de hâkim açısından bağlayıcı değildir. Bu bakımdan ceza muhakemesinde delillerin serbestliği ve toplanan delillerin hâkim tarafından serbestçe değerlendirilmesi esastır¹⁶⁷. Ancak istisnai hallerde olmak üzere kanun tarafından delillerin sınırlandırıldığı görülmektedir¹⁶⁸. Örneğin, CMK m. 222’ye göre duruşmanın yapılışı ve duruşmada yaşanan olaylar yalnızca duruşma tutanağıyla ispat edilebilir.

Yargıtay kararında da görüldüğü gibi vicdani ispat sisteminin esas olarak kabul edilebilir olduğu konusunda şüphe yoktur. Duruşmada kesin bir delil bulunmadığından, delillerin de kendi arasında nitelikleri ve nicelikler açısından herhangi bir sıralama yoktur¹⁶⁹.

Vicdani ispat sisteminde, her ne kadar hâkim delillerle bağlı olmasa da, hâkimin tamamen keyfi davranabileceği sonucuna varılamaz. Hâkim delil hukuku ile delil ilkelerine bağlıdır

¹⁶⁵ Centel / Zafer, 2022, s.828.

¹⁶⁶ Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 21.06.2023 Tarih, 2023/2417 Esas, 2023/4470 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 30.04.2024)

¹⁶⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 23.02.2016, 2014/5.MD-98 Esas, 2016/83 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi:21.05.2024)

¹⁶⁸ Ünver / Hakeri, 2024, s.1864.

¹⁶⁹ Yayla, 2021. s.227.

ve kararını bu çerçevede verir. Bu değerlendirme bilinçli bir görüş ve vicdani bir kanaatle sonuçlanır. Benzer şekilde hâkimin kararlarının gerekçelerini belirtme görevinin amacı da olası keyfiliklerin önüne geçmektir¹⁷⁰. Nitekim CMK m. 34'e göre: "*Hâkim ve mahkemelerin her türlü kararı, karşı oy dahil, gerekçeli olarak yazılır. Gerekçenin yazımında 230 uncu madde göz önünde bulundurulur. Kararların örneklerinde karşı oylar da gösterilir.*"

3.1.3.3 Katı ispat-Serbest ispat

Fransız Devrimi sonrasında Kıta Avrupası hukuk sistemine vicdani ispat sisteminin getirilmesiyle kanuni ispat sistemi kaldırılmış ve bu durum genel olarak delillerin sınırsızlığının ortaya çıkmasına neden olmuştur¹⁷¹. Zira vicdani ispat sistemi delilin sınırsız olduğu anlamına gelmektedir. Bu kapsamda hâkim, kararını belirli delillere dayandırır.0 Ancak belirli suçları sadece belirli delillerle ispat etme zorunluluğu yoktur. Hâkim, duruşma esnasında ya da yargılama boyunca kendisine sunulan delilleri değerlendirmekte özgürdür¹⁷².

Vicdani ispat sisteminin Fransa'da kabul edilmesi, hâkimin hiçbir sınıra bağlı kalmadan yargılama yapması olarak kendisini göstermiş ancak bir takım Avrupa ülkeleri tarafından sistemin kabul edilmesiyle birlikte hâkimin kararını gerekçelendirme zorunluluğu öngörülmüştür¹⁷³. Bu tutumun arkasındaki mantık, her ne kadar hâkimden vicdanına göre karar vermesi beklense de aynı zamanda hâkimin keyfi kararlar vermesinin de engellenmesi gerekliliğidir.

Günümüzde Avusturya, Fransa ve İtalya'da vicdani ispat sisteminin delil olarak kabul edilmesi ve değerlendirilmesi üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Söz konusu görüş ise zaman içerisinde katı ve serbest delil olarak ikiye ayrılmıştır¹⁷⁴.

Bu görüşe göre mahkeme, delilleri değerlendirme özgürlüğüne sahiptir. Ancak delillerin sunulmasında katı kurallar uygulanır. Bu kapsamda katı ispat, sanığın üzerine atılı suçu işlediğine dair mahkemece kurulacak hükme esas olan noktaların, kanunda belirtilen

¹⁷⁰ Karakehya, 2016, s.77-78.

¹⁷¹ Esmein, 2016, s.134.

¹⁷² Yıldız, 2002, s.130.

¹⁷³ Yılmaz, 2019, s.28.

¹⁷⁴ Yıldız, 2002, s.131.

delillerle ve bu delillerin belirli bir usul içerisinde duruşmaya getirilerek tartışılması zorunluluğunu ifade eder¹⁷⁵. Örneğin, sanığın üzerine atılı suçu işleyip işlemediği hususu yalnızca beyan, belge veya belirti delilleriyle, duruşmanın kamuya açıklığı ve sözlülüğü ilkelerine uyarak ispatlanabilir¹⁷⁶. Bu kapsamda delillerin ortaya konulmasına ilişkin CMK m. 206'daki detaylı düzenleme ve mahkemenin iddianame konusu edilmemiş bir kişi veya olay hakkında karar verememesi katı ispata örnek verilebilir¹⁷⁷.

Belirli olayların nasıl ispatlanacağına dair kanunda herhangi bir düzenleme yapılmadığı ispat türü serbest ispattır¹⁷⁸. Nitekim sözlü duruşmada ispat edilmesi gereken hususlar dışındaki durumlarda serbest ispat kurallarının uygulanacağı kabul edilmektedir¹⁷⁹. Örneğin tutukluluğun gözden geçirilmesi kararı için delillerin değerlendirilmesi açısından herhangi bir kısıtlama veya şekil şartı bulunmadığından, hâkim mevcut delil durumuna göre gözden geçirmeyi duruşmasız, dosya üzerinden yapabilecektir. Dolayısıyla da delillerin doğrudanlığı ve kamuya açıklık gibi ilkelerin uygulanması zorunlu olmadığından serbest ispat kuralları uygulanacaktır.

Alman doktrini delil prosedürünü delillerin sunulması ve değerlendirilmesi konusunda iki kısma ayırmış ve delillerin serbest değerlendirilmesi kavramını gerçek anlamıyla yorumlayarak, bu alandaki serbestliğin delillerin sunulması açısından değil, yorumlanması açısından verildiğini kabul etmiş olup; buna göre hâkim, delillerin değerlendirilmesinde özgürce hareket edecek ve vicdanına göre karar verebilecektir¹⁸⁰.

Mevcut sistemde delil özgürlüğü kavramından bahsederken delil serbestliğini ve hâkimin bu delilleri değerlendirme özgürlüğünü hatırlamamız gerekmektedir. Elbette ülkemizde ve modern hukuk sistemine sahip ülkelerde deliller konusunda sınırlamalar bulunmaktadır. Ancak bu durumda dahi katı ispat sisteminin geçerli olduğu söylenemeyecektir. Çünkü delil elde etmeye ilişkin kısıtlamalar, hukukun üstünlüğü, hukuki süreç ve kişisel güvenlik gibi birçok temel ilkeye saygı gösterilmesi esaslarına dayanmaktadır. Örneğin, duruşmada sunulan ve tartışılmayan delillerin karara dayanak olarak kullanılmayacağı hususu, bu ilke

¹⁷⁵ Çevik, 2024, s.29.

¹⁷⁶ Centel / Zafer, 2022, s.832.

¹⁷⁷ Çevik, 2024, s.29.

¹⁷⁸ Centel / Zafer, 2022, s.833.

¹⁷⁹ Yılmaz, 2019, s.28.

¹⁸⁰ Yıldız, 2002, s.131.

çerçevesinde düzenlenmiştir. Nitekim CMK m. 230/1-b'ye göre, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi; bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi gerektiğini düzenlenmiştir.

İspat sistemine ilişkin düzenlemelerle hâkimin keyfi karar vermesi önlenmeye ve sanığın savunma hakkı korunmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede delillere göre usule ilişkin konuların sınırlandırılması, kanuni ispat sistemi olarak adlandırılmayacaktır. Bu sınırlamalarla sanığın bir insan olması nedeniyle sahip olduğu kişisel değerlerin korunması amaçlanmaktadır. Buna göre hukuka aykırı delillerin yargılamanın dışında bırakılması gerekmektedir. Aksi halde gerçeğin ne pahasına olursa olsun araştırılması görüşünden hareketle tarafların temel hak ve özgürlük hakları ihlal edilebilecektir.

3.1.3.4 Doğrudan ispat-Dolaylı ispat

Doğrudan ispat ile dolaylı ispat ayrımının temel amacı sanık ya da şüphelinin üzerine atılı suçlamaların doğrudan ya da dolaylı delillerle ispatlanma çabasıdır. Doğrudan ispatın söz konusu olduğu durumlarda, yürütülmekte olan yargılamada kullanılacak delillerin, yaşanan olayı doğrudan doğruya temsil etmesi gerekmektedir¹⁸¹. Bu sisteme göre kullanılacak ispat araçları, doğrudan delil ya da dar manada delil olarak adlandırılır¹⁸². İşlenmiş olan suçun beş duyu organıyla şahidi olmuş kişinin tanıklığı, doğrudan ispat çerçevesinde değerlendirilir¹⁸³.

Dolaylı ispat sistemi çerçevesinde kullanılan delillerin tek başına somut olayı temsil etmekte yeterli olmadığı kabul edilmektedir¹⁸⁴. Söz konusu deliller, olaya dair ipucu verir, ancak olayı aydınlığa kavuşturmaz¹⁸⁵. Bu delillere yan delil veya belirti niteliğindeki delil de denmektedir¹⁸⁶. Örneğin; kasten öldürme eyleminde failin, olay anında arkadaşıyla birlikte başka bir yerde bulunduğunu beyan etmesi halinde adı geçen arkadaş, bu durumu inkâr ederse bu suçlunun yalan söylediğini gösterecektir. Ancak belirtmek gerekir ki, bu delil tek başına suçlunun suçu işlediğini kanıtlamaz. Benzer şekilde olay yerinde bulunan parmak izi de suçlunun orada olduğunu gösterir. Ancak öncesinde mi, sonrasında mı yoksa olay

¹⁸¹ Centel / Zafer, 2022, s.256.

¹⁸² Yıldız, 2022, s.135.

¹⁸³ Ünver / Hakeri, 2024, s.1633.

¹⁸⁴ Erdener Yurtcan, Ceza Muhakmesinde İspat, 1.Baskı, İstanbul: Aristo Yayınevi, 2020, s.46.

¹⁸⁵ Öztürk, vd. 2023, s.300.

¹⁸⁶ Centel / Zafer, 2022, s.257.

sırasında mı orada olduğunu kesin olarak ortaya koymayacaktır¹⁸⁷. Nitekim Angola Sakson hukuk sisteminde dolaylı yoldan ulaşılan deliller (hearsay rule) ceza ve hukuk davalarında hükme esas alınabilecek nitelikte delil olarak kabul edilmemektedir¹⁸⁸. Ancak bu görüş zaman içerisinde değişmiş, İngiliz hukuk sisteminde dolaylı deliller mahkemece hükme esas alınabilecek bir delil niteliği haline gelmiştir.

Belirti delilleri, yan unsurlar ile desteklenmelidir. Ancak burada istisnai durumların da gözetilmesi gerekmektedir. Örneğin, yukarıdaki örneğin tersini düşünecek olursak; yani kasten öldürme suçunda fail olduğu ileri sürülen kimsenin olay esnasında başka bir yerde olduğunun tespit edilmesi durumunda, suçu işlemiş olduğu ileri sürülemeyecektir.

Bu ayrımın pratik bir anlamı yoktur. Çünkü delil serbestliğinin geçerli olduğu bir sistemde, yasal prosedüre uymak şartıyla her şey delil olarak kullanılabilir¹⁸⁹. Zira usul ve yasaya uygun olarak elde edilen delilin, hâkimin vicdani kanaat oluşturmaya elverişli olması yeterlidir. Delilin, olayı bizzat gördüğünü iddia eden tanığın ifadesine, parmak izine vs. dayanması şart değildir. Bu kapsamda bütün deliller birlikte değerlendirilmeli, deliller arasında çelişki bulunmamalı ve deliller birbirini desteklemelidir¹⁹⁰. Hâkimin de gerekçeli kararında delilleri tartması ve değerlendirmesi esastır. Ancak delillerin geçerliliğine ilişkin değerlendirme, hâkimin vicdani ile usul ve yasaya uygunluk çerçevesinde değerlendirilecektir. Nitekim CMK m. 230/1-b'ye göre sanık hakkında mahkûmiyet kararı verildiği takdirde hâkim, gerekçesinde delilleri tartışması, değerlendirmesi, hükme esas aldığı ve reddettiği deliller ile bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delilleri ayrıca ve açıkça göstermesi gerekmektedir.

Bu kapsamda Yargıtay'a göre objektif bir vicdani kanaatin oluşabilmesi için duruşmanın, temel ilkeler çerçevesinde delillerin kaynakları ile yüz yüze ve doğrudan doğruya olması gerektiği savunulmakta olup; yine Yargıtay'a göre deliller ile somut olay arasındaki ilişkinin açık olması, sözlü yargılama ilkesi çerçevesinde tarafların mahkeme nezdinde doğrudan doğruya dinlenmesi, duruşmada edinilen izlenimler çerçevesinde hâkimin delilleri akıl

¹⁸⁷ Yılmaz, 2019, s.29-30.

¹⁸⁸ Fulya Teomete Yalabık, Angola Amerikan Hukukunda Vakıaların Getirilmesi Ve Delillerin Toplanması Hakim Rolü, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuku Bilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul: 2016, s.108.

¹⁸⁹ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.200.

¹⁹⁰ Ünver / Hakeri, 2024, s.1633.

yürütürük ve tecrübesine dayanarak vicdani kanaate ulaşması ve buna göre hüküm kurması gerekmektedir¹⁹¹. Nitekim buna paralel olarak CMK m. 210/1'deki düzenlemeye göre meydana gelen olay, sadece bir tanığın beyanından ibaret ise o tanığın mutlaka duruşmada dinlenmesi gerektiği düzenlenmiş olup; önceki ifadelerin okunması ile yetinilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Yine Tanık Koruma Kanunu'nun 9/8. maddesine göre gizli tanık beyanının tek başına hükme esas alınamayacağı hüküm altına alınmıştır. Şayet dolaylı kanıt niteliğindeki tanık anlatımlarını içeren tutanaklar ile yetinilirse, delillerle doğrudan ilişki kurulmayan ve sözlü biçimde dinlemeyen bir yargılamadan söz edilecek ve mahkemenin vicdani kanaatinin ne şekilde etkilendiği hususu açıkça ortaya konulamayacaktır¹⁹².

Yargıtay tarafından verilen karardan da anlaşılacağı üzere tespit edilecek olan en önemli husus, mahkemenin vicdani kanaatini oluşturacak biçimde deliller ile temas ettiğinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu durum, bütün ispat araçları bakımından geçerli kabul edilecektir.

3.2 CEZA MUHADEMESİNDE DELİL

3.2.1 Genel Olarak

Türk Dil Kurumuna göre delil, insanı aradığı gerçeğe ulaştırabilecek iz, kanıt, emaredir¹⁹³. Ceza muhakemesi hukukunda ise delil, muhakemeye konu olayın yaşanıp yaşanmadığı hususunda yargılamayı yapan mercilerde bir kanı oluşturmaya yarayan kanıtlama aracıdır¹⁹⁴. Geçmişte yaşanan bir olayın nasıl gerçekleştiği ve kim tarafından gerçekleştirildiğinin hukuk sistemi içerisinde ispat edilmesi için delillere başvurulur¹⁹⁵. Delillerin ispat aracı olarak kullanılabilmesi için birtakım özelliklerin bulunması gerekmekte olup; nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun istikrarlı içtihatlarına göre, ceza muhakemesinde delilin bir olayı ispat edebilmesi için olayı temsil etmesi, akla, maddi gerçeğe ve hukuka uygun olması gerekmektedir¹⁹⁶.

¹⁹¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 13.03.2024 Tarih, 2023/3-407 Esas, 2024/115 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi:30.04.2024).

¹⁹² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 13.02.2024 Tarih, 2023/3-294 Esas, 2024/43 Karar sayılı İlamı; Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 18.06.2013 Tarih, 2013/59 Esas, 2013/302 Karar sayılı İlamı; Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 16.05.2006 Tarih, 2006/137 Esas, 2006/142 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi:30.04.2024).

¹⁹³ TDK Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 30.05.2024)

¹⁹⁴ Bülent Bayraktar, "Muhakemelerde Delillerin Önemi," Sosyal Bilimler Dergisi, C:12, S:25, 2011, s.35.

¹⁹⁵ Öztürk, vd. 2023, s.299.

¹⁹⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 19.04.2023 Tarih, 2022/1-388 Esas, 2022/824 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi:26.05.2024)

3.2.2 Delillerin Özellikleri

3.2.2.1 Akla ve mantığa uygun olma

Rasyonalizm olarak da adlandırılan akla ve mantığa bağlılık, "*akla dayanan ve doğruluğun ölçütünü duyularda değil, düşüncede ve tündengelimli akıl yürütmeye bulan öğretilerin genel ifadesi*" olarak ifade edilmektedir¹⁹⁷. Delilin akıl ve mantığa uygun olması, delilin akılla anlaşılması ve mantıkla açıklanabilmesi anlamına gelir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere akıl ve mantığa göre duygusal takıntılardan arınmış bir zihinsel etkinlik, delillerin değerlendirilmesi bakımından son derece önem arz etmektedir¹⁹⁸.

Tarihsel olarak delillerin rasyonelliğine baktığımızda, bu özelliğin nedeninin, geçmiş yüzyıllarda kriminal uyuşmazlıkları akla ve mantığa aykırı bazı yöntemlerle çözmeye çalışmış olmalarından kaynaklandığını görürüz. Geçmişte doğaüstü olaylara tanık olduklarını iddia eden kabile büyücüleri bazen suçun çözümünde etkili olurken, bazen de tanrıların kazananı koruyacağına inanılarak sanık ile mağdurun düelloya çıkmasını sağlar ve kazanan taraf haklı kabul edilirdi¹⁹⁹. Ayrıca sanığın kızgın ateşte yürüebilmesi veya kaynar suda durabilmesi gibi akıl ve mantıkla açıklanamayan bazı deliller de belirli zaman dilimlerinde yaşayan toplumlar tarafından uygulanagelmıştır.

Delillerin akıl ve mantığa uygun olması, bilimsel açıdan kabul edilebilirliği gerektirmektedir²⁰⁰. Bilimsel geçerliliği olmayan, genellikle belirli bir alanda inanılan ve halk arasında efsane olarak adlandırılan bir inancın, akıl ve mantık unsurundan yoksun olması nedeniyle delil olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Örneğin yıldırımın aynı yere iki kez düşmediği inancının bilimsel bir açıklaması bulunmadığından, bunun rasyonel ve mantıklı olamayacağı ve delil olarak kullanılamayacağı ifade edilmektedir²⁰¹. Daha önce yıldırım düşmüş bir yerde cansız bir insan cesedi bulunduğunda, yıldırımın aynı yere iki kez düşmediği inancı göz önüne alındığında, olayı cinayet olarak ele almak ve suçu ölene ve yakınlarına yüklemek makul ve mantıklı değildir. Ancak bu durumda elbette ki olay detaylı bir şekilde araştırılacak ve merhumun ölüm nedeni otopsiyle bilimsel olarak belirlenecektir.

¹⁹⁷ TDK Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 30.05.2024)

¹⁹⁸ Bıçak, 2018, s. 463.

¹⁹⁹ Usluadam, 2022, s.210.

²⁰⁰ Cumhur Şahin / Neslihan Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku-II, 12. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, s.24,

²⁰¹ Şahin / Göktürk, 2022, s.24.

Akıl dışı delillerin muhakemede kullanılması bir süre sonra hangi delilin nasıl ve ne şekilde kullanılacağına önceden belirlenmesine ve hâkime takdir hakkı bırakmayan kanuni ispat sisteminin gelişmesine öncülük etmiş, bu sistem akıl ve mantığa uymayan delillere tepki olarak çıkmıştır²⁰².

Delillerin akla ve mantığa uygulanabilirliği konusunda vurgulanması gereken bir diğer husus da yemin kavramıdır. Yemin, kelimenin tam anlamıyla, yaygın olarak kabul edilen kutsal bir inanç tarafından verilen öğretiye dayanılarak bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek anlamına gelir²⁰³. Hukuki açıdan yemin, duruşmaya katılanlardan birinin mahkeme önünde şerefine, haysiyetine veya kutsal inanç ve değerlerine dayanarak sorulara dürüstçe cevap vereceğine ve hiçbir şeyi saklamayacağına dair verdiği sözdür. Yemin, hukuk davalarında delil olarak kabul edilse de ceza muhakemesinde delil olarak değil, bir beyanın doğruluğunu sağlamanın bir aracı olarak kullanılmaktadır²⁰⁴. Maddi hukuk bağlamında yalancı şahitlik suç olarak düzenlenerek cezalandırılmaktadır. CMUK'un 25. maddesinde bir hâkimin görevden alınması prosedürü ile yemin delili düzenlenmekteydi²⁰⁵. Ancak reddi talep eden tarafın görevden çekilme nedeninin açıkça kanıtlanması gerektiği ifade edilmekteydi. Söz konusu hüküm CMK'nın yürürlüğe girmesinden sonra yasaya eklenmediği gibi yeminin delil niteliğine ilişkin bir hüküm de yeni yasada yer almamıştır.

Yeminlerin delil olarak değerlendirilmesinin ceza muhakemesi sistemiyle bağdaşmayan bir yönü vardır. Caydırıcı cezayla karşı karşıya kalan bir sanığın, yeminli olsa bile suç işleyip işlemediği sorulduğunda doğruyu söyleyeceğinin garantisi elbette yoktur. Ceza muhakememizde ve maddi ceza hukukumuzda şüpheli veya sanığın doğruyu söylemeye zorlayan hükümler bulunmamaktadır. Şüpheli veya sanığın yalan beyanda bulunması başka bir maddi suç değilse yalnızca yalan beyanda bulunmak cezaya esas teşkil etmez²⁰⁶. CMK m. 147'ye göre şüpheli ve sanığın yalnızca kimlik bilgilerine ilişkin sorulara doğru cevap vermesi gerekmektedir. Diğer noktalarda şüpheli ya da sanığın susma hakkı bulunmaktadır.

²⁰² Usluadam, 2020, s.211.

²⁰³ TDK Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 26.11.2023)

²⁰⁴ Faruk Turhan, "Tanıklara Yemin Verilmesine İlişkin Ceza Muhakemesi Kanunu Hükümlerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi," Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:24, S:4, 2020, s.361.

²⁰⁵ Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.547.

²⁰⁶ Şahin / Göktürk, 2022, s.36.

Bu hakkın kullanılması durumunda, hakkı kullanan kişinin aleyhine bir değerlendirmenin yapılamayacağı ifade edilmektedir²⁰⁷.

Bir yeminin akla ve mantığa uygunluğunu yargılamak gerekirse, o zaman hiçbir insani ve kutsal değeri olmayan bir kişinin yemininin hiçbir anlamı kalmayacaktır. Zira bu kişinin yemin karşılığında vaat edeceği bir şey yoktur. Yani herhangi bir değere bağlılığı bulunmayan ve yemin eden ile yeminsiz tanıklık yapan arasında hiçbir fark bulunmayacak, bu kişinin yemininin de hukuki bir anlamı olmayacaktır. Tüm bu açıklamalar bağlamında yeminin ceza davalarında delil olarak kabul edilebilmesi için rasyonellik ve mantık kriterlerini karşılamadığı açıktır²⁰⁸.

3.2.2.2 Sağlam ve güvenilir olma

Ceza muhakemesinde elde edilen delilin sağlam ve güvenilir olması gerektiği ifade edilmektedir²⁰⁹. Nitekim ceza muhakemesinde elde edilen deliller birbiriyle eşit değerde olup; aslolan delilin sağlam ve güvenilirliğidir²¹⁰. Delilin sağlam ve güvenilirliği, delilin temsil edici olma özelliğinin bir unsurudur²¹¹.

Delilin sağlam ve güvenilir olup olmadığının hâkim tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim bu kapsamda da hâkimin taraflara soru sorma ve itiraz hakkı tanınması gerekir²¹². Eğer elde edilen delilin güvenilirliğinden şüphe duyuluyorsa o delilin delil olarak kullanılması mümkün değildir²¹³. Dolayısıyla da delinin güvenilir olması, o delilin inandırıcı olmasıyla alakalıdır²¹⁴. Örneğin dijital delillere müdahale edilmesi daha kolay olduğundan güvenilirliğini araştırmak gereklidir²¹⁵. Yine tanığın beyanlarında çelişki

²⁰⁷ Ertuğrul Ünal, Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi, 1. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021, s.356.

²⁰⁸ Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.547.

²⁰⁹ Centel / Zafer, 2022, s.255.

²¹⁰ Gedik, 2019, s.919.

²¹¹ Şahin / Göktürk, 2022, s.24.

²¹² Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.89.

²¹³ Dülger / Taşkın, 2023, s.569.

²¹⁴ Nebahat Kayaer, Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delilin Değeri, 1.Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2024, s.52.

²¹⁵ Ferhat Karabulut / Ersin Karapazarlıoğlu / Hamza Tosun, “Ceza Muhakemesinde Delil Kavramı ve Kovuşturma Sürecinde Hâkimlerin Delil Algısı,” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C:28, S:120, 2015, s. 401.

olması durumunda tanığın beyanına olan güvenilirlik azalacaktır²¹⁶. Bu kapsamda hâkim, delilin güvenilirliğini ve olayı ispat edip etmediğini serbestçe değerlendirecektir²¹⁷.

Delillerin güvenilir ve mantıklı olması için araştırılması gereken şey, günümüzde bazı gizli teşkilatların, hatta bazı şirket ve bankaların kullandığı yalan makinesidir. Yalan makinesi kullanılıyorsa makinenin aktardığı bilgiler delil olarak kullanılabilir mi? Yalan makinesi, kişiyle bağlantı kurarak yalan söyleyip söylemediğini tespit etmeye çalışan bir cihaz olarak tanımlanabilir. Yalan makinesi, esas olarak adrenalinin kan basıncı ve kalp atış hızındaki artışlar gibi yan etkilerinin ölçülmesiyle tespit yapmaktadır²¹⁸.

Antik çağlardan beri insanların doğruyu söyleyip söylemediğini anlamak için çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Yunan hekim Erasistratus, 2.300 yıl önce, suçunu inkâr eden insanların nabzının normalden daha hızlı attığını keşfetmişti. Buradan hareketle şüphelilerin sorgu sırasında nabzını ölçerek yalan söyleyip söylemediklerini tespit etmeye çalışmıştır²¹⁹. Yalan makinesinin çalışma prensibi de temel olarak suçla ilgili soruları yanıtlayan kayıt cihazları ile suçla ilgili olmayan soruları yanıtlayan kayıt cihazları arasında önemli farklılıklar olması durumunda kişinin yalan söylediği sonucuna dayanmaktadır. Yani, yalan makinesinde gündelik konulara ilişkin sorulara verilen cevaplar ile suça ilişkin verilen cevapların vücuttaki etkisel tepkimelerinin eşitliği ölçülmeye çalışılmakta, ortaya farklı sonuçların çıkması durumunda test edilen kişinin yalan söylediği sonucuna varılmaktadır²²⁰.

²¹⁶ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 04.07.2018 Tarih, 2017/17587 Esas, 2018/12204 Karar sayılı İlamı, “Oluşa, ve dosya kapsamına göre; mahkemeye, olay yerinde bulunan ve sanık ...'in eşi olan tanık ...'nın beyanı esas alınarak sanık ...'ın, katılan sanık ...'e yönelik kasten yaralama suçunu işlediğine dair her türlü şüpheden uzak kesin ve yeterli delil elde edilemediğinden bahisle beraatine karar verildiği, ancak tanık ...'nın kolluk aşamasındaki 03/03/2014 tarihli ifadesi incelendiğinde; sanık ...'ın, eşi katılan ...'e birkaç sefer yumruk attığını beyan ettiği, mahkeme aşamasında dinlenen tanık ...'nın ifadesinde ise; bu sefer sanık ...'ın, eşine saldırmadığını ifade ettiği bu nedenle **tanık... 'nın bahse konu her iki beyanı arasında çelişki bulunduğu açık şekilde anlaşıldığı, tanığın beyanları arasındaki bu çelişki giderilmeden hangi gerekçelerle bu beyana üstünlük tanındığı da açıklanmadan**, tanık... 'nın mahkeme aşamasındaki ifadesi esas alınarak sanık ...'ın üzerine atılı kasten yaralama suçundan yazılı şekilde beraatine karar verilmesi,” UYAP sistemi, (Erişim Tarihi:26.08.2024)

²¹⁷ Gedik, 2019, s. 919.

²¹⁸ Uğur Yılmaz, “Yalan Makinesi’nin Sorgulama Yöntemleri ve Hukuki Uygulamaları ile Sonuçları,” Adli Bilimler Dergisi, C: 13, S: 1, 2014, s.50.

²¹⁹ Öztekin Tosun / Nevzat Görel, “Heyecan Göstergesi ile Yalanın Bulunması ve Ceza Hukuku,” İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:30, S:3-4 2011, s.498-544. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96452> (Erişim Tarihi: 30.05.2024)

²²⁰ Ural Akbulut, “Yalan makinesi gerçeği ortaya çıkarıyor mu?,” ODTÜ Kimya Bölümü, 2017, s. 2. <https://www.uralakbulut.com.tr>. (Erişim Tarihi: 20.12.2023)

Yalan makinesi sonuçlarının delil sayılıp sayılmayacağı da değerlendirilmelidir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi delillerin akla ve mantığa uygun olması bilimsellik bakımından da önem arz etmektedir. Yalan makinesinin kan basıncı ve göz çevresi ölçümleri gibi bazı bilimsel verileri kullandığı görülebilir. Bu noktada sürecin bilimsel bilgiye dayanması nedeniyle rasyonel ve mantıklı olduğu savunulabilir. İnsan vücudu üzerinde yapılan bilimsel araştırmaların delil sağladığına da şüphe yoktur. Bu bakımdan yalan makinesini tarihte kullanılan diğer bilim dışı yöntemlerden farklı olarak yorumlamanın yararlı olacağı ileri sürülmektedir. Bu kapsamda da dünyanın farklı ülkelerinde yalan makinesi sonucu elde edilen veriler delil olarak kabul edilmektedir²²¹. Ancak yalan makinesinin sonuçlarının değerlendirilmesi konusunda şüpheli noktaların olduğu ve güvenilirliğinin dikkatle incelenmesi gerektiğini hususları da göz ardı edilmemelidir²²². Nitekim yalan makinesinin yüzde yüz sonuç vermediği ifade edilmektedir²²³. Ayrıca CMK m. 148/1’de şüpheli veya sanığın özgür iradesini etkileyecek bazı teknik araçların kullanılmasını yasaklamış olup; bu şekilde alınan ifadelerin delil olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir. Doktrinde de yalan makinesinin CMK m. 148 kapsamında yasak usulle elde edilmiş delil olduğu kabul edilmektedir²²⁴. Kanaatimizce yalan makinesi, ancak beyan delillerinin güvenilirliğinin değerlendirilmesinde bir araç olarak kullanılabilir.

Yalan makinesi ile ifade alınması AİHM kararlarına da konu olmuş olup Tikhonova/Rusya davasında AİHM, sanıkların ifadelerinin yalan makinesi yardımıyla alındığını belirterek, yalan makinesi kullanımının ihlaline ilişkin bir açıklama yapmamıştır²²⁵. Tokonov/Belçika davasına konu olan olayda ise AİHM, başvurunun yalan makinesine tabi tutulduğu sırada müdafinin hazır bulunmamasını avukata erişim hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir²²⁶. Bragadireanu/Romanya davasında ise AİHM, başvurunun yalan makinesi ile ifade alınması sırasında müdafinin bulunmamasına ilişkin verdiği kararda; başvurunun mahkûmiyetine ilişkin kararın yalnızca yalan makinesi ile alınan beyanlara dayanmadığı,

²²¹ Yılmaz, 2014, s.54.

²²² Murat Şeker, “İnsan Hakları ve Yalan Makinası,” İnsan Hakları Yıllığı, C:7-8, (1985 – 1986), s.173, https://ihy.hacibayram.edu.tr/documents/article/2/7/1/9_seker.pdf (Erişim Tarihi: 12.12.2023)

²²³ Mustafa Özen, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2023, s.675.

²²⁴ Ünver / Hakeri, 2024, s.1648.

²²⁵ Tikhonova/Rusya, 30.12.2014 Tarih, 13596/05 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 26.11.2023)

²²⁶ Tonkov/Belçika, 08.03.2022 Tarih, 4115/14 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 28.08.2024)

dolayısıyla da yalan makinesi testi sırasında müdafî hazır bulunmasa bile bu durumun adil yargılanma hakkının ihlal edildiği anlamına gelmeyeceğine hükmetmiştir²²⁷.

3.2.2.3 Müşterek olma

Müşterek kavramı kelime anlamıyla “ortak ve birlikte” anlamlarına gelmektedir²²⁸. Ceza muhakemesinde müştereklik, çelişmeli biçimde yürütülen yargılama sürecinde tarafların tamamının yargılamaya katılmaları ile ele geçirilen delillerin tamamının yargılamadaki süjelere sunulurken tartışmaya imkân tanınmasıdır²²⁹. Delillerin müşterek olması, kolektif olması anlamına da gelmektedir. Yalnızca savunma makamı veya iddia makamı çerçevesinde delillerin kolektif olması gerekliliğinden bahsedilememektedir. Delillerin müşterek olması, delillerin duruşmalarda ortaya konmasını, tartışmaya açılmasını ve hâkimin kararını bu çerçevede vermesini gerektirir²³⁰. Her ne kadar yargılama neticesinde hâkim tarafından verilen karar, hâkimin ulaştığı vicdani kanaat olarak görülse de söz konusu kanaat, yargılama sürecinde yargılamanın tüm süjelerinin bildiği ve tartıştığı delillere dayanmak durumundadır. Yargılamanın süjelerinden herhangi birine ait kişisel bilgiler diğer bir ifade ile yalnızca bir tarafın uhdesindeki bilgiler, müşterek olma unsurunu taşımamaktadır²³¹.

Delillerin duruşmada hazır edilmesi ise müşterekliğin sağlanması açısından tek başına yeterli değildir. Deliller duruşmaya getirilmeli, taraflara bu delillerin içeriği hakkında bilgi verilmeli ve onların delilleri tartışmasına olanak sağlanmalıdır. Müştereklik unsurunun uygulamada genel itibarıyla dava dosyasına gelen delillerden bir suretin taraflara verilmesi ve delil karşısında herhangi bir beyanda bulunmak istemeleri durumunda onlara imkân sağlanması olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim bu durum, ceza muhakemesinin duruşma aşamasında bulunan sözlülük ilkesinin de bir gereği olup; sadece delilin dosya arasına alınması ile yetinilemez²³². Bu kapsamda da tarafların genel itibarıyla duruşmaya

²²⁷ Bragadireanu/Romanya, 06.12.2007 Tarih, 22088/04 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 28.08.2024)

²²⁸ TDK Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 22.07.2024)

²²⁹ Centel / Zafer, 2022, s.256; Bıçak, 2018, s.463.

²³⁰ Ünver / Hakeri, 2024, s.1633.

²³¹ Birtek, 2017, s.64; Yenisey / Nuhoğlu, s. 2023, s.549.

²³² Çevik, 2024, s.88.

getirilen deliller açısından yazılı görüş bildirme veya duruşmada sözlü olarak beyanda bulunma hakları bulunmaktadır.

Kovuşturma aşamasında delillerin müşterekliği son derece önemli bir husus olarak kabul edilmektedir. Kovuşturma aşamasında tarafların delil elde etmesinin engellenmesi hukuka aykırıdır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda soruşturma aşamasında avukatın belge inceleme yetkisini sınırlayan hükümler bulunmasına karşın, kovuşturma aşamasında böyle bir düzenleme bulunmamaktadır. Kovuşturma sürecinde müşterek olma unsuru silahların eşit olması kavramı ile sağlanmaktadır. Silahların eşitliği ilkesi, ceza muhakemesinin taraflarının iddialarını ve savunmalarını mahkeme önünde eşit bir şekilde sunmalarını ifade etmektedir²³³. Bu kapsamda da sanığın, belgeleri kullanmasına ilişkin kısıtlamalar varsa eşitlikten kaynaklanan bir ortaklıktan söz edilemeyecektir²³⁴.

Daha önce de belirtildiği gibi müşterek olma unsuru, delillerin içeriği hakkında bilgilendirmeyi de içermektedir. Bu bakımdan delillerden bir sonuca varmak ve delilin niteliğini anlamak için teknik bilgi veya uzman görüşünün gerekli olduğu bazı durumlarda, CMK m. 62 kapsamında bir bilirkişiye danışılması ya da m. 67 kapsamında uzman görüşü alınması mümkündür. Taraflar, niteliği bilinmeyen bu delillere karşı itirazda bulunamayacakları ve savunma yapamayacakları için ceza muhakemesinde yeknesaklığın sağlanması amacıyla bu tür kurumlara başvurulabilir²³⁵.

Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında müşterekliği sağlamak için üç temel kural vardır. Bu hükümlerden ilki dinledikten ve okuduktan sonra söyleneceklerin sorgulanmasını düzenleyen CMK'nın 215. maddesidir. Madde hükmünde suç ortağı, tanık veya bilirkişi dinlendikten ve belge incelendikten sonra katılan veya vekiline, savcıya, sanığa ve savunma avukatına, söyleyecek bir şeyleri olup olmadığının sorulacağı düzenlenmektedir. Maddenin gerekçelerinde, düzenlemenin ceza davalarında adil yargılanma ilkesini güçlendiren yeni bir katkıyla değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir²³⁶. Kanaatimizce kanun, duruşmada tutanağa geçirilen delillerin yargılamada dikkate alınmasını sağlamada önemli bir rol

²³³ Ünver / Hakeri, 2024, s.41.

²³⁴ Fahri Gökçen Taner, Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s.149.

²³⁵ Birtek, 2017, s.65.

²³⁶ M. Emin Artuk / Ahmet Gökçen / M. Emin Alşahin / Kerem Çakır, Gerekçeli Ceza Muhakemesi Kanunları, 24. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022, s.411 vd.

oynamaktadır. Bu koşul sayesinde sürecin taraflarının görüşleri delil olarak kabul edilerek delillerin müşterek olmasına katkı sağlanmaktadır. Diğer hüküm ise CMK'nın 216/1. maddesidir. Buna göre delillerin görüşülmesi sırasında katılan veya vekili, savcı, sanık ve onun savunma avukatı veya yasal temsilcisi söz alır. Bu çerçevede delillerin tartışılması sağlanmaktadır. Dolayısıyla bu düzenleme, delillerin duruşmaya getirilmesini ve mahkemede tartışılmasını zorunlu kılmaktadır²³⁷. Bir diğer hüküm ise CMK'nın 217. maddesidir. Buna göre hâkim kararının ancak duruşmaya getirilmiş ve tartışılmış delillere dayandırabilir.

3.2.2.4 Gerçekçi olma (Temsil edici olma)

Delillerin öncelikle maddi ve gerçekçi olması, ilgili ceza davasının bir kısmını ispat edebilmesi, yani olayı temsil etmesi ve beş duyuyla algılanabilmesi gerekmektedir. Delillerin kabul edilebilir olmasını düzenleyen normlardan biri, delillerin konuyla ilgili olması gerekliliği olarak dikkat çekmektedir. Deliller, yargılama yürütülen davadaki hususlarla alakalı olmalı, başka bir anlatımla somut olayı temsil etmelidir²³⁸. Ancak delil, doğrudan olayı temsil etmek zorunda olmayıp; dolaylı yoldan da olayı temsil edebilir²³⁹. Ancak her ne kadar deliller arasında bir hiyerarşi ve önem sırası bulunmasa da deliller bütün olarak serbestçe değerlendirildiğinde olayı doğrudan temsil eden delilin dolaylı delile göre ispata etkisi daha fazla olacaktır.

Dijital deliller açısından bir değerlendirme yapmak gerekirse dijital deliller, klasik delillerden farklı olarak soyut bir yapıya sahip olduklarından, varlıklarını anlamak için farklı araç veya cihazlara ihtiyaç duyulmaktadır²⁴⁰. Dijital delillerin soyut yapısı, delilin bir olayı temsil etmesi ve bu bağlamda beş duyuya algılanabilen maddi bir yapıda olması gibi nitelikleri açısından sorunlar yaratabilmektedir. Ceza muhakemesinde, dijital delillerin mahkemeye sunulmak üzere baskısı yapıldığında hukuki niteliklerinin ne olacağı hususu tartışmalıdır. Bunun yanı sıra genel itibarıyla dijital verilerin çıktısının mahkemeye gönderilmesi bazı

²³⁷ Hamid Köse, Ceza Muhakemesi Hukukunda Delilleri Değerlendirme Yasakları, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: 2022, s.31.

²³⁸ Olgun Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014, s.132.

²³⁹ Usluadam, 2022, s.213.

²⁴⁰ Centel / Zafer, 2022, s.312.

dezavantajlara yol açabilmektedir. Nitekim dijital verilerin yazdırılması sonucunda elde edilen delilin temsil edici olma özelliğini kaybetmesi mümkündür²⁴¹.

Bu noktada bilgiye ilişkin bilgi olarak tanımlanan meta veri kavramından bahsetmek yerinde olacaktır. Meta veriler, verileri tanımlayan dijital olarak depolanan verilerdir. Bu verilerle ilgili kim, ne zaman, nerede, neden ve nasıl oluşturulduğu, değiştirildiği, kimin incelediği veya başka eylemlerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği gibi soruların yanıtlanması gerekmektedir.

Özellikle bilgi dizininden görünen meta veriler, yazdırma işlemi sonucunda elde edilen çıktıda görünmeyebilir. Bu nedenle, bir bilgi sistemi aracılığıyla görüntülenebilen ve alınabilen dijital delillerin, soyut bile olsa, doğruluğu kesinleşene kadar bir olayı tanımlayıcı olduğu düşünülmeli, kesin delil olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü dijital delil, basılarak maddi bir yapıya dönüştürülen veri değil, bilgi sisteminin kendi içerisinde oluşturulan, iletilen, saklanan, değiştirilen ve son olarak soyut yapıda olan bilgidir. Bu bağlamda temsiliyet kavramının dijital deliller bakımından farklı değerlendirilmesi gerekmektedir. Öte yandan aynı verinin çıktısı, dijital ortamda saklanan veri ile birebir aynı ise çıktının doğası gereği hâlâ dijital delil olduğu ve olayın gerçekliği ile hukuki niteliği açısından orijinal olduğu da ifade edilmektedir²⁴².

3.2.2.5 Hukuka uygun olma

Vicdani ispat sisteminin sınırlarını oluşturan hukuka aykırı delil, ceza muhakemesinde hiçbir aşamada kullanılamayacak ve dolayısıyla da vicdani kanaate ve hükme esas alınamayacaktır²⁴³.

Bu kapsamda gerek Anayasa gerekse mevzuatta birçok düzenleme mevcut olup, Anayasa'nın 38. maddesine göre kanuna aykırı şekilde elde edilen emareler, delil olarak kabul edilemeyecektir. CMK m. 206'da ise delil kanuna aykırı elde edilmişse duruşmada ortaya konulup tartışılmayacağı, CMK m. 217'de uyuşmazlık konusu olayın sadece hukuka uygun elde edilmiş deliller ile ispat edilebileceği ve CMK m. 289/1-i'de hukuka aykırı

²⁴¹ Değirmenci, 2014, s.116.

²⁴² Şenel Sarsıkoğlu, "Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat Hukuku Açısından Elektronik Delil (E-Delil) Kavramı," Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C:6, S:22, 2015, s.427-454.

²⁴³ Khalil Afandak, Ceza Muhakemesinde Dijital Deliller, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: 2020, s.24.

yöntemler ile elde edilen delilin hükme esas alınması durumunda kesin kanuna aykırılık oluşacağına ilişkin düzenlemeler mevcuttur.

Öncelikli olarak delillerin hukuka uygunluğu ve usulünce elde edilmiş olması esastır. Nitekim deliller, hukuka uygun yol ve yöntemlerle elde edilmiş olmalıdır. Delillere ilişkin usul kurallarına uygunluk, bu delillerin hükme esas alınmasının ön şartıdır. Buna ek olarak ifade alma ve sorgulamada yasak usullerin düzenlendiği CMK m. 148'e aykırı şekilde elde edilen delillerin de hukuka aykırı sayılacağı ve hükme esas alınamayacağı ifade edilmektedir²⁴⁴.

Buna göre dijital deliller açısından, hukuki gerekliliklerin yanında bazı teknik gerekliliklerin de sağlanmış olması, delillerin hukuka uygun olduğu konusunda şüphelerin ortadan kaldırıcı niteliğe sahip olması önem arz etmektedir. Bilhassa dijital delillerin elde edilmesi açısından CMK m. 134'te düzenlenen bilgisayar, bilgisayar programları ve kütüklerinde arama yapılması, kopyalama ve el koymaya ilişkin tedbirlerin yasal prosedüre uygunluğu, delilin hukukiliği ve mahkemece dinlenebilir olmasının ön şartı olarak görülmektedir²⁴⁵. Bu durum aynı zamanda delilin güvenilirliğinin sağlanması açısından da önemlidir.

Hukuka aykırı delil kavramına ileride tekrar değineceğimizden burada kısaca açıklama yapmakla yetiniyoruz.

3.2.2.6 Erişilebilir olma

Elde edilemeyen şey delil sayılamaz. Olayın araştırılmasında ve açıklığa kavuşturulmasında peşine düşülen delilin bir rolü olup olmadığı hususu, maddi gerçeğe ulaşmada çözülmesi gereken önemli bir sorun olarak görülmektedir. Herhangi bir işaretin delil olduğuna karar verecek olan otorite, yargılamanın yürütülmesinden sorumlu olan mahkemedir. Ulaşılamayan veya erişilemeyen bir şeyin delil niteliğinde olup olmadığına karar vermek mümkün değildir²⁴⁶. Bu bakımdan erişilebilirlik, ele geçirilen delilin delil olarak kabul edilmesini sağlayacak başlıca özelliktir. Örneğin uzaya gönderilen bir mekik, uzayın derinliklerine çekildikten sonra bir kara deliğin içinde kaybolup bulunamıyorsa, mekiğin bulunan kısmının veya eksik görüntüsünün alınması mümkün değildir. Zira delil olarak

²⁴⁴ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.203.

²⁴⁵ Zeynel Abidin Ayhan, Ceza Muhakemesi Hukukunda Dijital Deliller, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 2022, s.11.

²⁴⁶ Centel / Zafer, 2022, s.256.

mekiğe girmenin hiçbir yolu yoktur. Böyle bir durum, ölen kişiden ölüm belgesi istemeye benzer. Ölen kişinin tanıklık edemeyeceği gibi, yeri ve erişimi sağlamamayan bir nesnenin de delil olarak alınması mümkün değildir²⁴⁷.

CMK m. 217'ye göre hüküm sadece duruşmada tartışılan delillere dayanılarak verilebilecektir. Erişilemeyen bir emarenin duruşmaya getirilmesinin olası olmadığı gerekçesiyle delil olarak kabul edilmesi de olası değildir. Ancak birtakım hallerde soruşturma sürecinde elde edilen delillerin duruşmada hazır edilememesi nedeniyle duruşmada yalnızca bunların okunmasıyla yetinilebilecek ve bu deliller hüküm kurulması aşamasında kullanılabilecektir. CMK m. 211' e göre duruşmada okunmasıyla yetinilebilecek belgeler düzenlenmektedir. Maddenin lafzından da anlaşılacağı gibi birtakım hallerde birtakım ifadeler okunmakla iktifa etmek üzere hükme esas alınabilmektedir. Bunlar; tanık ya da sanığın suç ortağının vefat etmiş olması ya da akıl hastalığına yakalanmış olması ya da bulundukları yerin tespit edilememesi veya tanık ya da sanığın suç ortağının duruşmada hazır edilmesinin, hastalık, malullük ya da giderilmesi ihtimali olmayan başka bir sebeple belirli olmayan bir süre bakımından imkân dâhilinde görülmemesi durumunda bu kişilerin önceki beyanlarıyla yetinilebilecektir. Bu durumda esasen erişilebilir olmayan bir delil yalnızca okunmakla yetinilir ve bu suretle erişilebilir bir delil gibi hükme esas alınır. Elde edilemeyen bir delil olayı temsil edicilikten de uzaktır. Bu noktada erişilebilir olma, temsil ediciliğin yani suçla ilgili olmanın bir alt unsuru kabul edilmektedir²⁴⁸.

3.2.3 Delil Çeşitleri

3.2.3.1 Beyan delili

Ceza muhakemesinde belirli bir olayı kanıtlayacak delillerden biri beyandır. Söz konusu delil, ihtilaflı olayın taraflarınca açıklanması olarak ifade edilir²⁴⁹. Bu delilin üç bölümde ele alındığı görülmektedir. Bunlar; şüpheli/sanığın beyanı, tanığın beyanı ve sanık/tanık dışındaki taraf beyanıdır. Bu delilden söz edebilmek için beyanı veren kişinin ifadesini doğrudan ilgili makama vermesi gerekmektedir. Bu kapsamda ihtilaflı konu hakkında beyan

²⁴⁷ Birtek, 2017, s.61.

²⁴⁸ Nurullah Kunter / Feridun Yenisey / Ayşe Nuhoglu, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2010, s.324.

²⁴⁹ Centel / Zafer, 2022, s.258.

ancak kolluğa, Cumhuriyet savcısına, hâkim veya mahkemeye verilebilir²⁵⁰. Beyana ilişkin delillerin insan kaynaklı olması nedeniyle diğer delillere göre daha az güvenilir olduğu kaydedilmektedir. Unutma, yanlış beyan, yorum veya önyargı gibi nedenlerden dolayı bu delillerin daha dikkatli bir biçimde ele alınması gerekir²⁵¹.

Şüpheli ve sanık beyanı

Şüpheli veya sanık beyanı, maddi gerçekliğe ulaşma bakımından son derece önemli bir araç olarak görülmektedir. Zira şüpheli ya da sanık, olayın gerçekleşip gerçekleşmediğine yönelik doğrudan bilgiye sahip olan tek kişi olarak kabul edilmektedir²⁵².

Şüphelinin soruşturma sürecinde verdiği ifade ancak soruşturma süreci kapsamında delil olarak kabul edilebilir. Sanığın soruşturma aşamasındaki ifadeleri kovuşturma aşamasında okunup duruşma tutanağına geçildiği takdirde, belge delillerinden kabul edilir²⁵³. Bu delillerin sıhhati bakımından mahkeme nezdinde mutlaka sözlü olarak tekrarlanması gerekmektedir. İddia makamında verilen ifadelerin mahkemede tekrar edilmemesi bu ifadelerin delil niteliğini etkileyecektir.

Kovuşturma aşamasında sanığın iddianame ve ekleri kendisine okunduktan sonra sorgulanması gerekir. Nitekim bu durum, sanığın isnadı öğrenme hakkının bir gereğidir. Aksi takdirde CMK'nın 191/3. maddesi ihlali gündeme gelecektir.

Somut olaya dair net bilgisi olduğu göz önüne alındığında sanığın ikrarı dolaylı delil olarak değil, doğrudan delil olarak kabul edilecektir. Öte yandan sanıktan doğruyu söylemesi beklenemeyeceği gibi kendi aleyhine ifade vermeye de zorlanamayacağından, TCK'nın 272. maddesinde düzenlenen yalan tanıklık kapsamında sanığa ceza verilemez²⁵⁴. Bunun yanı sıra sanığın ikrarı suçun ispatında önemli bir rol oynasa da, bunun güvenilirliğinin kontrol edilmesi ve cezanın destekleyici delillerle birlikte değerlendirme yapılarak verilmesi gerekir²⁵⁵. Yani ikrarın kendisi, sanığa ceza verilmesi için yeterli görülmemelidir. Ancak bu

²⁵⁰ Karekahya, 2023, s.160.

²⁵¹ Birtek, 2017, s.77.

²⁵² Şahin / Göktürk, 2022, s.27.

²⁵³ Mehmet Saydam, Ceza Muhakemesinde Belge Delili, 1.Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2023, s.87.

²⁵⁴ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.286.

²⁵⁵ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 14.05.2024 Tarih, 2021/2542 Esas, 2024/5307 Karar sayılı İlâmı, “*sanık M. M. ise ikrarda bulunmasına rağmen gerek araştırma tutanağı gerekse tutanak tanığının beyanları birlikte değerlendirildiğinde sanık M. M.'in ikrar içerikli savunmasının olayın gelişimi ve diğer deliller ile uyuşmadığı, olay ile uyuşmayan ikrarın kesin delil niteliğinde olmadığı dikkate alınarak sanığın ikrar içerikli savunmalarına itibar edilmemiş, sanık Mç M'in ikrar içerikli savunmasından başka, sanığın suçu*

güvenilirlik yönündeki araştırmaların başka delillerin bulunmasını gerektirecek şekilde yorumlanmamasına da özen gösterilmelidir²⁵⁶.

Sanık tarafından suçun ikrar edildiği durumlarda hâkim, vicdani kanaatini ikrarın belli bir kısmına dayandırabilecektir. Örneğin sanığın suçu işlediğini kabul etmesi ancak haksız tahrik veya meşru savunma sınırları içinde suça konu eylemi gerçekleştirdiğini beyan etmesi durumunda hâkim, sanığın ikrarına kısmi düzeyde dayanabilecek ve kararını verebilecektir²⁵⁷.

Anayasa m. 38/5'te susma hakkına yer verilmiştir. Bu kapsamda CMK m. 147/1-e çerçevesinde de şüpheli ya da sanığın ifadesi alınmadan önce kendisine susma hakkı olduğu hatırlatılmalıdır. Hukuki olarak bireye tanınan bir hakkın kişinin aleyhine değerlendirilmesinin mümkün olmadığı düşünüldüğünde, sanık tarafından susma hakkı kullanıldığında bu durumun sanığın aleyhine olacak şekilde yorumlanamayacağı ifade edilmektedir²⁵⁸.

Suçlamaları kabul etmeyen sanığın uzlaşma görüşmesine katılması, ön ödeme usulünü kabul etmesi gibi hususlar da suçun ikrarı olarak yorumlanmamalıdır. Nitekim şüpheli veya sanık üzerine atılı suçlamayı değil, kendilerine sunulan teklifi kabul etmektedir. Bu bakımdan CMK'nın 253/20. maddesi gereği uzlaştırma müzakereleri esnasında verilen beyanlar, soruşturma, kovuşturma veya hukuk davasında delil olarak kullanılamayacaktır²⁵⁹.

Tanık beyanı

Tanık, kendisi hakkında yürütülen ceza soruşturması ya da kovuşturması sürecinde sanığın eylemine ilişkin beş duyu organıyla elde ettiği bilgileri ilgili makamlara sunan üçüncü kişiyi ifade etmektedir²⁶⁰. Tanık ifadesi, bir suça ilişkin ifade veren kişinin; bilgisi dâhilinde

işlediğine ilişkin her türlü şüpheden uzak, kesin, net ve tam bir vicdani kanaat getirir delil elde edilemediği gibi, sanığın ikrarının mevcut delillerle ilişkisi kurulamadığından ve deliller ile desteklenmeyen ikrarın tek başına suçun sübutuna etki edemeyeceği dikkate alınarak yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması nedeniyle beraatine karar verilmesinde hukuka aykırılık görülmemiştir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 11.09.2024)

²⁵⁶ Birtek, 2017, s.105.

²⁵⁷ Birtek, 2017, s.99.

²⁵⁸ Gedik, 2022, s.55.

²⁵⁹ Ali Parlar / Muzaffer Hatipoğlu / Erol Güngör Yüksel, Deliller Çapraz Sorgu ve İspat, Ankara: Yazarların Kendi Yayını, 2008, s.75.

²⁶⁰ Şahin / Göktürk, 2022, s.28.

yaşananları sözlü olarak açıklamasıdır. Tanık beyanı delil olup tanığın kendisi ise delil kaynağıdır²⁶¹.

CMK m. 52’de tanığın sorgulanması usulü düzenlenmiştir. Tanığın ifadesini sözlü olarak vermesi gerektiği bu düzenlemeden açıkça anlaşılmaktadır²⁶². Kural olarak tanığın beyanı sözlü olarak alınması gerekse de bu kuralın istisnaları mevcut olup, nitekim CMK m. 211’e göre tanığın ölmesi, akıl hastası olması veya tanığa ulaşılabilmesi halinde yazılı beyanları okunabileceği gibi, hastalığı, malullüğü ya da başka bir sebepten dolayı duruşmada hazır edilmesi mümkün veya gerekli değilse de yazılı beyanları duruşmada okunabilecektir. Ayrıca CMK m. 43’e göre Cumhurbaşkanı, tanıklık yapacağı durumlarda beyanını yazılı olarak verebilecektir.

Tanıktan duruşmaya konu olan önemli olaylarla ilgili bildiklerini anlatması beklenmektedir. Bu kapsamda tanığın ifadesinin konusu yalnızca doğrudan delillerle ispat edilmesi gereken gerçek olay ve durumlar olmalıdır. Tanık ifadesi ile ispat edilemeyen konularda tanığın ifadesi alınmamalıdır. Yargı makamı, tanığın olaya ilişkin çıkarımlarını ve sübjektif değerlendirmelerini isteyemez.

Kural olarak tanıkların gerçeği söylemek zorunda kaldıkları için susma haklarının bulunmadığı ileri sürülebilir. Ancak tanığın ifadesi kendisini sanık yapabilecek nitelikteyse tanığın susma hakkına sahip olduğu kabul edilir. Ayrıca tanığın ifadesinin insani bir durum olduğu ve kişinin kendisini ve sevdiklerini suçlayıcı ifade vermeye zorlanamayacağı dikkate alınarak CMK’nın 45. ve 48. maddeleri bağlamında tanıklıktan çekinme hakkı düzenlenmiştir. Bu düşünceden hareketle tanığın çekinme hakkına ilişkin gerekçe veya açıklama yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır²⁶³.

Ceza muhakemesinde kural olarak üçüncü kişi olan herkesin tanık olabileceği kabul edilmektedir²⁶⁴. Bu kapsamda çocuklar ve akıl hastaları da mahkemede tanık olarak dinlenebilir²⁶⁵. Ancak tanığın akıl hastası olması durumunda, akıl hastalığı sebebiyle

²⁶¹ Semiyet Badem, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık,” Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C: 12, S: 45, 2021, s.292.

²⁶² Turhan, 2020, s.403.

²⁶³ Faruk Turhan, “Ceza Muhakemesinde Şüpheli veya Sanığın Yakınlarının Tanıklıktan Çekinme Hakkı - Kapsamı, Koşulları ve Sonuçları Hakkında Bir Değerlendirme,” Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 28, S:3, 2020, s.1422.

²⁶⁴ Can Canpolat, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık Beyanının İtibari Değerine İlişkin Bazı Özel Durumlar,” Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 25, S: 2, 2021, s.522.

²⁶⁵ Badem, 2021, s.293.

beyanlarına itibar edilip edilmeyeceği konusunda sağlık kurulu raporu alınması gerekmektedir²⁶⁶. Tanık olan çocuğun ise bir olayı aktarma yeteneğine sahip olup olmadığı konusunda değerlendirme yapılmalıdır.

Tanıklık sosyal ve kamusal bir görev olarak kabul edilmektedir. Tanıklar aracılığıyla maddi gerçeğe ulaşılması amaçlanmakta ve böylece kişisel olarak bozulan hukuk düzeni düzeltilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla tanığın yalan ve yanıltıcı beyanlarıyla hukuk düzenine zarar vermesi de muhtemeldir. Bu sebeple de yasa koyucu hem bireysel hem de toplumsal çıkarları göz önünde bulundurarak Türk Ceza Kanunu'nun 272. maddesinde yalan tanıklık suçunu düzenlemiştir. Elbette tanıktan somut olayın tüm yönlerini açıklığa kavuşturması ve tüm detaylarıyla olayı anlatması beklenemez. Bu kapsamda bir tanığın ifadesinin saptırılması veya ifadenin yanlış beyan edilmesi yalancı şahitlik olarak ele alınamaz²⁶⁷. Tecrübe, izlenim, varsayım veya çıkarım tanık delili olarak kabul edilemez. Tanığın kendi görüşü tanıklık değildir. Tanığın tanık olduğu olayı ne zaman ve nasıl bildiği önemli değildir.

Tanığın uyuşmazlık konusu olaya doğrudan tanık olmadığı halde, olaya tanık olan başka bir kişiden kendisine anlatılan olayı anlatması doktrinde dolaylı tanık olarak adlandırılmaktadır²⁶⁸. Olaya ilişkin bilgiyi başkasından alan kişinin beyanları, söylentilere dayalı bir beyan olarak değerlendirilir ve tanık beyanı olarak kabul edilebilir²⁶⁹. Ancak böyle bir durumda tanığın olay hakkında dolaylı olarak konuşabileceği ve "tanığın tanıklığını yapabileceği" unutulmamalıdır. Dolayısıyla da dolaylı tanık duyduklarını yanlış aktarabileceğinden, beyanının güvenilirliğinin az olduğu kabul edilmektedir²⁷⁰. Bu bakımdan olayın kişiden kişiye anlatılması olayın doğruluğunu azaltacağından, dolaylı tanık beyanları detaylıca araştırılmalı, başka delilleri ile desteklenmelidir²⁷¹. AİHM'de mahkûmiyete esas tek ve kesin delilin yalnızca duyduğunu aktaran tanık ifadesi olduğu

²⁶⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 12.11.2013 Tarih, 2013/1-251 Esas, 2013/454 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi:26.11.2023)

²⁶⁷ Neslihan Göktürk, "Yalan Tanıklık Suçu (TCK m. 272)," Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:20, S:1, 2016, s.348.

²⁶⁸ Canpolat, 2021, s.521.

²⁶⁹ Ünver / Hakeri, 2024, s.1666.

²⁷⁰ Burak Taş / Berna Aysen Yılmaz, "Tanık Beyanı ve Aleyhe Değiştirme Yasağı Çerçevesinde Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, E. 2016/135 K. 2019/32 T. 22.01.2019 Sayılı Kararının İncelenmesi," Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:10, S:2, 2024, s.838.

²⁷¹ Şahin / Göktürk, 2022, s.31.

durumlarda sanığın adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini belirtmiştir²⁷². Bu gibi durumlarda sanığın mahkûm edilmesi için başka deliller de bulunmalıdır. Duyum temelli tanık beyanı, şüpheli veya sanığın susma hakkını ve kendini suçlayan ifade yasağını ortadan kaldıracak şekilde uygulanamaz. Özellikle sanıkla aynı cezaevi ya da koğuştaki kalan başka bir tutuklu veya hükümlü kişinin dolaylı ifadesine dayanılarak hüküm kurulması mümkün değildir²⁷³.

Bir tanığın ifadesinin "beyan delili" sayılabilmesi için, tanıkları sorgulamaya yetkili makamların huzurunda verilmesi gerekir²⁷⁴. Tanıkların kovuşturma aşamasından önce alınan ancak kovuşturma aşamasında tekrarlanmayan ifadeleri "belge delil" olarak sınıflandırılabilir. CMK'nın 211/1. maddesinde sayılan hallerin gerçekleşmesi halinde ise duruşmada tanığın ifadesinin okunması yeterli olabilir²⁷⁵. Ancak CMK'nın 210. maddesine göre, bir olayın tek delili bir tanığın ifadesi ise, o tanığın duruşmada dinlenmesi gerekir. Nitekim Yargıtay tarafından verilen bir kararda, görevsiz mahkemede psikolog eşliğinde iki kez dinlenen ve olayın tek tanığı olan mağdurun, görevli mahkeme tarafından duruşmada dinlenilmeden karar verilmesi bozma nedeni olarak kabul edilmiştir²⁷⁶.

Mahkûmiyet kararı tamamıyla ya da belirleyici ölçüde bir tanık beyanına dayanıyorsa, sanığa söz konusu tanık beyanına karşı söyleyecek sözü olup olmadığı sorulmalıdır. Bu durum, adil yargılanma hakkının bir tezahürü olarak kabul edilmektedir. AİHM, sanık aleyhinde beyanda bulunan tanığın dinlendiği sırada ya da yargılamanın sonraki aşamalarından birinde, sanığa itiraz etmek ve soru sormak için yeterli ve düzgün bir imkân sunulup sunulmadığı hususuna dikkat etmektedir²⁷⁷. Sanık ya da müdafî tarafından sorgulanamayan tanığın beyanına dayanılmak suretiyle mahkûmiyet kararı iki durumda mümkündür. Bunlar; tanık bulunamadığı için yüzleştirme yapılamadığı durumlarda yetkili

²⁷² Al-Khawaja ve Tahery/Birleşik Krallık, 15.11.2011 Tarih, 26766/05 ve 22228/06 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 25.08.2024)

²⁷³ Birtek, 2017, s.131.

²⁷⁴ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.208.

²⁷⁵ Birtek, 2017, s.114.

²⁷⁶ Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 13.01.2022 Tarih, 2021/23788 Esas, 2022/289 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 08.10.2024)

²⁷⁷ Kübra Demir Arslan, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi İçtihatları Doğrultusunda Tanık Sorgulama Hakkı," Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Prof. Dr. M. Fatih UŞAN'a Dekanlıkta 10. Yıl Anısına Teşekkür Armağanı, S:2022/2, s.496; Süleyman/Türkiye, 17.11.2020 Tarih 59453/10 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 10.09.2024)

mercilerin yüzleştirme amacıyla aktif biçimde çabaladıklarını kanıtlaması ve bu tanığın ifadesinin sanığın mahkûmiyeti açısından tek delil olmaması durumlarıdır²⁷⁸.

CMK m. 217 uyarınca hâkim delilleri takdir etme noktasında serbesttir. Bu kapsamda tanığın dinlenmesi veya dinlenmemesi noktasında hâkimin takdir yetkisine sahip olduğu belirtilmektedir. Ancak AİHS m. 6 uyarınca sanığın, kendi tanıklarını savcılık makamının tanıklarıyla aynı koşullar içerisinde dinlenmesini talep etme hakkı bulunmaktadır²⁷⁹. Buna göre sanık ya da sanık müdafinin tanık dinletilmesi talebinin reddi halinden bu ret kararı gerekçelendirilmelidir.

Tanık beyanının delil niteliği, somut olayı temsil edebilme yeteneğiyle orantılıdır. Tanığın uyuşmazlık konusu olaya doğrudan tanık olması durumunda delilin temsil niteliği yüksek olsa da tanık beyanının güvenilirliği tartışılabilir²⁸⁰. Tanık beyanının nitelendirilmesi ve delil değeri bakımından beyanların, tanık, sanık ya da bunların dışındaki kişilerin beyanı şeklinde tanımlanması, beyanlara verilen değerlerle ilintili değildir. Bu durum, muhakeme hukuku bakımından dikkat edilmesi gereken bir konudur²⁸¹.

Hâkim ve savcı gibi kişilerin somut olaya tanıklık etmesi durumunda, tanık ikamesi mümkün olamayacak, ancak hâkim ve savcı ikamesi mümkün olabilecektir. Bu düşünceden hareketle ilgili kişinin kamu görevi olan hâkim ve savcılık görevinden o dosya özelinde çekilmesi gerekecektir. Hâkim açısından bu durumun CMK m. 22 gereği görev yasağı olarak düzenlendiği görülmektedir. Cumhuriyet savcısı bakımından yasada açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak doktrinde ve uygulamada Cumhuriyet savcısının görevinden çekilmesi gerektiği hususu dile getirilmektedir²⁸². Avukatın ise yargılama görevinin olmadığı, savunma etkinliği yürüttüğü gerekçesiyle Kanunun 46. maddesi çerçevesinden tanıklıktan çekinme hakkı bulunduğu ifade edilmektedir. Bu kapsamda avukatın tanık olarak doğruları söyleme sorumluluğu bulunmakla birlikte, Avukatlık Kanunu'nun 36. maddesi çerçevesinde sır saklama yükümlülüğünün olduğu da belirtilmektedir²⁸³.

²⁷⁸ Osman Doğru / Atilla Nalbant, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar 1. Cilt, Avrupa Konseyi, Ankara, 2012, s. 651.

²⁷⁹ Hümmel/Almanya, 19.07.2012 Tarih, 26171/07 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 10.09.2024)

²⁸⁰ Metin Köse, "Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi," Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:14, S:1, 2019, s.177.

²⁸¹ Feyzioğlu, 2015, s.39.

²⁸² Şahin / Göktürk, 2022, s.30.

²⁸³ Erdener Yurtcan, Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019, s.217

Sanık ve tanık dışındaki kişilerin beyanı

Sanık dışındaki bir tarafın ifadesinden, sanık ve tanık dışındaki kişilerin mahkemedeki beyanlarının anlaşılması gerekmektedir. Uygulamada karşı taraf genellikle bir insan olarak, suç mağduru ya da suçtan zarar gören olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanığın yargılanması kapsamında doğrudan bilgi sahibi olabilecek kişilerden biri olan mağdur ya da suçtan zarar gören kişidir²⁸⁴. Söz konusu kişinin uyuşmazlığın tarafı olması nedeniyle teknik açıdan tanık olarak kabul edilmesi mümkün olmadığından, bu ifadelere "sanık dışındaki taraf beyanları" adı verilmektedir. Tanık genel olarak yeminli bir biçimde dinlenirken, suçtan zarar gören ya da mağdurun taraflı ifade vermesi mümkün olduğundan, bunların ifadesi yeminsiz olarak alınır²⁸⁵.

Mağdurun beyanı, sanığın sorgusundan sonra alınacak olup; CMK m. 206'ya göre de sanığın sorgusundan sonra delillerin ortaya konulması başlanacağından, mağdurun beyanı delil olarak kabul edilmektedir²⁸⁶. Yargıtay'a göre, mağdurun beyanlarının delil değeri incelendikten sonra mağdurun ruh sağlığı, kişiliği, yaşı, ifadelerin tutarlılığı, mağdur ile sanık arasında husumet olup olmadığı, mağdurun ifadelerinin tutarlılığı, sanığın savunmasında tutarsızlıklar olup olmadığının araştırılması ve buna göre karar verilmesi gerekmektedir²⁸⁷. Özellikle mağdurun ifadesinin dosyadaki tek delil olduğu yargılamalarda mahkemenin, mağdurun ifadesine nasıl güvenilirlik atfettiğini ve neden sanığın ifadesinden daha önemli gördüğünü ortaya koyması, araştırması; somut ve inandırıcı gerekçelerle açıklaması gerekir. Öte yandan, somut olayda tek delil mağdurun ifadesi ise ve deliller bu ifadeyle doğrulanmıyorsa, sanığın cezalandırılması yönünde karar verilemez²⁸⁸.

²⁸⁴ Çevik, 2024, s.245.

²⁸⁵ Bayram Turgut, Ceza Muhakemesinde Tanıkların Korunması, 1.Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2010, s. 21.

²⁸⁶ Çevik, 2024, s.248.

²⁸⁷ Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 03.04.2024 Tarih, 2021/4614 Esas, 2024/3066 Karar sayılı İlâmı, "Sanığa atılı suçlar yönünden dosya kapsamında ifadelerine başvurulana katılan mağdur ile sanıkların soruşturma ve kovuşturma evrelerinde alınan ifadelerinin gerek kendi içlerinde gerekse birbirleriyle, suçun oluşumuna ve vasfına yönelik çelişkiler içerdiği anlaşılmakla, mevcut çelişkiler giderilip alınan beyanlardan hangisine üstünlük tanındığı, eylemlerin kabulünün ne olduğu gerekçeli olarak tartışıldıktan sonra sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken, yazılı şekilde karar verilmesi suretiyle 5271 sayılı Kanun'un 289 uncu maddesinin birinci fıkrasının (g) bendine muhalefet edilmesi hukuka aykırı bulunmuştur." UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi:26.08.2024)

²⁸⁸ Birtok, 2017, s.175.

CMK'nın 236 vd. maddelerinde, mağdurların ve çocukların beyanlarının alınması konusunda birtakım düzenlemeler yapılmıştır²⁸⁹. Bu noktada kırılğan mağdur kavramı karşımıza çıkmaktadır. Uzmanlar tarafından yapılan değerlendirme sonucunda suçtan daha fazla etkilendiği ve korunması gerektiği tespit edilen mağdurlar ve çocuklar kırılğan mağdur olarak tanımlanmaktadır²⁹⁰. CMK m. 236/2'ye göre: *“İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir. Maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller saklıdır.”* Doktrinde kırılğan mağdurun bir defa dinleneceğine ilişkin düzenlemenin, adil yargılanma hakkına ve silahların eşitliği ilkesine aykırı olduğu belirtilmektedir²⁹¹.

CMK m. 236/3'e göre kırılğan mağdur ile mağdur çocuğun ifadesi psikolog, tıp, veya eğitim alanında uzman bir kişi eşliğinde alınmalıdır. CMK m. 236/4'te ise, mağdurun beyanının özel ortamda alınması gerektiğine ilişkin Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından kanaat getirildiyse veya mağdurun şüpheli veya sanık ile yüz yüze gelmesinde sakınca varsa mağdurun beyanları özel ortamda uzmanlar aracılığıyla alınabileceği düzenlenmiştir. Madde de belirtilen özel ortam, uygulamada mağdurlar için adli görüşme odası, çocuk mağdurlar içinde çocuk izlem merkezidir²⁹². Bu kapsamda CMK m. 236/5'e göre, cinsel suçtan mağdur olan çocuğu ifadesi soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı tarafından, kovuşturma aşamasında ise mahkeme tarafından ÇİM'de uzman aracılığıyla alınacak olup, görüntüler de kayıt altına alınacaktır. Yine CMK m. 236/6 uyarınca TCK'nın 102/2. maddesi kapsamında cinsel istismar suçunun mağdurları hakkında da CMK 236/5. maddesi uygulanabilecektir. Ancak görüntü kaydı için mağdurun rızası gereklidir.

Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 4. maddesi uyarınca mağdurlara, beyanlarını adli görüşme odasında verebileceklerine dair bilgilendirme yapılmalıdır. Soruşturma veya kovuşturma aşamasında kırılğan mağdurun beyanının alınması veya soru sorulması gerektiği durumlarda mağdurun beyanına adli görüşme odalarına

²⁸⁹ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.229.

²⁹⁰ Bkz. Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi m.2-ç.

²⁹¹ Şahin / Göktürk, 2022, s.123.

²⁹² Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.189.

bağlantı kurularak uzman eşliğinde alınabilecektir²⁹³. Bu durumda da savunma makamının soru sorma hakkının kısıtlanması sorunu gündeme gelebilir.

3.2.3.2 Belge delili

Ceza muhakemesinde belirli bir olayı doğrudan temsil eden bütün belgeler, belge delili olarak ifade edilmektedir²⁹⁴. Bu durumda maddi gerçeğin taşıyıcısı bir kişi olduğunda tanıktan, gerçeğin taşıyıcısı bir nesne olduğunda ise bir belgeden söz edilebilmektedir. Belge delilinden söz edebilmek için ihtilaflı olayın nasıl gerçekleştiğinin anlatıldığı delil niteliğinde yazılı bir nesne olması gerekmektedir²⁹⁵. Bu kapsamda olayın yazılı olarak aktarıldığı, kâğıt, kil, tahta vb. nesneler belge delili olabileceği gibi fotoğraf, kroki, kaset ve film de belge delili olabilir²⁹⁶.

Yazılı belge kamu görevlisi tarafından düzenlenen resmî belge şeklinde olabileceği gibi taraflar arasında düzenlenen mektup gibi özel belgelerde olabilir²⁹⁷. Resmî belgenin özel belgeye oranla ispat kuvvetinin daha fazla olduğu kabul edilmektedir²⁹⁸.

Belge şeklinde olan bir delilinin mahkeme tarafından hükme esas alınabilmesi, belgenin sağlamlığından emin olunmasına bağlıdır²⁹⁹. Belgenin güvenilirliğinin ve sağlamlığının denetlenmesi için de aslının veya yetkili makamlar tarafından onaylanmış örneğinin dosya arasına alınması gerekmektedir³⁰⁰.

Fotokopi niteliğinde belgelerin ise sahte olamamak şartıyla “*belgenin belgesi*” şeklinde kabul edilerek, belge delili niteliğinde olduğu ifade edilmektedir³⁰¹. Yargıtay, soruşturma evraklarının onaysız fotokopi olarak dosya arasında bulunduğu bir olayda, dosya evraklarının aslının veya onaylı fotokopilerinin dosya arasına alınması gerektiğine karar vermiştir³⁰². Sahtecilik suçlarında ise fotokopinin belge delili olarak delil niteliği

²⁹³ Fahri Gökçen Taner, “Kırılğan Mağdurun Beyanının CMK’nın 236. Maddesi Uyarınca Alınması ve Uygulanan Özel Usuller Karşısında Savunma Hakkının Dengelenmesi,” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C:33, S:153, 2021, s.21.

²⁹⁴ Saydam, 2023, s.74.

²⁹⁵ Öztürk vd., 2023, s.330.

²⁹⁶ Saydam, 2023, s.75.

²⁹⁷ Öztürk / Tezcan / Erdem, 2023, s.330.

²⁹⁸ Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.579.

²⁹⁹ Centel / Zafer, 2022, s.309.

³⁰⁰ Ünver / Hakeri, 2024, s.1672.

³⁰¹ Saydam, 2023, s.118.

³⁰² Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 01.06.2020 Tarih, 2020/2797 Esas, 2020/4712 Karar sayılı İlamı, “*Dava dosyası içerisinde bulunan soruşturma evraklarının tümünün onaysız fotokopi olduğu ve bir kısmının ise hiç*

bulunmaz³⁰³. Nitekim Yargıtay’a göre özel belgede sahtecilik suçlarında fotokopinin belge özelliği bulunmadığından özel belge sahtecilik suçu oluşmayacaktır³⁰⁴. Doktrinde ise aslına uygun olup olmadığı denetlenen fotokopi niteliğindeki yazılı belgenin, güvenilirliğinden emin olunduğu takdirde maddi gerçeğin araştırılması ilkesi uyarınca delil olarak hükme esas alınabileceği ifade edilmektedir³⁰⁵. Aslı veya onaylı suretinin temin edilememesi sebebiyle içeriği denetlenemeyen fotokopi niteliğindeki belge, ancak içeriği sanık tarafından ikrar edildiği takdirde hükme esas alınabilecektir³⁰⁶. Güvenilirliğinden şüphe duyulan fotokopinin hükme esas alınması ise adil yargılanma hakkının ihlali anlamına gelecektir.

Belge delilinin uyumsuzluk konusu olay anında ve tarafların huzurunda yapılması sebebiyle beyan deliline göre daha sağlam olduğu, ancak şekil açısından sahte olarak düzenlenme ihtimalinin de fazla olduğu ifade edilmektedir³⁰⁷.

Doktrindeki bir görüşe göre, bilgisayar ortamında bulunan delil yazılı şekilde ortaya konulabiliyorsa belge delili kapsamında değerlendirilmeli ve duruşmada okunmak suretiyle ortaya konulmalı, ses kaydı veya video görüntüsü gibi kayıtların ise duruşmada ortaya koyulması için izlenmesi gerektiğinden, belirti delili kapsamında değerlendirilmelidir³⁰⁸. Bu kapsamda dijital delilin, ses veya görüntü şeklinde ise belirti delili; okunabilir ise belge delili olduğu ifade edilmektedir³⁰⁹. Doktrindeki diğer bir görüş ise filmleri ve ses kayıtlarını belge delili olarak kabul etmektedir³¹⁰. Kanaatimizce, kayıt yazılı hale getirildiği takdirde belge

okunamadığı, yine ilk yargılama sırasında 03/05/2009 tarihli üçüncü celsede dosya arasına alındığı bildirilen sosyal inceleme raporunun dosya arasında bulunmadığı anlaşıldığından, fotokopi olan evrakların aslı veya onaylı suretleri denetime olanak verecek şekilde ve sosyal inceleme raporunun da aslı veya onaylı suretinin dosya içerisine konulduktan sonra incelenmek üzere iadesinin mahallince sağlanması için dosyanın Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına GÖNDERİLMESİNE,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 26.08.2024)

³⁰³ Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 24.04.2014 Tarih, 2012/24891 Esas, 2014/8036 Karar sayılı İlâmı, “belgenin nesnel olarak aldatıcılık yeteneğinin bulunması ve aldatma keyfiyetinin belgeden objektif olarak anlaşılması gerektiği, sanığın abonelik işlemi için tapu senedi aslını görevlilere sunduğunu, 'fotokopisini çekti, getir' denilmesi üzerine bir büfeden çektiği fotokopiyi görevlilere verdiğini savunması, görevlilerin sunulan bu onaysız tapu fotokopisinin doğruluğunu tapu müdürlüğünden araştırmaları sonucu sahteliğin anlaşılması karşısında, tapu senedinin aslında sahtecilik yapıldığına dair delil bulunmayıp, **onaysız fotokopiden ibaret olan belgenin de hukuki sonuç doğurmayacağı cihetle**, sanığın beraatine karar verilmesi gerektiği gözetilmeden yazılı şekilde hüküm tesisi,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 26.08.2024)

³⁰⁴ Yargıtay 21. Ceza Dairesi, 15.10.2015 Tarih, 2015/3225 Esas, 2015/4011 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 26.08.2024)

³⁰⁵ Saydam, 2023, s.125.

³⁰⁶ Ünver / Hakeri, 2024, s.1672.

³⁰⁷ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.579.

³⁰⁸ Karekahya, 2023, s.190;

³⁰⁹ Centel / Zafer, 2022, s.309.

³¹⁰ Ünver / Hakeri, 2024, s.1675.

delili kapsamında değerlendirilmeli, yazılı hale getirilemeyen deliller ise belirti delili kapsamında değerlendirilmelidir.

CMK'nın 214-215. maddeleri bağlamında bir belgenin okunmasından yola çıkılarak bunun dar bir çeviri faaliyeti olduğu ve içeriğinin başka bir şeyi görerek ve dinleyerek öğrenilen teknik bir kaynak olduğu ileri sürülmüştür. Belge delilinin, suçun oluşmasında ortaya koyduğu deliller önemli olmakla birlikte, söz konusu delillerin başka delillerle desteklenmesi gerekmektedir. Görüntü ve ses tanıma cihazlarından elde edilen bilgiler yasal olarak elde edildiğinde ve teknik olarak doğrulandığında diğer delillerden hiçbir farkı yoktur. Bir şeyin delil olarak kabul edilmesi ile delilin vicdani kanaat oluşturması için onu başka delillerle teyit etme ihtiyacının farklı şeyler olduğu ifade edilmektedir³¹¹.

3.2.3.3 Belirti delili

Belirti delilleri, somut olaydan arta kalan iz ve eserler olarak tanımlanmaktadır³¹². Diğer bir tanıma göre uyumsuzluk konusu olayı dolaylı olarak temsil eden deliller belirti delilidir³¹³. Doktrinde belirti delili, maddi suç delili şeklinde de adlandırılmaktadır³¹⁴. Uyumsuzluk konusu olayı ispat eden, belge ve beyan delili dışında kalan her türlü iz ve eser de belirti delili kapsamındadır³¹⁵. Bu kapsamda kan, kıl, sperm gibi DNA örnekleri, parmak izi, lastik izi belirti delilidir³¹⁶.

Söz konusu deliller, maddi olayın ispatı bakımından tek başına yeterli güce sahip olmamakla birlikte, beyan ve belge delillerinde olduğu gibi doğrudan deliller vasıtasıyla elde edilen kanaatin desteklenmesine hizmet etmektedir³¹⁷.

Belirti delilleri kendi içinde doğal ve yapay belirti delilleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar³¹⁸. Suçun failinin iradesi haricinde olaydan arta kalan iz ve emareler (örneğin ayak izi, parmak izi, DNA vs.), doğal belirti delili olarak kabul edilmektedir³¹⁹. Bunun yanı sıra failin iradesi doğrultusunda ya da başka bir kişinin marifetiyle belirli

³¹¹ Öztürk, vd., 2023, s.334.

³¹² Beyza Nur Topal Gizlenci, Ceza Muhakemesinde Belirti, 1.Baskı, Adalet Yayınevi Ankara: 2024, s.59.

³¹³ Gökcen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.312.

³¹⁴ Çevik, 2024, s.294.

³¹⁵ Şahin / Göktürk, 2022, s.54.

³¹⁶ Karekahya, 2023, s.191.

³¹⁷ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s. 231.

³¹⁸ Ünver / Hakeri, 2024, s. 1682.

³¹⁹ Toroslu/ Feyzioğlu, 2023, s.231.

amaçlar çerçevesinde hazırlanan nesnelerin (örneğin bıçak, tabanca vs) yapay belirti delili olduğu ifade edilmektedir³²⁰.

Belirti delillerinin muhakemede anlamlandırılabilmesi için keşif veya bilirkişi incelemesi yaptırılması gereklidir³²¹. Bu sayede belirti delilinin uyumsuzluk konusu olayı ispat gücü olup olmadığı, mahiyeti ortaya konulmaktadır³²².

Belirtiler genellikle taraflar arasındaki altta yatan çatışma durumunu doğrudan ispatlamak için yeterli değildir. Bu bağlamda çoğunlukla belirli bir olaya ilişkin diğer delillerle değerlendirmek için kullanılırlar ve sıklıkla başka kanıtlarla desteklenmeleri gerekir³²³. Ancak bu destekleyici gereklilik kural olarak belirtiler dışındaki tüm deliller için de geçerlidir. Zira delil hürriyetinin kabul edildiği ceza davalarında hâkim, vicdanı kanaatini oluştururken belirli bir belge veya beyanı, başka delillerle desteklemeye çalışabilir. Ayrıca herhangi bir delilin bir olayı kesin olarak ispatlayabileceği iddia edilemez. Hem doğrudan hem de dolaylı delillerde kesinlikle bir hata payı vardır. Bunun yanı sıra delillerin belirti niteliğinde olduğu ve hükme esas alınmaması gerektiği sabitse, kişi yalnızca bu delillere dayanarak mahkûm edilemez³²⁴.

Belirti delillerinin sağlam olduğuna emin olunduğu durumlarda objektif olduğu ve beyan delillerine göre daha güvenilir olduğu ifade edilmektedir³²⁵. Örneğin tanık beyanına göre olay mahallinde bulunan DNA örnekleri olaya ilişkin daha belirleyicidir. Her ne kadar olayı doğrudan temsil etmese de bilimsel verilere dayandığında olayı ispat gücü kuvvetlidir³²⁶.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere, ses ve görüntü kaydı yapan belgeler belirti delili kapsamında değerlendirilecektir. Nitekim belge delillerinin, içerikleriyle uyumsuzluk konusu olay hakkında mahkemeye doğrudan bilgi verdiği, band kayıtlarının ise ancak keşfin konusu olacağı ve belge delili olarak değerlendirilemeyeceği kabul edilmektedir³²⁷. Örneğin CMK'nın 140. maddesinde düzenlenen teknik araçlarla izleme tedbiri ile elde edilen ses ve görüntü kayıtları belirti delili kapsamındadır³²⁸. Nitekim görüntü ve ses kaydı ile elde edilen

³²⁰ Centel / Zafer, 2022, s.311.

³²¹ Centel / Zafer, 2022, s.312.

³²² Gizlenci, 2023, s.99.

³²³ Karekahya, 2023, s.191.

³²⁴ Centel / Zafer, 2022, s. 312.

³²⁵ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.313.

³²⁶ Şahin / Göktürk, 2022, s.54.

³²⁷ Yurtcan, 2020, s.280.

³²⁸ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.580.

deliller üzerinde oynama yapılabilmesi sebebiyle güvenilirliği azalabilecektir³²⁹. Bu nedenle de ses ve görüntülere ilişkin kayıtların tek başına hükme esas alınıp alınamayacağı hususu tartışılmaktadır. Doktrindeki bir görüşe tarafından bu kayıtların, dijital ortamda olmaları sebebiyle değişiklik yapılmaya açık oldukları ve değişikliğin ispatının zor olduğu, dolayısıyla da bu delillerin usulüne uygun elde edilmiş olmak kaydıyla ve yan deliller ile desteklendiği takdirde hükme esas alınabileceği kabul edilmektedir.³³⁰ Doktrindeki diğer bir görüşe göre belirti delili olayı doğrudan temsil ettiği ve güvenilirliğinden şüphe duyulmadığı takdirde tek başına hükme esas alınabilir³³¹. Diğer bir görüşe göre ise bu sorun tüm deliller açısından mevcut olup dijital ortamdaki kaydın, delil serbestisi ilkesi gereği tek başına mahkûmiyete yeterli olup olmadığına bakılmalıdır³³². Yargıtay’a göre ses ve görüntü tespitine ilişkin kayıtlar ve iletişimin tespitine ilişkin kayıtlar tek başına hükme esas alınamamalı yan delillerle desteklenmelidir³³³. Yargıtay’ın bu şekildeki uygulamasının, belirti delillerinin ispat gücünü soyut gerekçelerle ve varsayımla azaltması ve deliller arasında hiyerarşi kurması sebebiyle eleştirilmektedir³³⁴. Kanaatimizce de delil serbestisi ilkesi ve vicdani ispat sistemi uyarınca maddi gerçek her türlü delil ile ispat edilebileceğinden, hukuka uygun şekilde elde edilmiş ses ve görüntü kaydı doğrudan olayı temsil ettiği, erişilebilir olduğu ve müşterek bir şekilde duruşmada tartışıldığı takdirde tek başına hükme esas alınabilir.

3.2.3.4 Dijital delil

Dijital delil, maddi gerçeği ispat etmek amacıyla elektronik ortamda bulunan ve iletilebilen bilgiler ve veriler olarak tanımlanmaktadır³³⁵. Dijital deliller veri depolama özelliğine sahip

³²⁹ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.645.

³³⁰ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.313.

³³¹ Enver Murat Engin, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti ve İspat Değeri,” Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:9, S:1, 2010, s.701.

³³² Şahin / Göktürk, 2022, s.54.

³³³ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 06.07.2023 Tarih, 2023/6147 Esas, 2023/6220 Karar sayılı İlâmı, “İlk Derece Mahkemesinin, suçun vasfına ve sübutuna ilişkin takdirinde bir isabetsizlik bulunmadığı, sanık hakkında usulüne uygun olarak iletişim tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması kararı alındığı, **bununla birlikte bu kayıtların doğrudan ve tek başına mahkûmiyet hükmüne esas alınmadığı** kendi ikrarı ile atılı suçun ortaya çıktığı anlaşılmakla, sanık müdafinin temyiz sebepleri yerinde görülmemiş, hükümde açıklanan gerekçeler, tüm dosya kapsamına göre usul ve yasaya uygun bulunarak, hükümde hukuka aykırılık tespit edilmemiştir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 11.09.2024)

³³⁴ Ünver / Hakeri, 2024, s.1683.

³³⁵ Değirmenci, 2014, s.126.

herhangi bir elektronik cihazda bulunabilir³³⁶. Dolayısıyla da elektronik cihazdan elde edilen her türlü dosyalar, belgeler, mesajlar, fotoğraflar, HTS kayıtları, CD’ler dijital delil olarak kabul edilebilir. Genellikle siber suçlarda delil olma özelliğine sahip olan dijital deliller, ilgili bilginin veya verinin uzman bilirkişi tarafından tespit edilmesi ile muhakemede delil olarak kullanılabilir³³⁷.

Delil serbestisi ilkesi kapsamında dijital delil, delillere ilişkin özelliklere sahip olduğu takdirde delil olarak değerlendirilebilecektir. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından dijital delillerin ceza muhakemesinde delil olarak kullanılabilmesi kabul edilmiştir³³⁸.

Dijital delilin hassas olması sebebiyle kolay bir şekilde bozulup değiştirilme olasılığı bulunduğu hem fiziki olarak hem de elektronik ortamda korunması gerekmektedir³³⁹. Bu kapsamda CMK m. 134’te bilgisayarlarda ve programlarında, kütüklerinde arama, el koyma ve kopyalama işlemlerinin yapılabilmesi için bir düzenleme yapılmıştır. Madde uyarınca elde edilen dijital delilin yedeklemesinin yapılması ve şüpheliye veya müdafisine bir kopyasının verilmesi gereklidir. Nitekim Yargıtay, yapılan arama işlemi sonucunda dijital delilin imajı alınmayıp ilgili kişiye de bir kopyası verilmeden ve bu durumun kanuna uygun gerekçesi de yazılmadan dijital delile el konulmasını hukuka aykırı bulmuş ve delilin hükme esas alınamayacağına karar vermiştir³⁴⁰.

Dijital delilin usule uygun şekilde toplanıp, korunmasını ve saklanmasını sağlamak maddi gerçeğe ulaşmak için son derece önemlidir. Aksi takdirde delile olan güven azalacak ve delilin hükme esas alınmaması ihtimali doğacaktır.³⁴¹ Dolayısıyla da dijital delilin kopyalanması sırasındaki yapılan işlemler delilin güvenilirliğini ve sağlamlığını etkileyeceğinden, adli makamlar tarafından kopyalama yapılırken hash değerinin tespit edilmesi gerekmektedir³⁴². Hash değeri, veri bütünlüğünü kontrol etmek amacıyla yapılan

³³⁶ Mehmet Ali Eren, Dijital Deliller ve Delil Yasakları, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023, s.59.

³³⁷ Öztürk vd., 2023, s.401.

³³⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 20.12.2018 Tarih, 2018/16-419 Esas, 2018/661 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.05.2024)

³³⁹ Gedik, 2022, s.212.

³⁴⁰ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 21.09.2017 Tarih, 2015/2056 Esas, 2017/5023 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi:30.05.2024)

³⁴¹ Gedik, 2022, s.133.

³⁴² Gizlenci, 2023, s.311.

tek taraflı özetleme algoritması olarak tanımlanmaktadır³⁴³. Bu bakımdan hash değeri dijital delilin DNA'sıdır³⁴⁴. Adli makamlar tarafından kopyalama işlemi yapılırken aynı zamanda hash değeri hesaplanarak ilk hash değeri not edilmeli, kopyalama işlemi tamamlandıktan sonra tekrar hash değeri hesaplanarak ikinci hash değeri not edilmeli ve raporda bu değerler belirtilerek muhakemenin taraflarına verilmesi gerekmektedir³⁴⁵. İlk hash değeri ile ikinci hash değerinin aynı olması ve birbirini tutması durumunda dijital delile herhangi bir müdahalede bulunulmadığı ve bütünlüğünün korunulduğu anlamına gelecektir³⁴⁶. Bu durum, dijital delilin delil değerini ve ispat kuvvetini arttıracaktır. Nitekim usulüne uygun olarak toplanan, saklanan ve incelenen dijital delilin zamanla diğer delillere oranla ispat gücünün daha fazla olacağı ve bilimsel delil olacağı ifade edilmektedir³⁴⁷.

Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte dijital delil çeşitli elektronik cihazlarda bulunabilmektedir. Dolayısıyla da kişiler, dijital verileri farklı şekilde depolayıp muhafaza edebilmektedir³⁴⁸. Ancak buna rağmen CMK m. 134'teki düzenleme, dijital delilin yalnızca bilgisayardan toplanabileceği öngörülerek düzenlenmiştir. Bu kapsamda Ceza muhakemesinin de teknolojik gelişmeler karşısında dinamik kalması amacıyla kanunda ihtiyaçları karşılayacak düzenlemeler yapılmalı, ilgili kolluk birimlerine dijital delilleri toplayabilmeleri adına gerekli teknolojik imkânlar sağlanmalıdır.

Dijital delil olan Bylock uygulamasının, terör örgütüne üye olma suçu yönünden tek başına delil değeri olup olmadığı hususu uygulamada tartışmalıdır. Anayasa Mahkemesi tarafından, Bylock uygulamasının cep telefona indirilmesinin tek başına delil olmadığı belirtilerek, aynı zamanda uygulamaya kaydolunması ve uygulamanın örgütsel amaçla kullanılması gerektiği ifade edilmiştir³⁴⁹. AİHM ise, başvurucunun silahlı terör örgütüne üye olmak suçundan mahkûm olduğu ve mahkûmiyete esas olan delilin Bylock kullanılması olduğu Yalçınkaya/Türkiye davasında, ilgili başvuruyu öncelikle AİHS m. 7 bağlamında

³⁴³ Mehmet Serkan Kılıç, "Elektronik Delillerin Hukuken Geçerliliği Açısından İlk Müdahalenin Önemine İlişkin Bir İnceleme," Terazi Hukuk Dergisi, C:10, S:102, 2015, s.39.

³⁴⁴ Gizlenci 2023, s.311.

³⁴⁵ Kılıç, 2010, s.39.

³⁴⁶ Yusuf Başlar, "Elektronik Delilin Toplanması ve Muhafazası," Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:10, S:1, 2020, s.94.

³⁴⁷ Gedik, 2022, s.133.

³⁴⁸ Sarsıkoğlu, 2015, s.445.

³⁴⁹ Tezcan / Öztürk / Erdem, 2024, s.403; AYM/Ferhat Kara, 04.06.2020 Tarih, 2018/15231 Başvuru Numaralı Karar. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 11.09.2024)

inceleyerek³⁵⁰, başvurucunun filli işlediği sırada Bylock kullanılmasını suç teşkil eden bir düzenleme bulunmadığı, dolayısıyla da yalnızca Bylock uygulamasının kullanılması sebebiyle terör örgütüne üye olma suçundan mahkûmiyet kararı verilmesinin, AİHS m. 7'ye aykırı olacağına hükmetmiştir. AİHM başvuru AİHS m. 6 kapsamında da değerlendirerek, buna göre MİT tarafından elde edilen Bylock verilerinin HTS ve CGNOT kayıtlarıyla teyit edildiği ve bu verilerin güvenilirliğinin sorgulanmasını gerektirecek yeterli bir delil bulunmadığı ancak verilen kararda Bylock uygulamasının örgüt faaliyeti kapsamında kullanıldığına ilişkin bir değerlendirme yapılmadığı, Bylock'a ilişkin ham verilerin savunma makamına verilmediği ve bunun nedeninin açıklanmadığı dolayısıyla da başvurucunun aleyhinde bulunan delillere itiraz etme hakkı ile savunmasını iddia makamıyla eşit ve etkili bir şekilde yapamaması sebebiyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir³⁵¹.

3.2.4 Delillerin Elde Edilme Yöntemleri

3.2.4.1 Genel olarak

Çalışmamızın bu bölümünde delil elde etme amacıyla başvuru yöntemleri olan ifade ve sorgu, arama, elkoyma, iletişimin denetlenmesi, beden muayenesi, moleküler genetik inceleme ve otopsi kurumları üzerinde duracağız. Bu bölümde inceleyeceğimiz kurumlar, doktrinde koruma tedbiri olarak adlandırılmakta ise de doktrindeki diğer bir görüşe göre bu kurumların temel hak ve özgürlüklere müdahale etmesi sebebiyle koruma tedbiri ve delil elde etme olmak üzere iki özelliği bulunduğu, ancak delile ulaşma özelliğinin daha fazla olduğu belirtilmektedir³⁵². Kanaatimizce de ilgili kurumların asıl amacının delil elde etmek olması sebebiyle delil elde etme yöntemleri başlığı altında inceleyeceğiz.

3.2.4.2 İfade ve sorgu

İfade ve sorgu genel itibarıyla; söz konusu işlemleri gerçekleştirecek yetkili makamın, şüpheli ya da sanıklarla resmi prosedür çerçevesinde görüşüp onlardan bilgi almaya

³⁵⁰ Bkz. AİHS m.7: “Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu bulunamaz. Aynı biçimde, suçun işlendiği sırada uygulanabilir olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.”

³⁵¹ Yüksel Yalçınkaya/Türkiye, 26.09.2023 Tarih, 15669/20 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 11.09.2024)

³⁵² Özen, 2023, s.746.

çalışmasıdır³⁵³. Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında ifade alma işlemleri, soruşturma aşamasının en başında yapılmaması gerekli olan bir işlem türü olarak kabul edilmektedir. Delilden sanığa ulaşma ilkesi gereğince, önce isnat edilen suç ile alakalı soruşturma işlemleri yapılarak delillerin toplanması, daha sonra şüpheli ifadesine başvurulması gerekmektedir³⁵⁴.

Yakalama Gözaltı ve İfade Alma Yönetmeliği m. 23'te ifade alma işleminin esasları ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda ise ifade alma işlemine ilişkin normlar, ayrıca bir düzenleme yapılmaksızın sorgu ile birlikte 145. madde ve devamında düzenlenmiştir. İfade alma ile sorgu tarzı 147. maddede aynı hüküm çerçevesinde düzenlenmiştir. İfade alma ile sorgu yöntemi, maddi gerçekliğin ortaya çıkartılması ve savunma hakkının kullanılması işlevini görmektedir. Delillerin toplanması aşaması olarak görülen soruşturma evresinde, ifade alma işleminin yerine getirilmesi konusunda kolluk görevlilerinin etkin olduğu görülmektedir. Bu kapsamda adli kolluk personelinin iyi eğitim almış olması gerekmektedir. Zira adli kolluk personellerinin ifade alma sırasındaki tutum ve davranışları, ifadenin doğru alınması noktasında oldukça önemlidir³⁵⁵.

CMK'nın 147. ve 148. maddeleri çerçevesinde şüpheli ya da sanığın savunmasının alınması, beyan delillerinin toplanması olarak görülmektedir. Alınan savunmalar aynı zamanda delil niteliğinde olduğundan söz konusu savunmaların delil olarak kullanabilmesi, hukuka uygunluğuna bağlıdır. Bu kapsamda da CMK'nın 148. maddesinde ifade ve sorgulama yasakları düzenlenmiş olup, ilgili madde uyarınca şüpheli ve sanığın özgür iradesini etkileyecek şekilde işkence edilmesi, ilaç verilmesi, cebir veya tehditte bulunulması, yorma, aldatma, gibi kötü davranışlarda bulunulması yasaklanmıştır. Ayrıca ilgili madde uyarınca, sanığın müdafisi olmadan soruşturma aşamasında alınan ifadesi, sanık tarafından doğrulanmadığı sürece hükme esas alınamayacak olup; bu şekilde elde edilen ifadeler de delil olarak değerlendirilmeyecektir.

Uyuşmazlık konusu olayın ortaya çıkmasına sebep olduğu iddia edilen kişi olan sanığın, sorgu ile alınan beyanları ile elde edilen bilgilerin delil olarak kullanılabileceği kabul

³⁵³ Öztürk, vd., 2023, s.364

³⁵⁴ Zehra Kaya, Yasak Sorgu Yöntemleri ve Yasak Sorgu Yöntemleriyle Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ceza ve Ceza Usul Hukuku Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara; 2010, s.3.

³⁵⁵ Yağmur Temiz, "Türk Hukukunda Çapraz Sorgu Tartışmaları," İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:6, S:1, 2015, s.304.

edilmektedir³⁵⁶. Yargıtay’a göre ise sorgulamanın esas amacı, savunma hakkını sağlamaktır. Delil elde etme bakımından sorgulama, bir araç olarak görülmemelidir. Bu bakımdan sanığın sözleri, hâkim için delil olabilecek, ancak başka bir delille desteklenmeyen soyut ikrar ile hüküm kurulamayacaktır³⁵⁷. Buna karşın, uygulamada bu görüşün aksine delil serbestisi ilkesi çerçevesinde her şeyin delil olabileceği, ifade ve sorgulamanın da delil kaynağı olabileceği kabul görmektedir³⁵⁸.

İfade almaya ilişkin işlemler, şüphelilerin kişiliği ve somut olayın esasına yönelik olmak üzere iki yönlü biçimde gerçekleşmektedir³⁵⁹. CMK’nın 191/3-d maddesi uyarınca sanığın hazır olması durumunda sorgu işlemine başlanacaktır. İfade alma ve sorgu işlemleri esnasında öncelikli olarak kişilerin kimlik bilgileri tespit edilmelidir. Ardından şüpheli veya sanıkların sosyal durumları tespit edilerek sessiz kalma ve müdafiden yararlanma haklarının olduğu kendilerine anlatılır. Ne ile suçlandıkları hususları bildirilir. Gerekli bilgilendirmeler yapıldıktan sonra şüpheli veya sanıkların hiçbir baskıya maruz kalmadan özgür iradeleriyle savunma yapmaları sağlanır.

Şüphelinin alınan ifadesiyle delile ulaşılabilirdiğinden şüpheli, soruşturma aşamasında delil kaynağıdır³⁶⁰. Bu kapsamda şüpheli ifadesi, soruşturmayı yapan makamlara soruşturma konusu olayla ilgili tespit yapabilmeyi ve buna göre olayla ilgili karar alabilmeyi sağlayacağı gibi kovuşturma aşamasında suçun ispatına ve mahkemede delillerin değerlendirilmesine dayanak olmaktadır. Bu bakımdan soruşturma aşamasında alınan ifadenin ceza muhakemesinin temel yapı taşı olduğu ifade edilmektedir³⁶¹. Daha önce de bahsettiğimiz üzere şüpheli ifadesi kovuşturma aşamasında duruşma zaptına geçirilip, duruşmada tartışılmaya açıldığı takdirde belge delili kapsamında değerlendirilebilecektir.

İşlevsel olarak yetkili makamlar tarafından alınan ifade, doktrinde araştırma ve doğrulama ifadesi olarak iki başlıkta incelenmektedir³⁶². Suçla alakalı bilgi toplama amacıyla alınan ilk

³⁵⁶ Yurtcan, 2020, s.61.

³⁵⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 26.01.2016 Tarih, 2015/9-669, Esas, 2016/38 Karar sayılı İlamı; Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 12.07.2005 Tarih, 2004/24577 Esas, 2005/8554 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi:27.11.2023)

³⁵⁸ Burcu Zoğlar, Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Bakımından İfade ve Sorgu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2017, s.156.

³⁵⁹ Demirbaş, 2024, s.118.

³⁶⁰ Çevik, 2024, s.125.

³⁶¹ Demirbaş, 2024, s.119.

³⁶² Zoğlar, 2017, s.17.

ifade, araştırma ifadesi olarak kabul görmektedir³⁶³. Bu ilk ifadenin ardından soruşturma aşamasında elde edilen delillerle birlikte, ifade içerisindeki yanlışları bulma ya da ilk ifadeyle karşılaştırma amacıyla alınan ikinci ifade ise doğrulatma ifadesi olarak tanımlanır³⁶⁴. Uygulamada genellikle şüphelilerin ikinci ifadelerine başvurulmamaktadır. Ancak mevcut şüphelerin giderilmesi amacıyla şüphelilerin ikinci kez ifadesine başvurulabilir. Bu kapsamda şüphelinin ikinci ifadesine başvurulduğu takdirde CMK m. 148/5 uyarınca ikinci kez alınan ifade ancak savcılık makamı nezdinde alınabilir.

Kuvvetli suç şüphesinin belirli bir kişi üzerinde somutlaşması öncesinde kolluk kuvvetleri, bilgi toplama maksadıyla şüpheli ya da tanık olarak hakları hatırlatmaksızın kişilere somut olayla ilgili soru sorabilmektedir. Bu durum Yakalama Gözaltı ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 4/2. maddesindeki düzenlemiş olup, madde de şüpheli dışındaki kişilerin soruşturma aşamasında dinlenilmesi bilgi alma işlemi olarak ifade edilmektedir³⁶⁵. Bu kapsamda müşteki, suçtan zarar gören ve suç işlediği yönünde şüphe bulunmayan diğer kişilerin dinlenilmesi bilgi alma işlemidir³⁶⁶. Söz konusu işlem, ifade alma çerçevesinde değerlendirilemez. İfade alma işlemleri esnasında bilgi toplama işleminden farklı olarak şüphelilere hakları anlatılır ve üzerlerine atılı suçlamalar kendilerine açıklanır. Bilgi toplama, herhangi bir kural olmaksızın yerine getirilmektedir. Oysa ifade alma işlemlerinde şüphelilere hakları hatırlatılmalı ve haklarındaki suçlamaların ne olduğu açıklanmalıdır³⁶⁷. Bilgi alma işlemi ile ifadesi alınan kişinin suç işlediği yönünde şüphe oluşması durumunda şüpheli sıfatıyla tekrar ifadesi alınmalıdır³⁶⁸. Uygulamada bu şekilde alınan ifadelerin tahkikat raporu, fezleke gibi isimlerle soruşturma dosyasına delil olarak eklendiği görülmektedir. Kanaatimizce, ifade alma usulüne göre alınması gereken ifade, bilgi alma kapsamında alındığı takdirde usulüne uygun alınmış bir ifadeden bahsedilemeyeceğinden belge delili kapsamında değerlendirilmemelidir.

³⁶³ Aysun Altunkaş, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında İfade Alma ve Sorgu,” Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 15, S: 195, 2020, s.1495.

³⁶⁴ Timur Demirbaş, “Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması ve Müdafilik,” Ceza Hukuku Dergisi, C:2, S:4, 2007, s.82

³⁶⁵ Feridun Yenisey / Zehra Başer Doğan / Ayça Akpek / Burak Baydar / Gözde Hare Hayırlıoğlu, “Ceza Muhakemesinde İfade Alma ve Mülakat,” Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:16, S:199, 2021, s.859.

³⁶⁶ Centel / Zafer, 2022, s.260.

³⁶⁷ Fatma Akyol, “Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması Usulü ve Delil Değeri,” İzmir Barosu Dergisi, C:86, S:1, 2021, s. 81-82.

³⁶⁸ Altunkaş, 2020, s.1482.

3.2.4.3 Arama

Hukukta sözlük anlamı olarak arama, ceza muhakemesi sürecine katkı sağlayacak delillerin sanık tarafından adli mercilere teslim edilmekten kaçınılması halinde, zorla ele geçirilmesi için saklandıkları yerlerde yapılan işlemdir³⁶⁹.

Koruma tedbiri olarak arama, şüpheli veya sanığın yakalanmasını sağlamak veya suç delillerini elde etmek amacıyla şüpheli veya sanığın üstünü, eşyalarını, konutunu veya ilgili diğer yerlerin araştırılmasıdır³⁷⁰. Ceza muhakemesinde sürece katkı sağlayacak delillerin elde edilebilmesi için bu işleme sıkça başvurulmakta olup; amaç delil elde etmektir³⁷¹. Bu kapsamda, arama işlemi ile işlenmiş bir suçu ortaya çıkarmak için delil olarak görülen ve suçta kullanılan eşyanın elde edilmesi veya gizlenen bir şeyin ortaya çıkartılması istenmektedir³⁷². Nitekim bu husus Adli Arama ve Önleme Yönetmeliği m. 5'te *“bir suç işlemek veya buna iştirak veyahut yataklık etmek makul şüphesi altında bulunan kimsenin, saklananın, şüphelinin, sanığın veya hükümlünün yakalanması ve suçun iz, eser, emare veya delillerinin elde edilmesi”* şeklinde açıklanmıştır.

CMK m. 116'ya göre, arama işleminin uygulanabilmesi için saklanan kişinin yakalanacağına veya suça ilişkin delillerin elde edilebileceğine için makul şüphenin³⁷³ bulunması gerekmektedir. Bu şartların varlığı halinde hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hal kapsamında ise Cumhuriyet savcısı, ulaşılamadığı takdirde ise kolluk amiri tarafından arama kararı verilebilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hale ilişkin gerekçenin açıklanması gerekmekte olup aksi halde arama kararı hukuka aykırı hale gelecektir³⁷⁴. CMK m. 119/2 kapsamında arama kararının yazılı olarak verilmesi gerekmektedir. Arama kararı Cumhuriyet savcısı veya kolluk amiri tarafından verilecekse de yazılı olmalıdır.

³⁶⁹ Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s.60.

³⁷⁰ Şahin / Göktürk, 2022, s.321.

³⁷¹ Gedik, 2022, s.227.

³⁷² Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.461.

³⁷³ Bkz. Adli Arama ve Önleme Yönetmeliği m.6: *“Makul şüphe, hayatın akışına göre somut olaylar karşısında genellikle duyulan şüphedir.”*

³⁷⁴ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 12.06.2024 Tarih, 2021/5436 Esas, 2024/6371 Karar sayılı İlâmı, *“somut olayda sanığın sürücü olduğu park halindeki araçta yapılan arama işleminin usulsüz olduğu, araçta yapılan usulsüz arama sonucunda elde edilen kaçak içkilerden hareketle Cumhuriyet savcısının mesai saatleri içerisinde gecikmesinde sakınca bulunma nedeni belirtilmeksizin vermiş olduğu arama kararında hukuka uygun olmaması nedeniyle ikamette yapılan aramada ele geçen delillerin de hükme esas alınmayacağı”* UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.09.2024),

Adli ve Önleme Arama Yönetmeliği m. 8’de arama kararı gerekmeyen haller düzenlenmiş olup, maddeye göre hakkında yakalama veya tutuklama kararı olan kişinin üstünde, konutunda ve eklentisinde, gözaltına alınan kişinin nezarethaneye alınmadan önce üstünde, kolluk tarafından doğrudan yakalanan kişinin, kendisine veya etrafına zarar vermesini önlemek amacıyla yapılacak kaba üst aramasında, arama kararı alınması gerekmez.

Arama işlemi; amacına, konusuna, arama yapılan yere, kişiye ya da aramanın zamanına göre farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Arama işleminin amacına göre arama, adli arama ve önleme araması olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Herhangi bir suç şüphesi bulunmadığı halde arama işlemi yapıldığı takdirde bu işlemin önleme araması olduğu, bir suç şüphesinin bulunduğu ve bu kapsamda da sanığın yakalanması ve delillerin elde edilmesi için bir arama yapıldığı takdirde ise bu arama işleminin adli arama işlemi olduğu kabul edilmektedir³⁷⁵. Önleme araması kararına dayanılarak suç şüphesi altındaki kişide arama yapılması, delili hukuka aykırı hale getirecek ve arama kararı sonucu ulaşılan deliller hükme esas alınamayacaktır³⁷⁶. Bu kapsamda kişinin suç işlediğine dair bir şüphe olduğu takdirde önleme araması değil, adli arama yapılması gerekmekte olup aksi halde yapılan arama işlemi hukuka aykırı olacaktır.³⁷⁷ Ancak Yargıtay, önleme aramasına istinaden yapılan yol kontrollerinde şüphelilerin çanta ve valizlerinde elde edilen suça konu eşyaların hukuka uygun elde edilmiş delil olarak kabul etmektedir³⁷⁸.

Arama yapılan yer ya da arama konusuna göre arama; konutta arama, üstte arama, eşyada arama, işyerinde arama, kişiye ait diğer yerlerde arama ve avukat bürosunda arama şeklinde ayrılmaktadır. Kişilerin zilyetliğinde bulunan taşınırlarda yapılan arama, eşyada kapsamında

³⁷⁵ Gedik, 2022, s.227

³⁷⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 25.11.2014 Tarih, 2013/610 Esas, 2014/512 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.09.2024); Veli Özer Özbek / Koray Doğan / Pınar Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, 13. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2023, s.239.

³⁷⁷ Yargıtay 20. Ceza Dairesi, 14.10.2025 Tarih, 2015/15610 Esas, 2015/4056 Karar sayılı İlamı, "Somut olayda gelen ihbar nedeniyle bir suçun işlendiği konusunda şüphe oluşmuştur. CMK'nın 116, 117 ve 119. maddelerine uygun şekilde "adli arama kararı" alınmadan, olaydan 6 gün önce verilen "önleme araması kararına" dayanılarak sanığın üzerinin aranması hukuka aykırıdır. Bu arama sonucu bulunan uyuşturucu madde ise hem "suçun maddi konusu" hem de "suçun delili" olup "hukuka aykırı yöntemle elde edildiğinden hükme esas alınamaz." UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.09.2024),

³⁷⁸ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 09.05.2024 Tarih, 2021/694 Esas, 2024/18559 Karar sayılı İlamı, "Önleme arama kararı kapsamında yapılan yol kontrolünde sanığın da içinde bulunduğu otobüsün durdurulduğu ve durumundan şüphelenilen sanığın valizinde suça konu esrar elde etmeye elverişli kenevir bitkisinin ele geçirildiği anlaşılmış olup, oluşa ve dosya kapsamına göre, önleme arama kararı kapsamında yapılan aramanın hukuka uygun olduğu değerlendirildiğinden bozma isteyen Tebliğname'ye iştirak edilmemiştir." UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 18.08.2024)

değerlendirilir. Kişilerin geçici de olsa fiilen bulunduğu yerlerde yapılan arama ise konutta arama kapsamında olup; şüpheli veya sanığın fiilen bulunduğu otel, çadır, yazlık ve eklentiler de konut kapsamında değerlendirilir³⁷⁹. Herkesin girip çıkabildiği kamusal alanlarda arama işlemi yapılması için herhangi bir arama kararı alınmasına gerek yoktur³⁸⁰.

CMK m. 119 uyarınca iş yerlerinde de arama yapılması mümkündür. Uygulamada kişinin işyerinde bulunan suça konu eşyanın rıza ile teslim edildiğine ilişkin tutanakların tutulduğu görülmektedir. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu, sanığa ait işyerinde kaçak sigara satıldığı iddiası üzerine işyerine gidildiği ve sanığa kaçak sigara sorulduğunda sanığın on iki adet kaçak karton sigarayı rızası ile kolluk güçlerine teslim ettiği olaya ilişkin verdiği bir kararda; mahkeme tarafından verilmiş usulüne uygun bir arama kararı olmadığı gibi, gecikmesinde sakınca olan bir hal olduğu gerekçesiyle Cumhuriyet savcısı tarafından da verilmiş bir yazılı arama izni ya da Cumhuriyet savcısına ulaşamaması nedeniyle kolluk amirince verilmiş yazılı arama emri bulunmadığını, iş yerindeki suç delillerinin tespiti ve teslimine ilişkin rızanın da hukuken geçerli olmadığını belirtmiş ve dolayısıyla da usulüne uygun yazılı arama emri veya adli arama kararı bulunmaksızın iş yerinde yapılan arama sonucunda ele geçirilen kaçak sigaraların yasak delil niteliğinde olduğunu ve CMK'nın 217. maddesine aykırı olan bu delilin de hükme esas alınamayacağına karar vermiştir³⁸¹.

CMK'nın 119. maddesine göre arama işlemi kural olarak kolluk kuvvetleri ile yapılmakla birlikte, arama işleminde Cumhuriyet savcısının bulunmadığı durumlarda konutta, işyerinde veya kamuya kapalı alanlarda arama yapılabilmesi için o yerde bulunan komşulardan veya ihtiyar heyetinden iki kişi bulunması gereklidir. Nitekim bu düzenleme, şüpheli ve sanığın haklarını korumakla birlikte; kolluk görevlilerine, ileride yaptıkları arama işlemine dair belirli ithamlarda bulunulmaması açısından da bir güvencedir³⁸².

Avukat bürosunda arama yapılması ayrı bir maddede düzenlemiş olup CMK m. 130'a göre avukat bürosunda arama yapılabilmesi için mahkeme kararıyla ve Cumhuriyet savcısı denetiminde yapılmalıdır.

³⁷⁹ Bahri Öztürk / Behiye Eker Kazancı / Sesim Soyer Güleç, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, 5.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022. s.157.

³⁸⁰ Gedik, 2022, s.229.

³⁸¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 03.04.2024 Tarih, 2023/7-373 Esas, 2024/155 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 18.06.2024)

³⁸² Murat Aydın, "Adli Aramada Hazır Bulunacak Kişiler ve Arama Tanıkları," Ceza Hukuku Dergisi, C:3, S:8, 2008, s.112.

Arama işlemi, yapıldığı zamana göre gündüz ve gece araması olarak ikiye ayrılmaktadır. CMK m. 118'e göre arama işlemi gündüz yapılmalıdır. Ancak CMK m. 118/2'de bu durumun istisnaları düzenlenmiş olup suçüstü hali, gecikmesinde sakınca bulunan hal, yakalanan veya gözaltına alın kişinin firar etmesi veya firar eden hükümlünün tekrar yakalanması gibi durumlarda gece vakti arama yapılabilir. Konutlarda, işyerlerinde ve kamuya kapalı alanlarda gece vakti arama kararı hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından verilebilecek olup kolluk amiri tarafından verilemez.³⁸³

Arama yapılan kişiye göre arama ise şüpheli veya sanık üzerinde arama ile diğer kişiler üzerinde arama olarak ikiye ayrılmaktadır³⁸⁴. CMK m. 117 kapsamındaki düzenleme şüpheli veya sanık dışındaki kişileri kapsamakta olup; bu kişiler genellikle arama işlemi konusu eşyayı veya aranan şüpheli veya sanığın yanında bulunma ihtimali olan kişilerdir.³⁸⁵ Arama yapılacak kişinin tanıklıktan çekinme hakkı kapsamında olsa dahi bu durumun arama işlemine engel olmayacağı kabul edilmektedir³⁸⁶. CMK m. 117 uyarınca arama yapılabilmesi için aranan kişinin veya delillerin, arama yapılacak yerde bulunduğuyla ilişkin olayların varlığı gerekmektedir.

Uygulamada özellikle kaçakçılık, uyuşturucu ticareti ve uyuşturucu kullanma suçlarında, suça konu eşyayı bulabilmek amacıyla arama işlemine başvurulmaktadır. Bu bakımdan arama işlemini hukuka uygun olarak gerçekleştirmek son derece önemlidir. Nitekim Yargıtay, kolluk görevlileri tarafından sanığa kolide ne olduğu sorulduğunda, sanık tarafından kolinin içinde kaçak sigara olduğunu söylemesi üzerine ele geçirilen kaçak sigaraların usulüne uygun arama kararı olmadan ele geçirilmesi sebebiyle, kaçak sigaraları hukuka aykırı delil olarak kabul etmiştir³⁸⁷. Yine Yargıtay, ilk bakışta poşetin içinde ne

³⁸³ Öztürk / Kazancı / Güleç, 2022. s.153.

³⁸⁴ Duygu Çağlar Doğan, "Ceza Muhakemesinde Adli Arama," TBB Dergisi, S:92, 2011, s.161.

³⁸⁵ Özbek / Doğan / Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, 2023, s.243.

³⁸⁶ Öztürk / Kazancı / Güleç, 2022. s.154.

³⁸⁷ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 12.06.2024 Tarih, 2024/1796 Esas, 2024/6388 Karar sayılı İlâmı, "Olay tarihinde ihbar üzerine, sokak üzerinde sanığa elindeki iki adet koli içerisinde ne bulunduğu sorulduğunda, kolilerde kaçak sigara bulunduğunu beyan etmesi üzerine kolilerdeki toplam 890 paket kaçak ve bandrolsüz sigara ele geçirildiği cihetle; dosya kapsamına göre, sanık ve kaçak eşya konusunda mahkemece verilmiş bir arama kararı olmadığı gibi, gecikmesinde sakınca olduğu gerekçesiyle Cumhuriyet savcısı tarafından da verilmiş bir yazılı arama kararının da bulunmadığı, buna göre, yapılan aramanın usul ve kanuna aykırı olduğu ve ele geçen delillerin de hukuka aykırı delil niteliğinde olup; (..) hiç bir aşamada suçlamayı kabullenmemiş olan sanık hakkında hukuka aykırı şekilde elde edilen ve kaçak olduğu anlaşılan eşyanın hükme esas alınamayacağı

olduğu belli olmadığı halde, herhangi bir karar alınmadan poşette yapılan arama işlemi sonucunda kaçak sigara ele geçirilmesi şeklinde gerçekleşen eylemde, elde edilen delilin hukuka aykırı olduğuna hükmetmiştir³⁸⁸. Ayrıca belirtmek gerekir ki sadece suça konu eşyada değil, bir olayı aydınlatmak için ele geçirilen deliller içinde arama kararı alınması gerekmektedir Nitekim olay yeri inceleme ekipleri tarafından işlenen bir suçu aydınlatmak için elde edilen delilin arama kararı olmadan bulunması durumunda bu delil, hukuka aykırı delil niteliğinde olacaktır³⁸⁹. Tüm bu açıklamalar ışığında, arama işleminin hukuka aykırı olması durumunda, elde edilen deliller muhakemede delil olarak değerlendirilemeyecek ve hükme esas alınamayacaktır³⁹⁰.

3.2.4.4 Elkoyma

CMK m. 123'te el koyma işlemi düzenleme altına alınmıştır. El koyma, kişinin rızası olmayan durumlarda bir şeyin zorla alınması şeklinde tanımlanabilir³⁹¹. Ceza muhakemesinde ispat aracı olarak kullanılma ihtimali bulunan şeylerin veya eşya ve kazanç müsadereğine (TCK m. 54 ve 55) konu edilen malvarlığı değerlerinin adli mercilerde var olması gerekmektedir. Bu kapsamda yapılan işlem, el koyma olarak adlandırılmaktadır. Arama Yönetmeliği m. 4'e göre el koyma; tehlikenin ya da suçun önlenmesi amacıyla veya suç delili olabilecek veya müsadereye tabi olması sebebiyle ilgili kişinin rızası olmamasına rağmen zilyedin tasarruf yetkisinin kaldırılabilmesi işlemidir.

Elkoyma koruma tedbiri ile uyuşmazlık konusu olayı çözecek deliller ile eşya ve kazanç müsadereğine konu olan malvarlığı delillerine el konulabilecektir. Bu kapsamda belge

gözetilerek beraati yerine yazılı şekilde mahkumiyetine karar verilmesi," UYAP Karar Ekranı, (Erişim Tarihi: 18.06.2024)

³⁸⁸ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 23.05.2024 Tarih, 2021/28546 Esas, 2024/5716 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Ekranı, (Erişim Tarihi: 18.06.2024)

³⁸⁹ Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 22.05.2024 Tarih, 2021/5613 Esas, 2024/4858 Karar sayılı İlâmı, "Dosyada şikayetçi olarak bulunan F.'e ait Yeni mahalle * * * sayılı ikamet in karşısındaki tarla içersinde bulunan dinamo evleri olarak bilinen meskende sanık H. ile katılan mağdure H. arasında meydana geldiği iddia olunan yerde arama kararı ya da yazılı arama emri olmadan Cumhuriyet savcısının talebi ile olay yeri inceleme ekipleri tarafından yapılan incelemede katılan mağdure H.'a ait siyah sütyen bulunduğu, 48 * * plaka sayılı araçta sanık O.'ın katılan mağdure B.'ye yönelik eylemleri gerçekleştirdiği iddia olunan yerde ve arama kararı ya da yazılı arama emri olmadan Cumhuriyet savcısının talebi ile olay yeri inceleme ekipleri tarafından yapılan incelemede katılan mağdure B.'ye **ait küpe bulunduğu anlaşılmakla**, söz konusu delillerin 5271 sayılı Kanun'un 206/2-a, 217/2 ve 230/1-b maddeleri karşısındaki durumunun gerekçeli karar yerinde tartışılmaması" UYAP Karar Ekranı, (Erişim Tarihi: 18.06.2024)

³⁹⁰ Karekahya, 2023, s.262.

³⁹¹ Ünver / Hakeri, 2024, s.1152.

delillerine de el konulabilir³⁹². Doktrindeki bir görüşe göre kişinin vücudu üzerinde bulunan kan, kıl, saç, idrar, vb. delillere de el konulabileceği ifade edilmektedir³⁹³. Doktrindeki aksi görüş ise insan vücudu üzerindeki deliller CMK'nın beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasına ilişkin hükümlere tabi olduğundan elkoyma hükümleri bu deliller açısından uygulanamayacaktır³⁹⁴. Kanaatimizce de, insan vücudu üzerinden örnek alınması hakkında CMK'da özel düzenlemelerin yapıldığı, dolayısıyla da vücut üzerinde bulunan delillere CMK m. 123 kapsamında değil, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasına ilişkin maddeler kapsamında işlem yapılması gerekmektedir.

El koyma işleminde önemli olan, ilgili kişinin rızasının bulunmamasıdır. Kişinin rızası mevcutsa söz konusu eylem el koyma değil, muhafaza altına alma olmaktadır. CMK m. 123'te el koyma işlemi ile muhafaza altına alma işlemi birlikte düzenlenmiştir. Kural olan işlem, rıza çerçevesinde olduğu için muhafaza altına alma işlemidir. El koyma işlemi ise istisnai hallerde uygulanmaktadır. Kişinin rızasına dayanması nedeniyle muhafaza altına alma işleminde şekli anlamda izne ya da karara gerek yoktur. El koyma işlemi için ise kanunda düzenlenen belirli şartların mevcudiyeti aranmaktadır. İlgili kişinin bulunmadığı, yani herhangi bir kimsenin zilyetliğinde bulunmayan sahipsiz eşyaların alınmasında ise rıza aranmayacağından ve kimsenin hakkına yönelik müdahale bulunmadığından bu eşyaların alınması muhafaza altına alma işlemi olarak kabul görmektedir³⁹⁵.

El koyma işlemi, önleme el koyması ve adli el koyma olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Önleme el koyması, tehlikeli bir durumun engellenmesi ya da suç işlenmesinin engellenmesi için yapılacak işlemi ifade etmektedir³⁹⁶. Adli el koyma ise işlendiği iddia edilen bir suçun delilinin elde edilmesi halidir³⁹⁷. CMK m. 127'ye göre hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hal var ise Cumhuriyet savcısı tarafından, savcıya ulaşamadığı takdirde kolluk amiri tarafından el koyma kararı verilebilir. Hâkim kararı olmadan alınan el koyma kararının CMK m. 127/2 gereği yirmi dört saat içerisinde hâkim onayına sunulması gerekir.

³⁹² Centel / Zafer, 2022, s.469.

³⁹³ Pınar Ökten, "Ceza Muhakemesinde Arama ve El koyma," Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s.67.

³⁹⁴ Murat Aydın, "Ceza Muhakemesinde Basit Elkoyma Koruma Tedbiri," Fasikül Hukuk Dergisi, C:3, S:21, 2011, s.45.

³⁹⁵ Ökten, 2010, s.61.

³⁹⁶ Can Cihan, "Koruma Tedbiri Olarak Arama - Elkoyma," İstanbul Barosu Dergisi, C:88, S:2, 2014, s.220.

³⁹⁷ Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.435.

Ceza muhakemesinde sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için de el koyma işlemi önemli bir yere sahiptir. El koyma işlemi ile amaç, ceza muhakemesinde delil olarak kullanılabilecek olan eşyayı ele geçirmektir. Nitekim kollektiflik ilkesi gereği delilin duruşmada ortaya konulup tartışılması gerektiğinden, bu tedbir ile el konulan delilin muhakemede ortaya konulması ve tartışılması sağlanmaktadır³⁹⁸. El koyma işlemi aynı zamanda, verilecek kararların uygulanabilmesi açısından da garanti teşkil etmektedir. Bir suçun delili olabilecek eşyayı veya müsadereye konu edilen bir eşyayı zilyetliğinde bulunduran kişi, adli makamların talebi üzerine eşyayı göstermek ve teslim etmek zorundadır. Teslim edilmemesi durumunda ilgili kişiler hakkında disiplin hapsi uygulanması mümkündür. Ancak, tanıklıktan çekinebilecek kişiler ile şüpheli ve sanık yönünden disiplin hapsi uygulanamaz. Bu kişilerin beyanda bulunmaya zorlanması CMK hükümleri kapsamında mümkün olmadığından, el konulacak bir eşyayı teslim etme ya da gösterme yükümlülükleri de söz konusu değildir³⁹⁹. Ancak tanıklıktan çekinme hakkı olan kişi, el konulacak delili kendi rızalarıyla teslim ettiği takdirde delil hukuk uygun elde edilmiş sayılır⁴⁰⁰.

Koruma tedbirlerinden biri olan el koyma işlemi, genellikle arama işlemi ile birlikte uygulanmakta olup; bu kapsamda arama ve el koyma kararının birlikte alınması tercih edilmektedir⁴⁰¹. Yapılacak arama sırasında elde edilecek delillerin teslim alınabilmesi açısından el koyma işlemi, arama işleminin bir tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Bu bakımdan elkoyma kararının hukuka uygun olması için arama kararının da hukuka uygun olarak alınmış olması gerekmektedir. Aksi halde elde edilen delil hükme esas alınamaz⁴⁰².

³⁹⁸ Keskin Kızıroğlu, “Türk Hukuku’nda Arama ve Elkoyma,” Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:7, S:1, 2008, s.148.

³⁹⁹ Centel / Zafer, 2022, s.475.

⁴⁰⁰ Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.437.

⁴⁰¹ Gedik, 2022, s.232.

⁴⁰² Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 08.03.2017 Tarih, 2016/2112 Esas, 2017/1164 Karar sayılı İlamı, “Somut olayda, sanığın konutunda hakim kararı olmaksızın Cumhuriyet savcısının 18.11.2012 tarihli kararı ile gece vakti kolluk tarafından yapılan arama sonucunda, sanığa ait olan pantolona ve ayakkabıya el konulmuş ve bu elkoyma işlemi de hakimin onayına sunulmamıştır. Bu haliyle, CMK’nın 118/1, 119/1-4 ve 127/1-3 maddelerine aykırı yapılan arama ve elkoyma işlemi sonucu elde edilen deliller hukuka aykırı elde edilen delil niteliğinde olup, mahkumiyete esas alınamaması karşısında; sanığın konutunda hukuka aykırı olarak gerçekleştirilen arama ve elkoyma işlemi sonucunda el konulan eşyalara dayanılarak düzenlenen mukayese tutanağı ile bu doğrultuda değerlendirme içeren bilirkişi raporunun hükme esas alınmış olması,” UYAP Karar Ekranı. (Erişim Tarihi: 20.09.2024)

CMK m. 125-126 çerçevesinde el konulması mümkün olmayan eşyalar bulunmaktadır. Bu düzenlemelere göre, CMK m. 45-46 kapsamında tanıklıktan çekinme hakkı olan kişiler ile şüpheli veya sanık arasındaki belgelere ve mektuplara, yine bu kişilerin elinde bulunması halinde el koyma işlemi gerçekleştirilemeyecektir. Ancak bu belge ve mektuplar başka kişilerin elindeyse el koyma işlemi uygulanabilecektir. Yine tanıklıktan çekinme hakkı olan kişilerin olayın faili statüsünde bulunmaları halinde el koyma işlemi uygulanabilecektir⁴⁰³.

Yargıtay el konulacak eşyanın bizatihi kendisi suç ise elkoyma kararının alınması ve onaylanmasına gerek olmadığına hükmetmiştir⁴⁰⁴.

Kanuni düzenlemelerde dijital verilerin el koyma işlemi kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine ilişkin bir açıklık bulunmasa da günümüzde gelen teknolojik olanaklar ve gelişimler çerçevesinde dijital verilerin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Nitekim CMK m. 134/2'ye göre bilgisayar sistemlerine girilememesi, şifrenin çözülmemesi veya gizlenen bilgilere ulaşamaması gibi durumlarda işlem uzun sürecekse bilgisayara el konulabilecektir.

Cep telefonlarında yapılacak elkoyma işlemlerinde ise, elkoyma cep telefonunun konuşma ve mesaj kayıtları için yapılacaksa başka bir deyişle telefon olma özelliği ile ilgiliyse CMK m. 125 kapsamında yapılmalı, eğer cep telefonun bilgisayar olma özelliği ile yapılacaksa CMK m. 134 kapsamında el koyma işlemi yapılmalıdır⁴⁰⁵.

Ancak bulut bilişim sistemi aracılığıyla gerçekleştirilen suçlarda verilerin genellikle yurt dışında toplanması, CMK m. 134 uyarınca sadece şüphelinin bilgisayarında arama yapılabilmesi, verilerin asıl depolandığı bilgisayarlarda arama yapılamaması ve bilgisayar sistemlerine uzaktan arama yapılamaması gibi durumlar bulut sistemi üzerinden işlenen suçlarla mücadele edilmesini zorlaştırmakta ve kanuni düzenlemelerin yetersiz olduğunu göstermektedir⁴⁰⁶. Dolayısıyla da gerek CMK m. 125 kapsamında el koyma, gerekse CMK m. 134 kapsamında bilgisayar kütüklerinde el koyma işlemlerine ilişkin düzenlemeler bulut

⁴⁰³ Aydın, 2011, s. 46.

⁴⁰⁴ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 28.09.2020 Tarih, 2020/4590 Esas, 2020/4321 Karar sayılı İlâmı, "CMK'nın 123. Ve 127.maddeleri uyarınca elkoyma ve elkoymanın onaylanması için karar alınması zorunluluğu; **bulundurulması ve taşınması başlı başına suç oluşturan maddelerin dışında kalıp, delil niteliğindeki ya da suçta kullanılan veya suçun işlenmesinden elde edilen eşya ve diğer değerler için geçerlidir.**" UYAP Karar Ekranı, (Erişim Tarihi: 20.09.2024)

⁴⁰⁵ Öztürk / Kazancı / Güleç, 2022. s.217.

⁴⁰⁶ Özde Dereboylular, "Bulut Bilişim Bakımından Arama ve Elkoymaya İlişkin Hükümlerin Uygulanabilirliği," Ceza Hukuku Dergisi, C:14, S:39, 2019, s.184.

sistemleri üzerinden gerçekleştirilen suçlar açısından tam bir netlik içermediğinden, bulut sistemi üzerinden işlenen suçlarla mücadele edilmesi için kanunun düzenlenmesi gerekmektedir.

3.2.4.5 Gizli soruşturmacı

Örgüt suçlarında başka suretle delil elde etme imkânı söz konusu değilse gizli soruşturmacı görevlendirilebilmektedir. Bu kapsamda gizli soruşturmacı, örgüt mensubu gibi davranmak suretiyle örgüt suçlarını ortaya çıkarmak için delil toplayan kamu görevlisidir⁴⁰⁷.

Gizli soruşturmacı, CMK m. 139’da düzenleme altına alınmıştır. Düzenlemeye göre gizli soruşturmacı, soruşturmaya konu suçun işlendiğine ilişkin somut delillere dayalı kuvvetli şüphe mevcut olmasına rağmen başka suretle delil elde etme imkânı yoksa görevlendirilmektedir⁴⁰⁸. Gizli soruşturmacı olarak görevlendirilen kişi kamu görevlisi olup, söz konusu görevlendirmeye hâkim karar vermektedir.

Örgüt suçlarının ortaya çıkarılmasında gizlilik ön planda tutulduğundan, gizli soruşturmacı olarak görevlendirilen kamu görevlisinin kimliği değiştirilebilmektedir⁴⁰⁹. Böylelikle gizli soruşturmacının açığa çıkmaması ve daha rahat hareket edebilmesi sağlanmaktadır. Gizli soruşturmacının yeni kimliği ile hukukî işlemler yapması mümkündür⁴¹⁰. Gizli soruşturmacının kimliğinin değiştirilmesi durumunda görevi bitse de gerçek kimliği gizli tutulmaya devam edilir. Bu gizlilik, gizli soruşturmacının örgüt mensupları tarafından tanınması ve zarar görmemesi için uygulanmaktadır⁴¹¹. Bu kapsamda yargılama sürecinde gizli soruşturmacının tanık olarak dinlenilmesini gerektiren bir durumun ortaya çıkması halinde gizli soruşturmacı, görüntüsü ve sesi değiştirilmek suretiyle özel ortamda ya da duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan dinlenmektedir⁴¹². Gizli soruşturmacının bu durumu açısından 2007 tarih ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu m. 9

⁴⁰⁷ Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.507.

⁴⁰⁸ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 11.06.2024 Tarih, 2024/1074 Esas, 2024/5043 Karar sayılı İlami, “*Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi talep yazısında, uyuşturucu satışı yapanların telefon kullanmadıkları ve satış yapılan yerlerin şartlarından dolayı fiziki takibin de mümkün olmaması nedenleriyle başka türlü delil elde edilme imkanının bulunmadığına ilişkin gerekçelerin gösterilmesi ve söz konusu kararda başka türlü delil elde etme imkanının bulunmadığının belirtilmesi nedeni ile gizli soruşturmacı görevlendirme kararının hukuka uygun olduğu,*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.09.2024)

⁴⁰⁹ Ünver / Hakeri, 2024, s.1305.

⁴¹⁰ Öztürk / Kazancı / Güleç, 2022. s.342.

⁴¹¹ Ünver / Hakeri, 2024, s.1305.

⁴¹² Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.548.

kıyasen uygulama alanı bulmaktadır. AİHM, duruşmada dinlenmeyen gizli tanık beyanına göre karar verilmesini sanığın doğrudan doğruya soru sorma hakkının ihlali olarak görmektedir. Ancak AİHM, gizli tanık beyanıyla birlikte sanığın mahkûmiyetini destekleyecek başka delillerinde bulunduğu ve savunma makamının gizli tanığı etkin bir şekilde sorgulayabildiği durumlarda, tanığın kimliğinin gizlenerek duruşmada alınan beyanlarını delil olarak kabul etmektedir⁴¹³.

Gizli soruşturmacı, görevlendirildiği örgütün faaliyetlerini izlemek, araştırmak ve örgütün işlediği suçlara ilişkin delil, iz ve eser toplamakla yükümlüdür⁴¹⁴. Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m. 27’de de gizli soruşturmacının görevi, “*Gizli soruşturmacı; gerektiğinde örgüte sızmak, gözetlemek, izlemek, örgüte ilişkin her türlü araştırmada bulunmak ve suçlarla ilgili diğer delil, iz, eser ve emareleri toplamakla yükümlüdür.*” şeklinde açıklanmıştır. Ancak burada dikkat edilecek husus, gizli soruşturmacının sınırsız yetki ile donatılmadığıdır⁴¹⁵. Örgüte yönelik görevlerini yerine getirirken gizli soruşturmacının suç işlememesi gerekmektedir. Örgütün işlediği suçlar açısından ise gizli soruşturmacının sorumluluğu bulunmamaktadır⁴¹⁶. Gizli soruşturmacının görevi çerçevesinde elde ettiği kişisel bilgiler ise görevlendirmenin yapıldığı ceza muhakemesi haricinde başka bir suça yönelik kullanılamaz. Görevi sırasında suçla bağlantılı olmayan kişisel bilgiler elde edilmişse bu bilgiler derhal yok edilmek zorundadır. Burada amaç, kişi hak ve özgürlüklerine müdahale olmadam örgüt suçlarının açığa çıkarılmasıdır. Bu kapsamda ölçülülük ilkesine özen gösterilmesi beklenilmektedir.

Gizli soruşturmacı koruma tedbirine soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının talebi doğrultusunda sulh ceza hâkimi tarafından karar verilir. Bu kapsamda soruşturma evresinde

⁴¹³ Öztürk / Kazancı / Güleç, 2022. s.343; Ellis, Simms ve Martin/Birleşik Krallık, 10.04.2012 Tarih, 46099/06 ve 46699/06 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 10.09.2024)

⁴¹⁴ Özcan Çelik, “Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi,” Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 18, S: 214, 2023, s.726.

⁴¹⁵ Yunus Emre Bağlar, “Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi,” Terazi Hukuk Dergisi, C: 16, S: 180, 2021, s.1486.

⁴¹⁶ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.549.

gizli soruşturmacı tedbirine başvurulmadıysa kovuşturma evresinde başvurulamaz⁴¹⁷. Diğer koruma tedbirlerinden farklı olarak süre kısıtlaması bulunmamaktadır⁴¹⁸.

CMK m. 139/7’de gizli soruşturmacı tedbirine başvurulması mümkün olan katalog suçlar belirlenmiştir. Bu koruma tedbiri istisnai niteliği çerçevesinde tüm suçlar açısından uygulanamamaktadır. Gizli soruşturmacı görevlendirme tedbirine başvurulması mümkün olan suçlar şunlardır;

- a. 5237 sayılı TCK’da düzenlenen; uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti (örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenip işlenmediğine bakılmaksızın) (m. 188), suç işlemek amacıyla örgüt kurma (m. 220 – 2, 7 ve 8. fıkralar hariç), silahlı örgüt (m. 314) ya da bu örgütlere silah sağlama (m. 315),
- b. Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda düzenlenen silah kaçakçılığı suçları (m. 12),
- c. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu m. 68 ve 74’de tanımlanan suçlar.

İlgili düzenleme uyarınca maddede katalog olarak belirlenen suçlar haricinde gizli soruşturmacı tedbirine başvurulamaz. Ancak uygulamada CMK m. 139’daki katalog suçlar arasına girmeyen suçlarda kolluk güçlerinin CMK m. 160 kapsamında Cumhuriyet savcısının talimatı doğrultusunda hareket ettikleri görülmektedir. Doktrinde “Ajan Provakatör” olarak anılan bu durum, kolluk görevlisinin kişiyi ceza soruşturmasına tabi tutmak veya tehlikeyi engellemek amacıyla suç işlemeye iten kişi olarak tanımlanmaktadır⁴¹⁹. Gizli soruşturmacı şüpheliyi izleyip delil toplamakta, ajan provakatör ise şüpheliyi suç işlemeye yönlendirmektedir⁴²⁰. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından verilen kararda, bu kişi adli kolluk görevlisi olarak tanımlanarak, adli kolluk görevlisinin CMK’nın 160. maddesi uyarınca genel yetki ve görevleri doğrultusunda, şüpheliyi suça azmettirmemek ve teşvik etmemek kaydıyla, şüpheliyi bulmak ve delil toplamak amacıyla alıcı rolüne girerek uyuşturucu madde satın alabileceği belirtilmiş ve bu delilin hukuka uygun olduğuna karar verilmiştir⁴²¹. Örneğin, uyuşturucu madde satan kişinin

⁴¹⁷ Baturalp Yavuz, “Gizli Soruşturmacı Koruma Tedbiri,” Bursa Barosu Dergisi, C: 47, S: 122, 2022, s.92.

⁴¹⁸ Karekahya, 2023, s.291.

⁴¹⁹ Önder Tozman, Kışkırtıcı Ajanın (Ajan Provokatör) Cezaî Sorumluluğu, Ceza Hukuku Dergisi, C: 4, S: 9, 2009, s.169-189.

⁴²⁰ Centel / Zafer, 2022, s.514.

⁴²¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 01.07.2021 Tarih, 2018/18-323Esas, 2021/330Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 16.09.2024)

tespiti için uyuşturucu almak isteyen biri gibi davranılması halinde gizli soruşturmacı koruma tedbirine başvurulması gerekmez. Bu nedenle CMK m. 139 değil, m. 160 doğrultusunda Cumhuriyet savcısının emri ile hareket edilmesi yeterli olacaktır⁴²². Yargıtay'ın bu yöndeki kararları doktrinde kanunu dolanmak olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir⁴²³. Ancak Yargıtay'ın, adli kolluk görevlisinin kişi suça teşvik edecek hareketler bulunması durumunda bu delilin hükme alınamayacağına ilişkin kararları da mevcuttur⁴²⁴. AİHM, ajanın başvurucuya ulaşması sonucunda başvurucunun ajana uyuşturucu madde temin ettiği ve sonucunda başvurucunun uyuşturucu ticareti suçundan mahkûm olduğu Hun/Türkiye davasında; kapsamı belirlendiği takdirde gizli ajana tolerans gösterilebileceğini belirtmiştir. Ancak AİHM, başvurucunun suç işleyeceğinin başka delillerle de kanıtlanması gerektiğini belirterek, davaya konu olayda ajanın eylemi olmasa başvurucunun suçu işlemesinin söz konusu olmayacağı dolayısıyla da ajanın başvurucuyu suç işlemeye azmettirdiği ve başvurucunun AİHS m. 6 uyarınca adil yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır⁴²⁵. Kanaatimizce de Yargıtay içtihatlarıyla gelişen “*adli kolluk görevlisi*” uygulamasının sınırlarını belirlemek ve güvence altına almak için gizli soruşturmacı hükümlerinin yanında kanuni bir zemine oturtulması yerinde olacaktır.

⁴²² Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.546.

⁴²³ Ünver / Hakeri, 2024, s.1299.

⁴²⁴ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 24.04.2024 Tarih, 2020/13699 Esas, 2024/17883 Karar sayılı İlâmı, “*Kolluk görevlilerinin kimliği, adresi ve suçu işleme yöntemi belirlenen sanığı genel soruşturma usulleri ile takip ederek ya da 5271 sayılı Kanun'un 135 inci maddesi uyarınca iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması veya aynı Kanun'un 140 inci maddesinde yazılı teknik araçlarla izlenme koruma tedbirlerine başvurarak suça ilişkin delilleri elde etmeleri mümkün olduğu halde öncelikle şüphelisi belli olmayan suçun işlendiği hususunda delil toplamaya yönelik uygulanması gereken gizli soruşturmacı kararına dayanarak delil toplamaları hukuka uygun olmadığı gibi gizli soruşturmacı olarak görevlendirilen kamu görevlisinin adli kolluk görevlisi olduğu kabul edilse dahi, kolluk görevlisinin suç teşkil eden fiilleri yalnız pasif davranışlarla izleyip tespit etmek yerine, ikametini camını tıklatarak uyuşturucu madde satın alma iradesini ortaya koyduğu, yani kanıt toplamak amacıyla sanığın suç teşkil eden bir eylem hazırlığında olmadığı aşamada suça teşvik edecek nitelikte uyuşturucu madde isteyerek sanığın iradesi üzerinde etkili olduğu ve bu nedenle elde edilen delilin hukuka aykırı delil niteliğinde olduğu, Anayasa'nın 38 inci maddesinin altıncı fıkrası ve 5271 sayılı Kanun'un 206 ncı maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendi uyarınca hukuka aykırı delilin hükme esas alınamayacağı gözetilmeden, sanığın beraati yerine mahkûmiyetine karar verilmesi hukuka aykırı görülmüştür*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 16.09.2024)

⁴²⁵ Hun/Türkiye, 15.12.2009 Tarih, 17570/04, Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 16.09.2024)

Gizli soruşturmacı kararında özellikle kuvvetli şüphe ve başka surette delil elde edilememe şartı gerekçesiyle açıklanması gerekmektedir. Kanunun tekrarı ile karar yazılması durumunda bu karar hukuka aykırı olacaktır⁴²⁶.

3.2.4.6 İletişimin denetlenmesi

CMK m. 135'e göre şüpheli veya sanığın suç işlediğine dair kuvvetli suç şüphesinin bulunması ve başka türde delil elde edilme imkânı bulunmaması halinde hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının kararıyla şüpheli veya sanığın iletişimi dinlenebilir, kayda alınabilir, sinyal bilgileri değerlendirilebilir, mobil telefonun yeri tespit edilebilir. Cumhuriyet savcısı tarafından alınan karar derhal hâkime sunulmalı ve hâkim tarafından yirmidört saat içerisinde onaylanmalıdır. CMK m. 135/4 uyarınca bu tedbir en fazla iki ay için verilebilecek olup; bir ay daha uzatılabilir. Örgüt suçlarında ise birer ay olmak şartıyla toplam üç ay daha uzatılabilir. Bu tedbir ancak şüpheli veya sanık hakkında uygulanabilecek olup; diğer kişiler ve tanıklıktan çekinme hakkı olanlar hakkında uygulanamaz⁴²⁷.

İletişimin kayda alınması, dinlenmesi ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi tedbirine, bir olayı ispat edebilecek delillere ulaşmak için başvurulur⁴²⁸. Bu kapsamda kişilerin her türlü ses, görüntü ve mesajları kayıt altına alınmaktadır. Ayrıca arama, aranma kayıtları, konuşma süreleri, arayanların kimlik bilgileri gibi verilere ulaşmak suretiyle de delil elde edilmektedir. Telefonla yapılan görüşmelerin yanında bütün iletişim vasıtalarıyla yapılan iletişimler madde kapsamında olup; SMS, Whatsapp, e-mail, faks gibi araçlarla gerçekleştirilen iletişim de iletişimin denetlenmesi kapsamındadır⁴²⁹.

İletişimin dinlenilmesi ve kayda alınması tedbiri şüpheli veya sanık hakkında uygulanabilir⁴³⁰. Mağdur kişiler hakkında CMK m. 135'in uygulanıp uygulanmaması konusunda farklı görüşler mevcut olup, doktrindeki bir görüşe göre, mağdurun rızasıyla

⁴²⁶ Yargıtay 20.Ceza Dairesi, 15.10.2015 Tarih, 2015/13889 Esas, 2015/4086 Karar sayılı İlâmı, "Mersin 1. ve 6. Sulh Ceza Mahkemelerinin gizli soruşturmacı görevlendirilmesine ilişkin kararlarında kanun hükmünü tekrarlamaktan başka herhangi bir gerekçe de bulunmamaktadır. Sözü edilen kararlar Anayasa'nın 141. ve CMK'nın 34. maddelerine aykırı kararlardır." UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 16.09.2024)

⁴²⁷ Gedik, 2022, s.242.

⁴²⁸ Centel / Zafer, 2022, s.494.

⁴²⁹ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.515.

⁴³⁰ Ersan Şen, Türk Hukukunda Telefon Dinleme - Gizli Soruşturmacı - X Muhabir Sorular ve Cevaplarla, 6.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013, s.92.

CMK m. 135'te düzenlenen tedbirlerin uygulanması, m. 135'e aykırı olacağından bu şekilde elde edilen deliller delil olarak kullanılamaz⁴³¹. Doktrindeki aksi görüşe göre mağdur hakkında verilen iletişimin tespiti kararı CMK m. 135 kapsamında değil, Cumhuriyet savcısının delil araştırma faaliyetine ilişkin olup, CMK m. 160 ve 161 kapsamındadır⁴³². Kanaatimizce CMK'nın 135. maddesinde açıkça “*şüpheli veya sanık hakkında*” denildiğinden, mağdurun rızası bulunsa dahi CMK m. 135 kapsamındaki tedbirlerin uygulanmaması gerekmektedir. İletişimin dinlenmesi ve kayda alınması tedbirinde mağdurun rızası bulunsa dahi bu tedbirler uygulanamayacaktır⁴³³.

İletişimin kayda alınması, dinlenmesi ve sinyal bilgilerinin değerlendirmesi tedbirlerine başvurulabilecek olan katalog suçlar CMK'nın 135/8. maddesinde düzenlemiştir. İlgili maddeye göre: Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (madde 79, 80) ile organ veya doku ticareti (madde 91), Kasten öldürme (m. 81, 82, 83), İşkence (m. 94, 95), Cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, m. 102), Çocukların cinsel istismarı (m. 103), Nitelikli hırsızlık (m. 142) ve yağma (m. 148, 149) ile nitelikli dolandırıcılık (m. 158), Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (m. 188), Parada sahtecilik (m. 197), Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (m. 220, fıkra üç), Fuhuş (m. 227), İhaleye fesat karıştırma (m. 235), Tefecilik (m. 241), Rüşvet (m. 252), Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama (m. 282), Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak (m. 302), Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (m. 309, 311, 312, 313, 314, 315, 316), Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (m. 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337) suçları, Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (m. 12) suçları, (Bankalar Kanununun 22 nci maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarında tanımlanan zimmet suçu, Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74 üncü maddelerinde tanımlanan suçlar yönünden bu tedbire başvurulabilir.

Yargıtay'a göre soruşturma konusu suçun katalog suç kapsamında olduğu ancak muhakeme sonucunda suç vasfının değiştiği durumlarda, değişen suç vasfı katalog suçlar arasında

⁴³¹ Ünver / Hakeri, 2024, s.1214.

⁴³² Karekahya, 2023, s.282.

⁴³³ Şen, 2013, s.92.

bulunmuyorsa ulaşılan deliller hukuka aykırı olacaktır⁴³⁴. Ayrıca belirtmek gerekir ki, sanığın işlemeyi hedeflediği suç, örgüt kurma suçuyla birlikte işlediğinden bahisle iletişimin denetlenmesi tedbiri uygulanıp da sanığın açılan kamu davasında örgüt kurma suçundan sevk edilmediği veya kovuşturma sonucunda örgüt kurma suçundan mahkûm edilmediği takdirde, iletişimin denetlenmesi tedbiriyle elde edilen deliller, diğeri suç yönünden muhakemede kullanılamayacaktır⁴³⁵.

İletişimin dinlenmesi sırasında şüphelinin suçunu ikrar edip duruşmada yapılan sorguda inkâr ettiği durumlarda, ikrara ilişkin beyan CMK m. 147 kapsamında alınmaması sebebiyle yasak ifade yöntemiyle alınmış bir ifade niteliğinde olacak olup, duruşmada okunmamalıdır⁴³⁶. Yargıtay’a göre de iletişimin tespiti ile elde edilen ikrar hukuka uygun yöntem ile elde edilmediğinden hükme esas alınamaz⁴³⁷.

İletişimin denetlenmesi tedbiri hukuka uygun olarak uygulandığı takdirde elde edilen deliller delil olarak kullanılabilir. Doktrinde iletişim tutanaklarının içeriğinin soyut olduğundan yan delillerle desteklenmesi gerektiği ifade edilmektedir⁴³⁸. Ancak doktrindeki diğeri bir görüşe göre iletişim denetlenmesi tedbiri sonucu elde edilen içerikler CMK’da delil olarak kabul edildiği ve güvence altına alındığı, dolayısıyla da hukuka uygun elde edildiği takdirde delil olarak kabul edilebileceği ifade edilmektedir⁴³⁹.

⁴³⁴ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 08.01.2024 Tarih, 2022/4752 Esas, 2024/2 Karar sayılı İlamı; Ünver / Hakeri, 2024, s.1226.

⁴³⁵ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.517.

⁴³⁶ Centel / Zafer, 2022, s.496; Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 15.02.2024 Tarih, 2021/20498 Esas, 2024/1825 Karar sayılı İlamı, “İletişimin tespiti kararının suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçundan alınması, karar tarihinde “fuhuş” suçunun 5271 sayılı Kanun’un 135 inci maddesindeki katalog suçlar arasında yer almaması karşısında, iletişimin tespiti kararlarıyla elde edilen görüşme kayıtlarının fuhuş suçu açısından yasal delil niteliğine haiz olmadığı anlaşılmakla, bu kayıtlar değerlendirme dışı bırakılarak yapılan incelemede” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

⁴³⁷ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2019/3222 Esas, 2022/14314 Karar sayılı İlamı; “iletişimin tespiti tutanaklarına istinaden alınan ikrarın da kanunda gösterilen hukuka uygun yöntemlerle tespit edilmediğinden suçun sübutunda delil olarak değerlendirilemeyeceği gözetilip bu deliller dışlanarak mevcut delillerin değerlendirilmesi suretiyle sanıkların hukuki durumlarının takdir ve tayini gerektiği gözetilmeden eksik incelemeyle yazılı şekilde hükümler kurulması”, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

⁴³⁸ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.536; Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 11.10.2023 Tarih, 2021/4705 Esas, 2023/8180 Karar sayılı İlamı, “iletişimin tespiti tutanaklarının tek başına delil olarak kabul edilemeyeceği nazara alınarak, dava konusu kaçak sigaralar ile yakalanmayan ve aşamalarındaki savunmalarında atılı suçu işlemediğini beyan eden, müsnet suçu işlediğine dair cezalandırılmasına yeterli başka bir delil de bulunmayan sanık hakkında beraat kararı verilmesi yerine yazılı şekilde mahkûmiyet hükmü kurulması hukuka aykırı görülmüştür.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

⁴³⁹ Ünver / Hakeri, 2024, s.1276.

İletişimin denetlenmesi tedbiri sonucunda tesadüfen başka bir suç işlendiği yönünde delil elde edilmişse bu delil, ancak suç katalog suçlar arasında yer alıyorsa kullanılabilir⁴⁴⁰. Yine Yargıtay'a göre tanıklıktan çekinme hakkı olan kişi ile yapılan iletişimin denetlenmesi sonucu elde edilen delilin başka soruşturmada veya kovuşturmada kullanılması delil değerlendirme yasağıdır⁴⁴¹.

CMK m. 135 kapsamındaki diğer bir tedbir olan sinyal bilgilerinin değerlendirmesi tedbirinde ise, şüphelinin sinyal bilgilerinin, iletişim sistemlerinde bıraktığı izlerin tespiti sağlanarak, şüpheli kişilerle ilgili bilgi toplanmak amaçlanır⁴⁴². Bu tedbir iletişimin tespiti tedbirinden farklı olup; CMK m.135/8 kapsamında bulunan katalog suçlar açısından uygulanır.

İletişimin tespiti tedbiri uygulamada HTS kaydı olarak anılmakta olup; bu kapsamda şüpheli ve sanık hakkında usulüne uygun karar alındıktan sonra iletişimin içeriğine herhangi bir müdahalede bulunmaksızın arama kayıtlarının, aranma yer bilgisinin ve kimlik bilgilerinin tespit edilerek delil toplanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda şüphelinin kiminle, nerede ne zaman ve ne kadar süre konuştuğunun tespiti yapılır⁴⁴³. İletişimin tespit edilmesi tedbirinin uygulanması için katalog suç sınırlaması bulunmamakta olup; her suç için uygulanabilir⁴⁴⁴. Bu tedbirde süre sınırı da bulunmamaktadır. Özellikle suçu işleyen kişinin olay tarihindeki yerinin tespiti ve suçun ispatı açısından uygulamada sıkça kullanılmaktadır.

⁴⁴⁰ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 08.01.2024 Tarih, 2022/4752 Esas, 2024/2 Karar sayılı İlâmı, "Uyuşturucu veya uyarıcı madde ticareti yapma veya sağlama" suçundan verildiği, gerçekleştirilen iletişimin denetlenmesi sırasında elde edilen delillerin, alındığı tarihler itibarıyla 5237 sayılı Kanun'un 188 inci maddesi kapsamındaki suç yönünden delil olarak kullanılması mümkün ise de **katalog suçlar arasında yer verilmeyen görevi kötüye kullanma ve göreve ilişkin sırrın açıklanması suçlarının ispatında kullanılmasına yasal olanak bulunmadığı, bu itibarla iletişim tespitlerinin** ve fiziki takiplerin hukuka aykırı delil niteliğinde olduğu ve 5271 sayılı Kanun'un 217 nci maddesinin ikinci fıkrasına göre hükme esas alınamayacağı gözetilerek, söz konusu **iletişimin tespiti tutanaklarının dışlanması suretiyle dosya kapsamındaki diğer delillerin değerlendirilmesi** sonrasında hasıl olacak sonuca göre suçun sübutu ve niteliğine dair bir karar verilmesi gerektiğinin nazara alınmaması, " UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

⁴⁴¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 10.12.2013 Tarih, 2013/10-483 Esas, 2013/599 Karar sayılı İlâmı, "tanıklıktan çekinme hakkı olan kişiye bu hakkının hatırlatılmaması delil elde etme yasaklarına; duruşmada tanıklıktan çekinen tanığın önceki ifadesinin okunamaması, **telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında elde edilen delillerin aynı kanunun 135.maddesinin altıncı fıkrasında sayılanlar dışında bir suçun soruşturma ve kovuşturulmasında kullanılmaması ise delil değerlendirilmesi yasaklarına örnek olarak gösterilebilir.**" UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

⁴⁴² Sarı, 2022, s.244.

⁴⁴³ Karekahya, 2023, s.281.

⁴⁴⁴ Özen, 2023, s.911.

CMK m. 135'te düzenlenen mobil telefon yeri tespit edilmesi tedbirinde amaç, şüpheli veya sanığın yerinin tespit edilmesi olduğundan muhakemede delil aracı olarak kullanılmaz⁴⁴⁵.

3.2.4.7 Teknik araçla izleme

Teknik araçla izleme koruma tedbiri, CMK m. 140'ta düzenleme altına alınmıştır. Maddede sayılan katalog suçların işlendiğine ilişkin somut delillere dayalı kuvvetli şüphe sebepleri mevcutsa ve başka şekilde delil elde etme imkânı yoksa şüpheli veya sanığın işyeri ve kamuya açık yerlerdeki faaliyetleri açısından teknik araçlarla izleme koruma tedbiri uygulanabilecektir⁴⁴⁶. Teknik araçlarla izleme tedbirine suç işlendikten sonra başvurulması gerekmekte olup; soruşturma başladıktan sonra teknik araçlarla izleme yöntemi ile geçmişten edinilen deliller hukuka aykırı olacaktır⁴⁴⁷. Bu kapsamda teknik araçla izlemenin amacı delil elde etmek olup; delile ulaşmayı amaçlayan araştırma vasıtasıdır⁴⁴⁸.

Teknik araçlarla izleme tedbiri uygulanarak kişilerin davranışlarının, eylemlerinin, ortamda yaptıkları konuşmalarının ve görüntülerinin tespit edilmesi mümkündür. Bu tedbir ile kişinin tüm yaşamsal faaliyetleri teknik araçlarla izlenmektedir. Dolayısıyla da teknik araçla izleme tedbiri ile kişilerin özel hayatlarına ağır bir müdahalede bulunulmakta olup; yalnızca katalogta belirtilen suçlar hakkında uygulanması gerekmektedir⁴⁴⁹. CMK m. 140'ta düzenlenen katalog suçlar şunlardır;

- a. 5237 sayılı TCK'da düzenlenen; göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (m. 79, 80), organ veya doku ticareti (m. 91), kasten öldürme (m. 81, 82, 83), nitelikli hırsızlık (m. 142), yağma (m. 148, 149), nitelikli dolandırıcılık (m. 158), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (m. 188), parada sahtecilik (m. 197), suç işlemek amacıyla örgüt kurma (m. 220/3), fuhuş (m. 227), ihaleye fesat karıştırma (m. 235), tefecilik (m. 241), rüşvet (m. 252), suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama (m. 282), devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak (m. 302), anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar (m. 309-316), devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk (m. 328-337) suçları,

⁴⁴⁵ Gedik, 2022, s.248.

⁴⁴⁶ Ali İhsan İpek / Engin Parlak / Yasin Sezer, Adli ve Önlem Amaçlı İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı, Teknik Araçlarla İzleme, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012, s.260.

⁴⁴⁷ Özen, 2023, s.1004.

⁴⁴⁸ Centel / Zafer, 2022, s.520.

⁴⁴⁹ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.516.

- b. Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda düzenlenen silah kaçakçılığı suçları (m. 12),
- c. Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda düzenlenen ve hapis cezasını gerektiren suçlar,
- d. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu m. 68 ve 74’de tanımlanan suçlar.

Teknik araçlarla izleme tedbirinin uygulanmasına kanuni düzenleme çerçevesinde hâkim karar vermektedir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hâller somut olay açısından mevcut ise Cumhuriyet savcısı tarafından da teknik araçlarla izleme tedbirinin uygulanması mümkündür. Cumhuriyet savcısı tarafından verilen teknik araçlarla izleme tedbirine ilişkin kararın yirmidört saat içerisinde hâkim onayına sunulmasına gerekmektedir. Onayına sunulan karar için hâkimin de en geç yirmidört saat içerisinde karar verme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu sürelerin geçmesi ya da hâkimin tedbir kararını onaylamaması halinde bu delil sonucunda elde edilen kayıtlar derhâl yok edilmektedir.

Teknik araçlarla izleme kararının azami olarak üç haftalık süre için uygulanması mümkündür. Gerekli görülmesi halinde bu süre bir hafta daha uzatılabilir. Örgüt faaliyeti içerisinde işlenen suçlara ilişkin teknik araçlarla izleme tedbiri uygulanmışsa bu durumda gerekli görülmesi hâlinde hâkim, belirtilen süreler ek olarak her seferinde bir haftadan fazla olmamak ve toplamda dört haftayı geçmemek suretiyle tedbir süresinin uzatılmasına karar verebilmektedir. Gizli soruşturmacı görevlendirme tedbiri ile birlikte teknik araçlarla izleme tedbiri de uygulanmışsa, yukarıda açıklanan sürelerin bir kat artırılarak uygulanması mümkündür. Kanunda öngörülen süreler bittiği takdirde aynı şüpheli veya sanık için aynı suçlama hakkında tekrar teknik araçlarla izleme kararı verilemez⁴⁵⁰. Teknik araçlarla izleme tedbiri kapsamında elde edilen deliller ilgili olduğu ceza yargılaması haricinde kullanılamaz.

Teknik araçlarla izleme tedbirinde kamuya açık alanlarda ses veya görüntü kaydı yapılması mümkündür. Ancak bu tedbir, şüpheli veya sanığın konutu açısından uygulama alanı bulmaz. Doktrinde hem konut hem de işyeri olarak kullanılan ve home-office olarak anılan yerlerde teknik araçlarla izleme tedbirine başvurulamayacağı belirtilmektedir⁴⁵¹. Otomobilin

⁴⁵⁰ Öztürk / Kazancı / Güleç, 2022. s.360.

⁴⁵¹ Faruk Y. Turinay, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Teknik Araçlarla İzleme,” Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S:46, 2021, s.439.

ise gerek içerisinden gerekse dışarisından CMK m. 140 kapsamında ses ve görüntü kaydı yapılabileceği kabul edilmektedir⁴⁵².

Her türlü araç ile yapılması mümkün olan bu tedbirin uygulanması, teknolojik gelişmeler ile birlikte çeşitlilik kazanmıştır. Tek bir araç ya da yolun belirlenmesi, teknik araçlarla izleme tedbirinin uygulanabilirliğini kısıtlayacaktır. Bu nedenle kanun koyucu, uygulanması açısından tek bir araç ya da metod belirtmeyerek gelişen teknolojik koşullar çerçevesinde bu tedbirin uygulanmasına olanak sağlamıştır. Ancak kolluk görevlilerinin görevleri sırasında çıplak gözle yaptıkları gözlemler ve takipler, teknik izleme olarak değerlendirilemez⁴⁵³.

Hukuka uygun olarak alınan bir karar ve uygulama sonucu teknik araçla izleme tedbiri ile elde edilen deliller, muhakemede tek başına delil olarak kullanılabilecek olup; yan delillerle desteklenmesine gerek yoktur⁴⁵⁴. Ancak teknik araçlarla izlenen ortamda hakkında karar verilmiş şüpheli veya sanıktan en az birinin ortamda bulunması gerekmektedir. Aksi takdirde izleme sonucu elde edilen tutanakların delil değeri bulunmaz⁴⁵⁵.

Her ne kadar koruma tedbirleri arasında uygulanma sırası açısından herhangi bir hiyerarşi bulunmasa da koruma tedbirleri, orantılı şekilde ve kişilerin temel hak ve özgürlükleri en az ihlal edecek şekilde uygulanması gerekmektedir. Nitekim Yargıtay tarafından verilen bir kararda, öncelikli olarak CMK'nın 135. maddesinde düzenlenen iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması koruma tedbirinin uygulanması, sonuç alınamaması halinde CMK'nın 140. maddesinde düzenlenen teknik araçlarla izleme koruma tedbirinin ve örgüt suçu olması halinde CMK'nın 139. maddesinde düzenlenen gizli soruşturmacı koruma tedbirinin uygulanması gerektiği ifade edilmiştir⁴⁵⁶.

⁴⁵² Özen, 2023, s.1005.

⁴⁵³ Ünver / Hakeri, 2024, s.1314.

⁴⁵⁴ Adem Kartal, "Teknik Araçlarla İzleme ve Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi," Terazi Hukuk Dergisi, C:9, S:98, 2014, s.20.

⁴⁵⁵ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 30.03.2023 Tarih, 2021/2975 Esas, 2023/3769 Karar sayılı İlamı, "CMK'nın 138. maddesi teknik araçlarla izlemeyi kapsamadığı gibi Kanun'da teknik araçlarla izlemeye ilişkin olarak 138. maddedeki düzenlemeye benzer bir hükme yer verilmediğinden, teknik araçlarla izleme sırasında tesadüfen elde edilen delillerin soruşturma veya kovuşturma sırasında CMK'nın 217. maddesi kapsamında delil olarak kullanılmasının olanaklı olmadığı, **bunun yanında hakkında teknik araçlarla izleme kararı verilen sanıklardan en az birinin bulunmadığı ortamlar için uygulanan tedbire istinaden düzenlenen tutanakların da delil değeri taşımadığı,**" UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

⁴⁵⁶ Yargıtay 15. Ceza Dairesi, 09.07.2015 Tarih, 2015/29744 Esas, 2015/4468 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 13.06.2024)

3.2.4.8 Beden muayenesi

Ceza muhakemesinde, suç ihbarı üzerine başlanan soruşturma aşamasında delil elde edilmesi için gerekli görülen hallerde beden muayenesi yapılması mümkündür⁴⁵⁷. Beden muayenesi ile amaç uyumsuzluk konusu olay ile ilgili delil elde etmektir⁴⁵⁸. Beden muayenesinin bilirkşi ve keşif özelliği ile birlikte koruma tedbiri özelliğinin de olduğu kabul edilmektedir⁴⁵⁹.

Uygulamada özellikle yaralama suçları ile cinsel suçlarda delil elde edilebilmesi için beden muayenesi önemli bir yere sahiptir. Bu türdeki suçların ispatında deliller çoğu zaman beden üzerinde bulunduğundan, söz konusu delillerin elde edilmesi veya suçun işlendiğine ilişkin şüphenin netleştirilmesi için kişinin vücut özellikleri sistematik şekilde taranarak beden muayenesi yapılabilir. Bu şekilde şüphelide yapılan beden muayenesi ve vücuttan alınan örneklerle, olay yerinden veya mağdurdan alınan örneklerin karşılaştırılması suretiyle maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılmaktadır⁴⁶⁰.

Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, somut olaya özgü şekilde uygulanmaktadır. Failin iradesi dışında, somut olayın ispatına yarayan ve olaydan geri kaldığı düşünülen her türlü iz ve eserin tespiti için bu tedbirin uygulanması gerekmektedir⁴⁶¹.

Beden muayenesi, iç ve dış beden muayenesi şeklinde ikiye ayrılmaktadır. İç beden muayenesi re'sen, Cumhuriyet savcısı veya mağdurun talebi üzerine hâkim ile gecikmesinde sakınca hal bulunan durumlarda Cumhuriyet savcısı tarafından verilen karar doğrultusunda kişinin göğüs, kafa ve karın boşlukları ile cilt altı dokularının incelenmesini içermektedir. Cumhuriyet savcısı tarafından iç beden muayenesine ilişkin alınan karar yirmidört saat içerisinde hâkim onayına sunulmadığı takdirde, elde edilen deliller hükme esas alınamayacaktır⁴⁶². CMK m. 75/4'e göre cinsel bölgeler ve anüs, iç beden muayenesi kapsamında kalmaktadır. İç beden muayenesinin yapılabilmesi CMK m. 75'te birtakım şartlara bağlanmış olup; maddeye göre, iç beden muayenesi yapılabilmesi için şüpheli veya

⁴⁵⁷ Öztürk, vd. 2023, s.535.

⁴⁵⁸ Özen, 2023, s.747.

⁴⁵⁹ Öztürk, vd. 2023, s.536.

⁴⁶⁰ Aydın Aygün, "Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma," Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, C:4, S:8, 2016, s.50.

⁴⁶¹ Recep Doğan, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma," TBB Dergisi, S:142, 2019, s. 97.

⁴⁶² Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 15.04.2024 Tarih, 2023/13278 Esas, 2024/17569 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

sanığın üzerine atılı suçun üst sınırının iki yıl veya daha fazla olması ve beden muayenesinin kişinin sağlığına zarar vermemesi gerekmektedir. Doktrindeki bir görüşe göre iç beden muayenesi için şüpheli veya sanığın üzerine atılı suçu işlediğine dair somut deliller olması gerekmekte olup; beden muayenesi sonucu kişinin suç işlediğine dair şüphe oluşacaksa beden muayenesinin yapılmaması gerektiği savunulmaktadır⁴⁶³. Her ne kadar mağdurun talebi üzerine beden muayenesi yapılabilse de şüpheli veya sanık hakkında beden muayenesi yapılması için usulüne uygun alınmış bir karar gerekli olup; şüpheli veya sanığın kendi rızasıyla muayene yapılamaz⁴⁶⁴. CMK m. 75/3'e göre beden muayenesi tabip veya sağlık mensubu kişi tarafından yapılması gereklidir. Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmeliği m. 18'de, şüpheli veya sanık tarafından muayeneye rıza gösterilmez ise zorla müdahale edilebileceği düzenlenmiştir

Dış beden muayenesi yönetmelikle düzenlenmiş olup; Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmeliği'ne göre dış beden muayenesi vücudun dış yüzeyi ile burun, kulak ve ağız bölgeleri açısından yapılan gözle ve elle yüzeysel incelemeyi ifade etmektedir⁴⁶⁵. Tıbbi görüntüleme yöntemleri de bu kapsamda değerlendirilmektedir⁴⁶⁶. Dış beden muayenesi kararı Cumhuriyet savcısı, adli kolluk ve mahkeme tarafından alınabilir. Dış beden muayenesi yapılması için şüpheli veya sanığın üzerine atılı suçun üst sınırının iki yıl veya daha fazla olması gerektiği şartı aranmamaktadır. Dış beden muayenesinin yönetmelikle düzenlenmesi, ceza muhakemesinin kanunilik ilkesine aykırı olması sebebiyle doktrinde eleştirilmektedir. Doktrindeki bu görüşe göre dış benden muayenesi kanunda düzenlenmediği için hem suç hem de hukuka aykırıdır⁴⁶⁷. Doktrindeki diğer bir görüş ise beden muayenesi kanunda düzenlenmemesi sebebiyle aramaya ilişkin hükümlere tabidir⁴⁶⁸.

Bu noktada, beden muayenesi ile arama işleminin farklılığına değinmek gerekmektedir. Nitekim arama ile beden muayenesi arasındaki karışıklık, dış beden muayenesi ile üst araması ayrımında ortaya çıkmaktadır. Vücudun dış yüzeyinde yapılacak aramanın üst

⁴⁶³ Öztürk, vd., s.539.

⁴⁶⁴ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.690.

⁴⁶⁵ Ünver / Hakeri, 2024, s.757.

⁴⁶⁶ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.695.

⁴⁶⁷ Ünver / Hakeri, 2024, s.759.

⁴⁶⁸ Öztürk, vd., 2023, s.538.

araması mı yoksa dış beden muayenesi mi olduğunun farklı koşulları içermesi çerçevesinde belirlenmesi beklenmektedir. Üst aramasının nasıl yapılacağı Adli ve Önleme Araması Yönetmeliği'nin 28. maddesinde düzenlenmiş olup; üst aramasında, kişiye tıbbi bir müdahale olmaksızın ve araç kullanılmaksızın, kişinin üzerinde elbiseler varken incelemede bulunmaktadır. Dış beden muayenesi ise bir suça yönelik delil elde edebilmek için şüpheli veya sanığın vücudunun dış yüzeyi ile burun, kulak ve ağız bölgelerinin elle ya da gözle, yüzeysel olarak tıbbi şekilde incelenmesidir. Dış beden muayenesi ile kişinin, cildi ile ağız, kulak ve burnunun genel görüntüsü, yine bu bölgelerde bulunan çizikler, sıyrıklar gibi emareler doktor tarafından değerlendirilerek delil elde etmek amaçlanır⁴⁶⁹. Bu kapsamda gerek işlemi yapan kişiler gerekse işlemin yapılış şekli açısından üst araması ile dış beden muayenesinin birbirinden ayırt edilmesi mümkündür⁴⁷⁰. Örneğin kişinin ağız içi, koltuk altı, bacak arası gibi vücut boşlukları kolluk görevlileri tarafından beş duyu organıyla kontrol edilmesi üst araması, tıbbi cihazlar vasıtasıyla doktor tarafından aranması ise dış beden muayenesidir⁴⁷¹. Bu şekilde yapılan işlemin niteliğinin belirlenmesi, kişi üzerinde uygulanacak yöntemin hangi şartlara tabi olacağını belirleyeceğinden, elde edilecek delilin hukuka uygun olması için son derece önemlidir. Bu sebeple kanaatimizce dış beden muayenesinin şartları, kapsamı ve sınırları kanunla düzenlenmesi yerinde olacaktır.

İç ve dış beden muayenesi sonucu elde edilen veriler muhakemede delil olarak kullanılabilir⁴⁷². Kişiden kan veya idrar örnekleri alınmasına ilişkin kararın usulüne uygun olarak alınıp dosya arasına konulması gerekmektedir. Aksi takdirde örnek sonuçları hükme esas alınamayacaktır⁴⁷³.

⁴⁶⁹ Akbulut, s.92.

⁴⁷⁰ Doğan, 2019, s.159.

⁴⁷¹ Berrin Akbulut, "Dış Beden Muayenesi," Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C:7, S:27, 2016, s.93.

⁴⁷² Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 15. Ceza Dairesi, 29.05.2019 Tarih, 2018/41 Esas, 2019/953 Karar sayılı İlâmı, "Mağdurun iç ve dış beden muayenesinde; baş sol krontal bölgede yeni ezilme tarzında yara ve ekimoz, kolda solda kulak altına yakın bir ekimoz, omuz arkasında iki adet ekimoz, sol omuz başında ekimoz, sol kol arka kısımda ekimoz, hymende eski yırtık, anüs etrafında ekimoz tespit edilmiştir.(..) yukarıda ayrıntısı belirtilen iç ve dış beden muayenesindeki bulguların bu suçun delili olması nedeniyle mağdurun ilişkide rızasının olmadığına anlaşıldığı, mağdurenin eylemden hemen önce ve eylem sırasında kendisine gösterilen şiddet nedeniyle istismara direnemediği Dairemizce kabul edilmiş ve ilk derece mahkemesinin bu eylem yönünden sübutunun dosya içerisindeki delillerle uyumlu olduğu Dairemizce kabul edilmiştir." UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.09.2024)

⁴⁷³ Samsun Bölge Adliye Mahkemesi 7. Ceza Dairesi, 08.07.2024 Tarih, 2024/1926 Esas, 2024/1635 Karar sayılı İlâmı; "Buna göre somut olay incelendiğinde 08.02.2021 tarihli olayda sanıktan herhangi bir uyuşturucu veya uyarıcı maddenin ele geçirilemediği, sanıktan 6 adet pregabalin içeren hap ele geçmesi nedeniyle **idrâr örnekleri üzerinde yapılan inceleme sonucunda uyuşturucu madde kullandığının tespit edildiği** ve sanık hakkında kamu davasının açıldığı, ancak sanığın idrar örneğinin alınması ile ilgili olarak **CMK'nın 75.**

3.2.4.9 Moleküler ve genetik inceleme

Moleküler genetik inceleme, bir kimseyi diğerinden ayıran ve kalıtım yoluyla aktarılan hastalıklar haricindeki özelliklerin gerekli olan tür ve miktarda biyolojik materyal kullanılarak moleküler düzeyde araştırılmasını ifade etmektedir⁴⁷⁴.

CMK m. 78'e göre; m. 75 ve 76'da öngörülen işlemlerle elde edilen şüpheli ve mağdura ait örnekler üzerinde, soy bağının ya da elde edilen bulgunun ilgili kişilere ait olup olmadığının tespiti için zorunlu olması durumunda moleküler genetik inceleme yapılması mümkündür. Ceza muhakemesinde, moleküler genetik inceleme neticesinde ulaşılan deliller bilimsel delil niteliği taşıdığından, klasik delillere nazaran daha kesin bir şekilde maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına katkı sağlamaktadır⁴⁷⁵.

Bu kapsamda, şüpheli veya sanığın eşyalarında, olay yerindeki eşyalar üzerinde, özellikle sigara izmaritlerinde, çatal bıçaklar üzerinde moleküler genetik inceleme yapılabilir.

İnceleme için öncelikle somut olaya ve isnat edilen suça ilişkin delillerin belirlenmesi gerekmektedir. Örneğin uyuşturucu kullanma suçu açısından şüpheli veya sanığın uyuşturucu kullanıp kullanmadığını tespit edebilmek için kan örnekleri üzerinde⁴⁷⁶, cinsel suçlarda mağdur ve sanıktan alınan örnekler üzerinde, sanığın olay yerinde olup olmadığına dair olay yerindeki materyaller üzerinde⁴⁷⁷ (sigara izmaritleri, şişeler) yapılabilir.

Bunun yanı sıra, başka suretle delil elde etme imkânının bulunmaması ve numune alınan kişinin sağlığını tehlikeye sokmaması aranmaktadır. Moleküler ve genetik inceleme işlemi

maddesi gereğince Cumhuriyet savcısı kararı ve Hakim onayının dosyada bulunmadığı, bu nedenle elde edilen bulguların delil olarak kullanılmasının mümkün bulunmadığı, Anayasanın 38/6, CMK'nın 206/2-a, 217/2. maddeleri gereğince hükme esas alınmayacağı.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.09.2024)

⁴⁷⁴ Bkz. Beden Muayenesi Yönetmeliği m.3.

⁴⁷⁵ Necat Batur, “Ceza Yargılamasında Moleküler Genetik İnceleme,” TBB Dergisi, S:126, 2016, s. 71.

⁴⁷⁶ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 16. Ceza Dairesi, 21.03.2024 Tarih, 2024/832 Esas, 2024/866 Karar sayılı İlâmı, *Sanığın kan ve kıl örnekleri üzerinde yapılan moleküler genetik inceleme neticesinde Adli Tıp Kurumu Kimya İhtisas Dairesi'nin 16.10.2023 tarih raporuyla sanığın kanında esrar etken maddesi, saçında ise MDMA etken maddesi bulunduğunun tespit edildiği olayda*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.09.2024)

⁴⁷⁷ İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 5. Ceza Dairesi 05.06.2024 Tarih, 2024/1317 Esas, 2024/1671 Karar sayılı İlâmı, *“Hırsızlığın meydana geldiği bina içerisinde ele geçirilen sigara izmariti, “Tuborg” ibareli teneke kutu, Johnnie Walker” ibareli boş cam şişe, “NIKE” ibareli ayakkabı ve iş eldiveni üzerinde moleküler genetik inceleme yapılmak üzere şüphelilerden alınan biyolojik örnekler ile birlikte kriminal incelemeye gönderildiği, sigara izmariti, “Tuborg” ibareli teneke kutu ve “NIKE” ibareli ayakkabıdan elde edilen DNA profilinin sanık X'e ait olduğu, iş eldiveninden elde edilen DNA profilinin ise sanık Yavuz Dursun'a ait olduğunun tespit edildiği tüm dosya kapsamından anlaşılmıştır.*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.09.2024)

doğrultusunda elde edilen numunelerin başka bir amaçla kullanılması mümkün değildir. Numunelerin delil olarak saklanması gerektirecek bir durum mevcut değilse bu numunelerin Cumhuriyet savcısı huzurunda derhal yok edilmesi gerekmektedir.

Moleküler genetik incelemenin DNA incelemesi şeklinde yapılması halinde çıkan sonuç negatif ise numune sahibi şüpheli veya sanığın fail olmadığı kanıtlanmış olacaktır. Ancak sonuç pozitif ise bu delilin tek başına mahkûmiyete yeterli olmayıp istatistiksel bir delil olduğunun değerlendirilmesi gerekmektedir⁴⁷⁸. Yalnızca olay yerinden alınan numunelerin incelenmesi sonucu sonuç negatif çıkmışsa bu durumda şüpheli veya sanığın kesin olarak fail olmadığı söylenemez. Olay yerinde şüpheli veya sanığın iz bırakmamış olması çerçevesinde başkaca delillerle incelemede bulunulması gerekmektedir⁴⁷⁹. Ceza muhakemesinde bir delilin tek başına hükme esas alınıp alınamayacağı vicdani ispat sistemi çerçevesinde hâkim tarafından değerlendirileceğinden, moleküler genetik inceleme sonucu ortaya çıkabilecek delillerin faillik durumunu önceden belirleyecek şekilde başka kişilerce kabul edilmesi yerinde bir anlayış olarak görülmemektedir⁴⁸⁰.

Yargıtay’a göre her ne kadar mağdurda beden muayenesi yapılabilmesi için mağdurun rızası bulunduğu takdirde hâkim kararı alınması gerekme de; mağdurdan elde edilen kan örnekleriyle olay yerinde elde edilen bulguların karşılaştırılması için mutlaka moleküler genetik inceleme kararı alınması gerekmektedir⁴⁸¹.

3.2.4.10 Ölü muayenesi ve otopsi

Ölü muayenesi, ölünün dışarıdan muayene edilerek, ölüm nedeni ile ölüm zamanının tespit edilmesini sağlayan delillerin araştırıldığı bir işlemdir⁴⁸². Ölü muayenesi ile ölünün fiziksel görünümü tespit edilip, bu kapsamda saç, sakal, kaş, göz rengi, boy, kilo, yaş gibi bulguların tespiti yapılır⁴⁸³.

⁴⁷⁸ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 23.01.2024 Tarih, 2023/21218 Esas, 2024/1016 Karar sayılı İlamı, “*Mağdur ile sanık arasında husumet bulunmaması ve araç içerisinden alınan örneklerin sanığın DNA profili ile uyumlu olması, bu uyumlu örneklerin araç içerisinde bulunma sebebi ile ilgili olarak sanığın açıklama yapamaması karşısında ileri sürülen temyiz sebebi nedeniyle hukuka aykırılık bulunmamıştır.*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.09.2024)

⁴⁷⁹ Ünver / Hakeri, 2024, s.783.

⁴⁸⁰ Özen, 2023, s.770.

⁴⁸¹ Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 07.11.2012 Tarih, 2012/17565 Esas, 2012/23123 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.09.2024)

⁴⁸² Centel / Zafer, 2022, s.300.

⁴⁸³ Gedik, 2022, s.173.

Otopsi, ölünün ölüm sebebini tespit etmek amacıyla baş, göğüs ve karnın açılarak organlarının incelenmesidir⁴⁸⁴. Otopsi yapılması genel olarak ikiye ayrılmakta olup ilk durumda kişinin hastanede tedavi olması sırasında ölmesi veya bebeğin ölü doğması sebebiyle hastanede gerekli tedavinin yapıp yapılmadığı ve kesin ölüm nedeninin bulunması amacıyla yapılır⁴⁸⁵. Diğer durumda ise cinayet, intihar, trafik kazası veya ani ve şüpheli şekilde gerçekleşen ölümlerde ölünün kimliğini, ölüm zamanını, sebebini ve ölümün nasıl gerçekleştiğini tespit etmek ve delil elde etmek amacıyla yapılan bir işlemdir⁴⁸⁶.

Otopsinin yapılış usulü CMK m. 87’de düzenlenmiş olup; maddede otopsi işlemi Cumhuriyet savcısı, adli tıp ve diğeri patoloji uzmanı veya diğeri dallardan birisinin mensubu veya biri pratisyen iki hekim tarafından yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu bakımdan otopsi, Cumhuriyet savcısı tarafından keşif, doktorlar açısından ise bilirkişi incelemesi olarak nitelendirilmektedir⁴⁸⁷.

Özellikle öldürme suçlarında her ne kadar ölüm sebebi belirli gözükse de, daha sonradan ölüm sebebi değişebileceğinden otopsi yapılmalıdır⁴⁸⁸. Maktulün ölüm nedeni ile sanığın eylemi arasında illiyet bağının olup olmadığı otopsi ile ortaya çıkacak olup bu açıdan otopsi sonucu elde edilecek delil, sanığın kastının ortaya konulması açısından son derece önemlidir⁴⁸⁹.

Ölüde zehirlenme şüphesi olduğu durumlarda CMK m. 89/1’e göre organlarından parçalar alınıp, organın görüldüğü yapısı ile organın tahrifatı tanımlanır. Cesedin üzerinde veya başka bir tarafta bulunan şüpheli maddeler de uzman tarafından incelenmelidir. CMK m. 89/2’da Cumhuriyet savcısı veya hâkimin, incelemeyi hekim aracılığıyla yapılmasına karar verebileceği düzenlenmiştir. Doktrinde, CMK m. 89/2’deki bu incelemenin otopsi sırasında ve uzman aracılığıyla yapılabileceği, hâkim ve Cumhuriyet savcısı tarafından incelemenin yapılamayacağı dolayısıyla da bu şekildeki düzenlemenin “ifade bozukluğu” olduğu belirtilmiştir⁴⁹⁰.

⁴⁸⁴ Filiz Gültekin Tırtır / Mustafa Tırtır, “Adli Otopsi,” İstanbul Barosu Dergisi, C:81, S:5, 2007, s.1983.

⁴⁸⁵ Burcu Yasemin Zengin / Nevzat Alkan “Türkiye’de Otopsi Uygulamaları,” İstanbul Barosu Dergisi, C:84, S:4, 2010, s.2114.

⁴⁸⁶ Ünver / Hakeri, 2024, s.817.

⁴⁸⁷ Ünver / Hakeri, 2024, s.817.

⁴⁸⁸ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.245.

⁴⁸⁹ Tırtır / Tırtır, 2007, s.1996.

⁴⁹⁰ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.245.

Otopsi raporunun dosya arasına alınmamasını Yargıtay bozma nedeni olarak kabul etmektedir⁴⁹¹.

3.2.4.11 Tesadüfen elde edilen delil

Bir soruşturma veya kovuşturma kapsamında yapılan araştırma ve işlemler sırasında soruşturma veya kovuşturma konusu suç ile ilgili olmayan delil elde edilmesi durumunda bu delil, tesadüfen elde edilen delil olarak kabul edilmektedir⁴⁹². Koruma tedbirlerinin uygulanması sırasında tesadüfen elde edilen deliller için CMK m. 138’de düzenleme öngörülmüştür. Düzenlemeye göre, arama veya el koyma koruma tedbirleri uygulanırken mevcut soruşturma veya kovuşturma ile ilgili olmamakla birlikte başka bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilmesi halinde, tesadüfen elde edilen bu delilin muhafaza altına alınması mümkündür. Muhafaza altına alınan delil ile ilgili derhal Cumhuriyet savcılığına haber verilmektedir. Yine Adli ve Önleme Arama Yönetmeliği m. 10’da da aynı hususta düzenleme yapılmıştır⁴⁹³.

Tesadüfen delil elde edilmesine sebep olan koruma tedbirinin usulüne uygun bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Örneğin, usule aykırı şekilde yapılan arama tedbiri sonucunda tesadüfen başka bir delil edilmesi durumunda, tesadüfen elde edilen delilden de bahsedilemeyecektir⁴⁹⁴.

⁴⁹¹ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 30.06.2014 Tarih, 2013/5930 Esas, 2014/3663 Karar sayılı İlâmı, “Adli Tıp Kurumu Adana Grup Başkanlığı tarafından düzenlenen maktulenin ölümüne ilişkin ayrıntılı otopsi raporunun dosya arasına alınması gerektiğinin düşünülmemesi,(..) Bozmayı gerektirmiş olup, sanık müdafinin ve Cumhuriyet Savcısının temyiz itirazları bu nedenlerle yerinde görüldüğünden, hükmün tebliğnamedeki düşünce gibi CMUK.nun 321.maddesi gereğince BOZULMASINA,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.09.2024)

⁴⁹² Seçkin Koçer, “İletişimin Denetlenmesi Tedbirinde Tesadüfen Elde Edilen Deliller,” Adalet Dergisi, C:147, S:65, 2020, s.444.

⁴⁹³ Bkz. Adli ve Önleme Arama Yönetmeliği m.10: “Yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmakla birlikte, karar veya yazılı emirde konu edilmeyen, Yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek, bir delil elde edilirse; bu delil koruma altına alınır ve durum Cumhuriyet başsavcılığına derhâl bildirilerek el koyma işlemini gerçekleştirmek için Cumhuriyet savcısından yeni bir yazılı emir istenir. Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hâllerde ise kolluk âmirinin yazılı emriyle kolluk görevlileri elkoyma işlemini gerçekleştirebilir.”

⁴⁹⁴ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 13. Ceza Dairesi, 07.02.2017 Tarih, 2017/2298 Esas, 2017/2499 Karar sayılı İlâmı, “Cumhuriyet savcısı hazır bulunmaksızın konutta yapılan arama sırasında, CMK’nın 119/4. maddesindeki, “o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi bulundurulur” hükmünün ihlal edilmesi, aramanın hukuka aykırı olduğunu gösterir. **Arama sırasında tesadüfen elde edilen delilden bahsedilebilmesi için öncelikle, usulüne uygun olarak yapılmış olan bir arama gerekir. Hukuk düzeninin yasakladığı yöntemlerle toplanan deliller mahkemece dikkate alınamaz.**” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.08.2024)

Arama veya elkoyma koruma tedbiri uygulanırken mevcut ceza muhakemesi haricinde başka bir suça yönelik delil elde edilmiş ya da aynı suç kapsamında kalmakla birlikte arama ve elkoyma tedbirine konu edilmemiş başka bir delil veya emare bulunması mümkündür. Nitekim bu tedbirlerin uygulanması sonucu bulunan tesadüfî delil her suç aşçısından kullanılabilir⁴⁹⁵. Bu durumda tesadüfen elde edilen delil veya emareye ilişkin derhal Cumhuriyet savcısına bilgi verilmelidir. Cumhuriyet savcısının talimatı çerçevesinde tesadüfen elde edilen delil veya emarelerin yeni delil olarak geçici suretle muhafaza altına alınması söz konusu olabilecektir. Muhafaza altına alınmasından itibaren yirmidört saat içinde onay için sulh ceza hâkimliğine sunulur. Aksi halde tesadüfen elde edilen delil hukuka aykırı hale gelip hükme esas alınamaz⁴⁹⁶. Tesadüfen elde edilen delil ile hakkında koruma tedbiri kararı alınmamış olan delilin kaybolması veya yargılama açısından etkisini kaybetmesi engellenebilmektedir.

Tesadüfen elde edilen şey, delilin yanı sıra hakkında yakalama ve tutuklama kararı bulunan bir kimse de olabilmektedir. Örneğin, evde yapılan aramada o anda evde saklanmakta olup hakkında yakalama kararının bulunduğu anlaşılan bir kimse de ele geçirilebilir. Bu durumda yine Cumhuriyet savcısına bilgi vermek suretiyle alınacak talimat sonrasında gözaltına işleminin uygulanması ve kişinin adli makamlar huzurunda hazır edilmesi söz konusu olabilecektir.

Uygulamada tesadüfen elde edilen delilin, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında da ortaya çıkabildiği görülmektedir. Bu durumda mevcut soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmamasına rağmen CMK m. 135/6'da sayılan katalog suçlardan birinin işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilmişse, bu delilin tesadüfen elde

⁴⁹⁵ Emre Oğuz Meriç, Tesadüfen Elde Edilen Deliller, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2019, s.106.

⁴⁹⁶ Yargıtay 12. Ceza Dairesi, 27.06.2019 Tarih, 2016/11643 Esas, 2019/7862 Karar sayılı İlamı, "Kocaeli 1. Sulh Ceza Hakimliğinin 21/07/2014 tarih ve 2014/2 değişik iş sayılı kararına istinaden **uyuşturucu madde ele geçirmek için yapılan aramada suça konu kültür varlığı bulunduğu** bulduğunda, bunların koruma altına alınarak derhal Cumhuriyet savcısına bilgi verilmesi ve elkoyma işleminin gerçekleştirilebilmesi için Cumhuriyet savcısından yazılı emir istenmesi, ardından hakim kararı olmaksızın yapılan elkoyma işleminin yirmi dört saat içinde görevli hakim onayına sunulması gerektiği, ancak, somut olayda bunların hiçbirinin yapılmadığı ve **kültür varlıklarına yönelik elkoymanın hakim onayına sunulmadığı**, dolayısıyla Kocaeli 1. Sulh Ceza Hakimliğinin 21/07/2014 tarih ve 2014/2 değişik iş sayılı kararına dayanılarak yapılan **elkoyma hukuka uygun olmadığından, elde edilen delillerin hükme esas alınmasının da mümkün bulunmadığı**," UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.08.2024)

edilen delil kapsamında muhafaza altına alınması ve durumla ilgili Cumhuriyet savcılığına derhâl bilgi verilmesi gerekmektedir⁴⁹⁷.

Telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi tedbiri uygulanırken bu tedbire konu edilebilecek başka bir katalog suça ilişkin suçun işlendiği veya suça iştirak eden başka birilerinin de var olduğu tespit edilirse, bu durum hemen Cumhuriyet savcılığına bildirilir. Tesadüfen elde edilen delil, CMK m. 135'te sayılan katalog suçlardan birine ilişkin yeni bir delil ise bu delilin kullanılması mümkün olabilecektir. Bu durumda ortaya çıkan yeni delile, şüpheliye veya yeni suça ilişkin yeniden bir karar alınması gündeme gelecektir⁴⁹⁸. Ancak telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi tedbiri uygulanırken CMK m. 135'te düzenlenen katalog suçlar haricinde başka bir suçun işlenmiş olma ihtimali çerçevesinde delil veya şüpheli tespit edilmişse bu durumda elde edilen bilgilerin yeni delil olarak kullanılması mümkün değildir⁴⁹⁹. Bu durumun yalnızca yeni bir suç ihbarı olarak bildirilmesi söz konusu olabilecektir⁵⁰⁰. Tesadüfen elde edilen delil neticesinde ihbar olarak yeni bir soruşturma başlatılması halinde bu soruşturma sürecinde CMK m. 135 haricindeki tedbirlerle delil elde etme yoluna gidilerek suçun ispatlanması gerekecektir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında ceza muhakemesiyle bağlantısı olmayan, ancak CMK m. 135/8'de düzenlenen katalog suçlardan birinin işlendiğine ilişkin tesadüfi delil elde edilmişse bu delilin kullanılmasının mümkün olduğu belirtilmiştir⁵⁰¹. Ceza Genel Kurulu tarafından verilen başka bir kararda ise tesadüfen elde edilen delil, katalog suçlar dışında başka bir suçun işlendiğini ortaya koyması halinde kullanılamayacağı belirtilmiştir⁵⁰². Bu bağlamda katalog suçlar, koruma tedbirlerinin uygulanması sırasında elde edilen tesadüfi delillerin ceza muhakemesinde kullanılıp kullanılamayacağını belirlemektedir. Katalog suçlar belirlenmemiş olsaydı koruma tedbiri uygulanamayacak suçlar açısından da bu tedbirlerin

⁴⁹⁷ Adem Kartal, "Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi Sırasında Tesadüfen Elde Edilen Deliller," Terazi Hukuk Dergisi, C:5, S:49, 2010, s.107.

⁴⁹⁸ Ünver / Hakeri, 2024, s.1265.

⁴⁹⁹ Koçer, 2020, s.446.

⁵⁰⁰ Özen, 2023, s.969.

⁵⁰¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 08.03.2023 Tarih, 2016/16-126 Esas, 2023/130 Karar sayılı İlâmı, Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 03.07.2007 Tarih, 23/167 sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı (Erişim Tarihi: 21.08.2024)

⁵⁰² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 08.11.2009 Tarih, 2007/5-23 Esas, 2007/167 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı (Erişim Tarihi: 21.08.2024)

uygulanması mümkün hale geleceğinden tedbirlerin istisnai olmasının bir anlamı kalmayacaktı.

Tesadüfen elde edilen deliller genel anlamda CMK'da yer alan iletişimin denetlenmesi, arama, el koyma gibi koruma tedbirlerinin uygulanması sırasında elde edilen deliller için düzenlenmiş görülmektedir. Ancak teknik takip, gizli soruşturmacı gibi diğer koruma tedbirlerinin uygulanması sırasında da tesadüfi delil elde etme imkânı söz konusu olsa da CMK'da bu tedbirlere yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır.

Kolluk görevlisi tarafından teknik araçlarla izleme tedbiri uygulandığı sırada elde edilen tüm deliller, katalog suç ayırımı yapılmaksızın Cumhuriyet savcısına bildirilmesi gerekmekte olup; Cumhuriyet savcısı tarafından CMK m. 160 uyarınca deliller değerlendirilerek, katalog suçun işlendiğine dair şüphe konusunda değerlendirme yapılacaktır⁵⁰³.

Gizli soruşturmacı koruma tedbirinde ise doktrindeki bir görüşe göre CMK m.139/6 uyarınca bu tedbir ile elde edilen kişisel bilgiler başka soruşturma ve kovuşturma kapsamında kullanılamayacak, kişisel olmayan bilgiler niteliğindeki tesadüfen elde edilen deliller ise katalog suçlar arasında bulunduğu takdirde başka soruşturmada kullanılabilecektir⁵⁰⁴.

Yargıtay tarafından verilen bir kararda, her ne kadar gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izleme tedbirleri için tesadüfen elde edilen deliller hakkında CMK m. 138'deki gibi bir düzenleme bulunmasa da, ceza muhakemesinde kıyas yasağı bulunmadığından ilgili düzenleme kıyasen bu tedbirler hakkında uygulanabilecektir⁵⁰⁵. Ancak Yargıtay tarafından aksi yönde verilen kararlar da mevcut olup, ilgili kararlarda gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izleme tedbiri sonucu tesadüfen elde edilen delillerin kullanılamayacağı belirtilmiştir⁵⁰⁶. Kanaatimizce gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izleme tedbirleri

⁵⁰³ Kartal, 2014, s.21.

⁵⁰⁴ Mutlu Dinç, "Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi," Terazi Hukuk Dergisi, C:16 S:180, 2021, s.1488.

⁵⁰⁵ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 08.05.2017 Tarih, 2016/2524 Esas, 2017/5358 Karar sayılı İlamı, "...Yürütülen bir soruşturma veya kovuşturma sırasında, soruşturma veya kovuşturma konusu suç dışında bir suçun işlendiğini gösteren deliller tesadüfen elde edilen delillerdir. CMK'da arama, el koyma ve iletişimin denetlenmesi koruma tedbirleri için düzenlenmiş olan bu tip deliller, diğer (örneğin teknik takip, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi) koruma tedbirlerinin uygulanmasıyla da elde edilmiş olabilir. Böyle bir durumda Ceza Muhakemesi Hukukunda kıyas yasağı olmadığından CMK'nın 138. maddesi hükmü kıyasen bu deliller hakkında da uygulanabilecektir. " UYAP Karar Arama Ekranı (Erişim Tarihi: 21.08.2024)

⁵⁰⁶ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 23.12.2021 Tarih, 2021/2639 Esas, 2021/7158 Karar sayılı İlamı, " 'Tesadüfen elde edilen deliller' başlıklı CMK'nın 138. maddesi teknik araçlarla izlemeyi kapsamadığı gibi Kanunda teknik araçlarla izlemeye ilişkin olarak 138. maddedeki düzenlemeye benzer bir hükme yer verilmediğinden, teknik

kişilerin temel hak ve hürriyetlerine ağır müdahale içerdiğinden, bu tedbirlerle elde edilen tesadüf deliller hakkında da CMK m. 138'deki gibi bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

3.3 DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.3.1 Soruşturma Evresinde Delillerin Değerlendirilmesi

Ceza muhakemesinde toplanan deliller soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı tarafından iki aşamalı şekilde değerlendirilmektedir. İlk aşamada mevcut deliller çerçevesinde işlenen bir suç bulunup bulunmadığı, işlenen bir suçun bulunduğu kanaatine ulaşılması halinde ise bu suçun ispatı için eldeki delillerin yeterli olup olmadığı takdir edilmektedir⁵⁰⁷.

Soruşturma evresi, CMK düzenlemeleri çerçevesinde Cumhuriyet savcısının yönetiminde ilerlemektedir⁵⁰⁸. Bu evrenin önemi sebebiyle yapılan düzenlemelerde soruşturma evresi üzerinde çokça durulmaktadır. Soruşturma evresi, ceza muhakemesi açısından hazırlayıcılık ve ayıklayıcılık işlevi görmektedir⁵⁰⁹. Her durumun suç oluşturması ya da her suçun kovuşturma evresine konu edilmesi CMK kapsamında mümkün olmayabilmektedir. Soruşturma evresinin ayıklayıcılık işlevi, isnada konu olayların suç oluşturup oluşturmadığını, hangilerinin suç unsuru oluşturduğunu, soruşturma ve kovuşturma şartlarının oluşup oluşmadığını incelemeyi sağlamaktadır. Ayıklayıcılık işlevi sayesinde soruşturma evresi sonunda kovuşturmaya konu olabilecek olaylar belirlenmekte ve bu çerçevede iddianame düzenlenmektedir. Soruşturma evresinin hazırlayıcılık işlevinde ise ayıklayıcılık işlevi ile kovuşturma evresine geçilebileceği kanaatine varılan olaylarda, kovuşturma evresinin en kısa sürede ve en sağlıklı şekilde sonuçlanabilmesi için somut olaya ve suçu ispata yönelik tüm delillerin ve olguların toplanması söz konusu olmaktadır.

araçlarla izleme sırasında tesadüfen elde edilen delillerin soruşturma veya kovuşturma sırasında CMK'nin 217. maddesi kapsamında delil olarak kullanılmasının olanaklı olmadığı nazara alındığında; sanıklar X, Y ve Z hakkında CMK'nin 140. maddesi gereğince verilmiş teknik araçlarla izleme kararları bulunmakla birlikte diğer sanıklar hakkında bu yönde bir karar bulunmadığı, başka bir şahıs ve olay hakkında verilen izleme kararı sırasında tesadüfen elde edilen delillerin hakkında teknik araçlarla izleme kararı bulunmayan sanıklar bakımından yasak delil niteliğinde olduğu,” Yargıtay 5. Ceza Dairesi 22.02.2024 Tarih, 2022/147 Esas, 2024/1929 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı (Erişim Tarihi: 21.08.2024)

⁵⁰⁷ Birtek, 2017, s.48.

⁵⁰⁸ Bilge Burhanettin Gülcü, “Soruşturma Evresinin Tanımı, İşlevi, Özellikleri, Ülkemizdeki Tarihçesi,” Sosyal Bilimleri Dergisi, C:10, S:1, 2024, s.98.

⁵⁰⁹ Faruk Yasin Turinay, Ceza Muhakemesinde Delillerin Toplanması Hakim ve Mahkemenin Rolü, Ankara: 1.Baskı, 2024, s.80

Hazırlayıcılık işlevi sayesinde suçu ispata ilişkin elde edilen deliller ile kovuşturma aşaması daha hızlı ve etkin şekilde ilerleyerek sonuca varılabilmektedir⁵¹⁰.

Ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşılmasında ve faillerin ele geçirilmesinde delillerin olabilecek en doğru ve hızlı şekilde elde edilmesi oldukça önemlidir. Somut olayın çözülmesinde ve suçun ispatında temel rol oynayan deliller, yargılamanın temelini oluşturmaktadır. Delillerin somut olayı çözmeye elverişli olmasının yanı sıra hukuka uygun şekilde elde edilmiş olması da önem taşımaktadır. Toplanan delilin elde ediliş şekli hukuka uygun değilse bu delilin yargılamada kullanılması ve delile dayanılarak hüküm kurulması kabul edilmemektedir⁵¹¹. Delillerin hukuka uygun olmayan şekillerde elde edilmesi halinde elde edilen delilin hukuki değeri kalmamaktadır. Bu nedenle delillerin toplanmasında hukuk kurallarına riayet edilmesi gerekmektedir.

Keşif, olay yeri incelemesi, fotoğraflama yapılması, vücuttan örnek alınması, beden muayeneleri, mağdur ve şüphelilerin ifadelerinin alınması, tanıkların dinlenilmesi gibi işlemler maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında öneme sahip olduklarından, usuli işlemlerde gerekli dikkat ve özenin gösterilmesi beklenmektedir. Somut olayın açıklığa kavuşturulması ve atılı suçun ispatı açısından elde edilen her delil önem taşımaktadır. Bu delillerin ciddi bir kısmının soruşturma evresinde toplandığı gözetildiğinde, CMK’da düzenlenen usulü kurallara uyulmak suretiyle ivedi şekilde delillerin toplanması gereklidir.

Somut olayın gerçekleşmesi sırasında soruşturma makamları fiziken olay yerinde bulunmadıkları için maddi gerçeğe ulaşılması açısından alınan ifadeler ve toplanan deliller doğrultusunda ceza muhakemesinde ilerleme sağlanmaktadır. Toplanan deliller ve alınan ifadelere göre hayatın olağan akışı çerçevesinde somut olayın nasıl gerçekleşmiş olabileceğine dair değerlendirmede bulunulur. Bu nedenle çelişkili olan hususların giderilmesi ve tüm delillerin en doğru ve hızlı şekilde elde edilmesi gerekmektedir. Deliller ve ifadeler birlikte değerlendirilerek maddi gerçeğe ulaşılabilir.

Kolluk tarafından elde edilen deliller ile koruma tedbirleri uygulanmak suretiyle elde edilen deliller bir bütün halinde değerlendirilerek suçun ispatına ilişkin tüm deliller elde edildikten sonra şüpheli kişilerin atılı suçu işlediğine ilişkin yeterli şüpheyi ulaşan Cumhuriyet savcısı

⁵¹⁰ Ahu Karakurt, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi,” TBB Dergisi, S:82, 2009, s.2.

⁵¹¹ Kayaer, 2024, s.112.

tarafından CMK m. 170 ve 171’de düzenlenen hususlar çerçevesinde iddianame düzenlenerek kovuşturma aşamasına geçilmesi için kamu davası açılmaktadır. Bunun yanında Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma aşamasında uygulanan uzlaştırma, ön ödeme⁵¹², kamu davasının açılmasının ertelenmesi⁵¹³ ve seri muhakeme usulünün⁵¹⁴ uygulanması için de yeterli şüphe şartının gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Yeterli şüphe ise, şüphelinin açılacak olan ceza davasında mahkûm olma olasılığının beraat olma olasılığından daha fazla olmasıdır⁵¹⁵.

Delillerin hukuka aykırı şekilde elde edilmesi durumunda Cumhuriyet savcısının söz konusu delilleri değerlendirmede dikkate almaması ve iddianamede bu delillere dayanmaması gerekmektedir⁵¹⁶. Hukuka aykırı şekilde elde edilen deliller haricinde dosyada kamu davası açmaya yeterli kanaati oluşturacak deliller mevcut değilse Cumhuriyet savcısından kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermesi beklenmektedir. İsnat olunan suçun işlendiğine ilişkin hukuka aykırı şekilde elde edilen deliller haricinde somut nitelikte başkaca deliller mevcutsa iddianame düzenlenmesi mümkün olabilecektir. Düzenlenecek iddianamede hukuka aykırı şekilde elde edilen delillere değinilmeksizin hukuka uygun yollardan elde edilen delillere yer verilerek kamu davasının açılması talep edilmelidir. Bu kapsamda, Cumhuriyet savcısı tarafından hukuka aykırı delilin dosyadan çıkartılması gerekmekte olup⁵¹⁷; bu konuya ayrıca daha sonra değineceğimizden burada kısaca bahsetmekle yetiniyoruz.

Soruşturma evresinde elde edilen delilleri Cumhuriyet savcısı re’sen değerlendirmektedir⁵¹⁸. Bu değerlendirme çerçevesinde toplanan delillerin atılı suçu ispat edip etmediğine ve suçun şüpheli ile ilişkilendirilip ilişkilendirilemeyeceğine göre inceleme gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede Cumhuriyet savcısı, hukuki nitelendirmede bulunarak iddianame düzenlemekte ya da yeterli şüpheye ve kanaate ulaşamaması halinde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermektedir⁵¹⁹. Kamu davası açılması talebiyle iddianame düzenlenmesi halinde

⁵¹² Centel / Zafer, 2022, s.569.

⁵¹³ Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.736.

⁵¹⁴ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.495.

⁵¹⁵ Hasan Tahsin Gökcan, “Cumhuriyet Savcısının Delilleri Değerlendirme Yetkisi ve Yargıtay Uygulaması,” Ankara Barosu Dergisi, C:70, S:1, 2012, s.202.

⁵¹⁶ Özen, 2023, s.704.

⁵¹⁷ Özen, 2023, s.1248.

⁵¹⁸ Faruk Yasin Turinay, “Yeterli Şüphe Kıstası Çerçevesinde Cumhuriyet Savcısının Suçun Unsurlarını Değerlendirme Yetkisi,” Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:20, S:2, 2021, s.1648.

⁵¹⁹ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.321.

olaylar ile deliller ilişkilendirilerek hangi delilin hangi olayı nasıl ispat ettiğinin gerekçelendirilmesi ve kamu davası açma konusundaki yeterli şüpheyne ne şekilde ulaşıldığının açıklanması gerekmektedir⁵²⁰. Nitekim CMK m. 170/4'te bu durum, *“İddianamede, yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır.”* şeklinde açıklanmıştır. Bu kapsamda Cumhuriyet savcısı tarafından iddianamede genel ve soyut ifadelerle yetinilmemeli, tüm olaylar delillerle bağlantı kurularak, mahkeme tarafından hüküm kurulmuş gibi gerekçesiyle birlikte açıklanmalıdır⁵²¹. Bu durum, masumiyet karinesi ile de bağlantılı olup, amaç kişilerin sebepsiz yere haklarında iddianame düzenlenmesini engellemek ve lekenmeme hakkının korunmasını sağlamaktadır⁵²².

Bu şekilde kovuşturma evresinde yeni bir delil elde etme yoluna gidilmeksizin olabilecek en kısa sürede hüküm kurulması sağlanmaya çalışılmaktadır. Soruşturma evresinin aktif ve hukuki şekilde yürütülmesi, masumiyet karinesi ve adil yargılanma ilkesi açısından önem taşımaktadır⁵²³. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının, somut olaya ilişkin delilleri ciddi bir titizlikle değerlendirmesi gerekmektedir. *“Yeterli şüphe”* kavramı, dosyada yer alan delillerin ve ifadelerin değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkacak kanaatle gündeme gelmektedir. Nitekim Yargıtay tarafından verilen bir kararda da bu durum: *“5271 sayılı Kanun'un 170 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre kamu davası açılabilmesi için soruşturma aşamasında toplanan delillere göre suçun işlendiğine dair yeterli şüphe bulunması gerekir. Suç ihbar veya şikayeti yoluyla soruşturma yaparak maddi gerçeğe ulaşma yükümlülüğü ve yetkisi bulunan Cumhuriyet savcısı, soruşturma sonucunda elde edilen delilleri değerlendirerek kamu davası açmayı gerektirir nitelikte yeterli şüphe olup olmadığını takdir edecektir. Ancak soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının delil değerlendirmesiyle, kovuşturma aşamasında hakimin delilleri değerlendirmesi birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Anılan maddeye göre soruşturma aşamasında toplanan deliller kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşturup oluşturmadıkları çerçevesinde incelemeye tabi tutulurken, kovuşturma aşamasında, isnad edilen suçun işlenip işlenmediği hususunda mahkumiyete yeter olup olmadığı ve tam bir vicdani kanaat oluşturup oluşturmadığı*

⁵²⁰ Murat Balci, “Delillerin, Suçun İşlendiği Hususunda Yeterli Şüphe Sebebi Oluşturması (CMK m. 170/2),” Terazi Hukuk Dergisi, C:7, S:72, 2012, s.14.

⁵²¹ Cumhur Şahin / Neslihan Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku I, 12. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s.97.

⁵²² Gökçen / Bacaksız / Alşahin / Çakır, 2023, s.592.

⁵²³ Turinay, 2021, s.1659.

çerçevesinde değerlendirilmektedir” şeklinde açıklanmıştır⁵²⁴. Bu noktada soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacak olan delil değerlendirilmesi, maddi gerçeğe ulaşmaktan ziyade, kamu davasını açmak için yeterli şüphenin oluşup oluşmadığını tespit etme noktasındadır⁵²⁵.

3.3.2 Kovuşturma Evresinde Delillerin Değerlendirilmesi

Kovuşturma evresi, Cumhuriyet savcısının iddianame düzenleyerek kamu davasının açılmasını talep etmesi üzerine iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesi ile başlamaktadır⁵²⁶. İddianamenin kabulü ile soruşturma aşaması son bulmakta, kovuşturma aşamasına geçiş yapılmaktadır. Mahkeme, iddianameyi kabul etmeden önce CMK m. 174’e göre iddianamenin iadesini gerektirecek bir durum olup olmadığını inceleyerek karar vermektedir. CMK m. 174’te sınırlı olarak sayılan iddianamenin iadesi sebeplerinden biri mevcut değilse mahkeme, iddianameyi kabul ederek kovuşturma sürecini başlatmaktadır. Sınırlı olarak sayılan iddianamenin iadesi sebepleri dışında başka sebeplerle iddianamenin iade edilmesi kanunen mümkün değildir. İddianamenin iadesi müessesesi sebebiyle Cumhuriyet savcısının soruşturma aşamasında kovuşturma aşaması için gerekli tüm delilleri mümkün olduğu ölçüde toplaması, savunma hakkının kısıtlanmamasını ve adil yargılanma ilkesini gözetmesi beklenmektedir. Ayrıca Cumhuriyet savcısının iddianame düzenlerken CMK m. 170’de yer alan tüm hususlara yer vermesi gerekmektedir. Bu bağlamda ilgili tüm delilleri toplaması, ifadeleri alması ve şekli kurallara da riayet etmesi iddianamenin kabulü ile kovuşturma evresine geçilmesi için önem taşımaktadır.

CMK m. 174/1-a maddesinde, CMK m. 170’e aykırı olarak düzenlenen iddianamenin iade edileceği düzenlenmiştir. CMK m. 170/2’de de Cumhuriyet savcısının yeterli şüpheye ulaştığı takdirde iddianame düzenleyeceği belirtilmiştir. Doktrinde de yeterli şüpheye ulaşılmadan açılan iddianamenin iade edilip edilemeyeceği hususu tartışmalıdır. Kanuni düzenlemeye göre CMK m. 170/2’ye göre iddianame iade edilebilecektir⁵²⁷. Ancak daha önce de bahsettiğimiz üzere soruşturma evresinde delilleri değerlendirme yetkisi

⁵²⁴ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 01.07.2024 Tarih, 2024/3706 Esas, 2024/9387 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 10.08.2024)

⁵²⁵ Centel / Zafer, 2022, s.555.

⁵²⁶ Bkz. CMK m.175: “İddianamenin kabulüyle, kamu davası açılmış olur ve kovuşturma evresi başlar.”; Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.472.

⁵²⁷ Karekahya, 2023, s.339.

Cumhuriyet savcısında olup delillerin değerlendirilmesi ise kamu davası açmak için yeterli şüphenin oluşup oluşmadığı kapsamındadır. Dolayısıyla da kanaatimizce mahkeme, Cumhuriyet savcısı tarafından ulaşıldığına kanaat getirilen yeterli şüphenin oluşmadığını belirterek iddianameyi iade etmemelidir. Nitekim Cumhuriyet savcısı, yeni delil elde etmeye veya kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermeye zorlanamayacağından CMK m. 170/2'ye dayanarak iddianame iade edilmemeli, gerekirse mahkeme tarafından beraat kararı verilmelidir⁵²⁸.

Ceza muhakemesinde kovuşturma aşamasına geçildiği zaman hâkim, Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamede belirtilen olay anlatımları, fiiller ve fail ile sınırlı olacak şekilde hareket etmektedir. Nitekim CMK m. 225'te de hükmün ancak iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiil ve fail hakkında verileceği düzenlenmiştir. Ancak hâkimin bu sınırlaması, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını sağlayacak deliller açısından geçerli değildir. Hâkim, soruşturma aşamasında elde edilen ve dosya içerisinde bulunan delillerle sınırlı şekilde yargılama yapmakla yükümlü değildir. Kovuşturma aşamasında hâkim, iddianamede belirtilen sevk maddesinin hukuki nitelendirilmesinin farklı olduğu kanaatine varırsa bu nitelendirmeye bağlı olmaksızın gerekli ek savunma hakkını tanıyarak farklı bir değerlendirmede bulunabilmektedir⁵²⁹. Kovuşturma aşamasında somut olaya ilişkin yeni bir delilin ortaya çıkması durumunda da sanıktan ek savunma alınmaktadır. Böyle durumlarda alınan ek savunma, sanığın savunma hakkının kısıtlanmaması ve adil yargılanma ilkesi açısından çok önemli görülmektedir. Hâkim, gerekli görmesi halinde sonradan ortaya çıkan ve suçun sübutuna etki edebilecek delillerin re'sen toplanması yolunu maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için tercih edebilecektir⁵³⁰.

Kovuşturma aşamasında taraflar, delil toplanması için talepte bulunabilirler⁵³¹. Hâkim, soruşturma aşamasında bazı delillerin eksik bırakıldığı kanaatine varırsa maddi gerçeğe ulaşmak için tarafların taleplerini kabul ederek delil toplama yoluna gidebilir. Uygulamada tevsii tahkikat (soruşturmanın genişletilmesi) talebi olarak bilinin bu durum, iddianamede gösterilmeyen yeni delillerin duruşma evresinde araştırılıp tartışılması anlamına

⁵²⁸ Rezan Epözdemir, "İddianamenin İadesi," Terazi Hukuk Dergisi, C:13, S:138, 2018, s.17.

⁵²⁹ CMK m.226'ya göre: "Sanık, suçun hukukî niteliğinin değişmesinden önce haber verilip de savunmasını yapabilecek bir hâlde bulundurulmadıkça, iddianamede kanunî unsurları gösterilen suçun değiştiği kanun hükmünden başkasıyla mahkûm edilemez."

⁵³⁰ Yenisey / Nuhoğlu, 2021, s.688.

⁵³¹ Centel / Zafer, 2022, s.818.

gelmektedir⁵³². Bu kapsamda kovuşturma aşamasında somut olayın açıklığa kavuşturulmadığı kanaati hâsıl olursa tevsii tahkikat talebinde bulunulması mümkündür. Kural olarak tevsii tahkikat talebinin ve delil toplanması taleplerinin reddedilmemesi gerekmektedir. Ancak bu taleplerin, CMK m. 206/2 gereği delil hukuka aykırı ise veya esasa bir etkisi olmamakla birlikte amaç süreci uzatmak ise gerekçe belirtilmek suretiyle hâkim tarafından reddedilmesi söz konusu olabilecektir⁵³³.

Kovuşturma aşamasında duruşmaya geçildiğinde CMK m. 191/3-c,d'ye göre ilk önce sanığın savunması alınmaktadır. CMK m. 206 gereği de delillerin değerlendirilmesi, sanığın savunması alındıktan sonra yapılır. Sanığın yokluğunda duruşma yapılması mümkün değildir⁵³⁴. Ancak sanık, CMK m. 206'da belirtildiği üzere herhangi bir mazeret belirtmeksizin duruşmaya gelmemişse yargılamanın ilerlemesi ve usul ekonomisi açısından savunması alınmamış olsa da delillerin değerlendirilmesine geçilebilecektir. Doktrinde CMK m. 193 ile m. 206'nın birbiriyle çelişkili olduğu ifade edilmektedir⁵³⁵. Nitekim ilgili düzenleme ile CMK m. 193'te belirlenen istisnai hallerin dışında, sanık bulunmasa dahi duruşma yapılabilir⁵³⁶. Uygulamada da sanığın savunması alındıktan sonra diğer duruşmalarda hazır bulunması aranmaksızın delillerin ortaya konulduğu görülmektedir. Bu bakımdan CMK m. 206 uyarınca sanığın mazeretsiz olarak gelmemesi sebebiyle duruşmaya devam edilmesi şeklindeki uygulama, sanığın doğrudan soru sorma ve yüzleştirme hakkını engelleyecek şekilde kullanılmamalı, istisnai hallerde uygulanmalıdır⁵³⁷. Ayrıca bu durumda sanık gelmediği takdirde karar da verilemeyecektir⁵³⁸. Sanığın yokluğunda yapılan işlemlerle ilgili sanığın bilgilendirilmesi, savunma hakkının kısıtlanmaması açısından önem taşımaktadır. CMK m. 206'da ise sanığın mazeret bildirmek suretiyle duruşmaya gelmemesi durumunda ne yapılacağı açıkça düzenlenmemiştir. Bu durumda sanığın diğer duruşmaya

⁵³² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 17.09.2019 Tarih, 2018/15-536 Esas, 2019/538 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 10.08.2024)

⁵³³ Ersan Şen, Yorumluyorum -XIV-, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s.312

⁵³⁴ CMK m.193' göre: "*Kanunun ayırık tuttuğu hâller saklı kalmak üzere, hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılmaz.*"

⁵³⁵ Centel / Zafer, 2022, s.798.

⁵³⁶ Ünver / Hakeri, 2024, s.1594.

⁵³⁷ Şen, 2017, s.314.

⁵³⁸ Erkan Sarıtaş, "Ceza Muhakemesinde Sanığın Yokluğunda Duruşma," İstanbul Hukuk Mecmuası, C:78, S:3, 2020, s.1543.

çağrılarak savunmasının alınması suretiyle eksikliklerin giderilmesi söz konusu olabilecektir⁵³⁹.

Dosyada tüm deliller toplandıktan ve dosya tamamlandıktan sonra delillerin tartışılması aşamasına geçilmektedir. Ceza muhakemesinde bu aşamada iddia makamını temsil eden Cumhuriyet savcısından esas hakkında mütalaası sorulmaktadır. Soruşturma savcılığı ile duruşma savcılığı birbirinden farklıdır. Soruşturma aşamasında elde ettiği deliller açısından yeterli şüphe ile yetinerek iddianame düzenleyen Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında elde edilen delillerle birlikte bütün olarak dosyayı değerlendirmektedir. Duruşma savcısı mütalaa için dosyanın son haliyle sanığın mahkûmiyetine yeterli delil olup olmadığını incelemektedir. İddianame düzenleyerek kamu davası açmak için yeterli görülen deliller, kovuşturma evresinde toplanan delillerle birlikte sanığın mahkûmiyeti için yeterli değilse, Cumhuriyet savcısı esas hakkındaki mütalaasında mahkûmiyet talep etmeyebilir. Sanığın cezalandırılması haricinde başka bir hüküm kurulması ya da beraatına hükmedilmesini talep edebilir. Ancak gerek soruşturma gerekse kovuşturma aşamasında toplanan deliller ve ifadeler çerçevesinde suçun sanık tarafından işlendiği sabitse bu durumda Cumhuriyet savcısı, esas hakkındaki mütalaasında sanığın cezalandırılmasını kamu adına talep edebilir. Bu kapsamda delillerin bütün olarak tartışılması ve değerlendirilmesi aşamasında CMK m. 216 uyarınca katılan veya vekilinin beyanı alınıp, Cumhuriyet savcısının mütalaası sonrasında savunma makamı mütalaaaya karşı beyanda bulunur. Savunma makamının buradaki beyanı savunma hakkının kullanılması için oldukça önemli olup, sonrasında Cumhuriyet savcısı, gerekli görmesi halinde mütalaasını değiştirebilir ya da tekrar görüş belirtebilir. Tüm bunlardan sonra ise sanığa son söz verilmektedir. Son sözden sonra hâkim, yargılama sürecinde ortaya konulan ve duruşmada tartışılan deliller üzerinden bir karara vararak hüküm kurmaktadır.

Soruşturma aşamasında şüpheli lehine ve aleyhine olacak şekilde toplanan tüm deliller, kovuşturma aşamasında mahkeme tarafından re'sen incelenir. Dosya içerisindeki deliller, kolektiflik ilkesi çerçevesinde duruşmada hazır bulunan tüm taraflarca değerlendirilir. Bu kapsamda yalnızca hâkim değil, iddia ve savunma makamları tarafından da delillerin doğrudan incelenmesi ve mevcut delillere ilişkin görüşlerinin alınması söz konusu olabilecektir. Kaldı ki duruşmada ortaya konulup tartışılmayan delillerin hükme esas

⁵³⁹ Özen, 2023, s.1309.

alınması kanunen mümkün değildir. Bu nedenle delillerin doğrudan değerlendirilmesi ilkesi ile re'sen inceleme ilkesi birbiriyle iç içe geçmektedir. Kovuşturma evresinde iki duruşma arasında yeni bir delil ortaya çıkarsa bu delil ceza muhakemesinin çelişmeli muhakeme ve silahların eşitliği ilkeleri gereği, haberdar olmaları ve görüşlerinin alınması için taraflara bildirilmelidir⁵⁴⁰.

Hâkim, kovuşturma evresinde yapılan yargılama sonucunda atılı suçun sanık tarafından işlendiğine kanaat getirmişse ispata ilişkin delillerle gerekçelendirmede bulunarak mahkûmiyet hükmü kurabilmektedir. Ceza muhakemesine hâkim olan vicdani ispat sistemi doğrultusunda hâkim, delilleri serbest değerlendirme imkânına sahiptir. Yargılama konusu somut olaya ilişkin toplanmış delilleri duruşmada ortaya koyup tartışmak suretiyle, tamamını değerlendirerek sonuca ulaşmaktadır. Bu kapsamda vicdani ispat sistemi, hâkimin zihinsel ve vicdani değerlendirmesine dayanmaktadır. Hâkim, tüm delilleri atılı suçun ispatı çerçevesinde hukuk kurallarına ve insan haklarına uygun olacak şekilde serbestçe değerlendirerek özgürce hüküm kurabilmektedir.

Hâkim, yargılama sırasında birbiriyle çelişen delillerin ve ifadelerin dosyada mevcut olduğunu fark ederse bu çelişkiyi gidermekle yükümlüdür. Bütün olarak bakıldığında hüküm kurmak için delillerin birbiriyle uyumlu olması beklenmektedir. Örneğin, aynı olaya ilişkin zıt beyanda bulunan iki kişi söz konusuysa bu kişilerin ifadeleri arasındaki çelişki belirtilerek giderilmeye çalışılmalıdır. Hâkim, hangi beyanın hayatın olağan akışına daha uygun, akılcı ve gerçekçi olduğunun değerlendirmesini yapmaktadır. Burada önemli olan husus maddi gerçeğe ulaşmak olduğundan, çelişkinin giderilmesi önem taşımaktadır. Birbiriyle çelişen delillerin hükme esas alınması mümkün değildir. Hüküm açısından birbirini tamamlayıcı delillere yer verilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda hâkim tarafından hangi delilin üstünlük tanınarak hükme esas alındığının, hükme esas alınmayan delilin neden hükme esas alınmadığının gerekçede ayrıntılı bir şekilde açıklanması gerekmektedir⁵⁴¹.

⁵⁴⁰ Özen, 2023, s.1309.

⁵⁴¹ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 28.02.2018 Tarih, 2015/3604 Esas, 2018/1663 Karar sayılı İlâmı, “Ceza muhakemesinin asıl amacı maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır. Buna ulaşılabilecek araç ise delillerdir. Deliller; samimi açıklamalar, tanık beyanı, sanık ve tanıktan başka kişilerin açıklamaları, tutanaklar, özel yazılı açıklamalar, görüntü ve/veya ses kayıt eden açıklama ve belirtiler olarak ayrıma tabi tutulabilir. Suç konusu ve/veya alet olayın parçası iken, olay yerinde kalan her türlü iz ve eser belirti delil olup, olayı temsil eden dolaylı delildir. Bütün ispat araçları delildir. Tüm deliller eş değerdedir. Eylem veya eylemlerin bir suç olup olmadığı delillerin yorumu ile saptanır. Hakim hangi kanıtı nasıl yorumladığını sonuca ulaştığını gerekçedeki mantıksal kronolojik dizi ise iddia, savunma, kanıtlar ve kanıtların yorumu ile sabit görülen eylem,

3.3.3 Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi

Her ne kadar ceza muhakemesi hukukunda amaç maddi gerçeğe ulaşmak olsa da ve maddi gerçeğe ulaşmak için delil serbestisi ilkesi bulunsa da bu serbesti tamamen sınırsız ve mutlak olmayıp, olayın ispat edilmesi ve mahkemece delillerin serbest bir şekilde ele alınıp değerlendirilebilmesi için o delilin hukuka aykırı bir şekilde elde edilmemiş olması gereklidir⁵⁴². Nitekim CMK m. 217/2’de yüklenen suçun hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş olduğu takdirde her türlü delille ispat edilebileceği, m. 206/2-a’da ise delilin kanuna aykırı olarak elde edilmesi durumunda ortaya konulmasının reddolunabileceği düzenlenmiştir. Anayasa’nın 38/6. maddesine göre de kanuna aykırı deliller hükme esas alınamaz. Maddelerde görüldüğü üzere Ceza Muhakemesi Kanunu’nda hukuka aykırı delillerin hükme esas alınamayacağı, Anayasa’da ise kanuna aykırı delillerin hükme esas alınamayacağı düzenlenmiştir. Yargıtay ve doktrindeki görüşe göre CMK’daki “*hukuka aykırı deliller*” şeklindeki kavramın kanunlar ile birlikte hukukun genel ilkelerini ve içtihatlarını da kapsadığı, dolayısıyla da Anayasa’da düzenlenen “*kanuna aykırı deliller*” şeklindeki düzenlemeye göre daha geniş içeriği olan bir düzenleme olduğu ifade edilmektedir⁵⁴³.

Hukuka aykırı delilin mahkemece değerlendirmeye alınmamasındaki amaç kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesini engellemek, yargılama makamlarını disipline etmek ve hukuki güvenilirliği sağlamaktır⁵⁴⁴. Bu kapsamda delil yasakları, öncelikle sanığın temel hakların koruyarak, meşru bir şekilde cezalandırılmasını sağlayacaktır⁵⁴⁵. Bunun yanında soruşturma aşamasında kolluk birimi kişinin temel hak ve özgürlüğünü ihlal ederek bir delil elde etmesi durumunda bu delilin hükme esas alınmaması, kolluk birimini daha sonraki soruşturmalarda hukuka uygun davranmaya özen göstermek zorunda bırakacaktır.

ihlal edilen norm ve bunun yorumu ile ulaşılan sonuçla hüküm şeklinde olmalıdır.(.) Taraflar arasında önceye dayalı bir husumet bulunduğu dair bir bilginin yansımadığı dosyada mağdurun aşamalarda değişiklik göstermeyen iddiası ve bu iddiasını doğrulayan 15.06.2012 tarihli doktor raporuna hangi sebeplerle itibar olunmadığı dahi açıklanıp, denetlenebilir şekilde karar yerinde gösterilmeden, yerinde ve yeterli olmayan gerekçe ile yargılamaya devamla yağma ve hakaret suçları ile ilgili yazılı şekilde hüküm kurulması,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 29.08.2024)

⁵⁴² Şahin / Göktürk, 2022, s.86.

⁵⁴³ Doğan Soyaslan, “Hukuka Aykırı Deliller,” Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C:7, S:3-4, 2003, s.9-26, Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 25.11.2014 Tarih, 2013/9-841 Esas, 2014/513 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁵⁴⁴ Mesut Bedri Eryılmaz, “Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri,” 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012, s.651.

⁵⁴⁵ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.339.

Doktrinde hukuka aykırı delilin hükme esas alınıp alınmaması konusunda farklı görüşler mevcut olup, bu görüşler; hukuka aykırı delilin hükme esas alınabileceğine ilişkin mutlak kabul, hukuka aykırı delilin mutlak yasak kapsamında hükme esas alınamayacağına ilişkin mutlak yasak ve hukuka aykırı delilin belirli şartlar altında hükme esas alınabileceğine ilişkin nispi yasak görüşüdür⁵⁴⁶.

Mutlak yasak görüşüne göre, hukuka aykırı delil hiçbir şekilde hükme esas alınmayacak olup; muhakeme hukukumuzda, CMK ve Anayasa'da bulunan düzenlemeler değerlendirildiğinde mutlak yasak görüşünün benimsendiği kabul edilmektedir⁵⁴⁷. Mutlak kabul görüşüne göre ise; ceza muhakemesinin asıl amacının maddi gerçeği bulmak olduğundan, hukuka aykırı delil ile suçu işlediği sabit olan kişinin cezalandırılması gerekmektedir. Aksi takdirde bu durumun suçluların cezasız kalmasına ve kamusal menfaatin bozulmasına yol açabileceği belirtilerek, delilin nasıl ve ne şekilde elde edildiğine bakılmaksızın hükme esas alınması gerektiği savunulmaktadır⁵⁴⁸.

Nispi yasak yaklaşımına göre mahkeme tarafından hukuka aykırı bir delil ile karşılaşıldığı takdirde, somut olayın özelliklerine ve durumuna göre delil hakkında ayrı bir değerlendirme yapılması gerekmektedir⁵⁴⁹. Bu kapsamda, doktrindeki bir görüşe göre delilin kullanılmasını tamamen yasaklayan bir kanun yok ise ve sanığın adil yargılanma hakkı ihlal olmayacaksa kanuna aykırı delil kullanılabilecektir⁵⁵⁰. Ancak doktrindeki aksi görüşe göre, bu şekildeki uygulamaların hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmadığı, kişileri öç almaya sokabileceği ve insan hakları ihlaline yol açabileceği ifade edilmektedir⁵⁵¹.

Doktrinde hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesi konusunda da birçok teori geliştirilmiştir. Bu kapsamda gelişen hak alanı teorisinde maddi gerçeği araştırmak ön planda olup; bunun sınırı sanığın hak alanına girilmemesidir⁵⁵². Nitekim bu teoride sanığın haklarının hangi ölçüde ihlal edildiği değerlendirilir⁵⁵³. Diğer bir teori ise koruma amacı

⁵⁴⁶ Mehmet Gödekli, "Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı," Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:65, S:4, 2016, s.1828.

⁵⁴⁷ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.585.

⁵⁴⁸ Gödekli, 2016, s.1828.

⁵⁴⁹ Gödekli, 2016, s.1834.

⁵⁵⁰ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.602.

⁵⁵¹ Öztürk vd., 2023, s.409.

⁵⁵² Öztürk vd., 2023, s.409.

⁵⁵³ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.339.

teorisidir. Koruma amacı teorisinde hukuka aykırı delilin elde edilmesi sırasında ihlal edilen hükmün koruduğu yarar değerlendirilir⁵⁵⁴. Yine bu teoride sanığın temel haklarını ihlal etmeyen hukuka aykırı deliller hükme esas alınabilir⁵⁵⁵. Bir başka teori ise değerler tartımı teorisidir. Bu teoride sanığın cezalandırılmasına ilişkin kamu menfaati ile sanığın bireysel menfaati karşılıklı olarak tartılarak, hukuka aykırı delilin yasak olup olmadığı her somut olay çerçevesinde ayrıca değerlendirilmelidir⁵⁵⁶.

AIHM'e göre bir delilin hukuka aykırı olarak elde edilmiş olması tek başına adil yargılanma hakkının ihlali anlamına gelmez⁵⁵⁷. Schenk/Almanya davasında AIHM, hukuka aykırı delil niteliğindeki ses kayıtlarının tek başına hükme esas alınmamış olması ve delilin savunma makamı tarafından yeterince sorgulanmış olması sebebiyle adil yargılanma hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir⁵⁵⁸. AIHM, delilin hukuka aykırı olup olmadığından ziyade, yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığı noktasında değerlendirme yapmaktadır⁵⁵⁹. Ancak işkence ve kötü muamele sonucu elde edilen delillerin hükme esas alınması AIHM tarafından her halde AIHS m. 6/2 uyarınca adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirilmektedir⁵⁶⁰.

Yargıtay tarafından hukuka aykırı delil kavramı; *"maddi gerçeğin araştırılması aşamasında kişisel ya da toplumsal değerlerin korunması zorunludur. Bu değerlerin korunması amacıyla kanun koyucu delillerin serbestliği ilkesine "delil yasakları" olarak adlandırılan birtakım sınırlamalar getirmiştir. Delil yasakları, "delil elde etme" ve "delil değerlendirme" yasağı olarak iki gruba ayrılmaktadır. Delillerin elde edilme şekline ilişkin yasaklara "delil elde etme yasakları", hukuka uygun elde edilmiş bile olsa o delilin yargılamada ortaya konulup değerlendirilebilmesine ilişkin yasaklara ise "delil değerlendirme yasakları" denilmektedir."* şeklinde açıklanmıştır⁵⁶¹.

⁵⁵⁴ Kayaer, 2024, s.232.

⁵⁵⁵ Centel / Zafer, 2022, s.844; Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.340.

⁵⁵⁶ Öztürk vd., 2023, s.413.

⁵⁵⁷ Çınar, 2004, s.47.

⁵⁵⁸ Schenk/Almanya, 09.05.2007 Tarih, 42541/02 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 10.09.2024)

⁵⁵⁹ Budak/Türkiye, 16/02/2021 Tarih, 69762/12 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 10.09.2024)

⁵⁶⁰ Karekahya, 2023, s.207.

⁵⁶¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 10.12.2013 Tarih, 2013/10-483 Esas, 2013/599 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 10.09.2024)

Çalışmamızın bu kısmında öncelikle delil elde etme yasağına değineceğiz. Nitekim beyan delilinin, belge delilinin veya belirti delilinin kanunda belirtilen usullere aykırı şekilde elde edilmesi durumunda, bu deliller hukuka aykırı şekilde elde edilmiş olacaktır⁵⁶². Delil elde etme yasağına verilecek ilk örnek, CMK m. 45 vd. maddeleri uyarınca çekinme hakkı olan tanığın hakları hatırlatılmadan beyanın alınması ile şüpheli veya sanığın CMK m. 147 uyarınca hakları hatırlatılmadan ifadesinin ve sorgusunun yapılması halidir. Bu şekilde alınan beyanlar delil elde etme yasağı kapsamında olup, hükme esas alınamayacaktır⁵⁶³.

Delil elde etme yasaklarına örnek bir diğer konu ise CMK m. 148 kapsamında ifade ve sorgu sırasında yasak yöntemlerin kullanılmasıdır. Yasak yöntemlere hâkim, Cumhuriyet savcısı veya kolluk tarafından şüpheli veya sanıktan ikrar veya başka bir delil elde etmek amacıyla başvurulabilir⁵⁶⁴. CMK m. 148'e göre şüpheli veya sanığın özgür iradesini etkileyecek fiziksel şiddet göstererek kötü davranılması, istemediği halde konuşturmak amacıyla ilaç verilmesi, alkol veya uyuşturucu madde verilmesi, aldatma, cebir veya tehdit kullanılması, uzun, sistematik şekilde ruhsal ve fiziksel işkence yapılması, yalan makinesi gibi bazı cihazların kullanılması, hukuka aykırı vaat verilmesi gibi durumlar yasak yöntemlere örnek gösterilebilir⁵⁶⁵. Maddede sayılan yöntemler çoğaltılabilecek olup; tahdidi değildir⁵⁶⁶. Bu kapsamda hukuka aykırı şekilde alınan ifade ve sorgu sırasında şüpheli veya sanık, suçunu ikrar etse dahi bu beyan delil olarak değerlendirilemeyecektir. Şüpheli veya sanığın hukuka aykırı ikrarı ile diğer koruma tedbirleri uygulanarak farklı deliller elde edildiği durumlarda, ikrarın elde edilmesi hukuka aykırı olduğundan, hukuka aykırı delil ile ulaşılan delil de hukuka aykırı olacak ve hükme esas alınamayacaktır⁵⁶⁷. Kişinin rızası olsa dahi bu deliller kullanılamayacaktır⁵⁶⁸.

Delil elde etme yasaklarına bir diğer örnek ise, yukarıda bahsettiğimiz delil elde etme yöntemlerinde ve koruma tedbirlerinde kanunda belirlenen usullere aykırı davranılarak delil

⁵⁶² Özen, 2023, s.694.

⁵⁶³ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 21.03.2016 Tarih, 2015/28003 Esas, 2016/7032 Karar sayılı İlamı, “*Sanığa, sorgusu sırasında 5271 sayılı CMK'nin 147. maddesindeki haklarının hatırlatılmaması ve iddianame okunmaması suretiyle 5271 sayılı CMK'nin 191/3-b-c maddelerine aykırı davranılması,*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi, 10.09.2024); Özen, 2023, s.695.

⁵⁶⁴ Centel / Zafer, 2022, s.273.

⁵⁶⁵ Ünver / Hakeri, 2024, s.1648.

⁵⁶⁶ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.290.

⁵⁶⁷ Gedik, 2022, s.384.

⁵⁶⁸ Yener Ünver, “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız,” Ceza Hukuku Dergisi, C:1, S:2, 2006, s.117.

elde edilmesidir. Bu kapsamda usule aykırı olarak arama, elkoyma, iletişim tespiti, teknik araçla izleme⁵⁶⁹, gizli soruşturmacı, otopsi, beden muayenesi ve moleküler genetik inceleme sonucu delil elde edilmesi durumunda bu delil hükme esas alınamayacaktır.

Uygulamada sıkça başvurulanan bir delil elde etme yöntemi olan arama tedbirinin kanunda belirtilen usule aykırı olarak uygulanması durumunda, elde edilen delil hükme esas alınamayacaktır. Bu kapsamda Yargıtay, kapalı paketin CMK m. 129'a aykırı şekilde açılıp aranması ve el konulması sonucu elde edilen delilin hükme esas alınamayacağına karar vermiştir⁵⁷⁰. Arama işleminin ihtiyar heyetinden iki kişi huzurunda yapılmasına ilişkin Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından verilen eski tarihli bir kararda ise kanunun belirttiği şekilde komşulardan veya ihtiyar heyetinden iki kişinin arama işlemine katılmaması konusunda, *“Hal böyle iken; sırf arama sırasında şekle ilişkin bir koşul ihlal edildi diye aramanın hukuka aykırı sayılamayacağı, bir başka deyişle; sadece bu nedenle, ele geçen delilleri hukuka aykırı biçimde elde edilmiş delil olarak nitelenemeyeceği,”* denilerek arama işlemi hukuka uygun kabul edilmiştir⁵⁷¹. Ancak Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından bu görüşten dönülerek, yeni tarihli kararlarda arama işlemi sırasında Cumhuriyet savcısı hazır değilse o yer ihtiyar heyetinden veya komşularından iki kişinin arama sırasında hazır bulundurulması gerektiği, aksi halde yapılan aramanın usulsüz olduğu belirtilmektedir⁵⁷².

İletişimin denetlenmesine ilişkin koruma tedbirinin, araya teknik bir vasıta konularak uygulanması gerekmektedir⁵⁷³. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu, iki kişi arasındaki telefon görüşmesinin herhangi bir teknik cihaz kullanılmadan çıplak kulakla dinlenilmesinin, CMK m. 135 kapsamında iletişimin denetlenmesi kapsamında

⁵⁶⁹ Yargıtay 20. Ceza Dairesi, 15.11.2016 Tarih, 2015/16325 Esas, 2016/5529 Karar sayılı İlâmı, *“Hukuka uygun olmayan teknik izlemelerle elde edilen delillere dayanılarak sübuta gidilmesinin mümkün olmadığına gözetilmemesi,”* UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 18.09.2024)

⁵⁷⁰ Yargıtay 20. Ceza Dairesi, 09.10.2019 Tarih, 2017/1452 Esas, 2019/5251 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Ekranı. (Erişim Tarihi: 18.09.2024)

⁵⁷¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 26.06.2007 Tarih, 2007/7-147 Esas, 2007159 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Ekranı. (Erişim Tarihi: 18.06.2024)

⁵⁷² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 06.02.2020 Tarih, 2016/18-1146 Esas, 2020/68 Karar sayılı İlâmı ve 18.02.2022 Tarih, 2021/2515 Esas, 2022/403 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Ekranı. (Erişim Tarihi: 18.06.2024)

⁵⁷³ Melda Sinem Sarı, “Türk Hukukunda Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi Tedbiri,” İstanbul Barosu Dergisi, C: 96, S: 6, 2022, s.242.

olmayacağına ve bu şekilde dinlenen telefon görüşmesinin hükme esas alınamayacağına karar vermiştir⁵⁷⁴.

Yargıtay, gizli soruşturmacının CMK m. 140 kapsamında teknik araçla izleme kararı almadan teknik araçlarla görüntü ve ses kaydı almasını hukuka aykırı delil olarak kabul etmiş ve bu şekilde elde edilen delilin hükme esas alınamayacağına karar vermiştir⁵⁷⁵.

Hukuka aykırı şekilde elde edilen delilin mahkemece hükme esas alınması ve değerlendirilmesi yasak ise de, bazı durumlarda hukuka uygun elde edilen delil hakkında da değerlendirme yasağı bulunabilir⁵⁷⁶. Örneğin CMK m. 210/2'ye göre tanıklıktan çekinme hakkı bulunan bir kişinin aşamalarda alınan beyanları hukuka uygun şekilde alınmış olsa da kovuşturma aşamasında tanıklıktan çekildiği takdirde önceki beyanlarının hükme esas alınamayacaktır⁵⁷⁷. Katalog suçlarda bulunmayan bir suç hakkında iletişimin denetlenmesi yoluyla delil elde edilmesi de delil değerlendirme yasağı kapsamındadır⁵⁷⁸. Yine şüphelinin kollukta müdafisi olmadan ifadesinin alınması hukuka uygun olsa da şüpheli veya sanık tarafından kabul edilmedikçe hükme esas alınamayacaktır⁵⁷⁹.

Hukuka aykırı şekilde elde edilmiş delilin sanığın lehine olması durumunda ne olacağı da değerlendirilmelidir. Bu durumda doktrindeki bir görüşe göre Anayasa m. 38'de sanığın lehine veya aleyhine dair bir ayırım yapılmadığından, hukuka aykırı delil sanığın lehine de olsa o delilin kullanılamayacağı kabul edilmektedir⁵⁸⁰. Doktrindeki aksi görüşe göre ise devletin re'sen araştırma yükümlülüğü bulunması ve masumiyet karinesi ilkesi gereği delil hukuka aykırı bile olsa sanığın lehine olduğu ve sanığın suçsuz olduğunu gösterdiği takdirde değerlendirmeye alınması gerektiği kabul edilmektedir⁵⁸¹. Kanaatimizce, Anayasa ve

⁵⁷⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 16.05.2019 Tarih, 2016/20-1062 Esas, 2019/441 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

⁵⁷⁵ Yargıtay 20. Ceza Dairesi, 14.03.2016 Tarih, 2015/15357 Esas, 2016/1455 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi, 18.09.2024)

⁵⁷⁶ Şahin / Göktürk, 2022, s.87.

⁵⁷⁷ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 27.05.2024 Tarih, 2022/12554 Esas, 2024/6684 Karar sayılı İlâmı, “*Sanığın aşamalarındaki beyanlarında atılı suçlamayı inkar ettiği ve olaya şahit olan tanıklar K. A. ve F. A.'nin mağdurun kızları ve sanığın kız kardeşleri olduğu, 5271 sayılı Kanun'un 45 inci maddesi uyarınca tanıklıktan çekinme hakkını kullanan tanıkların önceki beyanlarının aynı Kanun'un 210 uncu ve 217 nci maddeleri uyarına hükme esas alınmasının mümkün olmadığı, çeken tanıklar dışında 13.11.2019 tarihli olaya şahit olan tek tanık V. İ.'nin ise kovuşturma aşamasında beyanının alınmasından vazgeçilmesine karar verilerek eksik inceleme ile sanık hakkında hüküm tesis edilmiş olması,*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi, 18.09.2024)

⁵⁷⁸ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.583.

⁵⁷⁹ Öztürk / Erdem / Tezcan, 2023, s.408.

⁵⁸⁰ Ünver / Hakeri, 2024, s.1834.

⁵⁸¹ Şen, 2017, s.312.

kanunlardaki düzenlemeler, kişilerin temel hak ve hürriyetlerine korumak amacıyla düzenlenmiş olup; bu düzenlemeler kişilerin aleyhine olacak şekilde yorumlanamaz. Dolayısıyla da sanığın lehine olan delil, hukuka aykırı şekilde elde edilse dahi hükme esas alınmalıdır.

Özel kişiler tarafından hukuka aykırı olarak elde deliller ise kişilerin temel haklarını ağır şekilde ihlal etmediği takdirde hükme esas alınabilecektir⁵⁸². Uygulamada tehdit, hakaret, cinsel taciz⁵⁸³ gibi ispatı zor suçlarda özel kişiler tarafından kamera görüntüsü, ses kaydı gibi delillerin dosyaya sunulduğu görülmektedir. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na göre, özel kişilerin elde ettiği hukuka aykırı delilin hükme esas alınabilmesi için ani gelişen bir olay olmalı, yetkili makamlara başvurma imkânı olmamalı ve başka şekilde delil elde edilememesi gereklidir⁵⁸⁴. Bu kapsamda plan dâhilinde kamera görüntüsü ile delil elde edilmesi halinde bu delil hükme esas alınamaz⁵⁸⁵.

3.3.3.1 Hukuka aykırı delilin dosyadan çıkartılması

Hukuka aykırı şekilde ele edilmiş delilin dosyadan çıkartılıp çıkartılmayacağı konusu uygulama ve doktrinde tartışmalıdır. Nitekim bu konu ile ilgili mevzuatta birçok düzenleme olmakla birlikte, temel düzenlemenin CMK m. 230/1-b olduğu ifade edilmektedir⁵⁸⁶.

⁵⁸² Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.594.

⁵⁸³ Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 03.12.2019 Tarih, 2019/6336 Esas, 2019/17504 Karar sayılı İlâmı, “cinsel taciz içeren sözleri görüşme esnasında telefonuna kaydetmesi sonucu elde edilen delilin hukuka uygun olduğu kabul edilebilir.Telefona kaydedilen ses ve/veya görüntünün tümüyle hukuka uygun ya da hukuka aykırı bir delil olduğunu kabul etmek yerine, yukarıda belirtilen mevzuat hükümleri uyarınca somut olayda bu delilin varsa başka delillerle birlikte değerlendirilip sonucuna göre karar verilmesi gerekir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi, 18.09.2024)

⁵⁸⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 21.06.2023 Tarih, 2021/12-384 Esas, 2023/367 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi, 18.04.2024)

⁵⁸⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 12.09.2023 Tarih, 2023/ 9-21 Esas, 2023/409 Karar sayılı İlâmı, “Sanığın ikametgâhı olan konutun oturma odasına baldızı tanık H. tarafından mağdurenin uğradığını iddia ettiği istismar eylemlerini kayıt etme amacıyla **önceden yapılan plan dahilinde ve mağdurenin haberi olmadan yerleştirilen kameradan elde edilen taciz görüntüleri** Yargıtay Ceza Genel Kurulu 21.06.2011 tarihli ve 187-131 sayılı kararında belirtildiği üzere kişinin kendisine karşı işlenmekte olan bir suçla ilgili olarak, bir daha kanıt elde etme olanağının bulunmadığı ve yetkili makamlara başvurma imkânının olmadığı ani gelişen durumlarda konuşmaları kayda alması hâlinin hukuka uygun olduğu şeklindeki kabul kapsamında bulunmaması, söz konusu kameranın daha önce işlendiği iddia olunan ve tekrar işleneceği düşünülen istismar eylemlerinin ispatı açısından bir plan ve kurgu dahilinde tanık H. tarafından sanığın evine yerleştirilmesi, söz konusu eylemin özel hayatın gizliliği kapsamında suç teşkil edebilecek mahiyette bulunması, bu suretle elde edilen delillerin ise hukuka aykırı olarak elde edildiği ve yasak delil niteliğindeki görüntülerin Anayasanın 38/6. maddesi ve CMK'nın 206 ve 217. maddeleri uyarınca hükme esas alınamayacağı kabul edilmelidir. **Bu itibarla, yasak delil niteliğindeki görüntülerin dışlanarak dosyada mevcut diğer deliller doğrultusunda karar verilmek gerektiği sonucuna varılmalıdır.**” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi, 18.09.2024)

⁵⁸⁶ Kayaer, 2024, s.426.

Maddeye göre mahkemenin gerekçesinde, “*hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi; bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi*” gerekir. Yine daha önce bahsettiğimiz üzere CMK m. 206/2-a’ya göre kanuna aykırı elde edilen delilin ortaya konulması reddolunacaktır. Bunun yanında Adli Kolluk Yönetmeliği m. 6/6’ya göre, adli kolluk tarafından hukuka aykırı bir şekilde delil elde edildiğinin tespiti halinde, bu delilin fezlekede belirtileceği düzenlenmiştir. Doktrindeki bir görüşe göre CMK’daki düzenlemelerin hukuka aykırı delillerin dosyaya girmesini engellemeye yönelik olduğu, fakat yönetmelik hükmünün Anayasa ve CMK’ya aykırı olarak CMK m. 206’yı işlevsiz kıldığı ifade edilmektedir⁵⁸⁷. İlgili düzenlemelere göre hukuka aykırı şekilde elde edilen delilin dosyaya girmemesi gerekmektedir⁵⁸⁸. Fakat hukuka aykırı delilin dosyaya girmesi durumunda ise dosyadan çıkartılmaması gerekmektedir⁵⁸⁹.

Bu kapsamda soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından hukuka aykırı şekilde elde edilmiş delil tespit edildiği takdirde bu delil dosyada saklanmalı, ancak yeterli şüpheye ulaşma noktasında değerlendirmeye alınmamalıdır⁵⁹⁰. Ancak doktrindeki aksi görüşe göre hukuka aykırı elde edilmiş delil hiçbir suretle dosyaya konulmamalıdır⁵⁹¹. Kanaatimizce de, Anayasa ve CMK’daki düzenlemeler uyarınca bir delilin soruşturma aşamasında hukuka aykırı elde edildiği kanaatine varılırsa Cumhuriyet savcısı tarafından dosyadan çıkartılmalıdır.

⁵⁸⁷ Ünver / Hakeri, 2024, s.1802.

⁵⁸⁸ Karekahya, 2023, s.210.

⁵⁸⁹ Kayaer, 2024, s.426.

⁵⁹⁰ Özen, 2023, s.705.

⁵⁹¹ Ünver / Hakeri, 2024, s.1801.

4. DELİLLERİN TARTIŞILMASI USULÜ

4.1 DELİLLERİN TARTIŞILMASININ ADİL YARGILANMA HAKKI BAKIMINDAN ÖNEMİ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde adil yargılanma hakkı düzenlenmiş olup; ilgili maddeye göre, "*Herkes davasının, ...cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, ... bir mahkeme tarafından, hakkaniyete uygun bir şekilde, ... görülmesini isteme hakkına sahiptir.*" Yine m. 6/3-d'ye göre: "*İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek hakkına sahiptir.*" Her ne kadar AİHS'in ilgili maddesi sadece tanık delilinin tartışılması açısından düzenlenmiş ise de doktrinde bu düzenlemenin adil yargılanma hakkına ilişkin ilke ile birlikte değerlendirilmesi ve diğer delilleri de kapsayarak, geniş şekilde uygulanması gerektiği ifade edilmektedir⁵⁹².

Adil yargılanma hakkı, silahların eşitliği ve çelişmeli muhakemeyi içinde barındıran bir haktır⁵⁹³. Silahların eşitliği, muhakemenin taraflarının eşit hak ve yükümlülöklere sahip olmasını ifade etmektedir⁵⁹⁴. Çelişmeli muhakeme ise muhakemenin taraflarının hükme esas olabilecek tüm deliller hakkında bilgi sahibi olma ve muhakemenin taraflarına bu delillere karşı beyanda bulunma hakkı verilmesi olarak tanımlanabilir⁵⁹⁵. Bu bakımdan delillerin taraflarca serbestçe ortaya konulup tartışıldığı bir muhakemenin adil yargılanma hakkı açısından önemi oldukça fazladır⁵⁹⁶. Nitekim maddi gerçeğin ortaya çıkarılması, iyi hazırlanmış bir iddianın karşısında iyi bir savunmanın bulunmasına bağılı olup; muhakemenin tarafları delillerini özgürce ileri sürebilmeli, ortaya konulan deliller üzerinde eşit şekilde tartışabilmelidir⁵⁹⁷. Nitekim AİHM, polis tarafından hazırlanan ek rapor hakkında savunma makamına beyanda bulunma fırsatı verilmemesini silahların eşitliği ve çelişmeli muhakemenin ihlali olarak değerlendirmiştir⁵⁹⁸. Yine AİHM, iddia makamı

⁵⁹² Ünver / Hakeri, 2024, s.1720.

⁵⁹³ Karekahya, 2007, s.190.

⁵⁹⁴ Baturalp Yavuz, "Silahların Eşitliği İlkesi," Bursa Barosu Dergisi, C:48, S:125, 2023, s.88.

⁵⁹⁵ Yavuz, 2023, s.91.

⁵⁹⁶ Erdener Yurtcan, "Kişi Güvenliği, Adli Yargılanma Hakkı ve Hukuk Devletine İlişkin Başlıca Sorunlar," Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:7, S:1, 2008, s.70.

⁵⁹⁷ Karekahya, 2023, s.426.

⁵⁹⁸ Kuopila/Finlandiya, 27.04.2000 Tarih, 27752/95 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

tarafından duruşmada ortaya konulmayan ve savunma makamına beyanda bulunma fırsatı verilmeyen olayda adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir⁵⁹⁹. Bu bakımdan delillerin tartışılması, ceza muhakemesinin silahların eşitliği ve çelişmeli muhakeme ilkelerinin bir gereğidir. Nitekim muhakemenin taraflarının eşit haklara sahip bir şekilde delillerini serbestçe ortaya koyup tartışabilmesi, muhakemenin toplum nezdinde adil bir şekilde gerçekleştiğine ve sonuçlandığına dair güveni de artıracaktır⁶⁰⁰.

4.2 YASAL DÜZENLEMELER

CMK’da, delillerin ortaya konulması ile aynı bölümde delillerin tartışılması düzenleme altına alınarak, “Delillerin tartışılması” başlıklı 216. maddede düzenleme yapılmıştır. Ancak delillerin tartışılmasına ilişkin düzenlemeler bu madde ile sınırlı değildir. Ceza muhakemesinde delillerin sorgulanmasını ifade eden her türlü faaliyetin delillerin tartışılması kapsamında değerlendirilmesi mümkündür. Buna göre bir delilin doğruluğunu desteklemek amacıyla verilen beyan, delilin kabul görmemesi için ileri sürülen bir iddia veya delilin kaynağı ile delili ileri süren kişiye sorulan soruların tamamı, delillerin tartışılması kapsamında yer almaktadır. Bu bağlamda delillerin tartışılması, delillere yönelik ileri sürülen iddia, eleştiri, beyan vb. gibi tüm hususları içermektedir. CMK m. 215’te düzenlenen “dinleme ve okumadan sonra diyeceğinin sorulması” hususu da delillerin tartışılması içerisinde yer almaktadır⁶⁰¹.

Doktrinde CMK m. 215 ve 216 ‘da yer alan düzenlemelerin delillerin tartışılmasına ilişkin olduğu ifade edilmektedir⁶⁰². Söz konusu düzenlemeler, muhakemeye katılan süjelerin ortaya konulan delillerle ilgili görüşlerini beyan etmelerine olanak sağlamaktadır. Bu görüşler, bulunulan tarafa göre olumlu ya da olumsuz yönde olabilmektedir. Kanunda delillere ilişkin beyanların ne şekilde alınacağı açık şekilde düzenlenmemiştir. Bu konuda özellikle bir delile ilişkin sorunun karşı tarafa nasıl iletileceği belirsizlik taşımaktadır. CMK m. 201’de yargılamaya katılan süjelerin hangi kurallara göre sorular yöneltebilecekleri

⁵⁹⁹ Rowe ve Davis/Birleşik Krallık, 16.02.2000 Tarih, 28901/95 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

⁶⁰⁰ Karekahya, 2023, s.428.

⁶⁰¹ Bıçak, 2018, s.551; Birtek, 2017, s.523.

⁶⁰² Özen, 2023, s.1319.

düzenlenmiştir. Bu maddenin de delillerin tartışılması kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir⁶⁰³.

Delillerin tartışılmasının kaynağı, Kara Avrupası hukuk sistemidir. Bu sistemin genel kuralları çerçevesinde delillerin tartışılması ele alınmaktadır. İşbirliği sisteminde delillerin tartışılmasının çerçevesi belirlenirken dikkatli olunması gerekmektedir. İşbirliği sisteminde hâkim, itham sisteminde olduğu gibi tarafsız bir konumda değildir. Hâkim, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için delillerin tartışılmasında görevli bir yargılama süjesidir. Bu nedenle hâkim; delil kaynaklarını incelemekte, mevcut delilleri sorgulamakta, delillerle ilgili taraflara soru yöneltmekte ve somut olaya ilişkin bir sonuca ulaşmaya çalışmaktadır. CMK m. 212 ve 213’de düzenlenen çelişki giderme ve hatırlatma ile m. 52/2’de düzenlenen yüzleştirme düzenlemeleri de delillerin tartışılması kapsamında değerlendirilebilecektir⁶⁰⁴.

Doktrinde dosya kapsamındaki delillerin önce tek tek, sonrasında bütün halinde tartışılması gerektiği belirtilmektedir⁶⁰⁵. CMK m. 215 düzenlemesinde de bir delil ortaya konulduktan sonra katılan veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanık ve müdafine ne diyeceğinin tek tek sorulması gerektiği açıklığa kavuşturulmuştur. Bu hüküm, delillerin öncelikle tek tek tartışılması gerektiğine ilişkin genel bir düzenlemedir. Delillere ilişkin olarak taraflara söz hakkı tanınarak diyeceklerinin sorulması, muhakemenin daha sağlıklı ilerlemesi ve savunma hakkının sağlanması açısından önemlidir. Delilere ilişkin diyeceği sorulan kişi, değerlendirmesini sunabileceği gibi, hâkim aracılığıyla ya da doğrudan delilin kaynağına soru da yöneltebilmektedir. Tüm deliller ortaya konulduktan sonra ise genel bir tartışma yapılması mümkündür. Bu aşamada taraflara, muhakemede ortaya konulan tüm delillere ilişkin değerlendirmede bulunma imkânı sunulmaktadır. Bu husus m. 216’da düzenlenmiştir⁶⁰⁶.

CMK m. 230/1-b’de mahkemece verilecek mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde delillerin değerlendirilmesi ve tartışılmasına ilişkin düzenlemelerin yer alması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Bu hüküm, delillerin tartışılmasının da delillerin değerlendirilmesinin bir usulü olduğunu ortaya koymaktadır. Hâkim, delillere ilişkin olarak tarafların ileri sürdükleri görüşlerden de faydalanmak suretiyle tüm delilleri değerlendirerek bir sonuca varmaktadır.

⁶⁰³ Birtek, 2017, s.523.

⁶⁰⁴ Şahin / Göktürk, 2022, s.157 vd.

⁶⁰⁵ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.358.

⁶⁰⁶ Birtek, 2017, s.505-506.

Maddede “delillerin tartışılması ve değerlendirmesi” ibaresiyle bu konuya açıklık getirilmek istenmiştir. Hâkim, hüküm kurarken yargılama aşamasında toplanan tüm deliller ile birlikte delillere ilişkin olarak tarafların görüşlerini de değerlendirmeli ve tüm bunlara göre bir sonuca ulaşmaya çalışmalı ve bu hususları gerekçesinde göstermelidir. Nitekim Anayasa’nın 141/3. maddesi ile CMK’nın 34. maddesi göz önüne alındığında gerekçe göstermek anayasal ve kanuni bir zorunluluk olup hâkim, yargılama sonucu ulaştığı sonucu gerekçesinde açıklamalıdır⁶⁰⁷.

Delillerin tartışılmasında; yüzleştirme, doğrudan soru sorma, çelişki gidermek amacıyla belge okuma ve hatırlatma gibi araçlar kullanılmaktadır. Doğrudan soru sorma, CMK m. 215 ve 216’da düzenlenen hükümlerin uygulanmasına ilişkindir. Diğer araçlar ise hâkimin delilleri tartışmak için kullandığı vasıtalar. Bu kapsamda çalışmamızda öncelikle delillerin tartışılması kapsamında kullanılan araçlar, sonrasında da delillerin önce tek tek, sonra ise bir bütün halinde tartışılmasına ilişkin açıklamalara yer verilecektir.

4.3 DELİLLERİN TARTIŞILMASINDA KULLANILAN ARAÇLAR

4.3.1 Doğrudan Soru Sorma

Delillerin tartışılmasına ilişkin araçlardan biri olan doğrudan soru sorma, Ceza Muhakemesi Kanunu’nda 201. maddede düzenleme altına alınmıştır. İlgili madde de Cumhuriyet savcısının, müdafinin ve katılan vekilinin, duruşmada bulunan sanığa, katılana, tanığa veya bilirkişiye duruşma düzenini bozmayacak şekilde doğrudan soru sorabileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme doktrinde “çapraz sorgu” kavramıyla birlikte değerlendirilmektedir⁶⁰⁸. Düzenleme ile getirilen doğrudan soru sorma aracında “çapraz sorgu” uygulamasının etkisinin bulunduğu kabul edilmektedir⁶⁰⁹. Ancak doğrudan soru sorma düzenlemesi, çapraz sorgu kavramıyla birebir örtüşmemektedir⁶¹⁰.

Duruşmada tanık dinleme işleminin doğrudan savcı ya da sanık müdafî tarafından yapılması, çapraz sorgu olarak adlandırılmaktadır⁶¹¹. İtham sisteminde hâkim, hakem konumunda olup çelişmeye çok fazla müdahale etmemektedir. Bu nedenle çapraz sorguda, delillerin ortaya

⁶⁰⁷ Centel / Zafer, 2022, s.863.

⁶⁰⁸ Ünver / Hakeri, 2024, s.1703.

⁶⁰⁹ Temiz, 2015 s.317.

⁶¹⁰ Yurtcan, 2019, s.435.

⁶¹¹ Burcu Dönmez, Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019, s.28.

konulması ve tanıkların duruşmada sorgulanması suretiyle çelişkinin giderilmesi taraflarca sağlanmaktadır⁶¹². Bu kapsamda dört aşamalı bir sorgulama söz konusudur. İlk olarak iddia ve savunma makamları kendi getirdikleri tanıkları kendileri sorgulatırlar. Bu aşamada taraflar, kendi tanıklarının kendileri lehine konuşmasını sağlamaya yönelik sorgularlar. Ancak burada, soru soran taraf ile tanık arasında iş birliği olduğunu düşündürecek tarzda soruların sorulmaması gereklidir. Bundan dolayı açık uçlu, sorulan sorunun cevabının sorunun içinde olmadığı, tanığın beş duyu organıyla edindiği görgü ve bilgisini anlattırmaya yönelik anlattırıcı soruların sorulması gerektiği kabul edilmektedir⁶¹³. Tarafların yönlendirici sorular sorması yasaktır. İkinci aşamada ise taraf tanıkları, karşı tarafça sorgulanmaktadır. Bu durum çapraz sorgu olarak adlandırılır. Bu aşamadaki sorular, cevabı içinde olan evet veya hayır şeklinde cevaplanabilen yönlendirici mahiyetteki dolaylı sorulardır⁶¹⁴. Üçüncü aşamada taraflar kendi tanıklarını bir kez daha sorgulamakta, son aşamada ise karşı taraf bir kez daha ilgili tanıkları sorgulayarak sonuca varılmaktadır⁶¹⁵.

Çapraz sorgunun hukuki boyutunun yanı sıra teknik boyutu da oldukça önemlidir. Sorguyu yapacak kişilerin teknik anlamda donanımlı olmaları durumunda hedeflenen başarıya ulaşılması mümkündür⁶¹⁶.

İş birliği sisteminde çapraz sorgunun aynen kabul edilmesi mümkün değildir. Nitekim uygulamada taraf sistemi dikkate alınmaktadır. Ülkemizde uygulanan iş birliği sisteminde ise yargılamaya katılanlar süje olarak adlandırılmakta, tanıkların ise tarafsız olduğu kabul edilmekte, iddia tanığı ya da savunma tanığı gibi ayrımlar ceza muhakemesinde yer almamaktadır⁶¹⁷. Tanıklara olayı aydınlatıcı soruların sorulması haricinde yönlendirici soruların sorulması Türk ceza hukukunda kabul görmemektedir⁶¹⁸. Tanık, hâkim ve taraflar huzurunda dinlenmektedir. Bu dinlemede tanık, anlattırılmak suretiyle beyanda bulunmaktadır. Tanık sorgulatmak, Türk ceza hukukunda yer almamaktadır. CMK m. 59/1’de tanığa, tanıklık yapmadan ya da beyanda bulunmadan önce tanıklık yapacağı olaya

⁶¹² İ. Hamit Hancı / Cem Mehmet Çetin / Özlem Hancı, “Çapraz Sorgu,” Adli Bilimler Dergisi, C:1, S:2, 2002, s.27.

⁶¹³ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.683.

⁶¹⁴ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.683.

⁶¹⁵ Birtek, 2017, s.522.

⁶¹⁶ Ali Parlar / Mustafa Öztürk, Ceza Yargılamasında Doğrudan Soru Yönelme (Çapraz Sorgu), 1. Baskı, İstanbul: Aristo Yayınları, 2018, s. 12.

⁶¹⁷ Temiz, s.322.

⁶¹⁸ Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.565.

ilişkin bilgilendirme yapılması gerektiği düzenlenmiştir. Hâkim tarafından tanığa, tanıklık yapacağı konuya ilişkin bilgilendirmede bulunulduktan sonra tanığın bildiğini söylemesi istenir ve tanık, sözü kesilmeksizin dinlenir. Tanık dinlendikten sonra tanığa soru sorulması söz konusu olabilecektir⁶¹⁹. Ancak tanığa doğrudan soru sorulabilmesi, sorgulanması anlamına gelmemektedir⁶²⁰.

Doğrudan soru sorma hakkı ilk kez CMK m. 201’de düzenlenmiş değildir. CMUK’ta daha çok çapraz sorguya benzeyen bir düzenleme yer almaktaydı⁶²¹. CMUK m. 232’de sanık müdafî ve savcının anlaşması durumunda bu kişilerce gösterilen tanık ve bilirkişileri yine bu kişilerin sorgulaması mümkündü. Üstelik kanuni düzenlemede bu konuda hâkime takdir yetkisi de tanınmamıştı. Bu düzenlemeye göre sorgu açısından önemli olan, Cumhuriyet savcısı ve müdafinin anlaşmasıydı. Anlaşma halinde hâkim, zorunlu olarak sorgu yetkisini Cumhuriyet savcısı ve sanık müdafisine devretmekle yükümlüydü. Bu durumda çapraz sorgu gibi Cumhuriyet savcısı veya müdafî öncelikle kendi sundukları tanıkları kendileri sorgulamakta, daha sonra bu tanıkları diğer süje olarak Cumhuriyet savcısı veya müdafî sorgulamaktaydı. Hâkimin bu sorgulamada yetkisi, tarafların sorduğu sorulara müdahale edebilmeyle sınırlıydı. Tarafların soru sorma imkânını suiistimal ettiğini düşünmesi halinde hâkim, m. 234/2 çerçevesinde Cumhuriyet savcısı ve müdafin sorgulama yetkisini geri alabilme imkânına sahipti. Uygulama açısından bakıldığında CMUK döneminde bu düzenlemeye hiç başvurulmadığı söylenebilecektir. Her ne kadar CMUK’ta bu yönde bir düzenleme yer alsa da tanık ve bilirkişilerin sorguları genel anlamda hâkim tarafından yapılmıştır⁶²².

Doğrudan soru sorma hakkı, yargılama süjelerinin vasıtasız şekilde soru sorması olarak tanımlanmaktadır⁶²³. Bu kapsamda tanık, bilirkişi ve suç ortağının dinlenilmesinden sonra doğrudan soru sorma hakkına sahip olan süje, diyalog kurma suretiyle bu kişilere soru yöneltebilecektir. Doğrudan soru sorma, yalnızca kovuşturma evresi için geçerlidir. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından dinlenen kişiye tarafların soru sorma

⁶¹⁹ Birtek, 2017, s.523-524.

⁶²⁰ Temiz, s.317.

⁶²¹ Centel / Zafer, 2022, s.812.

⁶²² Parlar / Öztürk, 2018, s.19.

⁶²³ Frank Rom Tod, Ceza Muhakemesinde Anlattırıcı Soru ve Çapraz Sorgu Teknikleri, Trc, Feridun Yenisey, Neylan Ziyalar, 2. Baskı, Ankara: TBB Yayınları 2015, s.8.

hakkı bulunmamaktadır⁶²⁴. Doğrudan soru sormaya ilişkin düzenleme öngörülmesindeki amaç, soru soran kişi ile soruya muhatap olan kişinin doğrudan bir diyaloga girmesinin sağlanmasıdır. Taraflar sorularını sorarak, ezberlenmiş kurgulu anlatımların ve çelişkilerin ortaya çıkmasını sağlamaya çalışır⁶²⁵. Bu sayede taraflar kendi iddialarını kanıtlama, karşı tarafın iddialarını da çürütme hakkına sahip olmaktadır. Dolayısıyla da doğrudan soru sorma hakkı silahların eşitliği ilkesi ve savunma hakkını kullanılması için oldukça önemlidir⁶²⁶. Nitekim doğrudan sorma hakkı AİHS’te adil yargılanma hakkı kapsamında 6/3-d maddesinde “*iddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek hakkı*” olarak düzenlenmiştir. AİHM’e göre savunma makamına tanınan bu hak ile tanığın beyanlarının güvenilirliğinin denetlenmesi ve tanık beyanlarının inandırıcılığının azaltılması amaçlanmaktadır⁶²⁷. Ancak AİHM, savunmaya tanınan bu hakkı mutlak bir hak olarak görmeyip; mahkemenin gerekli gördüğü hallerde tarafların soru sorma hakkını reddedilebileceği kanaatindedir. Örneğin tanığın ölmesi veya sanıktan korkması sebebiyle mahkemede hazır edilemediyse, tanık beyanı tek ve belirleyici delil değilse, muhakeme bir bütün olarak adil yargılanma hakkını ihlal edici nitelikte değilse tanık beyanı mahkemede sorgulanmayabilir⁶²⁸. Ancak maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla önemli olan bir sorunun sorulmasına ilişkin talebin reddedilmesi, adil yargılanma hakkının ihlal edilmesine yol açabilecektir⁶²⁹.

Kanuni düzenlemede doğrudan soru sorma hakkına sahip kişiler ile soru sorulabilecek kişiler açıkça belirtilmiştir. Kanun koyucu, soru sorma hakkını kullanabilecek kişileri sınırlandırmıştır. Hukuki alanda yeterlilikleri kabul edilen süjelere bu hak verilmiştir. Bu tercihi yaparken kanun koyucu, hukukçu kişilerin duruşma disiplinini bozmayacak, duygusal hareket etmeyecek ve maddi gerçeği ortaya çıkaracak makul sorular yöneltilebileceği öngörüsünde bulunmuştur. Bu nedenle doğrudan soru sorma hakkına sahip

⁶²⁴ Ahmet Emre Akyazan, Ceza Muhakemesinde Doğrudan Soru Yönelme, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011, s.33.

⁶²⁵ Çevik, 2024, s.379.

⁶²⁶ Dönmez, 2019, s.36.

⁶²⁷ Hakan Karekahya, “Sanığın İddia Tanıklarının Beyanlarının Doğruluğunu Test Etme Hakkı,” Prof Dr. Nur Centel’e Armağan, C:19, S:2 2013, s.726.

⁶²⁸ Al-Khawaja ve Tahery/ United Kingdom, 15.11.2011 Tarih, 26766/05 ve 22228/06 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 24.09.2024)

⁶²⁹ Karekahya, 2013, s.731.

olan süjeler; vekil, müdafî ve Cumhuriyet savcısı olarak duruşmaya katılanlardır.⁶³⁰ Heyet halinde görev yapan mahkemelerde heyeti oluşturan hâkimlerin de doğrudan soru sorma hakkı bulunmaktadır. Bu düzenlemede tek hâkimli mahkemelerde hâkimin, heyet halinde bulunan mahkemelerde ise başkanın doğrudan soru sorma hakkına sahip olup olmadığı açıkça düzenlenmemiştir. Her ne kadar açık düzenleme yer almasa da yetkisi çerçevesinde hâkim ve başkanların da doğrudan soru sorma hakkına sahip oldukları kabul edilmelidir. Kanun koyucu bu konu tartışmaya açık olmadığından düzenleme gereksinimi duymadığı düşünülmektedir. Bu kapsamda Türk ceza muhakemesi kapsamında hâkim ve başkanların doğrudan soru sorma hakkına sahip olduğu açıktır⁶³¹.

Cumhuriyet savcısı, Türk ceza muhakemesinde objektif ve tarafsız bir konumdadır⁶³². Bu nedenle sanığın aleyhine olduğu kadar lehine olan delilleri de toplamakla görevli olduğundan,⁶³³ maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla da doğrudan soru sorma hakkını sahiptir⁶³⁴. Bir kişinin beyanlarının doğruluğunun kanıtlanması ya da çürütülmesi için soru sorulmalıdır. Bu durum, Cumhuriyet savcısının delilin güvenilirliğini test etmeye yönelik sorular sormasını engellemez⁶³⁵.

Sanık ile katılanın, sormak istedikleri soruları mahkeme başkanı veya hâkim aracılığıyla sorma hakları olup; doğrudan soru sorma hakları bulunmamaktadır⁶³⁶. Sanık ve katılanın müdafî ve vekil aracılığıyla da soru sorabileceği kabul edilmektedir⁶³⁷. Bilirkişi ile tanığın ise gerek doğrudan gerekse mahkeme aracılığıyla soru sorma hakları bulunmamaktadır⁶³⁸.

Doğrudan soru sorma hakkı; tanıklara, katılana, sanığa, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılan diğer kişilere karşı kullanılabilir. Bu nedenle soru sorma hakkı bulunan kişilere nazaran soru yöneltilebilecek kişilerin çerçevesi daha geniştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, sanığa yöneltilecek sorularda sanığın susma hakkının unutulmamasıdır. Sanık duruşmada tamamen susma hakkını kullanıyorsa, doğrudan soru sorma hakkının sanığa karşı

⁶³⁰ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 05.04.2016 Tarih, 2014/4941 Esas, 2016/1098 Karar sayılı ilamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁶³¹ Parlar / ztrk, 2018, s.42.

⁶³² evik, 2024, s.383.

⁶³³ nver / Hakeri, 2024, s.471.

⁶³⁴ Gedik, 2022, s.305.

⁶³⁵ Parlar / ztrk, 2018, s. 36.

⁶³⁶ Centel / Zafer, 2022, s.810.

⁶³⁷ zbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.684.

⁶³⁸ nver / Hakeri, 2024, s.1704.

kullanılması söz konusu olamaz⁶³⁹. Kısmi olarak sanığın susma hakkını kullanması halinde ise kendisine yöneltilen her türlü soruyu cevaplandırmakla yükümlü olmadığı kabul edilmektedir. Bu hususun tanık açısından da değerlendirilmesi mümkündür. Tanığın tanıklıktan çekinme hakkı bulunması durumunda cevap vermekten çekinebileceği gibi kendisinin ya da yakınlarının ceza soruşturmasına uğramasına sebebiyet verebilecek sorular sorulması durumunda da cevap vermekten çekinmesi mümkündür⁶⁴⁰.

Kanunda duruşmaya çağrılan diğer kişilerin kimler olabileceği açık şekilde belirtilmemiştir. Doktrinde suçtan zarar gören, temsil kayyımı⁶⁴¹, davaya katılmayan mağdur, şikâyetçi veya malen sorumlunun diğer kişiler kapsamında olabileceği ifade edilmektedir⁶⁴². Görüş bildirmek üzere duruşmaya çağrılan uzman kişilerin de diğer kişiler kapsamında doğrudan soru yöneltebilecek kişiler arasında olduğu değerlendirilmektedir⁶⁴³.

Delillerin tartışılması araçlarından biri olan doğrudan soru sorma, CMK'nın 201. maddesi ile 215. ve 216. maddeleri ile değerlendirilmelidir. CMK m. 215'e göre tanığın, suç ortağının ya da bilirkişinin dinlenmesinden sonra taraflara (katılan vekili, Cumhuriyet savcısı, sanık ve müdafî), beyanlara karşı bir diyeceğinin olup olmadığı sorulmaktadır. Bu kapsamda doğrudan soru sorma hakkı, dinleme sona erdikten sonra kullanılacak bir hak olarak

⁶³⁹ Çevik, 2024, s.381.

⁶⁴⁰ Dönmez, 2022, s.348.

⁶⁴¹ Adana Bölge Adliye Mahkemesi 12. Ceza Dairesi, 2022/957 Esas, 2022/1088 Karar sayılı İlamı, “Kayden 26/03/2009 doğumlu olan ve halen 15 yaşından küçük olup kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarını kullanmaya ehil olmayan mağdurun annesi dışında diğer yasal temsilcisi olan babası (..)’ın duruşmadan haberdar edilmeyerek ve bu şekilde duruşmada bulunma imkanı kendisine sağlanmayarak, CMK’nın 234 ve devamı maddelerinde öngörülen hakları ile **sanığa doğrudan soru sorma gibi CMK’da yer alan usule ilişkin haklarını kullanma imkanının yasal temsilci (..)’a tanınmaması suretiyle CMK’nın 289/1-e maddesine aykırı davranılması,**” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 03.08.2024)

⁶⁴² Dönmez, 2022, s.349.

⁶⁴³ Gedik, 2022, s.306.

düzenlenmiştir⁶⁴⁴. Dinlenilme sırasında taraflarca sözünün kesilmesi söz konusu olamaz⁶⁴⁵. Doğrudan soru sorma hakkı bulunan kişi, duruşma disiplini çerçevesinde bu hakka ilişkin talebini hâkime yönelttikten ve hâkim de müsaade verdikten sonra bir anlamda muhatap tarafı sorgulama hakkı elde etmektedir. Hâkim, soru soran ya da soruya cevap verene kural olarak müdahalede bulunmaz. Ancak bu sorgulama, itham sistemindeki gibi sınırsız bir sorgulama değildir. Duruşmayı yönetme yetkisi kapsamında hâkim, sorgunun sona ermesini sağlayabilir⁶⁴⁶. Ayrıca CMK m. 201’de doğrudan sorulan soruya itiraz edildiği takdirde sorunun sorulup sorulmayacağına mahkeme başkanının karar vereceği düzenlenmiştir. Doktrinde, sorulan soruya doğrudan soru sorma hakkı olanların itiraz edebileceği ifade edilmektedir⁶⁴⁷. Kanaatimizce kanuni düzenleme de herhangi bir sınırlama yapılmadığı da dikkate alındığında doğrudan soru sorma hakkı olanlar ile kendisine soru yöneltilen kişinin de itiraz hakkının olduğu kanaatindeyiz. Doğrudan sorulan soruya itiraz olmadığı takdir mahkeme başkanının soruya müdahale edebilme imkânı açısından ise doktrinde farklı görüşler bulunmakta olup; bir görüşe göre mahkeme başkanı, doğrudan sorulan soruya sadece itiraz olduğu takdirde müdahalede bulunabilecek, itiraz olmadığı takdirde herhangi bir müdahalede bulunamayacaktır⁶⁴⁸. Diğer bir görüşe göre ise mahkeme başkanı gerek itiraz üzerine gerekse re’sen sorulan soruya müdahale edebilecektir. Nitekim bu görüş tarafından doğrudan soru sorma işleminin CMK m. 206 uyarınca delillerin ortaya konulması işlemi olduğu, mahkeme başkanının da CMK m. 206/2 gereği her zaman sorulan soruya müdahale etme yetkisinin olduğu savunulmaktadır⁶⁴⁹. Kanaatimizce de CMK m. 192’ye göre hâkimin

⁶⁴⁴ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 6. Ceza Dairesi, 11.06.2024 Tarih, 2023/3456 Esas, 2024/2011 Karar sayılı İlamı, “**tamamlanan sanığın sorgusu sonrasında CMK’nın 216. maddesindeki sıraya uygun olarak taraflara ve müdafii ve vekillere sanığa soru sordurma veya doğrudan soru sorma haklarının kullandırılması, akabinde şikayetçinin dinlenilerek şikayet ve delillerinin sorulması, şikayetçiye de katılan sıfatını almış ise, esasa müessir delillerin okunması veya anlatılması ve diyeceklerinin sorulması, tamamlanan şikayetçinin beyanının alınması işlemi sonrasında CMK’nın 216. maddesindeki sıraya uygun olarak taraflara ve müdafii ve vekillere şikayetçiye soru sordurma veya doğrudan soru sorma haklarının kullandırılması, akabinde tanığın duruşma salonuna alınıp kimliğinin tesbitinden ve hak ve yükümlülüklerinin ihtarından sonra bilgi ve görgüsünün sorulması, tamamlanan tanık beyanının alınması işlemi sonrasında CMK’nın 216 maddesindeki sıraya uygun olarak taraflara ve müdafii ve vekillere tanığa soru sordurma veya doğrudan soru sorma haklarının kullandırılması, tanığın dinlenmesi sürecinde kamu davasının taraflarının sorularını başkan veya hakim delaletiyle sorabileceklerinin, müdafii ve vekillerin yargılanan suçun işlenip işlenmediğini aydınlatmaya yönelik sorularını duruşma disiplinine hâlel getirmeden doğrudan dinlenene yöneltebileceklerinin gözetilmesi,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 02.08.2024)**

⁶⁴⁵ Burcu Demren Dönmez, Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007, s.284.

⁶⁴⁶ Şahin / Göktürk, 2022, s.135.

⁶⁴⁷ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.685.

⁶⁴⁸ Ünver / Hakeri, 2024, s.1705.

⁶⁴⁹ Tod, 2015, s.40; Dönmez, 2022 s.354.

duruşmayı yönetme yetkisi olması ve maddi gerçeğe ulaşmak için temel hak ve hürriyetlere uygun hareket edilmesi gerektiğinden, hâkimin re'sen doğrudan sorulan soruya müdahale yetkisi bulunduğu kanaatindeyiz. Özellikle davayı uzatmak amacıyla sorulan ya da yasak delil hakkındaki sorulara hâkimin engel olması söz konusu olabilecektir⁶⁵⁰. Ancak hâkimin soruya müdahale yetkisinin geniş bir biçimde kullanılması CMK m. 201'in uygulanırlılığını ve etkisini azaltacaktır. Dolayısıyla da bu yetki geniş ve keyfi bir biçimde kullanılmamalı, sorulan sorunun maddi gerçeğe ulaşılmasında katkı sağlayıp sağlamayacağı noktasında değerlendirme yapıp ona göre sorunun sorulup sorulmayacağına karar verilmelidir⁶⁵¹.

Doğrudan soru sorma hakkının, kötüye kullanılmaması gerekmektedir. Nitekim maddi gereklerle ve davayla herhangi bir ilgisi olmayan, tarafların özel hayatıyla ilgili, suçlayıcı, daha önce cevabı verilmiş soruların sorulmaması gerekmektedir⁶⁵². Ayrıca tanığa yönlendirici soru sorulamayacağı, yönlendirici sorular sorulduğu takdirde tanık tarafından verilen cevapların delil niteliğinin azalacağı ifade edilmektedir⁶⁵³.

Taraflar dinlenildikten sonra ve doğrudan soru sorulduktan sonra CMK'nın 215 ve 216. maddeleri uyarınca taraflara tekrar bir diyeceğinin olup olmadığı sorulmalıdır⁶⁵⁴. Bu kapsamda taraflara soru sorulduktan sonra yeni bir durumun ortaya çıkması durumunda taraflara tekrar söz verilmeli ve gerektiği takdirde tekrar doğrudan soru sorma imkânı verilerek çelişmeli muhakeme sağlanmalıdır⁶⁵⁵.

Yargıtay tarafından verilen kararlarda da taraflara doğrudan soru sorma hakkı tanınmamasının savunma hakkının kısıtlanmasına neden olduğu ve bozma nedeni olduğu kabul edilmektedir. Nitekim Yargıtay tarafından verilen bir kararda gizli tanığın, duruşma gününden önceki bir günde ve doğrudan soru sorma hakları bulunan kişilerin yokluğunda dinlenilerek karar verilmesi, CMK'nın 201. maddesi uyarınca sanığın doğrudan soru sorma imkânını engellenmesi ve savunma hakkının kısıtlanması olarak değerlendirmiştir⁶⁵⁶. Yine Yargıtay başka bir kararında da sanığın ceza infaz kurumunda bulunduğu ve SEGBİS arızası

⁶⁵⁰ Dönmez, 2007, s.292-293.

⁶⁵¹ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.685.

⁶⁵² Saim Köroğlu, Ceza Yargılamasında Duruşma Süreci, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024, s.213.

⁶⁵³ Dönmez, 2019, s.251.

⁶⁵⁴ Yenisey / Nuhoglu, 2022, s.565.

⁶⁵⁵ Karekahya, 2013, s.726.

⁶⁵⁶ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 11/03/2015 Tarih, 2014/4877 Esas, 2015/1388 Karar, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

sebebiyle sanıkla bağlantı kurulmadığı halde tanık dinlenmesini ve bu tanık beyanıyla sanığa teşdit uygulaması yapılmasını, doğrudan soru sorma hakkının ihlali ve savunma hakkının kısıtlanması olarak değerlendirmiştir⁶⁵⁷.

4.3.2 Yüzleştirme

CMK m. 52’de kural olarak tanıkların kovuşturma evresinde birbirleriyle ve sanıklarla yüzleştirilebileceği düzenlenmiştir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerin söz konusu olması halinde ise bu işlem soruşturma evresinde yapılabilecektir. Söz konusu düzenleme ile kanun koyucu, yüzleştirmenin içeriği ve nasıl uygulanacağı hakkında herhangi açıklama getirmemiştir. Mevzuatta da yüzleştirmenin uygulanmasına yönelik başkaca bir hüküm mevcut değildir.

Uygulamada CMK m. 52/2 düzenlemesinde yeterli açıklama yer almadığı için PYSK ek m. 6/9 ve devamında düzenleme altına alınan teşhis ile birlikte incelemede bulunmaktadır⁶⁵⁸. Buna rağmen doktrinde ağırlıklı görüş, bu iki kurumun birbirinden farklı olduğu yönündedir⁶⁵⁹. Kanaatimizce de teşhis ve yüzleştirme, birbirinden farklı iki kurumdur. Her ne kadar CMK m. 52’de yüzleştirme konusunda detaylı bir düzenleme yer almasa da bu işlemin kovuşturma evresinde yapılması gerektiği kuralı oldukça açıktır. Teşhis ise PYSK’da yer alan düzenleme çerçevesinde Cumhuriyet savcısının talimatı üzerine polis tarafından yapılan bir işlemdir. Bu durumda teşhis soruşturma evresi işlemiyken, yüzleştirme ise kural olarak kovuşturma evresinin bir işlemidir⁶⁶⁰. Yine teşhis işleminde

⁶⁵⁷ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 16.09.2020 Tarih, 2019/9278 Esas, 2020/4333 Karar, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 02.08.2024)

⁶⁵⁸ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 02/07/2024 Tarih, 2022/15457 Esas, 2024/8153 Karar sayılı İlamı: “1. Sanığın tüm aşamalarda suçlamaları kabul etmediği, aleyhine dosyada mahkumiyetine esas alınan tek delilin şikâyetçinin sanık yakalanıp kendisine gösterildikten sonra kendisini tutan şahsın sanık Ercan Bekmezci olduğunu söylemesinin olduğu, soruşturma aşamasında usulüne uygun canlı teşhis işlemi yapılmadığı, kovuşturma aşamasında ise mağdurun beyanının talimat yoluyla alınması sebebiyle sanık ile şikâyetçinin yüz yüze gelmediği, şikâyetçiye sanık veya sanığın en son halini gösterir fotoğrafının gösterilerek teşhis ya da yüzleştirme işlemi yapılmadığı anlaşılmakla; **2259 sayılı Polis Vazife Salahiyet Kanunu’nun ek 6 ncı maddesinde belirtilen yöntemlerle teşhis işlemlerine tevessül edilmesi, mağdur ve sanığın aynı duruşmada hazır edilerek yüz yüze teşhis işleminin yapılarak, yüzleştirme olanağı yoksa teşhise elverişli yeterli miktarda fotoğraf temin edilerek mağdura gösterilmek suretiyle teşhis işlemi yaptırılarak sonucuna göre, sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesi gerektiği gözetilmeden eksik araştırma ile yazılı şekilde mahkûmiyetine karar verilmesi,**” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 06.08.2024)

⁶⁵⁹ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.229.

⁶⁶⁰ Zekiye Özen İnci, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Teşhis,” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S:85, 2009, s.108.

taraflar birbirlerini görmezken, yüzleştirme işleminde taraflar birbirleri ile karşı karşıya getirilmektedir⁶⁶¹.

Yargıtay tarafından ise konu hakkında: *”Müştekinin olay meydana geldikten sonra emniyette sanığı çoklu fotoğraf teşhis işleminde kesin olarak teşhis ettiği, mahkeme aşamasında ise sanığa ait cezaevinde çekilmiş fotoğraf gösterildiğinde, “resmin büyük oranda sanığa benzediğini ancak tam olarak emin olamadığını” ifade etmesi karşısında, dosya içerisinde bulunan ... Apartmanına ait kamera kayıtları değerlendirilmediği gibi mahkemede yüzleştirme işleminin de yapılmadığı tüm dosya kapsamından anlaşılmakla; eksik inceleme ve araştırmayla yazılı şekilde hüküm kurulması, Bozmayı gerektirmiş, sanık müdafinin temyiz itirazı bu itibarla yerinde görülüş olduğundan, hükmün açıklanan nedenle tebliğnameye aykırı olarak BOZULMASINA”* şeklinde karar verilmiştir⁶⁶². Bu kapsamda soruşturma aşamasındaki teşhis işleminin kovuşturma aşamasında hükme esas alınabilmesi için açıkça doğrulanması gerektiği belirtilmektedir.

Teşhis kurumu ilk kez PVSK’da 2007 tarih ve 5681 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir. Soruşturma evresinde suç şüphesiyle birlikte deliller toplanmakta ve bu toplanan deliller neticesinde bir kimse üzerinde şüphe yoğunlaşabilmektedir. Bu durumda şüphenin yoğunlaştığı kişi yakalanabilmektedir. Cumhuriyet savcısı tarafından bu kişinin gözaltına alınmasına karar verildikten sonra somut olayın mağduru veya görgü tanığı olan kişilere teşhis işlemi yaptırılabilir. Teşhis neticesinde bu kişinin şüpheli olduğunun doğrulanması, kişinin şüpheli olduğuna ilişkin önemli bir delil oluşturmaktadır⁶⁶³. Mağdur veya görgü tanığı, bu kişinin şüpheli olduğunu veya olabileceğini doğrulamazsa da şüpheli lehine delil oluşmuş olacaktır. Ancak teşhisin hatalı sonuç doğurabileceği bilindiğinden, Cumhuriyet savcısının yalnızca teşhis ile hareket etmesi mümkün değildir. Teşhis nedeniyle kişilerin şüpheli sayılması söz konusu olmayacağından başka delillerle teşhisin desteklenmesi önem taşımaktadır⁶⁶⁴. Aksi takdirde teşhis nedeniyle pek çok kimsenin mağdur olma riski

⁶⁶¹ Gedik, 2022, s.165.

⁶⁶² Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 05.04.2021 Tarih, 2019/2642 Esas, 2021/11805 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁶⁶³ Murat Balcı, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Teşhis ve Yüzleştirme,” Ceza Hukuku Dergisi, C:5, S:12, 2010, s.188.

⁶⁶⁴ Yargıtay 17. Ceza Dairesi, 29.05.2019 Tarih, 2018/6205 Esas, 2019/8478 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

gündeme gelebilecektir. Bu nedenle teşhis, PVSK’da düzenlenen birtakım özel usullere tabi şekilde uygulanmaktadır⁶⁶⁵.

Kural olarak kovuşturma evresinde yapılan yüzleştirme, aralarında çelişki bulunan ifadelerin karşı karşıya getirilmesi suretiyle yapılmaktadır. Yüzleştirme ile çelişkili ifadelerden hangisine değer verilmesi gerektiği tespit edilmektedir⁶⁶⁶. Çelişkili bulunan beyanlar yüzleştirme ile karşılaştırılmakta ve maddi gerçeğe en yakın olan bulunmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda hâkim, yüzleştirme yaparak tarafların hareketleri ile tepkilerini değerlendirecek ve delilin güvenilirliğini denetleyecektir⁶⁶⁷. Bu açıdan bakıldığında yüzleştirme, delil tartışma araçlarından biridir⁶⁶⁸. Ayrıca doktrinde beyanlardan yola çıkarak yeni bir delil elde etme amacıyla da yapılabileceği ifade edilmektedir⁶⁶⁹. Ancak kanun koyucu, yüzleştirmenin ne şekilde yapılması gerektiğini açık şekilde düzenlemeyerek uygulama açısından eksiklik oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Yüzleştirmede öncelikle tarafların belirlenmesi gerekmektedir. Kanuni düzenleme çerçevesinde yüzleştirme, olaya tanık olmuş kişiler arasında uygulanmaktadır. Bu durumda yüzleştirme açısından farklı birleştirmelerin yapılması mümkündür. Örneğin; sanıkla tanık arasında⁶⁷⁰, tanık ile başka bir tanık arasında, suçtan zarar gören ile sanık arasında⁶⁷¹, sanık ile başka bir sanık arasında, suçtan zarar gören ile tanık arasında çelişki durumunda yüzleştirmenin yapılması mümkündür. Nitekim Yargıtay 6. Ceza Dairesi tarafından verilen bir karar : “*Sanığın savunmasında kardeşi (..)in daha önce de kendi kimliğini kullanarak suç işlediğini ve ceza aldığını beyan ederek olaya ilişkin güvenlik kamera görüntülerinin getirtilip incelenmesini ve mağdurlarla yüzleştirme yapılmasını talep ettiği, hüküm*

⁶⁶⁵ İnci, 2009, s.111.

⁶⁶⁶ Demirbaş, 2024, s. 232.

⁶⁶⁷ Centel / Zafer, 2022, s.303.

⁶⁶⁸ İnci, 2009, s.107.

⁶⁶⁹ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.229.

⁶⁷⁰ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 04.06.2024 Tarih, 2023/22819 Esas, 2024/7649 Karar sayılı İlâmı, “*soruşturma veya kovuşturma dosyalarının onaylı örneklerinin dosyaya getirtilerek incelenmesi ile tanık sıfatıyla dinlenmeleri ve sanık hakkında bir beyanda bulunup bulunmadıklarının araştırılması ile sanık ile yüzleştirme yapılması, teşhis ve ifade tutanaklarının CMK’nın 217. maddesi uyarınca duruşmada okunup tartışılması , sonra sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerektiğinin gözetilmemesi, bozmayı gerektirmiştir.*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁶⁷¹ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 09.07.2024 Tarih, 2023/6519 Esas, 2024/5177 Karar sayılı İlâmı, “*Sanığı aşamalarda değişmeyen ve inkara dayalı savunması karşısında; daha önce birbirlerini tanımayan sanık ile mağdurun duruşmada yüzleştirilerek, usulüne uygun şekilde yüzleştirme işlemi yapıldıktan sonra, sanığın mahkumiyetine karar verilmesi yerine yazılı şekilde eksik inceleme sonucu hüküm kurulması hukuka aykırı bulunduğundan,*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

tarihinden sonra kardeşinin kendi kimlik bilgilerini kullanması nedeniyle kolluğa şikâyetçi olduğu ve bu şikâyet üzerine başlatılan soruşturma kapsamında alınan tanık (..)’in beyan içeriği, bir arada değerlendirildiğinde; mağdurlar ile sanığın yüzleştirilerek Abdullah ismiyle tanıdıkları kişinin sanık olup olmadığı hususunun açıklığa kavuşturulmasından sonra sanığın hukuki durumunun takdiri gerekliliği,” şeklindedir⁶⁷².

Şüpheli veya sanığın susma hakkını kullandığı, tanığın da çekinme hakkının bulunduğu durumlarda yüzleştirme işleminin yapılamayacağı ifade edilmektedir⁶⁷³.

Yüzleştirme kurumunun getirilmesindeki amaç, maddi gerçeğe ulaşmak için çelişkiyi ortadan kaldırmak olduğundan maddi gerçekle bağlantılı kişiler arasında gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle vekil, müdafî veya Cumhuriyet savcısının yüzleştirmenin tarafı olması mümkün değildir. Bu kişiler maddi gerçeğe tanıklık etmediklerinden yüzleştirme kurumunda yer almaları uygun görülmemektedir⁶⁷⁴.

Yüzleştirme işlemi kural olarak duruşmada ve hâkim huzurunda yapılacak olup bu kapsamda da yapılan yüzleştirme işlemi ve mahkemenin buna ilişkin gözleminin, denetimin sağlanması bakımından duruşma tutanağına geçirilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁶⁷⁵. Eğer beyanlar arasında çelişki giderilemediyse mahkemenin, hangi beyana üstünlük tanıdığını gerekçeli kararında açıklaması gerekmektedir.⁶⁷⁶

4.3.3 Hatırlatma ya da Çelişki Giderme Amacıyla İhtar ve Belge Okuma

4.3.3.1 Tanığın önceki ifadesinin okunması

Tanığın, olayı hatırlaması ya da beyanları arasındaki çelişkinin giderilmesi amacıyla CMK m. 212/1 uyarınca önceki ifadeleri duruşmada okunabilecektir. Bu düzenlemede öncelikli amaç, tanığa önceki ifadesinin hatırlatılması ve tanığın somut olaya yönelik doğru beyanda bulunmasının sağlanmasıdır⁶⁷⁷. Düzenlemeye göre tanığın bir hususu hatırlayamaması durumunda önceki ifadelerine ilişkin tutanakların duruşmada okunması hâkim açısından

⁶⁷² Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 28.05.2024 Tarih, 2023/6687 Esas, 2024/6719 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁶⁷³ Çevik, 2024, s.282.

⁶⁷⁴ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 23.05.2023 Tarih, 2022/123 Esas, 2023/10783 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁶⁷⁵ Balcı, 2010, s.202.

⁶⁷⁶ Gedik, 2022, s.302.

⁶⁷⁷ Şahin / Göktürk, 2022, s.148.

ihtiyari değil, mecburidir. Ancak bu mecburilik için kanun koyucu bazı şartlar öngörmüştür. Kanunda “*Hatırlayamadığını söylerse*” ibaresi yer aldığından, tanığın önceki ifadesinde yer alıp da duruşmada beyan etmediği bir husus varsa ilk olarak önceki ifade tutanağı okunmak suretiyle bu eksiklik tanığa hatırlatılmalıdır. Bu kapsamda öncelikle tanığın beyanı alınmalı, daha sonra alınan beyan ile önceki ifade tutanağı karşılaştırılmalı ve beyanlar arasında eksiklik veya çelişkiler varsa önceki tutanak okunmalıdır. Bu kapsamda tutanak okunması son çare olarak uygulanmalıdır.

Tanığa hatırlatma amacıyla tutanak okunması, keyfi olarak kullanılmamalıdır. Önceki tutanağın tamamının değil, yalnızca eksik ya da çelişkili kısımların duruşmada okunması CMK m. 212 açısından yeterli sayılmaktadır⁶⁷⁸. Burada amaç, tanığın olayı hatırlamasına yardımcı olmak ve maddi gerçeğe ulaşmaktır. Ancak tanık hiçbir şey hatırlamadığını beyan ederse önceki tutanağın tamamının okunması söz konusu olabilecektir. Kanaatimizce tanığın beyanı tamamlanmadan önceki ifadesinin tamamının okunması, tanığın duruşmada vereceği beyanlarını etkileyecek ve beyanlarına olan güveni azaltacaktır. Tanıklık yükümlülüğü olan bir tanık daha önce ifade vermekten kaçınmışsa, önceki beyanı mevcut olmadığından duruşmada okunarak hatırlatma yapılması söz konusu olamayacaktır. Bu tanığa ilişkin tanıklık yapmaya zorlama hükümlerinin uygulanması dışında çözüm yolu bulunmamaktadır⁶⁷⁹. Burada istisnai durum, tanıklıktan çekinebilecek olan kişilerdir. Tanıklıktan çekinme hakkına sahip olan bir kişinin duruşma sırasında bu hakkını kullanmak istediğini beyan etmesi durumunda, CMK m. 210/2 çerçevesinde önceki ifadesine ilişkin tutanak okunamaz⁶⁸⁰.

Tanığın duruşma sırasındaki beyanı ile daha önce verdiği ifadedeki beyanları arasında çelişki bulunması mümkündür. CMK m. 212/2’ye göre tanığın iki beyanı arasında tutarsızlık oluşmuşsa, bu tutarsızlığın/çelişkinin hâkim tarafından giderilmesi gerekmektedir⁶⁸¹. Hâkimden hüküm kurabilmesi ve hüküm kurarken tanık beyanını dikkate alabilmesi için

⁶⁷⁸ Erdinç Avşar, “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Tartışılması ve Değerlendirilmesi,” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C:34, S:154, 2021, s.83.

⁶⁷⁹ Feyzioğlu, 2015, s.359.

⁶⁸⁰ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 27.05.2024 Tarih, 2022/12554 Esas, 2024/6684 Karar sayılı İlâmı, “*Sanığın aşamalarındaki beyanlarında atılı suçlamayı inkar ettiği ve olaya şahit olan tanıklar K. A. ve F. A. ’nın mağdurun kızları ve sanığın kız kardeşleri olduğu, 5271 sayılı Kanun’un 45 inci maddesi uyarınca tanıklıktan çekinme hakkını kullanan tanıkların önceki beyanlarının aynı Kanun’un 210 uncu ve 217 nci maddeleri uyarına hükme esas alınmasının mümkün olmadığı,*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 06.08.2024)

⁶⁸¹ Centel / Zafer, 2022, s.815.

birbiriyle uyumlu delillerden yola çıkması beklenmektedir. Bu nedenle tanığın beyanları arasında çelişki söz konusu olduğunda çelişki içeren beyanların birlikte hükme esas alınması mümkün olmaz. Hâkimin tanık beyanlarından her ikisini birden değerlendirme dışı bırakması veya birini kabul ederek diğerini reddetmesi gereklidir. Bu sonuca ulaşabilmek için hâkim, tanık beyanları arasındaki çelişkiyi gidermek amacıyla delil tartışması gerçekleştirecektir. Kaldı ki hüküm açısından delil olarak kabul edilebilecek hususların duruşmada tartışılması gerekmektedir. Bu çerçevede hâkim, tanığın hangi beyanını kabul edip değerlendireceğini ya da reddedeceğini belirlemek için tanığın önceki ifadesinin çelişkili kısımlarını tanığa okumak suretiyle beyanlar arasındaki çelişkiyi duruşma sırasında mutlaka tartışmaya açmalıdır⁶⁸². Çelişkinin giderilmesi amacıyla gerektiğinde taraflar tekrar duruşmaya çağırılarak yeniden beyanlarının alınması ve çelişkinin giderilmesi sağlanmalıdır⁶⁸³. Nitekim bu sayede tanığın önceki ifadesinin de duruşmada tartışılmasıyla birlikte mahkeme, tanığın çelişkili ifadelerinden hangisine üstünlük tanıdığını gerekçesinde belirterek gerek önceki ifadesini gerekse duruşmadaki ifadesini hükme esas alabilir⁶⁸⁴.

Doktrinde CMK m. 212/2 düzenlemesinin uygulanabilmesi için beyanlar arasındaki çelişkinin ilk defa duruşmada ortaya çıkması gerektiği ifade edilmektedir⁶⁸⁵. Duruşma öncesinde ifadeler arasında çelişkinin bulunduğu tespit edilirse mahkemenin bu çelişkiyi gidermek için gerekli araştırmaları yaparak delil toplayabileceği, gerekli gördüğünde ifadeyi alan görevlileri duruşmaya tanık olarak davet edebileceği kabul edilmektedir⁶⁸⁶.

⁶⁸² Yargıtay 17. Ceza Dairesi, 29.05.2019 Tarih, 2018/6205 Esas, 2019/8478 Karar sayılı ilamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁶⁸³ Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 05.02.2024 Tarih, 2021/30361 Esas, 2024/994 Karar sayılı ilamı, “1.Sanıklar hakkında atılı suçlardan mahkûmiyet hükümleri kurulmuş ise de; sanıkların çekteki tahrifatın kendileri tarafından yapılmadığını savunmaları, tahrifatın ne zaman yapıldığının belli olmaması, katılanlar ve tanık K.Ç.nin aşamalarda çelişkili anlatımlarda bulunmaları karşısında, maddi gerçeğin kuşkuya yer bırakmayacak şekilde ortaya konulması bakımından, **katılanlar ve tanık K.Ç.nin yeniden beyanları alınarak önceki beyanları arasında mevcut bulunan çelişkinin giderilmeye çalışılması**,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 06.08.2024)

⁶⁸⁴ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 25.06.2024 Tarih, 2024/4420 Esas, 2024/5365 Karar sayılı İlâmı, “her ne kadar tanık kovuşturma aşamasında uyuşturucu madde karşılığında sanığa para vermediğini beyan ederek önceki beyanlarından dönmüş ise de sanığı suçtan kurtarmaya yönelik olduğu değerlendirildiğinden itibar edilmemiş, ayrıca müdafii eşliğinde alınan kolluk beyanı, savcılık ifadesi ve sorgu hakimliğindeki savunmasında beyanlarını ve teşhisini doğrulamış olması nedeniyle önceki beyanlarının hükme esas alınmasına yasal engelin bulunmadığı değerlendirildiğinden, **tanığın sıcağı sıcağına alınan fiziki takip tutanağı ve olay örgüsü ile örtüşür ayrıntılı beyanı hükme esas alınmış**,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 06.08.2024)

⁶⁸⁵ Şahin / Göktürk, 2022, s.151.

⁶⁸⁶ Cumhuriyet Şahin, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi), Ankara: Yetkin Yayıncılık, Ankara 2001, s.216-217.

Tanığın önceki ifadesinin mevcut ceza muhakemesi sırasında alınması şart değildir. Başka bir ceza muhakemesi (soruşturma veya kovuşturma) sırasında alınan önceki beyan tutanaklarının duruşmada okunarak tanığa hatırlatma yapılması ya da çelişkinin giderilmesi mümkündür. Bu kapsamda tanığın önceki beyanının bir ceza hâkimine ya da mahkemesine verilmesi şartı bulunmamaktadır. Tanığın hukuk hâkimine ya da mahkemesine verdiği önceki beyanlarının da çelişkinin giderilmesi veya hatırlatılması amacıyla duruşmada okunmak suretiyle tanığa sorulması mümkündür. Önceki ifadeye ilişkin tutanak, duruşmada tanığın beyanı alındıktan sonra okunmalıdır. Bu kapsamda delillerin tartışılması araçlarının deliller ortaya konulduktan sonra uygulanması kuralı gündeme gelmektedir. Esasen bu durum, kişilerin anayasal savunma haklarının bir güvencesi niteliği taşımakta ve bu yönüyle de büyük önem arz etmektedir.

4.3.3.2 Sanığın önceki ifadesinin okunması

CMK m. 212’de tanık için öngörülen düzenlemenin bir benzeri, CMK m. 213’de sanık için düzenlenmiştir. Maddeye göre sanığın duruşmadaki sorgusu ile önceki ifadeleri arasında çelişki bulunması durumunda önceki ifadelerin duruşmada okunması mümkündür. Dikkat edilecek olursa burada tanıkta olduğu gibi hatırlatmadan söz edilmemiş, yalnızca çelişki bulunması halinde sanığın önceki ifadelerinin okunabileceği vurgulanmıştır. Bu kapsamda hatırlatma amacıyla sanığın önceki ifadesinin okunması kanunen söz konusu değildir⁶⁸⁷.

CMK m. 213’e göre sanığın duruşmada okunması mümkün olan önceki ifadeleri; hâkim ya da mahkeme huzurunda yaptığı açıklamalar, müdafinin hazır olduğu kolluk ifadeleri ve Cumhuriyet savcısı tarafından alınan ifadesidir. Doktrinde bu konuda farklı görüşler mevcut olup; bir görüşe göre zorunlu müdafiliğin bulunmadığı suçlarda, sanığın ifadesi kolluk tarafından alınsa da mahkemede okunup tartışılabilecektir⁶⁸⁸. Doktrindeki aksi görüş ise sanığın müdafî hazır olmaksızın kolluk tarafından alınan ifadesinin duruşmada çelişkinin giderilmesi amacıyla okunmasını kabul etmemektedir⁶⁸⁹. Bu kapsamda kolluk tarafından alınan ifadenin CMK m. 213’e göre duruşmada okunması, müdafin varlığı ile mümkün olabilecektir. Yargıtay’a göre de sanığın önceki beyanlarının okunmasının ilk koşulu

⁶⁸⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 25.11.2014 Tarih, 2014/8-166 Esas, 2014/514 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁶⁸⁸ Ünver / Hakeri, 2024, s.1716.

⁶⁸⁹ Centel / Zafer, 2022, s. 266; Çevik, 2024, s.126.

beyanları arasında çelişki olması, ikinci koşulu ise sanığın önceki ifadesinin hâkim, Cumhuriyet savcısı veya kolluk tarafından müdafî huzurunda alınmış olmasıdır⁶⁹⁰. Uygulamada sanığın sorgusu tamamlandıktan sonra, müdafî hazır olmadan kolluk tarafından alınan ifadeler okunarak, sanığa kabul edip etmediği sorulmakta ve bu şekilde çelişkinin giderilmeye çalışıldığı görülmektedir⁶⁹¹. Kanaatimizce de her ne kadar kolluk tarafından müdafî hazır olmaksızın alınan beyan CMK m. 213'e göre duruşmada okunacak belgeler arasında yer almasa da, CMK m. 148/4'teki "*Müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamaz.*" düzenleme uyarınca, zorunlu müdafiliğin bulunmadığı durumlarda, sanığın kolluk tarafından müdafî hazır olmaksızın alınan beyanı duruşmada sanık tarafından kabul edildiği takdirde okunmalı ve beyanlar arasında çelişki varsa bu çelişkinin giderilmesi sağlanmalıdır. Yargıtay'a göre de, sanığın savunması ile önceki ifadeleri arasında çelişki varsa giderilmeli, gerektiğinde tutanak düzenleyenler dinlenmelidir⁶⁹².

⁶⁹⁰ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 30.03.2022 Tarih, 2020/4701 Esas, 2022/8891 Karar sayılı İlâmı, "Vidani kanının oluştuğu duruşma sürecini yansıtan tutanaklar, belgeler, gerekçe içeriğine göre ve CMK'nın 148/4 maddesinde yer alan "*Müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamaz*" ve aynı yasanın 213. maddesinde yer alan "*Aralarında çelişki bulunması halinde; sanığın, hâkim veya mahkeme huzurunda yaptığı açıklamalar ile Cumhuriyet savcısı tarafından alınan veya müdafînin hazır bulunduğu kolluk ifadesine ilişkin tutanaklar duruşmada okunabilir.*" şeklindeki yasal düzenlemelere göre; sanığın önceki ifadesinin duruşmada okunmasının ilk koşulunun iki ifade arasında çelişki bulunması, ikinci koşulun ise sanığın önceki ifadesinin; hakim, mahkeme ya da Cumhuriyet Savcısı tarafından alınması veya kollukta alındığı takdirde ise ifadeye müdafînin katılmış olmasıdır. Somut olayda sanığın kolluk ifadesinde mağduru tehdit ettiğini kabul etmesine rağmen bu ifadenin müdafî huzurunda alınmadığı, duruşmada bu ifadenin doğrulanmadığı bu nedenle sanığın kolluk ifadesinin hükme esas alınamayacağı gözetilerek tebliğnamedeki görüşe iştirak edilmeyerek yapılan incelemede:Eyleme ve yükletilen suça yönelik O Yer Cumhuriyet Savcısının temyiz iddiaları yerinde görülmediğinden tebliğnameye aykırı olarak, TEMYİZ DAVASININ ESASTAN REDDİYLE HÜKMÜN ONANMASINA," UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 07.08.2024)

⁶⁹¹ Köroğlu, 2024, s.178; Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 7.Ceza Dairesi, 02.05.2024 Tarih, 2022/759 Esas, 2024/532 Karar sayılı İlâmı, "*Sanık Omar Mama'nın 10/02/2018 tarihinde elinde bulunan poşet içinden ele geçirilen sigaraların miktarının 177 paket olup, anılan miktarın kişisel kullanım sınırının altında olması ve sanığın bu suç yönünden soruşturma aşamasında müdafî hazır olmaksızın alınan savunmasında atılı suçu ikrar etmesine karşın yargılama aşamasında atılı suçlamayı inkar etmesi nedeniyle, mahkemece, bu suç yönünden sanığın soruşturma aşamasında verdiği ifadesinin okunarak anılan ifadenin doğru olup olmadığının sorulmasından sonra sonucuna göre CMK'nın 148/4. maddesi de gözetilmek suretiyle atılı suçun sübutunun ve sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerektiği gözetilmeden yazılı şekilde sanığın mahkumiyetine karar verilmesi,*" UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 07.08.2024)

⁶⁹² Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 27.06.2022 Tarih, 2020/9336 Esas, 2022/8373 Karar sayılı İlâmı, "*sanığın olay tutanağı içerisinde geçen beyanı ve kollukta müdafîsiz alınan ifadesinde yerde buldum, içmek için aldım dediği ancak mahkemece talimatla alınan ifadesinde ise, suçlamayı kabul etmediği anlaşılması karşısında; CMK'nın 148/4. maddesine müdafî olmadan kolluk tarafından alınan ifade hakim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamayacağı da gözetilerek beyanlar arasındaki çelişki giderilmeden, gerektiğinde tutanak düzenleyeceği görevliler dinlenilmeden sanığın beraatine karar verilmesi,*" UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 07.08.2024)

Sanığın çelişki bulunan önceki ifadelerinin mevcut ceza muhakemesi çerçevesinde alınmış olması şart değildir. Sanığın başka bir soruşturma ya da kovuşturma evresinde alınan önceki beyanlarının da çelişki halinde CMK m. 213 kapsamında duruşmada okunması ve çelişkinin giderilmesi söz konusu olabilecektir⁶⁹³. Bu durumda sanığın önceki beyanın ceza hâkimine ya da mahkemesine verilmiş olması aranmaz. Sanığın hukuk hâkimine ya da mahkemesine verdiği önceki beyanlarında da çelişki bulunması halinde, bu çelişkinin giderilmesi için önceki beyanları okunabilecektir⁶⁹⁴. Sanığın sulh ceza hâkimi tarafından yapılan sorgusunda verdiği beyanlar ise duruşmada doğrudan okunabilir⁶⁹⁵.

CMK m. 213 düzenlemesinin lafzı incelendiğinde, sanığın beyanları arasındaki çelişkinin duruşma sırasında ya da duruşma öncesinde ortaya çıkması mümkündür. Bu kapsamda sanığın yalnızca duruşma sırasında verdiği beyanlar arasında değil, duruşma öncesinde verdiği beyanlar arasında çelişki varsa bu çelişkinin giderilmesi için de önceki beyanların okunması yoluna başvurulabilecektir. Doktrinde, sanığın duruşma öncesinde verdiği beyanlar arasında çelişki bulunması halinde bu çelişkinin duruşma başlamadan önce giderilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁶⁹⁶. Bu görüşe göre CMK m. 213, yalnızca duruşmada verilen beyan ile önceki beyanlar arasında çelişki bulunması durumunda uygulanabilecektir. Hükmün kanuni düzenlemesinin bulunduğu yer itibariyle doktrindeki bu görüş yerinde görülmektedir. CMK m. 213, duruşmanın işleyişine ilişkin düzenlemelerin bulunduğu bölümde yer aldığından, duruşma öncesi beyanların değil, duruşma sırasında

⁶⁹³ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 15.Ceza Dairesi, 28.05.2024 Tarih, 2024/1123 Esas, 2024/2055 Karar sayılı İlâmı, “suça sürüklenen çocuk S. C. D.’ın Ankara 2. Çocuk Mahkemesi’nin 2022/349 Esas numaralı kamu davasında alınan savunmasında ise “H. B. Parkının orada akşam 22.00 - 23.00 civarında Erdem’i gördüğünü, elinde iki tane bisiklet olduğunu, bir tanesini kendisine verdiğini, “gezelim” dediğini” **ifade ettiğinin anlaşılması karşısında**, soruşturma aşamasında sanığın yer göstermesi üzerine kolluk tarafından suça konu bisikletlerin hasarlı şekilde katılanlara teslim edilmesinin soruşturma aşamasında gerçekleşen kısmi tazmin kapsamında kalması nedeniyle öncelikle katılanların kısmi tazmin nedeniyle etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasına muvafakat edip etmedikleri konusunda açık şekilde beyanlarının alınması, muvafakat etmeleri durumunda soruşturma aşamasında kısmi tazmin gerçekleşeceğinden TCK’nın 168/4-I. maddesi gereğince hükmolunan cezalardan indirim yapılması, katılanların muvafakat etmemeleri durumunda ise lastiklerin patlak olmasından dolayı oluşan zararın giderilmesi durumunda TCK’nın 168/2. maddesi maddesi gereğince hükmolunan cezalardan indirim yapılması ve yine eylemin gece vakti gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti konusunda Ankara 2. Çocuk Mahkemesi’nin 2022/349 Esas numaralı kamu davasına ilişkin tüm evrakların onaylı birer sureti celp edildikten sonra CMK’nın 148/4. maddesi de gözetilmek suretiyle sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerektiği gözetilmeden yazılı şekilde uygulama yapılması,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 07.08.2024)

⁶⁹⁴ Şahin / Göktürk, 2022, s.154.

⁶⁹⁵ Centel / Zafer, 2022, s.817.

⁶⁹⁶ Şahin / Göktürk, 2022, s.153.

alınan beyanların önceki beyanlarla olan çelişkisinin giderilmesi amacıyla düzenlendiğinin kabulü mümkündür.

Çelişki kavramı ile sanığın duruşmada verdiği beyan ile önceki beyanları arasında tutarsızlık veya zıtlık bulunması ifade edilmek istenmektedir. Örneğin sanık, önceki beyanlarında atılı suça ilişkin ikrarda bulunmasına rağmen duruşmada alınan beyanında atılı suçu inkâr ediyor olabilmektedir⁶⁹⁷. Hâkim, sanığın daha önce suçu ikrara ilişkin beyanı çerçevesinde oluşan çelişkinin giderilmesi amacıyla önceki beyanlarındaki ikrarı okuyarak sonuca ulaşmaya çalışmaktadır. Benzer bir durum, önceki beyanlarında suçu inkâr etmesine rağmen duruşmada suçun ikrar edilmesi halinde de söz konusu olmaktadır. Ancak çelişki, yalnızca inkâr veya ikrara ilişkin olmayıp; sanığın beyanında belirttiği diğer ayrıntılardaki farklılıklarda çelişki kapsamında değerlendirilir⁶⁹⁸. Sanığın önceki ifadesi ile duruşmadaki ifadesinde aynı durumlar farklı şekillerde aktarılmışsa, bu konudaki çelişkinin giderilmesi için de önceki beyanların okunması mümkündür⁶⁹⁹.

CMK m. 213 kapsamında çelişkinin ortaya çıkabilmesi için sanığın duruşmada hazır olup, beyanda bulunması gerekmektedir. Kural olarak sanığın duruşmada hazır bulunmaması durumunda çelişki gidermek amacıyla tutanak okunması söz konusu olamaz⁷⁰⁰. Benzer şekilde sanık, duruşmada susma hakkını kullanıyorsa önceki beyanlarının okunması mümkün değildir. Sanığın duruşmada hazır bulunmaması ya da susma hakkını kullanması

⁶⁹⁷ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 6. Ceza Dairesi, 02.07.2024 Tarih, 2023/3667 Esas, 2024/2206 Karar sayılı İlamı, “*Sanığın soruşturma evresinde müdafii katılımı olmaksızın alınan savunmasında; atılı suçu ikrar etmekle birlikte CMK’nın 148/4.maddesi gereğince kollukça soruşturma evresinde alınan sanık savunmalarının müdafii katılımı olmaksızın alınmış olması nedeniyle hukuka uygun elde edilmiş delil sayılamayacakları ve ispat gücü ve değeri yüklenemeyeceği, ancak CMK’nın 148/4.maddesinin bu şekil alınan savunmaların hakim ve mahkeme huzurunda doğrulanması halinde hükme esas alınabileceğine ilişkin istisnai düzenleme de yapmış olduğu, Sanığın soruşturma evresinde soruşturma makamınca savunmasının alınmadığı ve kovuşturma evresinde ise alınan savunmasında; savunma metninin olduğu bölümde atılı suçu kabul etmeyip, aksi yöndeki beyanlarını kabul etmediğini savunmasına karşın (..) CMK’nın 148/4.maddesindeki sanığın soruşturma evresindeki savunmasını kabul edip etmediğinin tespiti açısından mezkur çelişkilerin giderildikten sonra sanığın hukuki durumunun takdir ve tayini yerine, çelişkiler giderilmeden ve duruşma zaptında da ayrıca savunmalar arasındaki çelişki yaratılarak sanığın savunma hakkının kısıtlanmış olması,*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁶⁹⁸ Çevik, 2024, s.126.

⁶⁹⁹ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 09.02.2021 Tarih, 2020/851 Esas, 2021/1840 Karar sayılı İlamı: “*CMK’nın 213. maddesinin uygulanabilmesi için ifadeler arasında çelişki bulunması gerektiği gözetilmeden, 27.11.2015 tarihli duruşmada sanığın kollukta alınan ifadesinin avukat eşliğinde alınmadığından bahisle okunmaması, Yasaya aykırı, sanığın temyiz itirazları bu itibarla yerinde görülmesi olduğundan hükmün bu sebepten dolayı 5320 sayılı Yasanın 8/1. maddesi uyarınca uygulanması gereken 1412 sayılı CMUK’nın 321. maddesi gereğince BOZULMASINA, 09.02.2021 gününde oybirliğiyle karar verildi*”, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁷⁰⁰ Şahin / Göktürk, 2022 s.156.

halinde, önceki beyanlarla var olan bir çelişkiden bahsetmek mümkün olmadığından CMK m. 213'e göre önceki ifadelerin okunması gerekmez. Susma hakkını kullanan sanık, konuşmaya zorlanamaz⁷⁰¹. Bu kapsamda sanığın beyanının delillerin tartışılması amacıyla duruşmada okunması söz konusu olamaz. Ancak sanığın önceki ifadesinin hükümde delil olarak kullanılacak olması halinde dosyadaki diğer delillerle birlikte CMK m. 209'a göre duruşmada anlatılması ve CMK m. 215 uyarınca ilgilere bu hususta bir diyeceklerinin olup olmadığının sorulması mümkündür. Sanığın soruşturma aşamasında susma hakkını kullanıp mahkeme aşamasında beyanda bulunması çelişki olarak değerlendirilemez.

4.4 DELİLLERİN TEK TEK TARTIŞILMASI

4.4.1 Genel Olarak

Ceza muhakemesinde bir delil ortaya konulduktan sonra yargılamaya katılan süjelere söz konusu delillere ilişkin bir diyeceğinin bulunup bulunmadığının sorulması suretiyle delillerin tek tek tartışılması gündeme gelmektedir⁷⁰². Bu kapsamda delillerin tek tek tartışılması, deliller ortaya konulduktan sonra gerçekleştirilmektedir⁷⁰³. Delillerin tartışılması için önce delilin ortaya konulması, daha sonra delile ilişkin süjelere bir diyeceğinin olup olmadığının sorulması beklenmektedir. Süjelere delillere yönelik tanınan söz hakkı ile delillerin tek tek tartışılması gerçekleştirilmiş olmaktadır⁷⁰⁴.

Delillerin ortaya konulması faaliyetinde kanun koyucu, belirli bir sıra öngörmemiştir. Bu durum delillerin tek tek tartışılması faaliyetini de doğrudan ilgilendirmektedir. Kanun koyucu, hangi delilin önce ortaya konulacağını ve tartışılacağını düzenleme altına almamış, bu konuda bir kısıtlama getirmemiştir. Delillerin tek tek tartışılmasında önemli olan husus, ortaya konulan her delil sonrasında yeni bir delil ortaya konulmadan önce o delilin taraflara söz hakkı tanımak suretiyle tartışılmasını sağlamaktır⁷⁰⁵. Bu bağlamda hâkim, her tanık dinlenildikten sonra diğer tanığa geçilmeden önce taraflara söz hakkı vererek bir diyeceklerinin bulunup bulunmadığını sormalıdır. İki ya da üç tanık dinlenildikten sonra taraflara söz hakkı tanınması, delillerin tek tek tartışılması ilkesine aykırılık teşkil

⁷⁰¹ Centel / Zafer, 2022, s. 265.

⁷⁰² Köroğlu, 2024, s.219.

⁷⁰³ Gedik, 2022, s.301.

⁷⁰⁴ Çevik, 2024, s.384.

⁷⁰⁵ Köroğlu, 2024, s.218.

etmektedir. Böyle bir davranış, duruşmanın yürütülüşü açısından hukuka aykırılık taşımaktadır. Benzer şekilde tüm belgeler ortaya konulduktan sonra taraflara söz hakkı tanınması da hukuka aykırı bir uygulama olmaktadır. Bu nedenle tüm deliller münhasır şekilde tek tek ortaya konulmalı ve münhasır şekilde tek tek tartışılmalıdır. Tarafların delillere yönelik tartışmaları da ayrıntılı bir şekilde duruşma tutanağına geçirilmelidir⁷⁰⁶.

Delillerin tartışılması, deliller tam olarak ortaya konulduktan sonra yapılmalıdır. CMK'da tanık dinlenirken sözü kesilmeksizin dinleneceğini düzenleme altına alınmıştır⁷⁰⁷. Aynı durum, belirti delillerinin ortaya konulmasını sağlayan bilirkişi mütalaası açısından da geçerli kabul edilmektedir. CMK m. 62'de tanıklığa ilişkin hükümlerin, aksi yönde bir düzenleme mevcut değilse bilirkişiler açısından da uygulanacağı düzenlenmiştir. Ancak sanık beyanı için böyle bir belirleme yoktur. Kural olarak sanığın duruşmadaki sorgusu, sanığın savunma hakkını ifade ettiğinden, savunma hakkının kısıtlanmasına sebebiyet verilmemesi açısından sözü kesilmeksizin kendisini savunmasına olanak tanınması gerekir.

CMK'nın genel sistematigi çerçevesinde belge delilleri açısından da benzer bir uygulamanın mevcut olduğu kabul edilmektedir. Bu durumda sanık, tanık ya da bilirkişi beyanda bulunurken ya da belge delili okunurken kural olarak sözün kesilmemesi, süjelerin araya girme suretiyle beyanda bulunmaması gerekmektedir. Ancak burada belirtmek gerekir ki tanık, bilirkişi, sanık ya da belge delillerinin okunması sırasında hâkim, aralarda açıklayıcı birtakım sorular sorabilir. Hâkimin duruşmayı yönetme yetkisi çerçevesinde olayın anlaşılabilmesi için deliller ortaya konulurken açıklayıcı sorular sorması, delillerin ortaya konulmasına yardımcı olunmasını sağlamaktadır⁷⁰⁸.

CMUK m. 250'de deliller ortaya konulduktan sonra bir diyeceğinin olup olmadığı hususunda söz hakkı tanınabilecek süje olarak yalnızca sanık düzenlenmişti. CMK'da ise yargılamada süje olarak yer alan katılan, vekili, Cumhuriyet savcısı, sanık ve müdafinin çelişmeli muhakemenin ruhuna uygun şekilde söz hakkına sahip olduğu açıkça belirtilmiştir. Kanaatimizce yeni düzenleme, ceza muhakemesinin mantığına ve ruhuna daha uygundur. Kanun koyucu CMK m. 215'te delillerin tek tek tartışılması açısından söz hakkı tanınan süjeler arasında belirli bir sıralama öngörmemiştir. Ancak m. 216'da söz hakkı verilmesine

⁷⁰⁶ Osman Yaşar, Ceza Muhakemesi Kanunu, Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu, 5.Baskı, C:2, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012, s.2562.

⁷⁰⁷ Köse, 2017, s.96.

⁷⁰⁸ Köroğlu, 2024, s.219.

ilişkin sıralamada bulunulduğu görülmektedir. Bu nedenle her ne kadar m. 215'te düzenlenmese de m. 216'da yer alan sıralamanın delillerin tek tek tartışılması açısından da geçerli olduğu kabul edilmektedir⁷⁰⁹. CMK m. 216 çerçevesinde delillerin tek tek tartışılması kapsamında söz hakkının öncelikle iddia makamına, sonrasında ise savunma makamına verilmesi gerekir. Bu kapsamda son söz hakkı savunma makamına aittir.

Hukuka aykırı şekilde elde edilmiş olan deliller ya da hukuka uygun şekilde elde edilmesine rağmen değerlendirilmesi yasaklanmış olan deliller kural olarak duruşmada delil olarak ortaya konulamaz. Bu nedenle söz konusu delillerin tartışılması da mümkün değildir. Ancak yasak delil olup olmadığı anlaşılamayan delilin duruşmada ortaya konulup tartışılmak suretiyle yasak delil olup olmadığı belirlenebilir. Duruşma sırasında ortaya konulup tartışılması üzerine yasak delil olduğu açıklığa kavuşan delilin hükme esas alınması söz konusu olamaz⁷¹⁰.

4.4.2 Beyan Delillerinin Tartışılması

4.4.2.1 Sanık beyanının tartışılması

Sanık beyanı, sanığın duruşmadaki sorgusu ile ortaya konulmaktadır. CMK m. 191/3 ve CMK m. 206 birlikte ele alındığında, savunma hakkı çerçevesinde öncelikle sanığın savunmasının alınması, sonrasında delillerin ortaya konulmaya başlanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu düzenlemeler çerçevesinde doktrinde sanık savunmasının delil olduğu ve beyan delilinin bir çeşidi olduğu ifade edilmektedir⁷¹¹. Ancak sanık beyanı hâkim tarafından serbestçe takdir edilebildiğinden dar anlamda olmasa da geniş anlamda delil niteliği taşımaktadır⁷¹².

Sanığın sorgusu duruşmada alındıktan sonra diğer delillerde olduğu gibi tartışılması faaliyetine geçilebilecektir. Ancak kanuni düzenlemelerde bu konuya ilişkin açık bir hüküm yoktur. CMK m. 206'da sanığın sorgusu yapıldıktan sonra duruşmada delillerin ortaya konulmasına geçilebileceği düzenlenmiştir. CMK m. 215'te ise delillerin tartışılmasından önce dinlenen kişiler arasında sanığa yer verilmemiştir. Bu düzenlemelerden açıkça

⁷⁰⁹ Gedik, 2022, s.301.

⁷¹⁰ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2021/3068 Esas, 2021/6915 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁷¹¹ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.795.

⁷¹² Centel / Zafer, 2022, s.268.

görülebileceği üzere, sanığın dinlenilmesinden sonra taraflara söz hakkı tanınmayacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, CMK m. 215'te sayılan suç ortağı kavramıdır. Kanuni düzenlemede sanığa yer verilmemekle birlikte delillerin tartışılması öncesinde dinlenenler arasında suç ortağı kavramı kullanılmıştır. Bu durumda suç ortağının sanık olup olamayacağına ilişkin değerlendirmede bulunulması beklenmektedir. Bir suçta birden fazla sanık varsa yapılacak ceza muhakemesi arasında CMK m. 8'e göre objektif bir bağlantı vardır⁷¹³. Bu nedenle söz konusu davaların birleştirilmesi gerektiği düzenlenmektedir. Doktrinde bu tür davalarda birleştirme zorunluluğunun bulunmadığı kabul edilsede mahkeme, usul ekonomisi çerçevesinde davaların birleştirilmesinde yarar olduğu kanaatindeyse ve davaların birleştirilmesi mümkünse birleştirme kararı alabilecektir⁷¹⁴. Ancak davaların birleştirilmesinin yargılama açısından herhangi bir katkısı olmayacaksa birleştirmede yarar görülmeyeceğinden birleştirme kararı alınmaz. Yargılamanın daha hızlı sonuçlanacağı ve daha etkin bir hüküm kurulabileceği kanaati mevcutsa davaların birleştirilmesinde yarar bulunduğu söylenebilir. Böyle bir durumda adalet duygusu zedelenmeyecek biçimde birleştirme yapılabilir. Bu konudaki takdir yetkisi, birleştirmeye karar verecek hâkime aittir.

Bir suç nedeniyle suç ortaklarının ayrı davalarda yargılanması mümkündür. Ancak aynı suça ilişkin birden fazla sanık varsa uygulamada genellikle davaların birleştirilmesi yoluna gidilmektedir⁷¹⁵. Bir suçun her ne kadar suç ortakları farklı olsa delilleri benzerlik taşımaktadır. Bu nedenle suç ortaklarının ayrı ayrı yargılanması durumunda aynı olaya ilişkin aynı delillerin birden fazla kez dinlenilmesi, suç ortaklarının da diğer suç ortaklarının davalarında tanık sıfatıyla dinlenilmesi gerekecektir. Böyle bir durum ise usul ekonomisi ile bağdaşmamaktadır. Kargaşaya sebebiyet verebilecek bu durumda kullanılan birleştirme yetkisi, kanun yolları açısından denetime tabi tutulmaktadır. Yargıtay, birleştirilmesi gereken davaların birleştirilmemesi durumunda ilk derece mahkemesinin verdiği kararı bu gerekçeyle bozabilmektedir. Bu bağlamda, açıkça görüleceği üzere kanuni düzenlemede ifade edilen “suç ortağı”, çoğu kez davanın “sanığı” konumunda olduğundan, sanık beyanından sonra da delillerin tartışılması yoluna gidilebileceğinin kanaatimizce kabulü

⁷¹³ Ömer Buğra Süren, “Ceza Muhakemesinde Nispi Muhakeme ve Bekletici Sorun,” İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi – EconJURA, C: 1, S: 2, 2022, s.176.

⁷¹⁴ Miraç Beyza Elmalı, Ceza Muhakemesinde Bağlantılı Uyuşmazlıkların Birleştirilmesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 2023, s.41.

⁷¹⁵ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.175.

gerekecektir. Bu kapsamda da kanunun netleşmesi açısından maddenin “*sanık*” ifadesi eklenmek suretiyle yeniden düzenlenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim bu şekildeki düzenleme ile sanık beyanda bulunduktan sonra katılana, vekiline ve Cumhuriyet savcısına söz verilerek çelişmeli muhakeme ve silahların eşitliği ilkelerinin gereği yerine getirilecektir.

Duruşmada ilk beyanda bulunan kişi sanıktır. Bu nedenle sanığın sorgusundan sonra diğer kişilerle yüzleştirilmesi kural olarak mümkün değildir. Birden fazla sanığın bulunması halinde daha sonra ifade veren sanıklar, öncesinde ifade veren sanıklarla yüzleştirilebilecektir. Bunun için sanığın önceki beyanları ile duruşmada verdiği beyanlar arasındaki çelişkinin giderilmesi ve uyumun sağlanması beklenmektedir⁷¹⁶. Yüzleştirmenin yapılacağı durumlarda beyanlar arasında çelişki bulunması halinde, yüzleştirmeden önce sanığın önceki beyanları okunmak suretiyle çelişki giderilmelidir. Beyanlar arasında uyum sağlandıktan sonra diğer sanık veya suç ortağıyla yüzleştirmenin sağlanması mümkündür.

Çelişkinin mevcudiyeti halinde sanığın önceki beyanlarının okunması ve beyanlar arasında uyum sağlandıktan sonra yüzleştirmenin gerçekleştirilmesi bizzat hâkim tarafından kullanılan delil tartışma araçlarıdır⁷¹⁷. Bu nedenle öncelikli olarak bu araçların yerine getirilmiş olması beklenir. Bu faaliyetlerin hâkim tarafından gerçekleştirilmesinden sonra taraflara söz hakkı tanınmak suretiyle delillerin tartışılması açısından bir diyeceklerinin olup olmadığı sorulmalıdır. Söz hakkı tanınan süjeler sanığın beyanları hakkında yorumda bulunabilir ya da sanığa soru yöneltebilirler. Kanunen doğrudan soru sorma hakkına sahip olan kişilerin delillerin tartışılması çerçevesinde sanığa soru sormaları mümkündür. Muhakemenin diğer süjeleri ise hâkim vasıtasıyla sanığa sorular yöneltebileceklerdir.

Muhakemenin süjelerine söz hakkı tanındıktan sonra dikkat edilmesi gereken husus, son sözün savunma makamına verilmesi gerekliliğidir. Bu nedenle sanığın sorgusundan sonra söz hakkının öncelikle katılana ve varsa vekiline, daha sonra iddia makamına, en son müdafie ve sanığa söz hakkı verilmesi gerekmektedir. Yargıtay tarafından verilen kararlarda da iddia makamının esas hakkındaki mütalaasından sonra savunmalar ve beyanlar alındıktan sonra sanığa son sözlerinin sorulmaması bozma nedeni olarak kabul

⁷¹⁶ Yargıtay 1. Ceza Dairesi 29.06.2015 Tarih, 2015/68 Esas, 2015/4134 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁷¹⁷ Yargıtay 17. Ceza Dairesi, 18.02.2016 Tarih, 2015/9419 Esas, 2016/2095 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

edilmektedir⁷¹⁸. Bu konuda taraflara karşılıklı birden fazla kez açıklama yapılması için söz hakkı verildiyse de her durumda son söz hakkının savunma makamında kalmasına özen gösterilmelidir⁷¹⁹. Nitekim Yargıtay, sanığın esas hakkında savunması alındıktan ve son sözleri sorulduktan sonra Cumhuriyet Savcısına söz hakkı verilerek duruşmanın bitirilmesini bozma nedeni saymıştır⁷²⁰.

Duruşmada sanık beyanı tartışılırken dikkat edilmesi gereken temel husus, sanığın susma hakkıdır. Sanık, mutlak anlamda susma hakkını kullanırsa (tamamen susacağını belirtmişse) somut olaya yönelik hiçbir açıklamada bulunmaz. Böyle bir durumda sanığın beyanının tartışılması ve bu kapsamda süjelere söz hakkı tanınması söz konusu olmaz. Susma hakkının kullanılması halinde ortada bir beyan olmadığı için çelişkinin giderme veya yüzleştirme gibi delil tartışma araçlarına başvurulamaz. Mutlak suretle susma hakkını kullanan sanığa soru yöneltilemez⁷²¹. Burada, taraflara sanığın susma hakkını kullanması konusunda bir diyeceklerinin olup olmadığının sorulması hususu düşünülebilir. Ancak susma hakkı sanığın kanuni haklarından biri olduğundan, bu hakkını kullanması halinde süjelere söz hakkı tanınmaması gerekir. Susma bir delil olmadığından susmaya ilişkin delillerin tartışılması da mümkün görülmemektedir. Taraflara susma hakkının kullanılması konusunda söz hakkı tanınması, duruşmayı amacından saptırabilecektir. Örneğin katılan ve vekili, sanığın suçlu olmasından dolayı sustuğunu ifade edebilecektir. Bu yöndeki beyanların da ceza muhakemesine katkı sağlamayacağı açıktır. Nitekim sanığın susma hakkını kullanması aleyhine yorumlanamaz⁷²².

Sanık, mutlak susma hakkı yerine belirli hususlarda susma hakkını da kullanabilir. Sanığın tüm hususlara cevap verme zorunluluğu kanunen bulunmadığından, kısmen susma hakkının kullanılması mümkündür⁷²³. Bu durumda sanığın kısmi de olsa bir beyanı söz konusu olduğundan delillerin tartışılması amacıyla önceki beyanların okunması, yüzleştirme yapılması ya da söz hakkı tanınması söz konusu olabilecektir. Burada dikkat edilmesi

⁷¹⁸ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 29.04.2024 Tarih, 2024/15857 Esas, 2024/3588 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁷¹⁹ Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.801.

⁷²⁰ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 16.04.2024 Tarih, 2022/588 Esas, 2024/5279 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁷²¹ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 05.11.2014 Tarih, 2012/5629 Esas, 2014/18925 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁷²² Çevik, 2024, s.143.

⁷²³ Centel / Zafer, 2022, s.271.

gereken husus, kısmi susma hakkını kullanan sanığın kendisine yöneltilen sorulara cevap vermeme hakkına sahip olduğudur.

Kovuşturma evresinde hâkim veya mahkeme, Cumhuriyet savcısı tarafından iddianamede belirlenen fiillere ilişkin yargılama yapabilir. Bu kapsamda mahkemenin suça ilişkin fiiller konusundaki yetkisi, iddianamede düzenlenenlerle sınırlıdır. Ancak hâkim veya mahkeme, Cumhuriyet savcısının iddianamede belirttiği suçun hukuki nitelendirmesiyle bağlı değildir⁷²⁴. İddianamede yer alan fiiller çerçevesinde suçun hukuki nitelendirmesinin farklı olduğu kanaatine ulaşırsa bu yönde değerlendirme yapılabilir. Yargılama sırasında iddianamede düzenlenen fiiller kapsamında atılı suçun başka bir suç olduğu kanaati hâsıl olursa hâkim ve mahkeme bu düşünceleri çerçevesinde gerekçelendirme yapmak suretiyle hüküm kurabilirler. Bu durumda suçun hukuki niteliği değişeceğinden, sanığa CMK m. 226'ya göre ek savunma hakkı tanınmalıdır⁷²⁵. Sanığın sorgusundan sonra gerçekleşmesi nedeniyle bu savunma, ek savunma olarak adlandırılmaktadır⁷²⁶. Sanığın ek savunması bir beyan ve delil mahiyeti taşıdığından duruşmada tartışılabilecektir. Ek savunmanın tartışılması, sorgunun tartışılması gibi yapılmaktadır.

4.4.2.2 Tanık beyanının tartışılması

Ceza muhakemesinin tarafı olmayan tanık, her zaman için tarafsız sayılmaz⁷²⁷. Bu nedenle tanık beyanlarının delillerin tartışılması çerçevesinde tartışılarak doğrulanması ya da yanlışlanması, maddi gerçeğe ulaşılma noktasında önemlidir⁷²⁸. Tanığın bazı hususları unutulmaması, yargılama açısından önemli sayılan hususları bilmediğinden eksik bilgilendirme yapabilmesi ya da olmayan durumları anlatması mümkün olduğundan, tanık beyanlarının duruşmada tartışılması gerekir. Yalan tanıklık kanunen suç olarak düzenlendiğinden, ceza muhakemesinde özellikle tanık beyanı konusunda delillerin tartışılmasına özen gösterilmesi beklenilmektedir⁷²⁹.

⁷²⁴ Erdi Özmen, “Ek Savunma Hakkı,” Ceza Hukuku Dergisi, C:14, S:40, 2019, s.461.

⁷²⁵ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 11.07.2024 Tarih, 2023/2744 Esas, 2024/5316 Karar sayılı İlâmı, Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 25.04.2017 Tarih, 2015/1167 Esas, 2017/247 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁷²⁶ Şahin / Göktürk, 2022, s.161.

⁷²⁷ Parlar / Öztürk, 2018, s.36.

⁷²⁸ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 13.02.2014 Tarih, 2012/36565 Esas, 2014/4679 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁷²⁹ Aydın, 2011, s.71.

Suçtan zarar gören kişi de duruşmada tanık olarak dinlenmektedir. Bu nedenle suçtan zarar görenin beyanının tartışılması, tanık beyanının tartışılması gibi gerçekleştirilmeli ve önem atfedilmelidir. Duruşmada tanıkların sırayla duruşma salonuna alınarak dinlenmesi ve bir tanık dinlenirken henüz dinlenmeyen tanığın duruşma salonunda bulunmaması şeklindeki uygulamalar tanığın beyanının daha sağlıklı alınmasını sağlayarak, tanık beyanlarının diğer beyanlardan etkilenmesini de engeller. Bu kapsamda dinlenen tanık, kendisinden önce dinlenen tanık, sanık ve suçtan zarar gören ile yüzleştirilebilir⁷³⁰.

AİHS’de tanık beyanlarının tartışılması adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak görülmektedir. Nitekim daha önce de bahsettiğimiz üzere AİHS m. 6/3’e göre her sanık, iddia tanığını sorgulamak ve sorgulatmak hakkına sahiptir. AİHM içtihatlarına göre tanığın kural olarak duruşmada hazır olup beyanda bulunması, sanığın da duruşmada tanığı sorgulaması gerekir⁷³¹. AİHM, tanığın duruşmaya getirilememesi halinde sanığın savunma hakkının korunmasına özen gösterilmesi ve bu şekilde alınan tanık beyanının daha dikkatli şekilde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır⁷³².

Maddi gerçeğin ispat edilmesi tek bir tanık beyanına dayanıyorsa o tanığın duruşmada mutlaka dinlenilmesi gerekir. Konuya ilişkin Yargıtay tarafından verilen karar : "*Soruşturma aşamasında bilgisine başvurulmuş ve olayın tek tanığı olan (...) dinlenilmeden hüküm kurularak, 5271 sayılı CMK'nin 210/1. maddesine aykırı davranılması bozmayı gerektirmiştir*"⁷³³." şeklindedir. Ancak hastalık, ölüm, yargılama yerine uzaklık veya tanığa ulaşılama gibi nedenlerle tanığın duruşmada hazır edilmesi mümkün olmayabilir. Tanık duruşmada dinlenilse de dinlenilme de sanık tarafından en azından bir kere sorgulanması mümkün kılınmalıdır. Bu durumun mümkün olmaması halinde dengeleyici usul hükümleriyle savunma hakkının korunması beklenmektedir. Kaynağı sorgulanamayan bir delilin tek başına hükme esas alınması mümkün olmadığından tanık beyanının tartışılması önem taşımaktadır. Yargıtay’a göre yapılan araştırmalara rağmen tanığa ulaşılama

⁷³⁰ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.390.

⁷³¹ Burak Ateş, “Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı ve Segbis Sistemi.” Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S:51, 2022, s.448.

⁷³² Martin/Birleşik Krallık, 24.10.2006 Tarih, 40426/98 Başvuru Numaralı Karar, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 20.09.2024); Coşkun Koç, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Gizli Tanık Beyanının Delil Değeri,” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi C:25, S:1, 2023, s.73.

⁷³³ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 29.05.2018 Tarih, 2017/11943 Esas, 2018/10695 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

durumunda, kollukta alınan beyanın okunulmasıyla yetinilebilecektir⁷³⁴. Tanığın duruşmaya getirilememesi haline ilişkin olarak gizli tanık hususunun ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir⁷³⁵. Nitekim 5726 Sayılı Tanık Koruma Kanunu’nun 1. maddesine göre ceza muhakemesi esnasında yapacak olduğu tanıklık görevi dolayısıyla kendisi veya bu yasa da belirtilmiş olan yakınlarının hayati tehlikesi bulunması durumunda tanık hakkında yasanın 5. maddesinde belirtilen güvenlik tedbirlerine başvurulabilecek ve tanığın kimlik bilgileri gizlenebilecektir. Böyle bir durumda gizli tanık, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olan kişiler olmaksızın dinlenebilecektir. Ancak somut olaya ilişkin yalnızca gizli tanık beyanı mevcutsa, sadece gizli tanığın beyanına dayanılarak mahkûmiyet hükmü verilmesi mümkün değildir⁷³⁶. Zira tanık beyanı esnasında sanığın bulunmaması sebebiyle savunma hakkının tam olarak kullanılamamış olacağı ifade edilmektedir⁷³⁷.

Tanık beyanı ceza muhakemesinde oldukça fazla başvurulmuş bir delildir. Ancak tanıkların olayı unutmuş olabileceği, yanlış yönlendirilebileceği veya kasten doğruyu söyleyemeyebileceği göz önüne alındığında tanık beyanının güvenilirliğinin azdır⁷³⁸. Bu bakımdan tanık beyanının olayı yansıttığı ve temsil ettiği oranda değerli olduğu ifade edilmektedir⁷³⁹. Dolayısıyla da tanık beyanı, ortaya konulup tartışıldıktan sonra muhakemede elde edilen diğer deliller ile birlikte değerlendirilerek, somut deliller ile

⁷³⁴ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 07.03.2024 Tarih, 2022/1455 Esas, 2024/16250 Karar sayılı İlamı, “İlk Derece Mahkemesinin ve Bölge Adliye Mahkemesinin, suçun vasfına ve sübutuna ilişkin takdirlerinde bir isabetsizlik bulunmadığı, kolluk aşamasında dinlenen tanığa ulaşamaması sebebiyle mahkeme aşamasında dinlenilmesinden vazgeçilerek önceki beyanının okunulmasıyla yetinildiği anlaşılmakla, sanık ve müdafinin temyiz sebepleri yerinde görülmemiş, hükümde açıklanan gerekçeler, tüm dosya kapsamına göre usûl ve yasaya uygun bulunarak, hükümde hukuka aykırılık tespit edilmemiştir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.09.2024)

⁷³⁵ Ersan Şen, “Hazır Olmayan Tanığın İfadesiyle Mahkûmiyet ve Delillerin İspat Gücü,” Terazi Hukuk Dergisi, C:11, S:114, 2016, s.107.

⁷³⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 13.03.2024 Tarih, 2023/3-407 Esas, 2024/115 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 30.04.2023)

⁷³⁷ Selin Büşra Fidan, Ceza Muhakemesi Kanununda Delil Kavramı İle Hakim Ve Savcıların Delil Algısı, İstanbul Aydın Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2022, s.10.

⁷³⁸ Özen, 2023, s.647.

⁷³⁹ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.209-210.

örtüşüp örtüşmediğine⁷⁴⁰ ve taraflar arasındaki husumete veya yakınlığa göre hükme esas alınıp alınmayacağı konusunda bir sonuca varılmalıdır⁷⁴¹.

4.4.2.3 Mağdur ya da suçtan zarar görenin beyanının tartışılması

Suçtan etkilendiğini ifade eden ve somut olayla doğrudan ilişkisi bulunan mağdur veya suçtan zarar görenin beyanlarının tartışılması, sanık açısından oldukça önemlidir. Bu kişilerin ifadelerinin delillerin tartışılması suretiyle çürütülmesi halinde savunma makamı lehine sonuç doğuracağı açıktır. Bu kapsamda mağdur ve suçtan zarar görenin beyanlarının tartışılması, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için de önem taşımaktadır⁷⁴².

Duruşmada sanık dinlenildikten sonra suçtan zarar gören veya mağdur beyanda bulunmaktadır⁷⁴³. Bu nedenle sanığın beyanları tartışıldıktan sonra mağdur veya suçtan zarar gören dinlenir⁷⁴⁴. Suçtan zarar gören veya mağdur, tanık gibi sonradan duruşma salonuna alınmayıp duruşmanın başlamasından itibaren sanık gibi duruşmada hazır bulunma hakkına sahiptir⁷⁴⁵. Sanığın sorgusunu da dinleme hakkına sahip olan suçtan zarar gören veya mağdur, kendi beyanlarından sonra tanık beyanlarının alınmasında da hazır bulunarak tüm delillere hâkim olabilmektedir. Bu da muhakemenin temel sükelerinden biri olması çerçevesinde yerinde bir uygulamadır. Sanık ve tanıkların ifadesine vakıf olan suçtan zarar gören veya mağdur, ifadesini bu doğrultuda şekillendirebilecektir.

⁷⁴⁰ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 15. Ceza Dairesi, 15.05.2024 Tarih, 2023/2261 Esas, 2024/1845 Karar sayılı İlâmı, “HTS kayıplarına göre katılanın o saat ve öncesinde olay yerinde olmadığı ve **dinlenen tanıkların sanık savunmasını doğruladığı anlaşıldığından** katılanın çelişkili beyanlarına itibar edilmemiştir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.09.2024)

⁷⁴¹ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesi, 07.06.2024 Tarih, 2024/900 Esas, 2024/1046 Karar sayılı İlâmı, “Deliller değerlendirilirken jandarmanın olay yeri görgü tespit tutanağının diğer delillere göre tarafsız olması nedeniyle taraf ve tanık beyanlarına göre üstün tutularak buna itibar edilmiştir. **Birçok tanığın beyanının, kabul edilen olayla ve somut delillerle örtüşmemesi, taraflarla yakınlığı olması ve aralarındaki husumet nedeniyle gerçeği yansıtmadığı kanaatine varıldığından hükme tümüyle esas alınamamış** ve kabule uygun olmayan beyanlara bu nedenle itibar edilmemiştir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.09.2024)

⁷⁴² Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 25.10.2016 Tarih, 2013/31834 Esas, 2016/6322 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁷⁴³ İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 24. Ceza Dairesi, 30.04.2024 Tarih, 2024/1037 Esas, 2024/1061 Karar sayılı İlâmı, “Delillerin ortaya konulması ve reddi” başlıklı 5271 sayılı CMK’nın 206. maddesinin 1. Fıkrasının “(1) Sanığın sorguya çekilmesinden sonra delillerin ortaya konulmasına başlanır.” şeklindeki hükümlerine göre aykırı olarak müştekinin beyanının sanığın kimliğinin tespit edilmesinden ve sorgusunun yapılmasından önce alınması hususu; yapılan işlemlerin düzeltilmesi mümkün olmayıp sonuca etkili olmayacağından eleştiri sebebi yapılmakla yetinilmiştir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.09.2024)

⁷⁴⁴ Çevik, 2024, s.360.

⁷⁴⁵ Köroğlu, 2024, s.165.

Mağdur/suçtan zarar görenin olayın bizzat tarafı olduğu durumlarda, dinlenmesinde yemin hariç tanıklara yönelik hükümler uygulanmaktadır⁷⁴⁶. Bu kapsamda suçtan zarar gören dinlenirken sözü kesilmemeli, sözü tamamlandıktan sonra delillerin tartışılması çerçevesinde soru yöneltilmelidir⁷⁴⁷.

Yargıtay tarafından verilen bir kararda, olayın tanığı olan mağdura CMK m. 234 uyarınca haklarının hatırlatılmaması bozma nedeni olarak kabul edilmemiştir⁷⁴⁸. Ancak mağdurun tanık olduğu durumda da mağdurlara ilişkin haklardan yararlanması gerekli olup, CMK m. 234 uyarınca hakları hatırlatılmalıdır⁷⁴⁹.

Uygulamaya bakıldığında mağdur/suçtan zarar gören dinlenildikten sonra CMK m. 238/2'ye göre sanıktan şikâyetçi olup olmadığı sorulmakta, şikâyetçi ise davaya katılma talebinin var olup olmadığı sorulmaktadır. Mağdur/suçtan zarar görenin davaya katılmaya yönelik ifadesi alındıktan sonra hatırlatma veya çelişki giderme amacıyla önceki ifadeleri okunabilir⁷⁵⁰. Mağdur/suçtan zarar görenin önceki ifadelerinin okunması suretiyle ifadeleri arasında uyum sağlandıktan sonra kendisinden önce dinlenen sanıklarla yüzleştirme yapılabilir. Yüzleştirme sonrasında öncelikle iddia makamına, sonrasında ise savunma makamına söz hakkı tanınmaktadır. Daha önce de bahsettiğimiz üzere bu aşamada suçtan zarar görene vekilin ya da Cumhuriyet savcısının doğrudan soru yöneltme hakkı vardır. Cumhuriyet savcısının görevi maddi gerçeğin tarafsız şekilde araştırılması olduğundan, suçtan zarar görene soru sorması, itham sistemindeki gibi çapraz sorgu niteliği taşımaz⁷⁵¹. Vekilin ise doğrudan soru sorması mümkündür. Bu aşamada hem Cumhuriyet savcısı hem de vekil, yönlendirici değil açıklattırıcı sorular sorabilirler⁷⁵². Bunlardan sonra savunma makamı, suçtan zarar görenin ifadelerine yönelik söz hakkını kullanabilir⁷⁵³. Mağdur/suçtan zarar gören davaya katılmışsa, sıralı şekilde iddia ve savunma makamlarına söz hakkı tanınabilir.

⁷⁴⁶ Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.187.

⁷⁴⁷ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.305.

⁷⁴⁸ Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 27.04.2010 Tarih, 2010/2721 Esas, 2010/13839 Karar sayılı İlâmı, “Mağdurun yöntemine uygun biçimde çağrı kağıdı çıkartılarak duruşmadan haberdar edilmesine karşın, gelmemesi üzerine duruşmaya zorla getirtilerek tanık olarak dinlendiği sırada, 5271 sayılı CMK'nun 234. maddesinin 1.fıkrasının (b)bendinde yazılı haklarının açıklanması zorunlu olmadığından, Cumhuriyet Savcısının buna ilişkin temyiz itirazların yerinde görülmemiştir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.09.2024)

⁷⁴⁹ Ünver / Hakeri, 2024, s.842.

⁷⁵⁰ Çevik, 2024, s.360.

⁷⁵¹ Parlar / Öztürk, 2018, s.36.

⁷⁵² Çevik, 2024, s.360.

⁷⁵³ Gedik, 2022, s.282.

Böyle bir durumda son söz hakkının savunma makamına verilmesi gerektiği göz ardı edilmemelidir.

Mağdur veya suçtan zarar görenin CMK kapsamında susma hakkı yoktur. Ancak bu kişiler tanık olarak dinlenildikleri için tanıklıktan çekinmeye ilişkin hükümlerin uygulanması mümkündür. Tanıklıktan tamamen çekinmeleri durumunda suçtan zarar gören, beyan vermekten kaçınabilir. Böyle bir durumda suçtan zarar görenin ifadesinin tartışılması da söz konusu olmayacaktır. Suçtan zarar gören kısmi olarak tanıklıktan çekinmişse, çekindiği konular üzerinden delillerin tartışılması söz konusu olmaz. Suçtan zarar görenin ifade verdiği kısımlar üzerinden duruşmada delil tartışması yapılması mümkün olabilecektir.

Ceza muhakemesinde kural olarak mağdur beyanın sanık beyanına karşı herhangi bir üstünlüğünün bulunmadığı ve sanık beyanı ile mağdur beyanının eşdeğer olduğu kabul edilmektedir⁷⁵⁴. Nitekim muhakemenin tarafı olan mağdurdan doğruyu söylemesi ve tarafsız davranması beklenemeyeceğinden, mağdurun beyanının güvenilirliği ve sanık beyanına karşı neden üstün tutulduğu açıklanmalıdır⁷⁵⁵. Yargıtay’a göre mağdur beyanı somut olgularla örtüşmediği, kişisel kanaate dayalı olduğu veya yan delillerle desteklenmediği takdirde tek başına suçun sabit olduğuna ilişkin yeterli delil olarak kabul edilemez⁷⁵⁶. Ancak bu noktada özellikle cinsel suçlar açısından mağdur beyanın ispat değerinden bahsetmek gerekecektir.

Cinsel dokunulmazlığa karşı suçların genellikle kimsenin bulunmadığı alanlarda işlenmesi ve mağdur üzerinde toplum baskısı yaratması sebebiyle ispatı güçleşmektedir. Bu sebeple

⁷⁵⁴ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 7. Ceza Dairesi, 29.05.2024 Tarih, 2023/4205 Esas, 2024/2035 Karar sayılı İlamı, “Zira ceza muhakemesi hukukunda mağdur beyanı ile sanık beyanı eş değerdedir. Bir başka ifadeyle mağdur beyanının sanık beyanından bir üstünlüğü bulunmamaktadır. Mağdurun beyanı olay ile örtüşen ve istikrarlı ise sanığın beyanına göre önde ve üstün tutulabilecektir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 05.09.2024)

⁷⁵⁵ Az önce bahsedilen karar: “Müştekinin kollukta alınan 10/10/2021 ve 24/10/2021 tarihli beyanlarında, “Bir tanesi telefonumu görüşme yapmak için istedi. Ardından da ortadan kayboldu. Çevrede soruşturduğumda ismini Şenol olarak öğrendim.” dediği halde, mahkemede alınan beyanında, “Bir tanesi telefonu kullanabilir miyim diye izin istedi. Diğer ikisi beni lafa tutarken kaçtı.” şeklinde olayı anlattığı, müştekinin beyanları arasında eylemi gerçekleştiren kişi sayısı ve eylemin gerçekleşme şekli konusunda çelişkiler olduğu, gözetildiğinde müştekinin beyanları arasındaki çelişkiler giderilmeden hüküm kurulması,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 05.09.2024)

⁷⁵⁶ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 16.03.2017 Tarih, 2016/2105 Esas, 2017/964 Karar sayılı İlamı, “**Yan delille desteklenmeyen, kişisel kanaate dayalı, somut olgularla örtüşür nitelikte olmayan beyanların tek başına suçun sübutuna yeterli delil olarak kabul edilmesinin olanaklı olmadığı, ihalelere ilişkin mağdur ve katılan beyanlarının bir kısmının kendi kanaatlerine dayalı olduğu, bir kısım beyanların ise ihale dosyaları ile uyumlu olmadığı,**” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 05.09.2024)

de cinsel suçlarda genellikle mağdur beyanı dışında herhangi bir tanık veya yan delil bulunmamaktadır⁷⁵⁷. Dolayısıyla da bu durum, cinsel suçlarda sanık savunması ile mağdur beyanın ispat değerini arttırmaktadır⁷⁵⁸. Bu bakımdan mağdurun beyanlarının değerlendirilmesinde titiz davranılması gerekmektedir. Nitekim Yargıtay tarafından cinsel suçlarda mağdurun beyanlarının nasıl değerlendirileceği konusunda birtakım kriterler belirlenmiştir⁷⁵⁹. Bu bakımdan öncelikle olayın adli makamlara intikal ediliş şekli değerlendirilmektedir. Olaydan ilk olarak kime, nasıl ve ne zaman bahsedildiği, adli makamlara ne zaman bildirildiği konusunda değerlendirme yapılması gerekmektedir. Olayın geç bildirilmesi mağdurun beyanına olan itibarı azaltabilecektir de, mağdurun toplumsal baskı sebebiyle geç bildirim yapabileceği göz önüne alınmalı ve her olay açısından ayrı değerlendirme yapılmalıdır⁷⁶⁰. Yargıtay tarafından belirlenen diğer bir kriter ise taraflar arasında husumet olup olmadığı konusundadır. Nitekim mağdur tarafından sanığa iftira atmayı gerektirecek bir durumun bulunup bulunmadığı veya sanığın bu yönde bir iddiası bulunması halinde bu durumun araştırılması gerekmektedir. Yargıtay tarafından uygulanan bir başka bir kriter ise, mağdurun aşamalarındaki anlatımlarının değişip değişmediği, tutarlı olup olmadığı hususudur. Mağdurun olayı adli makamlara intikal ettirmesiyle birlikte birbirleriyle uyumlu ve mantıklı anlatımlarda bulunması beyanlarına olan itibarı arttıracaktır⁷⁶¹. Ancak belirtmek gerekir ki dosyada olaya dair tıbbi bulgular ve yan deliller varsa bunların da mağdur beyanını desteklemesi gerekmektedir⁷⁶².

⁷⁵⁷ Buğra Şahin, Ersan Şen, “Yargıtay Kararları Işığında Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar,” Terazi Hukuk Dergisi, C:17, S:185, 2022, s.123.

⁷⁵⁸ Çevik, 2024, s.260.

⁷⁵⁹ Yargıtay 14. Ceza Dairesi, 17.03.2014 Tarih, 2014/2965 Esas, 2014/3332 Karar sayılı İlâmı; Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 18.10.2021 Tarih, 2021/23710 Esas, 2021/8453 Karar sayılı İlâmı, “*Olayın intikal şekli ve zamanı, mağdurenin aşamalarda değişen çelişkili anlatımları, sanık ile müşteki arasında husumet bulunması, savunma ve tüm dosya kapsamı nazara alındığında, ilk derece mahkemesinin kabulünde yer alan sübuta ilişkin delillerin dosya içeriğiyle çelişmesi nedeniyle mahkumiyet kararının yerinde olmadığı anlaşıldığından, söz konusu hükme yönelik istinaf başvurusunun kabulü yerine esastan reddedilmesi,*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 05.09.2024)

⁷⁶⁰ Murat Enes Paksoy, “Cinsel Suçlarda İspat Meselesi,” Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:11, S:22, 2021, s.234.

⁷⁶¹ Paksoy, s.234.

⁷⁶² Yargıtay 14. Ceza Dairesi, 08.01.2020 Tarih, 2016/892 Esas, 2020/123 Karar sayılı İlâmı, “*mağduru olduğu olayın hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabildiği ve beyanlarına itibar edilebileceğine ilişkin psikolog görüşü, failin eylemlerinin hep aynı tür oluşu, mağdurenin fiili livataya maruz kalmış olduğuna dair raporlar, ifadelerini doğrulayan tanık anlatımlarındaki tutarlılık ve olayın inanırılık düzeyi gözetilerek tüm dosya içeriği nazara alındığında 28.06.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6545 sayılı kanunla cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda getirilen düzenlemeler de gözetilip belirlenecek lehe kanuna göre sanığın üzerine atılı çocuğun nitelikli cinsel istismarı suçundan mahkumiyetine karar verilmesi gerekirken dosya*

Tüm bu açıklamalar ışığında mağdur beyanı gerekli kriterleri sağladığı takdirde özellikle cinsel suçlarda tek başına hükme esas alınabilecektir⁷⁶³. Ancak CMK m. 236 uyarınca mağdur olayın tek tanığı konumundaysa mutlaka duruşmada dinlenmesi gerekmektedir⁷⁶⁴.

4.4.3 Belge Delilinin Tartışılması

Mahkemece hükmünde kullanılacak tüm belge delillerinin duruşmada açıklanması ve muhakemenin süjeleriyle tartışılması gerekmektedir. Belgenin çok kapsamlı olması da bu durumu değiştirmez. CMK m. 209'a göre belge delillerinde ortaya koyma metodu söz konusu olup bu metot, yazılı delilin okunması olarak ifade edilebilir⁷⁶⁵. Mahkeme başkanı veya hâkim, ses veya görüntü kaydı yazılı bir belgeye dönüştüğü takdirde belgeyi okumak suretiyle tarafların bilgisine sunmalıdır⁷⁶⁶.

CMK m. 209'da duruşmada anlatılması zorunlu olan belgeler örneklendirilmiş olup; maddeye göre, *“Naip veya istinabe yoluyla sorgusu yapılan sanığa ait sorgu tutanakları, naip veya istinabe yoluyla dinlenen tanığın ifade tutanakları ile muayene ve keşif tutanakları gibi delil olarak kullanılacak belgeler ve diğer yazılar, adli sicil özetleri ve sanığın kişisel ve ekonomik durumuna ilişkin bilgilerin yer aldığı belgeler, duruşmada anlatılır.”* Maddenin düzenleniş şeklinden görüleceği üzere anlatılması gereken belgeler sınırlı sayıda olmayıp, delil olarak kullanılacak her belge veya tutanak duruşmada anlatılmalıdır⁷⁶⁷. Bu durum ceza muhakemesinin sözlülük ve doğrudan doğrualık ilkesinin bir gereğidir⁷⁶⁸. Bu kapsamda delil olarak kullanılacak belge veya tutanakların tek tek içerikleri anlatılmalı ve duruşma

içeriği ile uygun düşmeyen yazılı gerekçeyle beraatine hükmedilmesi,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 05.09.2024)

⁷⁶³ Çevik, 2024, s.262.

⁷⁶⁴ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 25.03.2024 Tarih, 2021/9837 Esas, 2024/2679 Karar sayılı İlâmı, *“5271 sayılı Kanun'un 217 nci maddesinin birinci fıkrasında “Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir” ve aynı Kanun'un 210 uncu maddesinin birinci fıkrasında ise “Olayın delili, bir tanığın açıklamalarından ibaret ise, bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir. Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçemez” hükümlerine yer verilmiş olup, bu kapsamda Mahkemece olayın tek tanığı konumunda bulunan mağdurenin duruşmaya getirilerek iddiaya konu hususlarla ilgili dinlenip, bunun mümkün olmaması halinde ise çocuk izlem merkezinde kaydedilen görüntülerin duruşmada hazır bulunanlarca izlenip sanık ile müdafine diyecekleri sorulduktan sonra toplanacak delillere göre sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken, duruşmaya katılan mağdurenin olaya ilişkin beyanları alınmadan önceki beyanlarının okunmasıyla yetinilerek yazılı şekilde hüküm kurulması, hukuka aykırı görülmüştür.”* UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 05.09.2024)

⁷⁶⁵ Centel / Zafer, 2022, s.310.

⁷⁶⁶ Saydam, 2023, s.241.

⁷⁶⁷ Köroğlu, 2024, s.214.

⁷⁶⁸ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.357.

zaptına geçirilmelidir. Bunun yerine genel ifadelerle belgelerin okunması bozma nedeni olarak kabul edilmektedir⁷⁶⁹. Olay tutanağı, gözaltı kararı, otopsi raporu, ölü muayene raporu, adli doktor raporları, sosyal inceleme raporları, bilirkişi raporları, keşif tutanakları, CD çözümleme tutanakları ve ekspertiz raporlarının duruşmada anlatılması gereklidir⁷⁷⁰. Aksi halde bu durum savunma hakkının kısıtlanması ve adil yargılanma hakkının ihlali anlamına gelecektir⁷⁷¹.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından da duruşma sırasında delil aracı olan belgenin okunması, tarafların belge içeriği hakkında bilgi sahibi olmalarının sağlanması ve söz konusu belgeye karşı taraflara bir diyeceklerinin olup olmadığının sorulması gerektiği ifade edilmiş olup; ilgili kararda her ne kadar ölü muayene ve otopsi tutanaklarının iddianamenin eki olsalar da, “*iddianame ve ekleri ile hazırlıktaki tutanaklar ve dosya içeriği okundu*” şeklindeki ifadelerin soyut olduğu ve ölü muayene ve otopsi tutanaklarının okunduğu anlamına gelmeyeceği, dolayısıyla da ölü muayene ve otopsi tutanaklarının duruşmada açıkça okunmamasını savunma hakkının ihlaline sebep olduğu ve mutlak bozma nedeni olduğu belirtilmiştir⁷⁷².

Yine sanığa ait adli sicil kaydı, nüfus kaydı ve mali durumuna ilişkin belgelerin duruşmada mutlaka okunması ve anlatılması gereklidir⁷⁷³.

⁷⁶⁹ Adana Bölge Adliye Mahkemesi 12. Ceza Dairesi, 09.07.2024 Tarih, 2022/176 Esas, 2024/1133 Karar sayılı İlamı “*Sanığın savunma hakkının kısıtlanmaması ve kanun yolu denetimine elverişlilik açısından duruşmada okunan delil niteliğindeki belgelerin hangileri olduğunun açıkça ve münferiden duruşma tutanağında ayrı ayrı belirtilmesi gerektiği, CMK’nın 219/1, 221/1-f ve 222/1. maddeleri gereğince duruşmada okunan belgelerin neler olduğun açıkça ve ayrı ayrı duruşma tutanağına yazılmadan şablon biçimde “dosya içerisindeki tüm bilgi ve belgeler okundu” şeklinde denetime elverişli olmayan, CMK’nın 221/1-f maddesine açıkça aykırılık içeren, açıklıktan uzak muğlak ifadelerin savunma hakkını kısıtlar nitelikte olmasının yanında tek başına delil niteliği taşıyan belgelerin bu şekilde okunduğu anlamına gelmeyeceği nazara alınarak,*” UYAP Karar Arama Ekranı (Erişim Tarihi: 14.08.2024)

⁷⁷⁰ Ünver / Hakeri, 2024, s.1710.

⁷⁷¹ İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 25. Ceza Dairesi, 23.10.2023 Tarih, 2023/879 Esas, 2023/2285 Karar sayılı İlamı, “*Somut olayda mahkeme sanığın sorgusunu yaptıktan sonra dosyada bulunan ve delil niteliğine sahip olan el konan paraya ilişkin tutanak, olay tutanağı, bilgi alma tutanakları (Tanık beyanları) sanığa okunmak suretiyle deliller ikame edilmemiştir. CMK 217. maddesine göre hakim huzuruna getirilmemiş ve tartışılması sağlanmamış delilleri hükme esas alması mümkün değildir. Oysa ki: Mahkeme gerekçesinde “...Kumar oynayanlar durumu ikrar etmiş ve sanığın yönlendirilmesi ile kumar oynadıklarını kabul etmişler, bu haliyle üzerine atılı suç kabul etmiştir” delillerin ikame edilmemesi ve ikame edilmeyen delillerin hükme esas alınması savunma hakkının kısıtlanması ve adil yargılanma hakkını ihlal niteliğinde olduğundan bu şekilde hüküm kurulması,*” UYAP Karar Arama Ekranı (Erişim Tarihi: 14.08.2024)

⁷⁷² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 28.06.2011 Tarih, 2011/1-130 Esas, 2011/149 Karar Sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 14.08.2024)

⁷⁷³ Centel / Zafer, 2022, s.311.

Uygulamada sanığın sorgusunun ardından sanığa ait adli sicil kaydının ve nüfus kayıtlarının okunduğu görülmektedir. Sanığın adli sicil kaydının duruşmanın başında okunması şeklindeki uygulama, doktrinde mahkemede sanığa yönelik bir ön yargı oluşturacağı ve masumiyet karinesinin ihlaline sebep olabileceğinden eleştirilmekte; sanığın adli sicil kaydı ile mali ve kişisel bilgilerine ilişkin belgelerin; sanığın mahkûm olması durumunda, cezanın tayini ve erteleme gibi kurumların değerlendirilmesi aşamasında ele alınması gerektiği ifade edilmektedir⁷⁷⁴. Nitekim Yargıtay, sanığın adli sicil kaydında bulunan ilama göre uyuşturucu ticareti yapma suçundan verilen mahkûmiyet kararını masumiyet karinesinin ihlali olarak değerlendirerek bozmuştur⁷⁷⁵.

Yargıtay’a göre iletişimin tespiti, dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesine ve aramaya ilişkin mahkeme kararlarının duruşmada okunmaması bozma nedenidir⁷⁷⁶.

CMK m. 211’de sadece okunmasıyla yetinebilecek belgeler düzenlenmiş olup; maddeye göre: “(1) a) Tanık veya sanığın suç ortağı ölmüş veya akıl hastalığına tutulmuş olur veya bulunduğu yer öğrenilemezse, b) Tanık veya sanığın suç ortağının duruşmada hazır bulunması, hastalık, malûllük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle belli olmayan bir süre için olanaklı değilse, c) İfadesinin önem derecesi itibarıyla tanığın duruşmada hazır bulunması gerekli sayılmıyorsa, Bu kişilerin dinlenmesi yerine, daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanaklar ile kendilerinin yazmış olduğu belgeler okunabilir.” Bu durumda mahkeme, maddede sayılan bir durumun mevcut olduğu kanaatine varırsa bu konudaki gerekçesini de belirterek, ilgili belgeyi okumak suretiyle hükme esas alabilir⁷⁷⁷.

⁷⁷⁴ Ünver / Hakeri, 2024, s.1710.

⁷⁷⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 04.10.2011 Tarih, 2011/10-159 Esas, 2011/202 Karar sayılı İlâmı, “Geçmişte uyuşturucu madde ticareti suçundan sabıkası olan sanığın bu suçu da işlediği şeklindeki dosya içeriğindeki kanıtlarla desteklenmeyen değerlendirme, yukarda ayrıntılarına yer verilen suçsuzluk karinesine de aykırıdır. Bu sebeple hakkındaki hüküm kesinleşen M. Ç.’in duruşmada dönmüş olduğu soruşturma aşamasında alınan beyanlarına ve içeriği tespit edilemeyen telefon görüşmeleriyle **adli sicil kaydına konu ilama** dayalı olarak sanık hakkında uyuşturucu madde ticareti suçundan mahkûmiyet hükmü kurulması yerinde değildir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 14.08.2024)

⁷⁷⁶ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 16.05.2024 Tarih, 2024/14953 Esas, 2024/4230 Karar Sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı (Erişim Tarihi: 14.08.2024)

⁷⁷⁷ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 20.06.2011 Tarih, 2009/11175 Esas, 2011/8584 Karar Sayılı İlâmı: “1- Olayın tarafsız görgü tanıkları C.A. ve K. Y.’in ifadelerinin önem derecesi itibarı ile CYY’nın 211/1-c maddesi uyarınca duruşmada dinlenilmeleri gerektiği gözetilmeden, yerinde olmayan değerlendirme ve gerekçe ile duruşmada dinlenilmelerinden vazgeçilip, hazırlık anlatımlarının okunmasıyla yetinilerek, eksik inceleme sonucu

Belge delilinin ne şekilde tartışmaya açılacağı önemlidir. İçeriği itibariyle tartışmaya açılacak olması halinde duruşmada okunması yeterli görülmektedir. Ancak dış görünüşü veya durumu itibariyle tartışmaya açılacaksa keşif veya bilirkişi incelemesi suretiyle ortaya konulmalıdır⁷⁷⁸. Bu kapsamda belge delilinin dış görünüşünün ve durumunun tartışılmasına ilişkin hususlarda belirti delillerinin tartışılmasına ilişkin aşağıda yapmış bulunduğumuz açıklamaların geçerli olduğu ifade edilmelidir.

4.4.4 Belirti Delilinin Tartışılması

4.4.4.1 Keşif ve belirti delilinin tartışılması

Keşif, delil değerlendirme aracıdır⁷⁷⁹. Yargıtay’a göre keşif, suçun kim tarafından nerede ve nasıl işlendiğini belirlemek, olay yerini görmek, suça konu eşyaları belirlemek ve delillerin maddi gerçekliğini tespit etmek amacıyla yapılır⁷⁸⁰. Ancak keşfin kapsamı bununla sınırlı değildir. Keşif, delil elde etme aracı olduğu kadar belirti delillerinin ortaya konulmasını da sağlar⁷⁸¹. Ancak kanun koyucu, keşfin tam olarak nasıl yapılacağını açık şekilde kanunda düzenlememiştir. Bu durum keşfin yapılmasına kısıtlama getirilmemesi açısından yerindedir. Her belirti delilinin kendine özgü bir inceleme metodu bulunduğundan, tekdüze bir düzenlemenin getirilmesi halinde uygulamada sorunlar yaşanması söz konusu olabilecektir.

Keşif faaliyeti oldukça geniş kapsamlıdır. Hâkimin somut olaya ilişkin delilleri doğrudan algılamasına yardımcı olmaktadır⁷⁸². Keşif, yalnızca belirti delillerinin değil, belge

yargılamaya devamlı yazılı biçimde sanıkların hükümlülüklerine karar verilmesi,” UYAP Karar Arama Ekranı (Erişim Tarihi: 14.08.2024)

⁷⁷⁸ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 03.07.2013 Tarih, 2013/5127 Esas, 2013/17549 Karar Sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁷⁷⁹ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.381.

⁷⁸⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 10.04.2012 Tarih, 2012/7-349 Esas, 2012/152 Karar sayılı İlâmı, “Keşif, hakim veya Cumhuriyet savcısının beş duyusu vasıtasıyla yaptığı incelemedir. Keşif, suç belirtilerinin tespiti, suçun nasıl ve kim tarafından işlendiğinin belirlenmesi, suçun işlendiği yerin görülmesi, suç konusu eşyaların belirlenmesi ve duruşmada ortaya konulan delillerin maddi gerçekliğinin tespiti amacıyla yapılır. Bu işlevi gereği keşif duruşmanın devamı niteliğinde bir işlemdir. Duruşmanın devamı niteliğinde olan keşifte mağdur, katılan, sanık ve tanıklar dinlenebilir. Keşifte, yapılan işlemleri gösteren tutanak düzenlenir ve keşfe katılanların beyanları keşif tutanağına yazılır. Keşif tutanakları da hakim ve zabıt katibi tarafından imzalanır.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 14.08.2024)

⁷⁸¹ Gizlenci, 2024, s.99.

⁷⁸² İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 6. Ceza Dairesi, 06.06.2024 Tarih, 2024/2001 Esas, 2024/1897 Karar sayılı İlâmı, “Hakim delillerle bizzat temas etmelidir. İkinci elden, dolaylı olarak delilleri tecrübe etmemelidir. Böylece kendi kişisel izlenimine göre karar vermelidir. Mahkemenin sanık, tanık veya bilirkişiyi bizzat dinlemesi, belgeleri bizzat incelemesi anlamında hükme esas alınacak olguları mahkemenin bizzat

delillerinin ortaya konulmasında da önemli rol oynamaktadır. Bu kapsamda mahkeme konusu olay ilgili olan her şey keşfin konusu olabilir⁷⁸³. Olay da kullanılan suç aletleri, kıyafetler, olaya ilişkin CD, suçun işlendiği yer⁷⁸⁴, keşfin konusuna örnek gösterilebilir. Bu kapsamda hâkim, beş duyu organı vasıtasıyla mahkeme konusu olayı inceleyebilecektir⁷⁸⁵. Keşfin duruşma salonunda ya da duruşma salonu dışında icra edilmesi mümkündür⁷⁸⁶. Duruşma salonunda yapılan keşif, duruşma kurallarına tabi tutulmaktadır. Bu durum genellikle bir delilin ortaya konulması faaliyetiyle örtüşmektedir. Keşif, hâkimin somut olayı algılamasına hizmet etmektedir⁷⁸⁷. Delillerin ortaya konulması için muhakeme sùjelerinin delilleri algılamasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle duruşmada yapılan keşif, delillerin tartışılması için özellik taşımaz. Örneğin, suç aleti olan tabancanın duruşma salonunda bulunan herkese gösterilmesi gibi. Hâkim, tabancayla ilgili olarak taraflara sorular yöneltebilir⁷⁸⁸. Bu sorular çerçevesinde taraflar, tabancaya ilişkin değerlendirme ve açıklamalarda bulunabilirler. Bu durumda hâkim, yapılan değerlendirme ve tartışma ile bu delili değerlendirmiş olmaktadır. Görüleceği üzere duruşmada yapılan keşif, delillerin ortaya konulması ve tartışılması faaliyeti çerçevesinde değerlendirilmelidir. CMK m. 215'te düzenlenen kurallar, duruşma salonunda gerçekleştirilen keşfe ilişkin olarak da uygulanmaktadır.

CMK m. 84'e göre mahkeme başkanı ya da hâkim, bazı yargılama sùjelerinin keşifte hazır bulunmalarını zorunlu kılabilir. Duruşma salonu dışında yapılacak keşfe ilişkin kanuni düzenlemeler, çelişmeli yargılama açısından eksiklikler içermektedir. Özellikle keşif sırasında sanığın hazır bulunması konusunda kanunen herhangi bir zorunluluk öngörülmemiş olması ve hazır bulunmanın yalnızca sanığın tutuklu olduğu durumlarda zorunlu görülmesi savunma hakkının kısıtlanması kapsamında değerlendirilebilir.

değerlendirmesini ifade eden bu ilkeye göre, kişilerin bizzat dinlenilmesi, belgelerin bizzat görülüp incelenmesi veya okunması ve keza görülməsi mümkün ise keşif veya yer göstermeye konu yerlerin bizzat ziyaret edilip incelenmesi gerekir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 14.08.2024)

⁷⁸³ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.668.

⁷⁸⁴ Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 13. Ceza Dairesi, 11.07.2024 Tarih, 2023/477 Esas, 2024/1413 Karar sayılı İlâmı, “Mahkeme tarafından mahallinde CMK'nın 83. maddesi gereğince keşif yapılması, keşifte sanığın 18/08/2021 tarihli eylemde suç konusu uyuşturucu maddeyi tanık F. B. 'e verdiği yerin tam olarak belirlenmeye çalışılması, bu şekilde belirlenen söz konusu yerin TCK'nın 188/4-b maddesinde tanımlanan yerlerden olup olmadığı”, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 14.08.2024)

⁷⁸⁵ Yurtcan, 2020, s.273.

⁷⁸⁶ Çevik, 2024, s.305.

⁷⁸⁷ Özen, 2023, s.780.

⁷⁸⁸ Centel / Zafer, 2022, s.818.

Kanaatimizce duruşma salonu dışında yapılan keşfin de duruşma salonunda gerçekleştirilen keşif gibi kurallara tabi tutulması ve ayrı şekilde değerlendirilmemesi gerekir. Duruşma dışında yapılan keşfin de duruşmada yapılan keşifte olduğu gibi hazır bulunması gerekli süjelerin önünde, deliller ortaya konularak ve tartışılarak gerçekleştirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu kapsamda katılan, vekili, sanık, müdafî, Cumhuriyet savcısı ve hükme katılacak hâkimlerin keşifte hazır edilerek duruşma usulüne uygun şekilde keşfin gerçekleştirilmesi gerekir. Delillerin müsterekliği ve doğrudan doğruyalık ilkesi çerçevesinde uygun olan bu şekildedir. Ancak CMK m. 83’de keşfin naip hâkim ya da istinabe olunan hâkim veya mahkeme tarafından yapılabileceği düzenlenmiştir. CMK’nın 83. ve 84. maddelerine göre de, keşifte hâkim haricinde muhakeme süjelerinin hazır bulunma zorunluluğu yoktur. Böylelikle, hâkimin keşif delilini tek başına değerlendirerek sonuca ulaştığı bir uygulama getirilmiştir⁷⁸⁹. Hâkim tarafından keşif yapılmadan bilirkişiye yerinde inceleme yetkisi verilerek düzenlenen bilirkişi raporunun hükme esas alınması bozma nedeni olarak kabul edilmektedir⁷⁹⁰.

CMK m. 83’e göre gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda keşfin Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilmesine ilişkin düzenleme getirilmesi kanaatimizce isabetli değildir. Keşif işlemi, karar verecek olan hâkimin yapması gereken bir işlemdir. Doktrinde de Cumhuriyet savcısına verilen keşif yetkisinin keşfin amacına uygun olmadığı belirtilmektedir⁷⁹¹. Keşif uygulaması, hâkimin delillerle aracısız şekilde irtibat kurmasını sağlamaktadır⁷⁹². Hâkimden başka bir kimse tarafından keşfin yapılması, keşfin öngörülüş amacıyla bağdaşmamaktadır. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan işleme keşif değil, teftiş denilmesi gerektiği savunulmuştur⁷⁹³.

⁷⁸⁹ Yıldız, 2002, s.137.

⁷⁹⁰ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 15. Ceza Dairesi, 27.06.2024 Tarih, 2024/1674 Esas, 2024/2191 Karar sayılı İlâmı, “5271 Sayılı CMK’nın 83/1. maddesinde keşfin hakim tarafından yapılacağı öngörülmüş olmasına rağmen, yasaya uygun biçimde keşif yapılarak, suça konu yerin bilirkişi ile birlikte incelenmesi gerektiği gözetilmeksizin, bilirkişiye “yerinde inceleme yetkisi” şeklinde yasal dayanağı olmayan bir yetki verilerek, suç yerinin salt bilirkişi tarafından incelenmesi sonucunda yasaya aykırı biçimde düzenlenmiş bilirkişi raporu hükme esas alınarak yazılı şekilde hüküm verilmesi,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 14.08.2024)

⁷⁹¹ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.677.

⁷⁹² Şahin / Göktürk, 2022, s.85.

⁷⁹³ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.677.

Doktrinde keşfin asıl olarak bir delil değerlendirme aracı olduğu, ancak delil elde etme fonksiyonu olduğu da belirtilmektedir⁷⁹⁴. Kanaatimizce keşif, bir delilin ortaya konulmasını ve tartışmaya açılmasını sağlamaktadır. Delil değerlendirme aracı olarak görülen keşif, delillerin tartışılmasını da sağladığından hâkimin tek başına bu faaliyeti yürütmesi beklenmemelidir. Delillerin tartışılması çerçevesinde hâkimin, keşif delilini ancak aleni bir ortamda diğer muhakeme süjeleriyle birlikte inceleyerek kanaate varması gerekmektedir. Nitekim böylece ceza muhakemesinin silahların eşitliği ve çelişmeli muhakeme ilkeleri de sağlanmış olur. Ancak uygulamada mahkeme salonunda yapılmayan keşiflere Cumhuriyet savcısının katılmadığı görülmektedir. Bu noktada da duruşma dışında yapılan keşif açısından eksiklik bulunduğu söylenebilecektir⁷⁹⁵.

Keşif faaliyeti sonucunda keşfe ilişkin bir tutanak tutulur ve keşfe katılanlar tarafından bu tutanak imzalanır. Tutanağa mahkemenin keşfe ilişkin gözlemi de yazılır. Keşif tutanağı CMK m. 209 uyarınca duruşmada okunur ve CMK m. 215 uyarınca taraflara bir diyeceklerinin olup olmadığı sorulur⁷⁹⁶. Bu şekilde keşif tutanağı belge delil değeri kazanır ve hükme esas alınabilir⁷⁹⁷. Belirtmek gerekir ki usule aykırı şekilde yapılan keşfin hükme esas alınması uygulamada bozma nedenidir. Nitekim Yargıtay tarafından, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından keşif yapılmadan düzenlenen bilirkişi raporunun hükme esas alınması, bozma nedeni olarak kabul edilmiştir⁷⁹⁸.

⁷⁹⁴ Ali Kemal Yıldız, “Ceza Muhakemesinde Keşif ve Yer Gösterme,” İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2007, C:66, S:1, s.130-131. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/95694> (Erişim Tarihi: 14.08.2024)

⁷⁹⁵ Çevik, 2024, s.311.

⁷⁹⁶ Centel / Zafer, 2022, s. 355.

⁷⁹⁷ Karekahya, 2023, s.200.

⁷⁹⁸ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 24.10.2023 Tarih, 2021/7111 Esas, 2023/7863 Karar Sayılı İlamı, “1.Soruşturma aşamasında yapılan keşif hukuka aykırıdır. **Çünkü keşif bir delil aracı olup; 5271 sayılı Kanun'un "Keşif" başlıklı 83 üncü maddesinin ilgili bölümü şöyledir; "(1) Keşif, hâkim veya mahkeme veya naip hâkim ya da istinabe olunan hâkim veya mahkeme ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır...."** şeklinde emredilen hükme göre Cumhuriyet savcısı hazır bulunmaksızın kadastro teknik bilirkişi tarafından dava konusu yerde ölçüm yapıldığı ve rapor düzenlendiği, kanuna aykırı olarak düzenlenen bilirkişi raporu esas alınarak kamu davası açıldığı ve bu nitelikteki raporun hükme esas alındığı belirlenmiştir. Vicdani delil sistemine dayanan ceza muhakemesi hukuku sisteminde doğrudan doğruyalık ilkesi gereği muhakeme makamlarının delil araçlarıyla doğrudan temas etmeksizin delil değerlendirilmesine girilmesi ve akabinde hüküm kurulması hukuka aykırıdır. Açıklanan **gerekçelerle Hakim veya Cumhuriyet savcısı bulunmadan yapılan keşif ve sonucunda alınan bilirkişi raporunun hükme esas alınması hukuka aykırıdır.**” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 14.08.2024)

4.4.4.2 Bilirkişi ve belirti delilinin tartışılması

Belirti delili, belli bir konuda uzman olan kişilerce tespit edilebilen delillerdir⁷⁹⁹. Bu nedenle hâkim, mahkeme ya da Cumhuriyet savcısı, alanında uzman kişileri somut olayın özelliğine göre yargılamada bilirkişi olarak görevlendirmektedir. Hâkim, çözümü uzmanlık gerektiren konularda bizzat teknik bilgiye sahip olabilir. Ancak delillerin ortaya konulması, tartışılması ile iddia ve savunma makamının delilleri kavraması açısından hâkimin kişisel bilgisi ile hareket etmesi mümkün değildir⁸⁰⁰. Belirti delilleri çerçevesinde ortaya çıkacak teknik sonuçların tarafların bilgisine sunulması beklenmektedir. Bu nedenle hâkim, ihsas-ı rey⁸⁰¹ çerçevesinde kişisel bilgisini duruşmada tartışmaya açamayacağından, kendi teknik bilgisiyle yorumlayabildiği belirti delilleri için dahi bilirkişiye başvurmakla yükümlüdür. Bu şekilde uzmanlarca belirlenen teknik bilginin iddia ve savunma makamının bilgisine sunulması söz konusu olabilecektir⁸⁰².

Bilirkişi raporunun delil ve delil değerlendirme aracı olup olmadığı konusunda farklı görüşler mevcut olup; doktrindeki bir görüş tarafından bilirkişi raporu delil olarak kabul edilmektedir⁸⁰³. Doktrindeki diğer bir görüşe göre bilirkişilik, keşif gibi delil değerlendirme aracıdır⁸⁰⁴. Bir başka görüşe göre ise bilirkişiliğin duruma göre delil olabileceği gibi, delil değerlendirme aracı da olabileceği ifade edilmektedir⁸⁰⁵. Kanaatimizce de bilirkişinin var olan durumu açıklaması ve olay özelinde tespit yapması sebebiyle bilirkişilik, delil değerlendirme aracıdır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından da bilirkişinin uzmanlığı ile ispat konusunda mahkemeye yardımcı olduğu, dolayısıyla da bilirkişi raporunun delil değerlendirme aracı olduğu ifade edilmiştir⁸⁰⁶. Bu araç, belirti delillerinin ortaya

⁷⁹⁹ Karekahya, 2023, s.192.

⁸⁰⁰ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.235.

⁸⁰¹ TDK Sözlükleri, “Hakimin devam etmekte olan davaya ilişkin görüşünü (kararını) belli ederek davanın seyrini etkilemesi” <https://sozluk.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.08.2024)

⁸⁰² Yayla, 2013, s.111.

⁸⁰³ Burcu Dönmez, “Yeni CMK’da Bilirkişi Kavramı,” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C:9, Özel sayı, s.1149.

⁸⁰⁴ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.233; Özen, 2023, s.686.

⁸⁰⁵ Çevik, 2024, s.316.

⁸⁰⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 05.04.2016 Tarih, 2015/1149 Esas, 2016/182 Karar sayılı İlami, “Ceza Muhakemesi Kanununa Göre İl Adli Yargı Adalet Komisyonlarınca Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik’in 3. maddesi ile sonradan 03.08.2017 tarihli ve 30143 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren ve anılan Yönetmelik’i yürürlükten kaldıran Bilirkişilik Yönetmeliği’nin 4. maddesinin (c) bendinde bilirkişi; “Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü ya da yazılı olarak vermesi için başvurulmuş gerçek veya tüzel kişi” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan da hareketle, sahip bulunduğu **uzmanlık bilgisiyle mahkemeye bir ispat sorununda yardımcı olup raporu delil değil, delil değerlendirmesi aracı olan bilirkişiye başvurmanın amacı; “Çözümü uzmanlığı, özel**

konulmasını sağlar. Bu nedenle duruşmada, bilirkişinin ortaya koyduğu görüşün taraflarca tartışılması gerekmektedir⁸⁰⁷.

Bilirkişi, ceza muhakemesinde teknik konularda hâkimin yardımcısı olarak değerlendirilmektedir⁸⁰⁸. Bu nedenle bilirkişinin görüşü, araya vasıta koymaksızın doğrudan incelenerek, deliller üzerinde tarafların düşünceleri alınmak suretiyle değerlendirme yapılmalıdır. Bilirkişi, görevini ifa ederken bilgi edinmek için CMK m. 66/4'e göre, şüpheli ya da sanık dışındaki kişilerin bilgilerine başvurabilir. Gerekli olması durumunda ise mağdur, şüpheli veya sanığa hâkim, mahkeme başkanı veya Cumhuriyet savcısı aracılığıyla soru yöneltebilir. Bilirkişinin doğrudan soru sorması CMK m. 66/6'ya göre ancak hâkim, mahkeme başkanı veya Cumhuriyet savcısının izni ile mümkündür. Bilirkişiye bu tür yetkiler, delilleri incelemesine olanak sağlanması için tanınmıştır. Bu nedenle bilirkişinin bu yetkilerini, delil duruşmada veya keşifte incelenmediği sürece duruşmada kullanması mümkün değildir⁸⁰⁹.

Hâkim, çözümü uzmanlık, özel veya teknik bilgi gerektiren bir durum olduğunda bilirkişiye başvurabilecek olup; bu konuda takdir yetkisi bulunmaktadır⁸¹⁰. Ancak CMK'da bazı durumlarda bilirkişiye başvurulması zorunlu kılınmıştır. Nitekim CMK m. 73'e göre sahte para ve değerler, m. 74'e göre şüpheli veya sanığın akıl hastası olup olmadığının belirlenmesi, m. 86 ve 87'ye göre ölü muayenesi ve otopsi, m.88'e göre ölü doğmuş çocuk üzerinde inceleme ve m. 89'a göre zehirlenme şüphesi olduğu durumlarda bilirkişiye başvurulması zorunludur.

CMK'da ayrıca bilirkişiye başvurulma yasağı da düzenlenmiş olup; m. 63'e göre genel bilgi, tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukuki bilgiyle çözülebilen konularda bilirkişiye başvurulmaz. Nitekim Yargıtay, Vergi Usul Kanunu'nda düzenlenen "*Defter Belge Gizleme*" suçunda bilirkişiye başvuru bir davada, olayın hâkimlik mesleği ile çözülebilecek nitelikte olması sebebiyle bilirkişiye başvurulmasının gereksiz olduğunu

veya teknik bilgiyi gerektiren hallerde görüş alınmasıdır." UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.08.2024)

⁸⁰⁷ Çevik, 2024, s.317.

⁸⁰⁸ Ahmet Taşkın, "Ceza Muhakemesinde Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu," Ceza Hukuku Dergisi, C:2, S:3, 2007, s.115.

⁸⁰⁹ Parlar / Öztürk, 2018, s.44.

⁸¹⁰ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.649.

belirtmek hükmü bozmuştur⁸¹¹. Bilirkişiler, teknik olmayan konularda mahkemenin hâkimi gibi olayın gerçekleşme şekline ilişkin tespit bulamaz⁸¹². Yargıtay'a göre bilirkişiler, suçun manevi unsuru hakkında da görüş bildiremez⁸¹³. Yine Yargıtay tarafından verilen başka bir kararda, hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözülmesi gereken bir olayda bilirkişiye başvurulması durumunda sanık mahkûmiyet cezası olsa dahi, bilirkişiye başvurulmak suretiyle yapılan yargılama giderinin kamu üzerinde bırakılması gerektiğine hükmedilmiştir⁸¹⁴.

Bilirkişi raporlarında görüş yer aldığından, bu raporların duruşmada ortaya konulmaları CMK m. 214'e göre yapılmaktadır. Bu kapsamda bilirkişi kural olarak duruşmada açıklama yapmamakta, hazırladığı rapor okunmaktadır. Rapor okunduktan sonra gerekli görülmesi durumunda bilirkişi davet edilerek duruşmada dinlenir. CMK m. 68'de bilirkişinin duruşmada açıklaması bu yönde düzenlenmiştir. Bu durumda mahkeme, bilirkişinin duruşmada dinlenmesine re'sen her aşamada karar verebileceği gibi, süjelerden birinin talebi üzerine de bilirkişiyi açıklamada bulunması için duruşmaya davet edebilir.

⁸¹¹ Yargıtay 19 Ceza Dairesi, 18.11.2015 Tarih, 2015/15349 Esas, 2015/7397 Karar sayılı İlamı, "213 sayılı VUK'nın 13. maddesinde belirtilen mücbir sebeplere veya kastı kaldıran diğer nedenlere dayanmadığının anlaşılması karşısında, üzerine atılı suçun unsurları itibarıyla oluştuğu gözetilerek ve mahkûmiyeti yerine, CMK'nın 63. Maddesi gereğince Hakimlik bilgisiyle çözümü gereken hususta gereksiz bilirkişi incelmeleri de yaptırılarak, yazılı şekilde beraatine karar verilmesi," UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.08.2024)

⁸¹² Yargıtay 15. Ceza Dairesi, 30.11.2020 Tarih, 2017/38234 Esas, 2020/11576 Karar sayılı İlamı, "5271 sayılı CMK'nın 63. maddesine göre, hakim önüne gelen uyuşmazlıklar da genel ve hukuki bilgisi ile çözemediği konularda bilirkişi incelemesi yaptırabilecektir. Bilirkişiler yaptıkları incelemede dosyanın taraflarının yaptıkları/yapmadıkları/eksik yaptıkları durumları tespit edecek fakat bu eylemler ile ilgili olarak "zimmelerine geçirdiler", "güveni kötüye kullanma suçunu işlediler", "suç işlediler" gibi **kendilerini hakim yerine koyacak şekilde kanaatte bulunamayacaklardır**. Hakim bilirkişinin teknik konularda yaptığı tespitleri, kendi hukuki bilgisi ile değerlendirecek ve eylemin suç olup olmadığına karar verecektir. Bunu yaparken de bilirkişi raporlarının başlı başına delil değil ancak delil değerlendirme aracı olduğunu aklından çıkarmayacaktır." UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.08.2024)

⁸¹³ Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 11.09.2018 Tarih, 2016/13284 Esas, 2018/8676 Karar sayılı İlamı, "ceza davalarında **suçun manevi unsurunun oluşup oluşmadığına karar verme yetkisi hakime ait olup bilirkişilerin suçun manevi unsurlarının oluşup oluşmadığı hususunda görüş bildirme yetkileri bulunmamaktadır**." UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.08.2024)

⁸¹⁴ Yargıtay 19 Ceza Dairesi, 18.04.2019 Tarih, 2016/6778 Esas, 2019/4080 Karar sayılı İlamı, "CMK'nın 63. maddesinde, sadece çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verilebileceği, hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözülmesi olanaklı konularda bilirkişiye başvurulamayacağı öngörüldüğünden; hakimlik mesleğinin gerektirdiği hukuki bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda ayrı ayrı bilirkişiye başvurularak yapılan 400 TL yargılama giderinin hazine üzerinde bırakılması doğru olup tebliğnamedeki bu konuya ilişkin düşünceye iştirak edilmemiş", UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 15.08.2024)

Bilirkişi duruşmaya davet edildiği takdirde CMK m. 62 gereği duruşmada tanık gibi dinlenecektir. Bu nedenle bilirkişiler, dinlenmeden önce yemin etmeleri istenebilir⁸¹⁵. Duruşmada gerekli açıklamalarda bulunduktan sonra çekilmelerine izin verilmediği sürece duruşma salonundan çıkamazlar. Ancak tanıklarda olduğu gibi bilirkişilerin, duruşma salonuna tek tek alınıp dinlenilmeleri CMK m. 68/2'ye göre söz konusu olmaz. Bilirkişi duruşmada beyanda bulunduktan sonra taraflara söz hakkı tanınarak bir diyecekleri olup olmadığı sorulmaktadır⁸¹⁶. CMK m. 201'e göre muhakeme süjelerinin bilirkişiye doğrudan soru yöneltmesi mümkündür. Uygulamada bilirkişilerin genellikle duruşmaya çağrılmadığı, bilirkişi raporlarıyla görüşlerin değerlendirildiği görülmektedir.

Bilirkişi raporları, somut olaya ilişkin teknik bilgi içermesi çerçevesinde hükme etki edebilmektedir. Bu nedenle kanaatimizce bilirkişinin duruşmada hazır edilerek açıklama yapması, tarafların da bilirkişiye soru yöneltmesinin nnn açılması gerekmektedir. Böyle bir uygulama, çelişmeli yargılama ve doğrudan doğruyalık ilkelerinin gereğidir.

Tarafların da uzman kişilerden konuya ilişkin mütalaa almaları mümkündür. Bilirkişi raporu haricinde taraflardan birinin kendisinin bulduğu bir uzmana delil değerlendirmesinde bulundurması ve bu uzman kişiye duruşmada dinletmesi söz konusu olabilecektir. Ancak usul ekonomisi çerçevesinde CMK m. 67/6'ya göre uzman kişinin dinletilmesi için ayrıca bir süre istenilmesi mümkün değildir. Mahkeme başkanı veya hâkim, uzman kişinin duruşmada dinlenilmesi talebini reddedince, iddia ya da savunma makamı uzman kişiye duruşmaya getirebilir. Hazır olan uzman kişinin duruşmada dinlenilmesi ise CMK m. 178'e göre zorunludur. Uzman kişinin duruşmada dinlenilmesiyle birlikte tarafların bilirkişi raporuna itiraz etme imknları ortaya çıkmaktadır. Bu durum, çelişmenin sağlanması açısından önemlidir. Doktrinde uzman kişi, "taraf bilirkişi" olarak ifade edilmektedir⁸¹⁷. CMK m. 68/3'e göre uzman kişi, bilirkişinin dinlenilmesi düzenlemelerine göre duruşmada dinlenecektir. Uzman mütalaasının bilirkişi raporu gibi duruşmada tartışılması gerekmektedir⁸¹⁸. Nitekim Yargıtay tarafından verilen bir kararda, mahkeme tarafından

⁸¹⁵ Dönmez, 2007, s.1153.

⁸¹⁶ Yaşar, 2012, s.2565.

⁸¹⁷ Gökcen / Balcı / Alşahin / akır, 2023, s.357.

⁸¹⁸ Centel / Zafer, 2022, s.822.

alınan bilirkişi raporuyla uzman mütalaası arasında çelişki bulunması halinde çelişkinin giderilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁸¹⁹.

Gerek bilirkişi raporu gerekse uzman mütalaası, duruşmada tartışılıp ortaya konulduktan sonra hükme esas alınabilir. Ancak mahkemenin bilirkişi raporuna veya uzman mütalaasına itibar etme açısından herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla da gerekçesi açıklandığı takdirde hükme esas alınamayabilecektir⁸²⁰.

4.5 DELİLLERİN BİR BÜTÜN OLARAK TARTIŞILMASI

4.5.1 Genel Olarak

Ceza muhakemesinde duruşmada deliller ortaya konularak tek tek tartışıldıktan sonra tüm delillerin üzerine genel bir tartışma yapılmaktadır⁸²¹. Yargılamanın bu aşaması, tarafların muhakemenin tamamından, maddi ve hukuki soruna ilişkin çıkarımda bulundukları aşama olarak değerlendirilmektedir. Bu aşamada muhakeme süjeleri, delillere ilişkin bütün olarak değerlendirmede bulunarak, davanın ne şekilde sonuçlanması gerektiği hususundaki görüşlerini belirtirler. Bu düşünceler hukuki ya da maddi soruna yönelik olabilir⁸²². Tarafların uyuşmazlığın usulü açıdan sonlandırılmasına ilişkin görüşlerini beyan etmeleri de mümkündür⁸²³.

Delillerin bir bütün olarak değerlendirilmesi üzerine tamamı üzerinde tartışma gerçekleştirilir. Ceza muhakemesinde deliller yapbozun parçaları gibi görülebilirler. Yargılama sonucunda bütün deliller tıpkı bir yapbozun parçaları gibi birleştirilerek somut olaydaki maddi gerçek ortaya konulmaya çalışılır⁸²⁴. Hâkim, delilleri tek başına değerlendirme yetkisine sahip değildir. Son aşamada delillerin bütün olarak tarafların

⁸¹⁹ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.358; Yargıtay 15. Ceza Dairesi, 10.10.2016 Tarih, 2016/2990 Esas, 2016/7467 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 02.09.2024)

⁸²⁰ Adana Bölge Adliye Mahkemesi 11.Ceza Dairesi, 19.07.2024 Tarih, 2024/814 Esas, 2024/1614 Karar Sayılı İlâmı, “Öte yandan; ceza yargılamasında bilirkişi atanması, bilirkişi raporu ve uzman mütalaasına ilişkin CMK’nın 62, 63 ve 67. maddelerine göre; çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişi görüşüne başvurulabileceği, **ancak bilirkişi raporlarının mahkemeyi bağlayıcı değil, delilleri değerlendirme vasıtalarından biri olduğu, mahkemelerin gerekçelerini açıklamaları suretiyle, bilirkişi raporuna itibar edip etmeme hususunda takdir ve değerlendirme hakkını haiz bulunduğu,**” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 02.09.2024)

⁸²¹ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.359.

⁸²² Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.359.

⁸²³ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.801.

⁸²⁴ Gedik, 2022, s.322.

iştirakiyle değerlendirilmesi gerçekleştirilmeli ve tüm deliller açısından tartışma yapılmalıdır⁸²⁵.

Delillerin tartışılması için sırasıyla katılana, vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa, müdafine ya da kanuni temsilcisine söz hakkı verilmektedir⁸²⁶. Kanuni düzenlemede bu söz hakkında süjelerin hangi konularda açıklamada bulunabileceklerine ilişkin bir belirleme yoktur. Delillerin bir bütün olarak değerlendirilmesinde tarafların son kez, genel anlamda iddia ve savunmada bulunmaları beklenmektedir⁸²⁷. Bu doğrultuda yargılama süjeleri, iddialarına dayanak oluşturan delilleri ifade edebilirler. Süjelerin yalnızca bir delile odaklanarak ağırlıklı şekilde bu delile ilişkin açıklama yapmaları mümkündür. Ancak delillerin tek tek tartışılmasında gerçekleştirilen aşamaların yeniden ortaya konulması, yargılamanın ilerlemesini güçleştirebilir. Bu nedenle delillerin bütün olarak tartışılmasında, tek bir delile ilişkin açıklama yapmak yerine daha önce tartışılmış olan delillerin tamamına ilişkin değerlendirme yapılması beklenmektedir. Bütün olarak değerlendirmede önceki tüm delillerin okunması, doğrudan ya da hâkim vasıtasıyla soru sorulması uygun değildir. Ancak gerekli görüldüğü takdirde bu tartışma araçlarına başvurulabilecektir. Aksi takdirde önceki hususların tekrar tekrar ortaya konulması söz konusu olacağından muhakemenin ilerlemesi gecikebilir. Bütün olarak tartışmada tarafların genel olarak delillere yönelik düşüncelerini toplu şekilde ifade etmeleri gerekmektedir⁸²⁸.

Deliller üzerinden bütün olarak gerçekleştirilen tartışmada kanun koyucu, süjelere söz hakkı tanınmasını belirli bir sıraya koymuştur. Bu kapsamda söz hakkı sırasıyla; iddia makamına ve savunma makamına tanınmalıdır⁸²⁹. İddia makamında önce katılana, vekiline, sonrasında ise Cumhuriyet savcısına söz hakkı verilir.⁸³⁰ Savunma makamında ise CMK m. 216'ya göre

⁸²⁵ Centel / Zafer, 2022, s.827.

⁸²⁶ Şahin / Göktürk, 2022, s.159.

⁸²⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 21.09.2021 Tarih, 2019/266 Esas, 2021/411 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁸²⁸ Köse, 2022, s.137 vd.

⁸²⁹ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 25.06.2024 Tarih, 2023/22349 Esas, 2024/8571 Karar sayılı İlâmı, “Buna göre; delillerin tartışılmasında ilk önce söz katılana ve/veya vekiline, daha sonra Cumhuriyet savcısına ve en son olarak da sanığa ve müdafisine veya kanunî temsilcisine verilir. Görüldüğü gibi kanun koyucu, **önce iddia**, daha sonra da **savunma makamını teşkil edenlerin** söz alıp görüşlerini açıklaması gerektiğini kabul etmiştir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 16.08.2024)

⁸³⁰ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 17. Ceza Dairesi, 11.10.2016 Tarih, 2016/1 Esas, 2016/1 Karar sayılı İlâmı, “CMK'nın 216/1.maddesi uyarınca son celsede ilk söz katılan vekiline verilmesi gerekirken C.Savcısının esas hakkındaki mütalaası alındıktan sonra katılan vekiline söz verilerek CMK'nın 216/1.maddesindeki söz verme sıralamasına uyulmaması son sözün sanığa verilmesi sebebiyle sonucu etkili görülmemiş olmakla yapılan incelemede”; UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 30.06.2024)

sanığa ve müdafine söz hakkı tanınmaktadır. Yargıtay, sanık ve müdafî arasında sıralama yapmak gerekirse önce sanığın sonra ise müdafin delillerin tartışılmasına ilişkin beyanda bulunabileceklerini kabul etmiştir⁸³¹. Deliller bütün olarak tartışıldıktan sonra taraflar esas hakkında görüş vermektedirler.

4.5.2 Katılan veya Vekilinin Esas Hakkındaki Beyanı

CMK m. 216'ya göre delillerin bir bütün olarak tartışılması aşamasında ilk söz, ceza muhakemesinin tez kısmını oluşturan iddia makamına verilecektir⁸³². İddia makamında Cumhuriyet savcısı haricinde mağdur/suçtan zarar gören, müşteki, katılan ve vekili yer almaktadır. Ancak CMK m. 216'da ilk sözün katılan veya vekiline verileceği düzenlenmiş olup; mağdur/suçtan zarar görene veya katılma talebinde bulunmayan müştekiye bu aşamada söz hakkı verilmesine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Doktrindeki bir görüşe tarafından, bu düzenlemenin mağdurun ceza muhakemesinde tanık olarak görülmesinin sonucu olduğu, ancak mağdura da tartışma aşamasında söz hakkı verilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁸³³. Doktrindeki diğer görüşe göre de mağdurun veya katılma talebinde bulunmayan müştekinin delillerin tartışılması aşamasında söz hakkı bulunmamaktadır⁸³⁴. Kanaatimizce de, kanunun tartışma sırasında söz hakkını açıkça katılana veya vekiline verdiği göz önüne alındığında söz hakkı katılan sıfatını almış kişiye ait bir haktır. Dolayısıyla da katılma talebinde bulunmayan mağdur ve müştekinin delillerin tartışılması aşamasında söz hakkı bulunmamaktadır. Nitekim Yargıtay, mağdurun esas hakkındaki beyanlarının alınmaması sebebiyle yapılan temyiz itirazını, mağdurun şikâyetçi olmaması ve katılma

⁸³¹ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 21.03.2017 Tarih, 2016/7026 Esas, 2017/3341 Karar sayılı İlâmı, “**Delillerin tartışılması sırasında** sanık ister duruşmada hazır bulunsun isterse bulunmasın son sözün sanık müdafine verilmesi gereklidir. Kanun koyucu **söz sırasında sanık müdafini sanıktan sonra saymıştır**. Hükümden önce son söz hakkı ise Kanunun açık ifadesinden de anlaşıldığı üzere sadece hazır bulunan sanığa aittir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 16.08.2024)

⁸³² Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.359.

⁸³³ Çevik, 2024, s.385.

⁸³⁴ Köroğlu, 2024, s.219.

talebinde bulunmaması sebebiyle reddetmiştir⁸³⁵. Ancak uygulamada mağdura da söz hakkı verildiği görülmektedir⁸³⁶.

Katılan veya vekili, sözlü veya yazılı olarak esas hakkında beyanda bulunabileceği gibi esas hakkında beyanda bulunma zorunluluğu da yoktur. Bu kapsamda hiç beyanda bulunmayıp, kararı mahkemenin takdirine bırakabilir⁸³⁷. Buna karşılık katılan veya vekili esas hakkında beyanda bulunmak istediklerini belirtirlerse mahkemece dinlenilmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde adil yargılanma hakkının ihlali gündeme gelir⁸³⁸.

4.5.3 İddia Makamının Esas Hakkındaki Mütalaası

Doktrin ve uygulamada, hüküm öncesi Cumhuriyet savcısının son değerlendirmeleri esas hakkında mütalaa olarak ifade edilmektedir⁸³⁹. Hükümün kolektif özelliği çerçevesinde ceza muhakemesinde hükümden önce Cumhuriyet savcısının esas hakkında mütalaa vermesi zorunludur. Katılan ve diğerlerinin esas hakkında beyan vermeleri mecburi tutulmasa da Cumhuriyet savcısının esas hakkında mütalaa vermesi mecburidir⁸⁴⁰. Yargıtay kararlarında da Cumhuriyet savcısının esas hakkında görüşü alınmadan hüküm kurulması bozma nedeni olarak kabul edilmektedir⁸⁴¹. Bu kapsamda, CMK m. 216'ya göre katılan veya vekilinin esas hakkında beyanları alındıktan sonra Cumhuriyet savcısının esas hakkındaki mütalaasını açıklaması gerekmektedir. Uygulamada Cumhuriyet savcılarının mütalaasını duruşmada sunmayıp daha sonra yazılı olarak sundukları veya mütalaaların kopyala/yapıştır şeklinde

⁸³⁵ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 27.09.2023 Tarih, 2023/15674 Esas, 2023/12783 Karar sayılı İlâmı, “Mağdurun Esas Hakkındaki Beyanlarının Alınmayarak 5271 Sayılı Kanun’un 216 ncı Maddesinin Birinci Fıkrasına Aykırı Davranıldığına Yönelik; “(..) 2011 yılından beri süregelen yargılamada çok defa mağdurun esas hakkındaki beyanlarının tespit edildiği görülmüştür. **Mağdur** suça sürüklenen çocuklardan **şikayetçi olmamış davada katılan sıfatını da almamıştır**. Bozma üzerine yapılan yargılamanın 22.12.2022 tarihli celsesinde hazır bulunan mağdura, bozma ilamına karşı diyecekleri sorulduğunda önceki beyanlarını tekrar ettiğini belirterek suça sürüklenen çocuklardan şikayetçi olmadığını ifade etmesi karşısında suça sürüklenen çocuklar müdafinin bu husustaki temyiz itirazları reddedilmiştir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.08.2024)

⁸³⁶ Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 6. Ceza Dairesi, 13.03.2024 Tarih, 2022/3263 Esas, 2024/850 Karar sayılı İlâmı “mahkemece hükmün kurulduğu son oturumda Cumhuriyet savcısının esas hakkındaki görüşünü açıklamasından sonra sırasıyla **mağdur** ve sanığa söz verilmek suretiyle CMK'nun 216/1. maddesindeki sıralamaya aykırı uygulama yapıldığı anlaşılmış olmakla bu uygulama usul ve yasaya aykırı ise de;” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.08.2024)

⁸³⁷ Çevik, 2024, s.385.

⁸³⁸ Yaşar, 2012, s.2597.

⁸³⁹ Toroslu / Feyzioğlu, 2023, s.359.

⁸⁴⁰ Ünver / Hakeri, 2024, s.1885.

⁸⁴¹ Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 16.01.2014 Tarih, 2013/3861 Esas, 2014/919 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

duruşma tutanağına eklendiği görülmektedir. Kanaatimizce bu şekildeki uygulamalar, ceza muhakemesinin sözlülük ve doğrudan doğruyalık ilkeleriyle bağdaşmayıp; bu ilkeler gereği Cumhuriyet savcısının mütalaasını sözlü bir şekilde duruşma sırasında açıklaması gerekmektedir.

Cumhuriyet savcısının esas hakkındaki mütalaasının içeriği açısından kanuni bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu açıdan Cumhuriyet savcısının “*takdir mahkemenindir*” ya da “*iddianamede belirttiğimiz üzere karar verilsin*” gibi açıklamalarla beyanda bulunması kabul edilemez. Nitekim uygulamada sıkça kullanılan “*sanığın üzerine atılı suçu işlediği sabit olduğundan eylemine uyan TCK’nın(...) maddeleri gereği cezalandırılmasına karar verilmesi kamu adına talep ve mütalaa olunur.*” şeklindeki mütalaa, açık ve anlaşılır olmaması sebebiyle bozma nedeni olarak kabul edilmiştir⁸⁴². Yine sanığın hazır bulunmadığı duruşmada Cumhuriyet savcısı tarafından mütalaa verilip duruşmanın ertelendiği ve Cumhuriyet savcısının bir sonraki duruşmada “*önceki celse verdiğimiz mütalaayı tekrar ederiz*” şeklinde mütalaa vermesi Yargıtay tarafından bozma nedeni olarak kabul edilmiştir⁸⁴³.

Yargıtay, Cumhuriyet savcısı tarafından verilen mütalaanın nasıl olması gerektiğini, “*Kamusal iddia makamını temsil eden Cumhuriyet savcısı, karar verilmeden önce, toplanan kanıtlara göre esasa ilişkin görüşünü açık ve anlaşılır bir biçimde ve eğer görüşü mahkûmiyete ilişkin ise mevzuatta yer alan yasa ve maddelerini de göstermek suretiyle açıklamak zorundadır.*” şeklinde açıklamıştır⁸⁴⁴. Doktrinde de esas hakkındaki mütalaanın açık ve anlaşılır olması, mahkûmiyet talep edilmesi durumunda ilgili yasa maddelerinin açıkça belirtilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁸⁴⁵. Bu durumda Cumhuriyet savcısının esas

⁸⁴² Adana Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesi, 21.03.2024 Tarih, 2022/248 Esas, 2024/590 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.08.2024)

⁸⁴³ Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 4. Ceza Dairesi, 11.07.2024 Tarih, 2022/5062 Esas, 2024/1559 Karar sayılı İlâmı, “*kamusal iddia makamını temsil eden Cumhuriyet Savcısının karar verilmeden önce toplanan kanıtlara göre esasa ilişkin görüşünü açık ve anlaşılır bir biçimde ve eğer görüşü mahkûmiyete ilişkin ise de, mevzuatta yer alan yasa ve maddeleri göstermek suretiyle açıklamak zorunluluğunun bulunduğu, somut olayda ise Cumhuriyet Savcısının 6. celse katılanın yüzüne karşı sanığın yokluğunda mütalaasını sunduğu, o celse karar verilmemesi sebebi ile kararın verildiği son celse vermiş olduğumuz mütalaayı tekrar ederiz şeklinde mütalaa açıkladığı anlaşılmakla, Cumhuriyet savcısının karar duruşmasındaki mütalaasında sanıkların hangi suçu işlediği ve iddia makamının talebinin ne olduğunun açıkça belirtilmediği,*” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.08.2024)

⁸⁴⁴ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 27.12.2022 Tarih, 2022/34456 Esas, 2022/9910 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

⁸⁴⁵ Ünver / Hakeri, 2024, s.1721; Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 05.07.2022 Tarih, 2020/190 Esas, 2022/525 Karar sayılı İlâmı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 21.06.2024)

hakkında mütalaasının savunma hakkı için oldukça önemli olduğunun göz ardı edilmemesi gerekir. İyi bir iddiaya karşı iyi bir savunma yapılabileceğinden, esas hakkındaki mütalaanın açık ve anlaşılır olması beklenmektedir.

Uygulamada Cumhuriyet savcılarının esas hakkındaki beyanları iddianamenin tekrarı şeklinde sundukları da görülmektedir. Bu noktada Cumhuriyet savcılarının tarafsızlığı sorunu karşımıza çıkmaktadır. Nitekim AİHS m. 6 uyarınca adil bir yargılanmanın temel koşulu, muhakemenin süjelerinin tarafsız ve bağımsız olmasıdır. Cumhuriyet savcısının suçluyu tespit etmesi, delil toplaması ve soruşturmayı yönetmesi sebebiyle taraf olduğu, ancak amacının maddi gerçeğe ulaşmak olması sebebiyle tarafsız olması gerektiği ifade edilmektedir⁸⁴⁶. Doktrinde iddianameyi düzenleyen savcı ile duruşma savcısının aynı olması durumu da tartışılmaktadır. Bir kısım yazar tarafından muhakemeye tarafsızlık konusunda kuşku düşürülmemesi için iddianameyi düzenleyen savcı ile duruşma savcısının farklı olması gerektiği ifade edilmektedir⁸⁴⁷. Ancak Cumhuriyet savcısının iddianame düzenlemesi sebebiyle tarafsız olamayacağı ve önyargılı olacağı görüşü doktrinde aksi görüş tarafından eleştirilmektedir. Bu görüş tarafından, Cumhuriyet savcısının muhakemenin sonunda toplanan delillere göre kanaatini değiştirip sanığın beraatini talep edebileceği belirtilerek, aksi halde Cumhuriyet savcısının duruşmada bulunmasının işlevsiz kalacağı ifade edilmektedir⁸⁴⁸.

Cumhuriyet savcısı tarafından esas hakkında mütalaa verildiği ve mütalaaaya karşı savunma yapıp duruşmanın ertelendiği durumlarda, diğer duruşmada mütalaanın değişmemesi gerektiği ifade edilmektedir⁸⁴⁹.

Cumhuriyet savcısının esas hakkında mütalaa vermekten kaçınması durumunda mütalaa vermeye zorlayıcı düzenlemeler öngörülmemiştir. Bu kapsamda Cumhuriyet savcısının esas hakkında mütalaa vermekten kaçındığı durumlarda mütalaa olmadan karar verilebileceği düşünülebilir. Ancak böyle bir durum, delillerin kolektifliği ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının esas hakkında mütalaa vermekten kaçınması durumunda, gerekirse mütalaa sunması için makul bir süre verilmeli, yine sunulmadığı takdirde idari

⁸⁴⁶ Ersan Şen, Tamer Berk Bayraklı, Berkay Çalışkan, “Cumhuriyet Savcısının Ceza Yargılamasında Yeri ve Tarafsızlığı,” *Terazi Hukuk Dergisi*, C: 0, S: 214, 2024, s.121.

⁸⁴⁷ Ünver / Hakeri, 2024, s.492; Centel / Zafer, 2022, s.146.

⁸⁴⁸ Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, 2023, s.217.

⁸⁴⁹ Ünver / Hakeri, 2024, s.1722.

amiri konumunda bulunan başsavcıya başvurularak duruşma savcısının değiştirilmesi talep edilmelidir⁸⁵⁰.

4.5.4 Savunma Makamının Esas Hakkındaki Beyanı

Delillerin tartışılmasında son söz, kural olarak savunma makamına verilmelidir⁸⁵¹. İddia makamının ortaya koyduğu teze karşılık savunma makamının antitez ortaya koyması mantık kurallarına uygundur⁸⁵². Antitez sonrası ise sentez oluşturulacağından son sözün sanığa verilmesi oldukça yerindedir. Bu nedenle ceza muhakemesinde savunma makamı, iddia makamından sonra söz almaktadır.

Son söz hakkı savunma makamına verilerek savunma hakkı güvence altına alınmıştır. Son açıklama savunma makamı tarafından yapılacağından, savunma hakkının kısıtlandığından söz edilemez. Bu durum, hüküm kurulurken savunmanın dikkate alınacağını garanti altına almaktadır. Savunma makamı son sözünde Cumhuriyet savcısının esas hakkında mütalaası çerçevesinde atılı suça ilişkin fiili işlemediğini, iddia edildiği gibi suç işlemediğini, cezalandırılmaması ya da daha az cezalandırılması gerektiğini beyan edebilecektir⁸⁵³. Bu kapsamda savunma makamına verilen son söz, esas hakkında savunma olarak nitelendirilebilir⁸⁵⁴. Son sözde savunma makamı tüm iddiaları ve delilleri değerlendirerek esasa ilişkin son diyeceklerini söyleme hakkına sahiptir. Aksi durum savunma hakkının kısıtlanmasına sebep olacaktır⁸⁵⁵.

Suçtan malen sorumlu olan kişi, doktrinde savunma makamı içerisinde değerlendirilmektedir⁸⁵⁶. Bu nedenle davaya katılan suçtan malen sorumlu kişiye iddia

⁸⁵⁰ Centel / Zafer, 2022, s.823.

⁸⁵¹ Şahin / Göktürk, 2022, s.160.

⁸⁵² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 22.06.2022 Tarih, 2022/1-123 Esas, 2022/472 Karar sayılı İlâmı, “Bu kurallar **tez** (iddia) ile **antitezin** (savunmanın) çatışmasıyla sonuca (karara) ulaşılan bir sürecin karşılığı olan muhakeme sonunda sağlıklı bir karara ulaşabilmenin gerekli ve zorunlu şartıdır.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.08.2024)

⁸⁵³ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.680.

⁸⁵⁴ Özbek / Doğan / Bacaksız, 2023, s.680.

⁸⁵⁵ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 18.10.2023 Tarih, 2022/8687 Esas, 2023/10077 Karar sayılı İlâmı, “ilk derece mahkemesince hükümlerin verildiği 26.11.2021 tarihli duruşmada Cumhuriyet savcısının esas hakkındaki beyanları üzerine hazır olan sanık müdafiiine mütalaaya karşı diyeceklerini sorma ve cevap verme hakkı tanınmayarak duruşmanın bittiği belirtilip hüküm kurularak savunma hakkı kısıtlanmak suretiyle 5271 sayılı Kanun’un 216 ncı maddesinin birinci fıkrasına aykırı davranılması,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.08.2024)

⁸⁵⁶ Şahin / Göktürk, 2021, s.30.

makamından sonra söz hakkı verilmelidir. Nitekim CMUK m. 251’de suçtan malen sorumluya Cumhuriyet savcısından sonra söz hakkı verileceği düzenlenmiştir.

CMK m. 216/3’te düzenlenen emredici hüküm kapsamında delillerin tamamının tartışılması kapsamında son söz sanığa aittir. Sanığa son söz hakkı verildikten sonra başka bir işlem yapılması durumunda hükümden önce yeniden sanığa son söz hakkı tanınmalıdır⁸⁵⁷. Bu kurala aykırı hareket edilmesi durumunda kanuna aykırılık gündeme gelmektedir⁸⁵⁸. Son söz kuralına ilk kez hüküm verildiği durumlarda değil, bozmadan sonra yapılan yargılamalarda da uyulması gerekir. Birden fazla sanığın bulunması halinde son söz hakkı, her sanık açısından geçerli olup ayrı ayrı kullanılacaktır⁸⁵⁹.

Sanığa son söz hakkı, duruşmada hazır bulunması halinde tanınmaktadır. İstisnai olarak duruşmada hazır bulunmayan sanığa son söz hakkı tanınamayacaktır. Yargıtay böyle bir durumda sanık yerine müdafine son söz hakkının verilmesi gerektiğini kabul etmektedir⁸⁶⁰. Ancak Yargıtay Ceza Genel Kurulu, son sözün sanığa tanınan bir hak olduğunu belirterek, son sözün sanık bulunmadığı takdirde sanık müdafine verilebileceğine ilişkin bir kanun hükmü bulunmadığı, dolayısıyla da son sözün sanık müdafine verilmemesi sebebiyle hükmün bozulmasının isabetli olmadığına karar vermiştir⁸⁶¹.

Kanunun sanığın yokluğuna izin verdiği bir durum yoksa sanık olmadığı için son söz hakkı tanınmadığından hüküm kurulması mümkün değildir. Böyle bir durumda duruşma yapılması da söz konusu olamaz. Sanığın yokluğunda duruşma yapılabilmesi için CMK m. 196/5’e göre hâkim kararıyla duruşmada varestede tutulması beklenmektedir. Ancak bu durum, esasa ilişkin beyanların alındığı celsede uygulanamaz. Sanığın, hâkimin vereceği hükmü etkileyebilmek için son bir kez savunma yapmasına olanak sağlanması gerekir. Bu

⁸⁵⁷ Yenisey / Nuhoğlu, 2023, s.803.

⁸⁵⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 12.06.2018 Tarih, 2017/1098 Esas, 2018/283 Karar sayılı İlamı, “Yerel mahkemece bozmadan sonra yapılan yargılamada sanık ve müdafinden bozmaya karşı diyecekleri sorulup, sanığa son sözü verildikten sonra sanık müdafinin tekrar beyanı alınarak son olarak söz hakkı hazır bulunan sanığa tanınmadan yargılama bitirilmek suretiyle hükmün tesis ve tefhim edilmesi, CMK’nun 216/3. maddesine açıkça aykırılık oluşturduğundan, savunma hakkının kısıtlanması sonucunu doğuran bu usule aykırılık nedeniyle yerel mahkemenin direnme kararına konu hükmün diğer yönleri incelenmeksizin bozulmasına karar verilmelidir.” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.08.2024)

⁸⁵⁹ Özen, 2023, s.1325.

⁸⁶⁰ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 23.06.2020 Tarih, 2020/388 Esas, 2020/2936 Karar sayılı İlamı “Çekişmeli yargılamanın gereği olarak, hükümden önce son sözün hazır bulunan sanığa, sanık yoksa müdafine verilmesi,” UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.08.2024)

⁸⁶¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 22.01.2013 Tarih, 2012/3-1469 Esas, 2013/19 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.08.2024)

nedenle CMK m. 196/1'e göre sanığın veya müdafinin talebi olmadan duruşmadan vareste kılınması mümkün değildir⁸⁶². Sanığın vareste tutulma talebi olsa da hâkimin son celsede sanığı vareste tutmaması ve hazır etmesi gerekir. Bu kapsamda sanığın son sözü noktasında CMK m. 196'nın uygulanması mümkün değildir. Sanığın son sözü, sanık kabul etse bile istinabe ya da naip hâkimce alınmamalıdır. Bu durum, son söz hakkının kullanımıyla bağdaşmaz. Son söz hakkında amaç hükmü etkileyebilmek olduğundan, hükmü verecek heyet veya hâkimin huzurunda son sözün alınması gerekir. Bu nedenle CMK m. 196/2'nin son söz hakkının kullanılmasına ilişkin uygulanamayacağı açıktır⁸⁶³.

Ancak belirtmek gerekir ki, ilgili hükümler sanığın lehine olduğundan hükmün sanık aleyhine bozulmasına sebep olmaz⁸⁶⁴. İlgili kurallar bu kapsamda sanığa mahkûmiyet kararı verildiği takdirde önem kazanmaktadır. Nitekim CMK m.290'a göre *"Sanığın yararına olan hukuk kurallarına aykırılık, sanık aleyhine hükmün bozdurulması için Cumhuriyet savcısına bir hak vermez."* Yargıtay'da, sanığa son söz hakkı tanınmadan verilen beraat kararında, son söz hakkı tanınmamasını bozma nedeni olarak kabul etmemiştir⁸⁶⁵.

Cumhuriyet savcısı esas hakkındaki görüşünü bildirdikten sonra sanık ve müdafî, kendilerine savunma için süre tanınmasını isteyebilirler. Süre talebi halinde savunma makamına gerekli sürenin tanınması gerekir. Ancak süre istemeksizin aynı duruşmada savunma yapmaları da mümkündür. Süre tanınmaması ya da savunmalarının alınmaması halinde savunma hakkının kısıtlanması gündeme gelecektir⁸⁶⁶. Ancak Yargıtay tarafından verilen bir kararda, sanığın, mütalaanın okunduğu duruşmaya mazeretsiz olarak gelmemesi

⁸⁶² Yaşar, 2012, s.2384.

⁸⁶³ Özen, 2023, s.705.

⁸⁶⁴ Yenisey / Nuhoglu, 2023, s.802.

⁸⁶⁵ Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 29.03.2023 Tarih, 2021/6369 Esas, 2023/1815 Karar sayılı İlâmı, *"Her ne kadar hükümden önce son sözün sanığa verilmemesi suretiyle 5271 sayılı Kanun'un 216 ncı maddesinin üçüncü fıkrasına muhalefet edilmiş ise de 5271 sayılı Kanun'un 290 ıncı maddesinin birinci fıkrasındaki "Sanığın yararına olan hukuk kurallarına aykırılık, sanık aleyhine hükmün bozdurulması için Cumhuriyet savcısına bir hak vermez." hükmü uyarınca, bu husus bozma sebebi yapılmamıştır."* UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.08.2024)

⁸⁶⁶ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 02.06.2020 Tarih, 2018/3470 Esas, 2020/1610 Karar sayılı İlâmı, *"Cumhuriyet Savcısının esas hakkındaki görüşünü bildirdiği 26.04.2018 tarihli karar oturumunda, sanık ... savunmanlarının mütalaaya karşı savunma hazırlamak için süre istediklerini beyan ettikleri, yerel mahkeme tarafından sanık savunmanlarının bu talebinin reddine karar verilerek hüküm kurulduğunun anlaşılması karşısında; sanık savunmanlarına mütalaaya karşı savunmalarını hazırlamaları için süre verilmesi gerektiği gözetilmeden hüküm kurulmak suretiyle 5271 sayılı CMK'nin 216/2, 289/h maddelerine aykırı davranılması ve böylece savunma hakkının kısıtlanması,"* UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.08.2024); Ünver / Hakeri, 2024 s.1725.

üzerine mahkemece sanığa mütalaaya karşı beyanda bulunması için süre verilmeden mahkûmiyet kararı verilmesi bozma nedeni olarak kabul edilmemiştir⁸⁶⁷.

Son olarak belirtmek gerekir ki, sanığın son sözünü söylediği duruşmada, sanık tarafından sarf edilecek son sözlerin önemi gereği zorunlu müdafî olarak tayin edilen avukatın da hazır bulunması gerekliydi⁸⁶⁸. Ancak 2018 yılında CMK m. 216/3'te yapılan değişiklik ile sanığın son sözünün müdafî hazır olmaksızın alınabilmesi mümkün kılınmıştır. Doktrinde, savunma hakkının kollektif bir şekilde ve duruşmanın başından sonuna kadar kullanılması gerektiği, dolayısıyla da bu düzenlemenin silahların eşitliği ilkesine aykırı olduğu ve savunma hakkının kısıtlanmasına sebep olduğu ifade edilmektedir⁸⁶⁹.

⁸⁶⁷ Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 27.03.2024 Tarih, 2021/25878 Esas, 2024/43531 Karar sayılı İlamı, UYAP Karar Arama Ekranı. (Erişim Tarihi: 17.08.2024)

⁸⁶⁸ Yenisey / Nuhoglu, 2023, s. 803.

⁸⁶⁹ Ünver / Hakeri, 2024, s.1731.

5. SONUÇ

Medeni usul hukuku, hukuki anlamdaki herhangi bir uyuşmazlığın ortadan kaldırılması amacıyla yargı mercileri nezdinde çözüm sürecine katılan tarafların yaptıkları iş ve işlemleri düzenleyen hukuk kurallarının toplamıdır. Ceza muhakemesi hukukunda ise adli anlamda ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü esnasında uygulanması öngörülen kurallar ve sürece katılan tarafların üstlendiği edim, yetki ve haklar düzenlemektedir. Demokratik ve çağdaş bir hukuk devletinin temel önceliği vatandaşlarının refah, huzur ve güvenini sağlamaktır. Bu kapsamda ülkede öncelikli olarak suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla zorunlu olan tedbirlerin alınması gerekmektedir. Ancak söz konusu tedbirlere karşın suçun işlenmesinin önlenememesi durumunda suçun ve suçlunun tespit edilmesi, gerekli görülen yargılamanın yürütülmesi esastır. Suçun işlenmesinden sonraki süreçte yapılacak olan yargılama sürecinde suçluya yasada öngörülen usullere bağlı kalınarak yaklaşılmaması, ceza muhakemesinin temelini oluşturmaktadır. Bu çerçevede ceza muhakemesinin temel amacının maddi gerçeği usul ve yasaya, insan hak ve onuruna uygun biçimde ortaya çıkarmak olduğu söylenebilir.

Şekilci bir hukuk dalı olan ceza muhakemesi hukukunun insan haklarına uygun bir yargılama yapılması amacıyla belirli ilkeler kapsamında hareket ettiği görülmektedir. Ceza muhakemesinde kabul gören ilkelerin doktrinde farklı başlıklar altında sınıflandırıldığı bilinmekle birlikte, bu ilkelerin delillere ilişkin olanları; delillerin re'sen araştırılması, delil serbestliği, vicdani ispat ilkesi, şüpheden sanık yararlanır ilkesi ve nemo tenetur ilkesi olarak sıralanabilmektedir.

Delillerin re'sen araştırılması ilkesi, ceza muhakemesi bağlamında toplanılması gerekli olan delillerin toplumsal ya da bireysel talep olmaksızın kamu idaresi tarafından toplanması gerektiği düşüncesinden hareketle ortaya çıkmıştır. Burada delillerin re'sen araştırılması, vicdani ispat sisteminin dışında kabul edilmektedir. Zira Anglosakson hukuk sisteminde vicdani ispat sistemi kabul görmesine karşın re'sen araştırma ilkesi kabul görmemekte, taraflarca hazırlama ilkesi kabul edilmektedir. Vicdani ispat sisteminde hâkim, toplanan delilleri değerlendirme konusunda vicdani kanaatiyle bağlıdır. Şüpheden sanık yararlanır ilkesi çerçevesinde ise suçluluğu somut ve kesin delillerle ispatlanamayan herkesin masum olduğu görüşünden doğmuştur. Son olarak nemo tenetur ilkesine göre ise bir kimse, kendisini ve yakınlarını suçlayıcı beyanlar vermekten kaçınabilir ve bu noktada susma

hakkını kullanabilir. Bu kişinin susma hakkını kullanması ise aleyhine delil olarak değerlendirilemez.

İspat, ceza muhakemelerinde suça katılanların bulunması, gerçeğin ortaya çıkarılması, geçmişte olmuş ve bitmiş bir olayı ve bu olayın durumunu öğrenmek için oluşturulan faaliyetlerin tamamı olarak ifade edilmektedir. Karar verebilmek için karar vericinin olayın bıraktığı izleri toplaması ve sentez yoluyla olaya ışık tutması gerekmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilen ispat etkinliği neticesinde maddi gerçeğe ulaşılabacaktır.

İspatın konusu, suçun veya cezanın deliliyle doğrudan ilgili olan önemli olgular ile bunun ispatına yardımcı olan yardımcı olayları ifade eder. Aynı şekilde ceza muhakemesini ilgilendiren işlemler de delilin konusunu oluşturabilir. Öte yandan doğal veya tarihi olayları kanıtlamaya gerek yoktur. İspat, suç fiilinin maddi kısmını aydınlatmaya yönelik yapılan bir işlem olduğundan, fiilin maddi kısmını oluşturan tüm maddi olguların açıklığa kavuşturulması gerekir.

Günümüzde vicdani ispat sisteminin güçlenmesiyle birlikte her türlü unsurun delil olabildiği, maddi olayların her türden delille ispatlanabildiği bir sistem hayata geçirildi. Ancak yine de yargılamada kullanılabilecek delillerin kanuna aykırı olmama, somut olayı temsil etme ve makul olma gibi bazı sınırlamalara tabi olduğu açıktır. Ceza muhakemesi sürecinde hâkimin, söz konusu sınırlamalara tabi olarak, belirli bir olaya ışık tutmak için her türlü delili kullanabileceği öngörülmektedir.

Ceza muhakemesinde, uyumsuzluk konusu olayı ispat edecek delillerin başlıca kabul görenleri, sanık, tanık ve mağdurun beyanlarına ilişkin beyan delileri, kağıda dökülmüş yazılı belgeleri kapsayan belge delilleri, olaydan arta kalan her türlü izleri kapsayan belirti delileri ve dijital cihazlarda bulunan dijital delillerdir. Ceza muhakemesinde vicdani ispat sistemi olması sebebiyle bu deliller arasında herhangi bir hiyerarşi bulunmamaktadır. Hangi delilin hükme esas alınıp alınmayacağı gerekçesi açıklanmak suretiyle hâkim tarafından değerlendirilmektedir.

Delillerin elde edilmesi noktasında ise yasada öngörülen usullere uyulması gerektiği açıktır. Yasal düzenlemeler çerçevesinde delillerin elde edilmesinde pek çok metot kullanılmaktadır. Bu metotların her birinin yasal açıdan sonuç doğurabilmesi, usulüne uygun toplanmasına bağlıdır. Delil hukuka aykırı elde edildiyse hükme esas alınamayacaktır.

Ceza muhakemesinde toplanan deliller soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı tarafından iki aşamalı şekilde değerlendirilmektedir. İlk aşamada mevcut deliller çerçevesinde işlenen bir suç bulunup bulunmadığı, işlenen bir suçun bulunduğu kanaatine ulaşılması halinde ise bu suçun ispatı için eldeki delillerin yeterli olup olmadığı takdir edilmektedir.

Toplanan delillerin değerlendirildiği diğer aşama ise kovuşturma aşamasıdır. Kovuşturma evresi, Cumhuriyet savcısının iddianame düzenleyerek kamu davasının açılmasını talep etmesi üzerine iddianamenin hâkim tarafından kabul edilmesi ile birlikte başlamaktadır. İddianamenin kabulü ile soruşturma aşaması son bulmakta, kovuşturma aşamasına geçiş yapılmaktadır.

Kovuşturma aşamasında taraflar, delil toplanması için talepte bulunabilirler. Hâkim, soruşturma aşamasında bazı delillerin eksik bırakıldığı kanaatine varırsa maddi gerçeğe ulaşmak için tarafların taleplerini kabul ederek delil toplama yoluna gidebilir. Kovuşturma aşamasında somut olayın açıklığa kavuşturulmadığı kanaati hâsıl olursa tevsii tahkikat talebinde bulunulması mümkündür. Kural olarak tevsii tahkikat talebinin ve delil toplanması taleplerinin reddedilmemesi gerekmektedir. Ancak bu taleplerin esasa bir etkisi olmamakla birlikte amaç süreci uzatmak ise gerekçe belirtilmek suretiyle hâkim tarafından bu taleplerin reddedilmesi söz konusu olabilecektir.

AİHM'e göre adil bir yargılanmadan söz edilebilmesi, iddia makamıyla savunma makamını eşit haklara sahip olmasına ve elde edilen delillerin duruşmada ortaya konulup tartışılmasına bağlıdır. Bu kapsamda savunma makamına delillerden haberdar edilme ve bu delillere ilişkin beyan ve itirazda bulunma haklarının sağlanması gerekmektedir. Nitekim CMK'ya göre de bir delilin hükme esas alınması için duruşmada ortaya konulması gerekmektedir. Bu kapsamda delillerin tartışılmasında; yüzleştirme, doğrudan soru sorma, çelişki gidermek amacıyla belge okuma ve hatırlatma gibi araçlar kullanılmaktadır. Doğrudan soru sorma, CMK m. 215 ve 216'da düzenlenen hükümlerin uygulanmasına ilişkindir. Diğer araçlar ise hâkimin delilleri tartışmak için kullandığı vasıtalaradır.

Ceza muhakemesinde bir delil ortaya konulduktan sonra ya da delil değerlendirmesi yapıldıktan sonra yargılamaya katılan süjelere söz konusu delillere ilişkin bir diyeceğinin bulunup bulunmadığının sorulması suretiyle delillerin tek tek tartışılması gündeme gelmektedir. Bu kapsamda delillerin tek tek tartışılması, deliller ortaya konulduktan sonra

gerçekleştirilmektedir. Delillerin tartışılması için önce delilin ortaya konulması, daha sonra delile ilişkin süjelere bir diyeceğinin olup olmadığının sorulması beklenmektedir. Süjelere delillere yönelik tanınan söz hakkı ile delillerin tek tek tartışılması gerçekleştirilmiş olmaktadır.

Hukuka aykırı şekilde elde edilmiş olan deliller ya da hukuka uygun şekilde elde edilmesine rağmen değerlendirilmesi yasaklanmış olan deliller kural olarak duruşmada delil olarak ortaya konulamaz. Bu nedenle söz konusu delillerin tartışılması da mümkün değildir. Ancak bir delilin yasak delil olup olmadığı anlaşılmıyorsa bu delil duruşmada ortaya konulup tartışılarak delilin yasak delil olup olmadığı belirlenebilir. Duruşma sırasında ortaya konulup tartışılması üzerine yasak delil olduğu açıklığa kavuşan delilin hükme esas alınması söz konusu olamaz.

Doktrin ve uygulamada, hüküm öncesi Cumhuriyet savcısının son değerlendirmeleri esas hakkında mütalaa olarak ifade edilmektedir. Cumhuriyet savcısının, muhakemenin sonunda mütalaasını ilgili kanun maddelerini de belirtmek üzere açık ve anlaşılır şekilde sunması gereklidir. İddia makamında Cumhuriyet savcısı haricinde mağdur, katılan, suçtan zarar gören ve vekilleri de yer almaktadır. Ancak bu kişilerin esas hakkında mütalaa vermeleri zorunlu olmayıp ihtiyaridir. Buna karşılık iddia makamındaki diğer süjeler esas hakkında mütalaa vermek istediklerini belirtirlerse mahkemece dinlenilmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde adil yargılanma hakkının ihlali gündeme gelir.

Son söz hakkı savunma makamına verilerek savunma hakkını güvence altına alınmıştır. Son açıklama savunma makamı tarafından yapılacağından savunma hakkının kısıtlandığından söz edilemez. Bu durum, hüküm kurulurken savunmanın dikkate alınacağını garanti altına almaktadır. Savunma makamı son sözünde, Cumhuriyet savcısının esas hakkında mütalaası çerçevesinde atılı suça ilişkin fiili işlemediğini, iddia edildiği gibi suç işlemediğini, cezalandırılmaması ya da daha az cezalandırılması gerektiğini beyan edebilecektir. Bu kapsamda savunma makamına verilen son söz, esas hakkında savunma olarak nitelendirilebilir. Son sözde savunma makamı tüm iddiaları ve delilleri değerlendirerek esasa ilişkin son diyeceklerini söyleme hakkına sahiptir.

Tüm bu muhakeme faaliyeti sonucunda hâkim, delilleri değerlendirerek, muhakemeyi sona erdiren bir karara varacaktır. Nitekim hâkim, kovuşturma evresinde yapılan yargılama sonucunda atılı suçun sanık tarafından işlendiğine kanaat getirmişse ispata ilişkin delillerle

gerekçelendirmede bulunarak mahkûmiyet hükmü kurabilmektedir. Ceza muhakemesine hâkim olan vicdani ispat sistemi doğrultusunda hâkim, delilleri serbest değerlendirme imkânına sahiptir. Yargılama konusu somut olaya ilişkin toplanmış delilleri, duruşmada ortaya koyup tartışmak suretiyle tamamını değerlendirerek sonuca ulaşmaktadır. Bu kapsamda vicdani ispat sistemi, hâkimin zihinsel ve vicdani değerlendirmesine dayanmaktadır. Hâkim, tüm delilleri atılı suçun ispatı çerçevesinde serbestçe değerlendirerek özgürce hüküm kurabilmektedir. Ancak kurulan bu hükümde Anayasa m. 141/3 uyarınca, varılan sonuç ve bu sonucun nedeni, dayanan deliller ve ilgili mevzuat açık ve anlaşılır bir şekilde gerekçesiyle birlikte belirtilmesi gerekmektedir.

REFERANSLAR

- AFANDAK, Khalil, Ceza Muhakemesinde Dijital Deliller, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: 2020.
- AKBULUT, Berrin, “Dış Beden Muayenesi,” Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C: 7, S: 27, 2016, s.83-123.
- AKBULUT, Ural, “Yalan makinası gerçeği ortaya çıkarıyor mu?”, ODTÜ Kimya Bölümü, 2017. <https://www.uralakbulut.com.tr>, (Erişim Tarihi: 20.12.2023).
- AKYAZAN, Ahmet Emre, Ceza Muhakemesinde Doğrudan Soru Yöneltilme, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.
- AKYOL, Fatma, “Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması Usulü ve Delil Değeri,” İzmir Barosu Dergisi, C: 86, S: 1, 2021, s.74-132.
- ALTUNKAŞ, Aysun, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında İfade Alma ve Sorgu,” Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 15, S: 195, 2020, s.1469-1543.
- APAYDIN, Cengiz, Ceza Muhakemesine Egemen Olan İlkeler Işığında Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolları, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- ARICAN, Mehmet, Ceza Adaleti Sistemi, Etkinliği ve İşleyişi, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009.
- ARSLAN, Kübra Demir, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Ve Anayasa Mahkemesi İçtihatları Doğrultusunda Tanık Sorgulama Hakkı,” Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Prof. Dr. M. Fatih UŞAN’a Dekanlıkta 10. Yıl Anısına Teşekkür Armağanı, S: 2022/2, s.479-516.
- ARTUK, M. Emin / GÖKÇEN, Ahmet / ALŞAHİN, M. Emin / ÇAKIR, Kerem, Gerekçeli Ceza Muhakemesi Kanunları, 24.Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.
- ATEŞ, Burak. “Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı ve Segbis Sistemi,” Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S: 51, 2022, s.443-482.

- AVŞAR, Erdiñ, “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Tartışılması ve Değerlendirilmesi,” Türkiye Barolar Birliğı Dergisi, C: 34, S: 154, 2021, s.41-95.
- AYDIN, Murat, “Adli Aramada Hazır Bulunacak Kişiler ve Arama Tanıkları,” Ceza Hukuku Dergisi, C: 3, S: 8, 2008, s.105-125.
- AYDIN, Murat, “Ceza Muhakemesinde Basit El Koyma Tedbiri,” Fasikül Hukuk Dergisi, C: 3, S: 21, 2011, s.45-51.
- AYGÜN, Aydın, “Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma,” Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, C: 4, S: 8, 2016, s. 49-73.
- AYHAN, Zeynel Abidin, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Dijital Deliller,” Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 2022.
- BACAKSIZ, Pınar, “Kişinin Kendisini ve Yakınlarını Suçlamaya Zorlanamaması (Nemo Tenetur Se Ipsum Accusare) İlkesi,” Ceza Hukuku Dergisi, C: 19, S: 55, 2024, s. 215-250.
- BADEM, Semiyet, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık,” Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C: 12, S: 45, 2021, s.289-326.
- BAĞLAR, Yunus Emre, “Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi,” Terazi Hukuk Dergisi, C: 16, S: 180, 2021, s.1474-1490.
- BALCI, Murat, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Teşhis ve Yüzleştirme,” Ceza Hukuku Dergisi, C: 5, S: 12, 2010, s. 187-202.
- BALCI, Murat, “Delillerin, Suçun İşlendiğı Hususunda Yeterli Şüphe Sebebi Oluşturması (CMK m. 170/2),” Terazi Hukuk Dergisi, C: 7, S: 72, 2012, s.10-15.
- BAŞLAR, Yusuf, “Ceza Muhakemesinde İspat,” Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.12, S.2, 2022, s. 1383-1399.
- BAŞLAR, Yusuf, “Elektronik Delilin Toplanması ve Muhafazası,” Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 10, S: 1, 2020, s.77-107.
- BATUR, Necat, “Ceza Yargılamasında Moleküler Genetik İnceleme,” TBB Dergisi, S: 126, 2016, s.70-94.

- BAYRAKTAR, Bülent, “Muhakemelerde Delillerin Önemi,” Sosyal Bilimler Dergisi, C: 12, S: 25, 2011, s.33-43.
- BIÇAK, Vahit, Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.
- BİRTEK, Fatih, “Ceza Muhakemesinde Kısmi Kesinleşme,” Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 26, S: 2, 2020, s.571-607.
- BİRTEK, Fatih, Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.
- BOZDAĞ, Ahmet / SARIUSTA, Kader, “Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri,” İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 8, S: 2, 2017, s.573-602.
- CANPOLAT, Can, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık Beyanının İtibari Değerine İlişkin Bazı Özel Durumlar,” Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 25, S: 2, 2021, s.511-554.
- CANPOLAT, Can, “Ceza Muhakemesinin Amacı,” Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 15, S: 2, 2020, s.451-499.
- CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku 21. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2022.
- CİHAN, Can, “Koruma Tedbiri Olarak Arama - Elkoyma,” İstanbul Barosu Dergisi, C: 88, S: 2, 2014, s.213-225.
- CİN, M. Onursal, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 2.Baskı, Konya: Palet Yayınları, 2015.
- ÇEÇEN, Anıl, Adalet Kavramı, 5.Baskı, Ankara: Astana Yayınları, 2020.
- ÇELİK, Özcan, “Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi,” Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 18, S: 214, 2023, s.723-775.
- ÇETİN, Muhammet Sefa, Kuvuşturma Evresinde Belge Delillerin İkamesi ve Değerlendirilmesi, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- ÇEVİK, Yasin, Ceza Muhakemesinde İspat, 1.Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2024.
- ÇINAR, Ali Rıza, “Hukuka Aykırı Kanıtlar,” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S: 55, 2004, s.31-64.

- DEĞİRMENCİ, Olgun, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014.
- DEMİRBAŞ, Timur, “Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması ve Müdafilik,” Ceza Hukuku Dergisi, C: 2, S: 4, 2007, s.79-95.
- DEMİRBAŞ, Timur, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, 7.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024, s.118.
- DERDİMAN, R. Cengiz, “Ceza Muhakemesinde İspat Kavramı ve Kapsamı,” Bursa Barosu Dergisi, S: 109, 2019, s.74-83.
- DERBOYLULAR, Özde, “Bulut Bilişim Bakımından Arama ve Elkoymaya İlişkin Hükümlerin Uygulanabilirliği,” Ceza Hukuku Dergisi, C: 14, S: 39, 2019, s.161-202.
- DİNÇ, Mutlu, “Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi,” Terazi Hukuk Dergisi, C:16 S:180, 2021, 1474-1490.
- DOĞAN, Duygu Çağlar, “Ceza Muhakemesinde Adli Arama,” TBB Dergisi, S: 92, 2011, s.157-180.
- DOĞAN, Recep “Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma,” TBB Dergisi, S:142, 2019, s.94-132.
- DOĞRU, Osman / NALBANT, Atilla, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar, C: 1, Avrupa Konseyi, Ankara: 2012.
- DÖNMEZ, Burcu Demren, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu,” 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007.
- DÖNMEZ, Burcu, “Yeni CMK’da Bilirkişi Kavramı,” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C:9, Özel sayı, s.1145-1177.
- DÖNMEZ, Burcu, Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- DÜLGER, Murat Volkan / TAŞKIN, Şaban Cankat, Ceza Muhakemesi Hukuku, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.

- ELMALI, Miraç Beyza, Ceza Muhakemesinde Bağlantılı Uyuşmazlıkların Birleştirilmesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 2023.
- ENGİN, Enver Murat, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti ve İspat Değeri,” Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 9, S: 1, 2010, s.679-701.
- EPÖZDEMİR, Rezan, “İddianamenin İadesi,” Terazi Hukuk Dergisi, C: 13, S: 138, 2018, s. 14-26.
- EREM, Faruk, “Ceza Usulünde Kesin Hüküm,” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:20, S:1, 1963, s.38. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001413 (Erişim Tarihi: 04.05.2024)
- EREN, Mehmet Ali, Dijital Deliller ve Delil Yasakları, 1.Baskı, Ankara; Seçkin Yayınevi, 2023.
- ERYILMAZ, Mesut Bedri, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.
- ESMEİN, A. “Ceza Muhakemesi Sistemleri,” Trc. Devrim Aydın, Ceza Hukuku Dergisi, C: 11, S: 31, 2016, s.205-213.
- EVİRGİN, Selen, “Ceza Muhakemesinde Maddî Anlamda Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi ve Unsurları,” Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 13, S: 1, 2023, s.171-218.
- FEYZİOĞLU, Metin, Ceza Muhakemesinde İspatın Ölçütü Olarak Vicdani Kanaat, 2.Baskı, İstanbul: Isık Yayınları, 2015.
- FİDAN, Selin Büşra, “Ceza Muhakemesi Kanununda Delil Kavramı İle Hakim Ve Savcıların Delil Algısı,” İstanbul Aydın Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2022.
- GEDİK, Doğan, “Ceza Muhakemesinde Hâkimin Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m.217),” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 21, Özel sayı, 2019, s.913-963.
- GEDİK, Doğan, Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphenin Sanık Lehine Yorumlanması, 5. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

- GİZLENCİ, Beyza Nur Topal, Ceza Muhakemesinde Belirti Delili, 1.Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2024.
- GÖDEKLİ, Mehmet, “Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı,” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 65, S: 4, 2016, s.1815-1924.
- GÖKCAN, Hasan Tahsin, “Cumhuriyet Savcısının Delilleri Değerlendirme Yetkisi ve Yargıtay Uygulaması,” Ankara Barosu Dergisi, C: 70, S: 1, 2012, s.194-206.
- GÖKCAN, Hasan Tahsin, “İstinaf Yasa Yolunda İspat ve Delilleri Değerlendirme Esasları,” Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C: 0, S:10, 2012, s.421-454.
- GÖKCEN, Ahmet / BALCI, Murat / ALŞAHİN M. Emin / ÇAKIR, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, 7. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- GÖKPINAR, Mahmut, “Ceza Muhakemesinin Amaçlarından Biri Olarak Maddi Gerçeğe Ulaşmak,” Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 18, S: 2, 2023, s. 962-999.
- GÖKTÜRK, Neslihan, “Yalan Tanıklık Suçu (TCK m. 272),” Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 20, S: 1, 2016, s.1-64.
- GÜLCÜ, Bilge Burhanettin, “Soruşturma Evresinin Tanımı, İşlevi, Özellikleri, Ülkemizdeki Tarihçesi,” Sosyal Bilimleri Dergisi, C: 10, S: 1, 2024, s.89-101.
- GÜNAY, Erhan, Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesi Hukukunda Olağanüstü Kanun Yolları, 3.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- GÜNDEM, Kemal, “CMK m.138 Çerçevesinde Tesadüfen Elde Edilen Deliller,” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya: 2011.
- GÜNER, Halil, “SEGBİS Sisteminin Cezaevi Uygulamasının Adil Yargılanma Hakkı Yönünden Değerlendirilmesi,” Terazi Hukuk Dergisi, C: 9, S: 99, 2014, s.84-86,
- HANCI, İ. Hamit / ÇETİN, Cem Mehmet / HANCI, Özlem, “Çapraz Sorgu,” Adli Bilimler Dergisi, C: 1, S: 2, 2002, s.27-35.
- İNCİ, Zekiye Özen, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Teşhis,” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S: 85, 2009, s.105-136.

- İNCİ, Zekiye Özen, “Şüpheli ve Sanığa Rağmen Bir Ceza Muhakemesi Hukuku Mu? Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi İşlemlerine Katlanma Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün Sınırları Hakkında Düşünceler,” Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 7, S: 2, 2017, s.119–168.
- İPEK, Ali İhsan / PARLAK, Engin / SEZER, Yasin, Adli ve Önlem Amaçlı İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı, Teknik Araçlarla İzleme, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.
- İTİŞGEN, Rezzan, Kişinin Kendini Suçlamaya Zorlanaması İlkesi: Nemo Tenetur İlkesi, İstanbul Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2012.
- KARABULUT, Ferhat / KARAPAZARLIOĞLU, Ersin / TOSUN, Hamza, “Ceza Muhakemesinde Delil Kavramı ve Kovuşturma Sürecinde Hâkimlerin Delil Algısı,” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C: 28, S: 120, 2015, s.385-422.
- KARABULUT, M. Fatih, İnsan Hakları Kapsamındaki Faaliyetlerin Mahkûmiyet Kararlarında Delil Olarak Kullanılması, 1.Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2021.
- KARAKEHYA, Hakan, "Hak Kavramı," Eskişehir Barosu Dergisi, S:9, 2006, s.133-151.
- KARAKEHYA, Hakan, “Adil Yargılanma Hakkının İnsan Hakları Arasındaki Yeri ve Ceza Muhakemesi Bağlamındaki Önemi,” Ceza Hukuku Dergisi, C: 2, S: 5, 2007, s. 177-201.
- KARAKEHYA, Hakan, “Dolaylı Maddi Gerçek: Ceza Muhakemesinde Yargılama Makamının Maddi Gerçeğe Deliller Aracılığıyla Ulaşma Zorunluluğu Üzerine,” Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S: 27, 2016, s.59-82.
- KARAKEHYA, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5.Baskı, Eskişehir: Nisan Kitabevi, 2023.
- KARAKURT, Ahu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi,” TBB Dergisi, S: 82, 2009, s.71-114.
- KAREKAHYA, Hakan, “Sanığın İddia Tanıklarının Beyanlarının Doğruluğunu Test Etme Hakkı,” Prof Dr. Nur Centel’e Armağan, C: 19, S: 2, 2013, s.715-733.

- KARTAL Adem, “Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi Sırasında Tesadüfen Elde Edilen Deliller,” Terazi Hukuk Dergisi, C: 5, S: 49, 2010, s.105-12.
- KARTAL, Adem, “Teknik Araçlarla İzleme ve Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi,” Terazi Hukuk Dergisi, C: 9, S: 98, 2014, s.14-24.
- KAYA, Zehra, Yasak Sorgu Yöntemleri ve Yasak Sorgu Yöntemleriyle Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ceza ve Ceza Usul Hukuku Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 2010.
- KAYAER, Nebahat, Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delilin Değeri, 1.Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2024.
- KILIÇ, Mehmet Serkan, “Elektronik Delillerin Hukukten Geçerliliği Açısından İlk Müdahalenin Önemine İlişkin Bir İnceleme,” Terazi Hukuk Dergisi, C: 10, S: 102, 2015, s.34-41.
- KİZİROĞLU, “Keskin, Türk Hukuku’nda Arama ve Elkoyma,” Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 7, S: 1, 2008, s.143-162.
- KOÇ, Coşkun. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Gizli Tanık Beyanının Delil Değeri,” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, C: 25, S: 1, 2023, s.67-91.
- KOÇER, Seçkin, “İletişimin Denetlenmesi Tedbirinde Tesadüfen Elde Edilen Deliller,” Adalet Dergisi, C: 147, S: 65, 2020, s.441-462.
- KÖROĞLU, Saim, Ceza Yargılamasında Duruşma Süreci, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.
- KÖSE, Hamid, Ceza Muhakemesi Hukukunda Delilleri Değerlendirme Yasakları, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: 2022.
- KÖSE, Metin, “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi,” Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 14, S: 1, 2019, s.175-209.
- KÖSE, Metin, Ceza Kovuşturmasında Delillerin Ortaya Konulması ve Değerlendirilmesi, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017.

- KUNTER, Nurullah, / YENİSEY, Feridun / NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 10.Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2010.
- MAZLUM, Nagihan, “Medeni Usul Hukukunda Teksif İlkesi,” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:70, S:1, 2021, s.107-144.
- MERİÇ, Emre Oğuz, Tesadüfen Elde Edilen Deliller, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2019.
- ÖKTEN, Pınar, Ceza Muhakemesinde Arama ve El koyma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 2010.
- ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAĞSIZ, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAĞSIZ, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- ÖZBEK, Veli Özer, CMK İzmir Şerhi. 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.
- ÖZEN, Mustafa, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- ÖZEN, Okan, “Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Ceza Muhakemesi İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi,” Ankara Barosu Dergisi, C: 82, S: 1, 2024, s. 81-136.
- ÖZMEN, Erdi, “Ek Savunma Hakkı,” Ceza Hukuku Dergisi, C: 14, S: 40, 2019, s. 451-514.
- ÖZTÜRK, Bahri / KAZANCI, Behiye Eker / GÜLEÇ, Sesim Soyer, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, 5.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- ÖZTÜRK, Bahri / TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Ruhan / GEZER, Sırma / SAYGILAR, Yasemin F. / ALAN, Esra / ÖZAYDIN, Özdem / TÜTÜNCÜ, Efser Erden / TOK, Mehmet Can, Ceza Muhakemesi Hukuku (Nazari ve Uygulamalı), 17. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- PAKSOY, Murat Enes, “Cinsel Suçlarda İspat Meselesi,” Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:11, S:22, 2021, s. 223-237.
- PARLAR, Ali / ÖZTÜRK, Mustafa, Ceza Yargılamasında Doğrudan Soru Yöneltilme (Çapraz Sorgu), 1. Baskı, İstanbul: Aristo Yayınları, 2018.

- PARLAR, Ali, / HATİPOĞLU, Muzaffer / YÜKSEL, Erol Güngör, Deliller, Çapraz Sorgu ve İspat, 1.Baskı, Ankara: Yazarların Kendi Yayını, 2008.
- PEKCANITEZ, Hakan, Medeni Usul Hukukuna İlişkin Genel Bilgiler, 15. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- PELİT, Şura Nur, “Vicdani İspat Sisteminde Bilimsel Delillerin Konumunun Türk Ceza Muhakemesi Hukuku Bağlamında İncelenmesi,” Pınar Memiş Kartal (Editör), Ceza Muhakemesinde Delil, İstanbul: Der Yayınları, 2020.
- SARI, Melda Sinem, “Türk Hukukunda Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi Tedbiri,” İstanbul Barosu Dergisi, C: 96, S: 6, 2022, s.229-264.
- SARIGÜL, Ali Tanju, “Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi İşlemlerine Katlanma Yükümlülüğüne Getirilen Sınır-Nemo Tenetur Seipsum Accusare İlkesi,” TBB Dergisi, C: 33, S: 153, 2021, s.39-64.
- SARITAŞ Erkan, “Ceza Muhakemesinde Sanığın Yokluğunda Duruşma,” İstanbul Hukuk Mecmuası, C: 78, S: 3, 2020, s.1525-1591.
- SARSIKOĞLU Şenel, “Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat Hukuku Açısından Elektronik Delil (E-Delil) Kavramı,” Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C: 6, S: 22, 2015, s.427-454.
- SAYDAM, Mehmet, Ceza Muhakemesinde Belge Delili, 1.Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- SOYASLAN, Doğan, “Hukuka Aykırı Deliller,” Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 7, S: 3-4, 2003, s.9-26
- SÜREN, Ömer Buğra, “Ceza Muhakemesinde Nispi Muhakeme ve Bekletici Sorun,” İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi - EconJURA, C: 1, S: 2, 2022, s. 171-195.
- ŞAHİN, Buğra / ŞEN, Ersan, “Yargıtay Kararları Işığında Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar,” Terazi Hukuk Dergisi, C: 17, S: 185, 2022, s.118-128.
- ŞAHİN, Cumhur / GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku-I, 12. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

- ŞAHİN, Cumhur / GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku-II, 12. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- ŞAHİN, Cumhur, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi), Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2001.
- ŞEKER, Murat, “İnsan Hakları ve Yalan Makinası,” İnsan Hakları Yıllığı, C: 7-8, (1985 - 1986),
- ŞEN, Ersan / BAYRAKLI, Tamer Berk / ÇALIŞKAN, Berkay, “Cumhuriyet Savcısının Ceza Yargılamasında Yeri ve Tarafsızlığı,” Terazi Hukuk Dergisi, C: 0, S: 214, 2024, s.118-124.
- ŞEN, Ersan, “Hazır Olmayan Tanığın İfadesiyle Mahkûmiyet ve Delillerin İspat Gücü,” Terazi Hukuk Dergisi, C: 11, S: 114, 2016, s.104-113.
- ŞEN, Ersan, Türk Hukukunda Telefon Dinleme - Gizli Soruşturmacı - X Muhabir Sorular ve Cevaplarla, 6.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- ŞEN, Ersan, Yorumluyorum -XIV-, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017.
- TANER, Fahri Gökçen, “Kırılğan Mağdurun Beyanının CMK’nın 236. Maddesi Uyarınca Alınması ve Uygulanan Özel Usuller Karşısında Savunma Hakkının Dengelenmesi,” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C: 33, S: 153, 2021, s.1-38.
- TANER, Fahri Gökçen, Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- TAŞ, Burak / YILMAZ, Berna Ayşen, “Tanık Beyanı ve Aleyhe Değiştirme Yasağı Çerçevesinde Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, E. 2016/135 K. 2019/32 T. 22.01.2019 Sayılı Kararının İncelenmesi,” Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:10, S:2, 2024, s.827-845.
- TAŞKIN, Ahmet, “Ceza Muhakemesinde Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu,” Ceza Hukuku Dergisi, C: 2, S: 3, 2007, s.111-152.
- TDK Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>
- TEMİZ, Yağmur, “Türk Hukukunda Çapraz Sorgu Tartışmaları,” İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 6, S: 1, 2015, s.299-332.

- TEZCAN, Durmuş / ÖZTÜRK, Bahri / ERDEM, Mustafa Ruhan, Dijital Ceza Muhakemesi Hukuku, 3.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.
- TIRTIR, Filiz Gültekin / TIRTIR, Mustafa, “Adli Otopsi,” İstanbul Barosu Dergisi, C: 81, S: 5, 2007, s.1983-1996.
- TOD, Frank Rom, Ceza Muhakemesinde Anlattırıcı Soru ve Çapraz Sorgu Teknikleri, Trc, Feridun, Yenisey / Neylan, Ziyalar, 2. Baskı, Ankara: TBB Yayınları, 2015.
- TOROSLU, Nevzat / FEYZİOĞLU, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, 22. Baskı, Ankara: Savaş Yayınları, 2023.
- TOSUN, Öztekin / GÖRELİ, Nevzat, “Heyecan Göstergesi ile Yalanın Bulunması ve Ceza Hukuku,” İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 30, S: 3-4, İstanbul: 2011, s.498-544. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96452> (Erişim Tarihi: 30.05.2024)
- TOSUN, Öztekin, Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, Muhakemenin Yürüyüşü, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1973.
- TOZMAN, Önder, “Kışkırtıcı Ajanın (Ajan Provokatör) Cezaî Sorumluluğu,” Ceza Hukuku Dergisi, C: 4, S: 9, 2009, s.169-189.
- TURGUT, Bayram, Ceza Muhakemesinde Tanıkların Korunması, 1.Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2010.
- TURHAN, Faruk, “Ceza Muhakemesinde Şüpheli veya Sanığın Yakınlarının Tanıklıktan Çekinme Hakkı - Kapsamı, Koşulları ve Sonuçları Hakkında Bir Değerlendirme,” Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 28, S: 3, 2020, s.1384-1427.
- TURHAN, Faruk, “Tanıklara Yemin Verilmesine İlişkin Ceza Muhakemesi Kanunu Hükümlerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi,” Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 24, S: 4, 2020, s.359-410.
- TURİNAY, Faruk Yasin, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Teknik Araçlarla İzleme,” Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S: 46, 2021, s.413-454.
- TURİNAY, Faruk Yasin, “Yeterli Şüphe Kıstası Çerçevesinde Cumhuriyet Savcısının Suçun Unsurlarını Değerlendirme Yetkisi,” Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 20, S: 2, 2021, s.1633-1688.

- TURİNAY, Faruk Yasin, Ceza Muhakemesinde Delillerin Toplanmasında Hâkim ve Mahkemenin Rolü, Ankara: 1.Baskı, 2024.
- USLUADAM, Asena Kamer, Ceza Muhakemesi Hukukunda Karakter Delili, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- ÜNAL, Ertuğrul, Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi, 1.Baskı, , Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- ÜNVER, Yener / HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 22. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2024.
- ÜNVER, Yener, “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız,” Ceza Hukuku Dergisi, C: 1, S: 2, 2006, s.103-205.
- ÜZÜLMEZ, İlhan, “Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları,” TBB Dergisi, S: 58, 2005, s.41-72.
- YALABIK, Fulya Teomete, Angola Amerikan Hukukunda Vakıaların Getirilmesi Ve Delillerin Toplanmasında Hakimin Rolü, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuku Bilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul: 2016.
- YAŞAR, Osman, Ceza Muhakemesi Kanunu, Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu, 5.Baskı, C: 2, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.
- YAVUZ, Baturalp, “Gizli Soruşturmacı Koruma Tedbiri,” Bursa Barosu Dergisi, C: 47, S: 122, 2022, s.90-99
- YAVUZ, Baturalp, “Silahların Eşitliği İlkesi,” Bursa Barosu Dergisi, C: 48, S: 125, 2023, s.89-96
- YAYLA, Mehmet, “Ceza Yargılamasında İspat İçin Yenilmesi Gereken Şüphe; Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Sistemlerinin İncelenmesi,” Ankara Barosu Dergisi, C: 71, S: 3, 2013, s.289-313.
- YAYLA, Mehmet, Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe, 2.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara: 2021, s. 291-313.
- YENİSEY, Feridun / DOĞAN, Zehra Başer / AKPEK, Ayça / BAYDAR, Burak / HAYIRLIOĞLU, Gözde Hare, “Ceza Muhakemesinde İfade Alma ve

- Mülakat,” Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 16, S: 199, 2021, s.853-893.
- YENİSEY, Feridun / NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- YERDELEN, Erdal / TAŞ, Burak, “SEGBİS Kullanımında “Zorunlu” Kavramı,” Ceza Hukuku Dergisi, C: 18, S: 51, 2023, s.17-34.
- YILDIZ, Ali Kemal, “Ceza Muhakemesinde Keşif ve Yer Gösterme,” İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:66, S:1, 2007, s.127-174, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/95694> (Erişim Tarihi: 14.08.2024).
- YILDIZ, Ali Kemal, Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul: 2002.
- YILMAZ, Uğur, “Yalan Makinesi’nin Sorgulama Yöntemleri ve Hukuki Uygulamaları ile Sonuçları,” Adli Bilimler Dergisi, C: 13, S: 1, 2014, s.50-55.
- YILMAZ, Ejder, Hukuk Sözlüğü, Ankara: Yetkin Yayınları, 2003.
- YILMAZ, Hatice, Ceza Yargılamasında İsnadın İspatında Delillerin Önemi, Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık Ve Adli Bilimler Enstitüsü Adli Bilimler Anabilim Dalı Başkanlığı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2019.
- YILMAZ, Yeşim, Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin İspat Değeri, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2013.
- YURTCAN, Erdener, “Kişi Güvenliği, Adli Yargılanma Hakkı ve Hukuk Devletine İlişkin Başlıca Sorunlar,” Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 7, S: 1, 2008, s.67-91.
- YURTCAN, Erdener, Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- YURTCAN, Erdener, Ceza Muhakemesinde İspat, 1.Baskı, İstanbul: Aristo Yayınevi, 2020.
- ZENGİN, Burcu Yasemin / ALKAN, Nevzat, “Türkiye’de Otopsi Uygulamaları,” İstanbul Barosu Dergisi, C: 84, S: 4, 2010, s.2113-2123.

ZOĞLAR, Burcu, Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Bakımından İfade ve Sorgu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2017.

